

V E R S L A G

VAN HET

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE CONGRES
DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP
13 EN 14 JANUARI 1923, TE UTRECHT

V E R S L A G

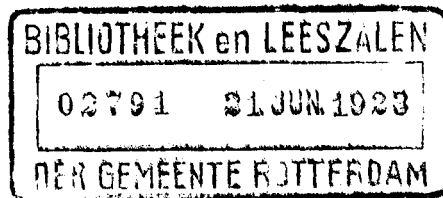
VAN HET

**ZEVEN-EN-TWINTIGSTE CONGRES
DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP
13 EN 14 JANUARI 1923, TE UTRECHT**

INHOUD

1. Congresverslag.
2. Congresbesluiten.
3. Beschrijvingsbrief.
4. Financieel Verslag met toelichting.
5. Rapport Accountant.
6. Rapport Commissie van Geschillen.
7. Verslag van het Partijbestuur over 1921.
8. Verslag van het Partijbestuur over 1922.
9. Verslag van de Eerste Kamerfractie.
10. Verslag van de Tweede Kamerfractie.
11. Verslag van den Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs.
12. Financieel Verslag van „De Proletarische Vrouw”.

VERSLAG VAN HET ZEVEN-EN-TWINTIGSTE CONGRES DER S. D. A. P., GEHOUDEN OP 13 EN 14 JANUARI 1923 TE UTRECHT.¹⁾

In het Jaarbeurs-gebouw te Utrecht hield de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij haar zeven-en-twintigste congres. In den regel worden deze jaarlijksche bijeenkomsten met Paschen gehouden. Dezen keer koos de Partij-leiding een vroegeren datum, teneinde het congres mede dienstbaar te maken aan de voorbereiding van de algemeene verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden, die over eenige maanden plaats hebben.

Eerste dag.

Het aanvangsuur van het congres is op half tien gesteld en dus verzamelen zich reeds vroeg in den ochtend de afgevaardigden in de zaal.

Er is de gewone gezellige drukte van ieder congres-begint. De strijdmakkers uit alle deelen des lands begroeten elkaar hartelijk, de partij-funktionarissen nemen hun laatste voorbereidende maatregelen, langzamerhand zoekt ieder de voor haar of hem bestemde plaats op en eindelijk brengt de voorzitterskamer stilte en aandacht.

De openingsrede.

De partijvoorzitter W. H. Vlieggen houdt dan de volgende openingsrede:

Partijgenooten.

Namens het Partijbestuur roep ik de afgevaardigden der afdeelingen en verdere deelnemers aan dit congres het welkom toe.

De reden dat dit congres thans, en niet, zoals de Statuten als regel voorschrijven, op de Paaschdagen wordt gehouden, is u bekend. Uit de Partij wordt steeds sterker aandrang uitgeoefend om onze congressen niet meer op feestdagen als Kerstmis en Paschen te houden, een aandrang waaraan het congres zelf voor de toekomst al dan niet kan toegeven. Doch dit is thans de reden niet. De reden is dat het 't P.B. onmogelijk leek om de wijze van candidaatstelling onveranderd te laten en wilde de verandering voor de algemeene verkiezingen voor Raden en Staten, die dit jaar zullen plaats hebben, nog in werking treden, dan moest het congres op zijn laatst midden Januari worden gehouden. Vandaar het besluit van het P.B. om het congres thans te houden. Uit de Partij is geen enkele stem met bezwaar tot ons gekomen.

En waar dit congres niet te behandelen heeft, wat wij kunnen moemen: groote kwesties, die de Partij beroeren en die menigmaal het leeuwen-aandeel van den congrestitijd in beslag namen, daar meenden wij dat het, ook met het oog op de partijfinanciën, mogelijk en wenschelijk was het congres tot twee dagen te beperken. Al zullen het dan twee lange dagen van hard werken moeten zijn, en zullen de deelnemers nu eens moeten toonen dat zij het in parlementaire scholing, die bestaat in kort en bondig zeggen

wat te zeggen valt (gelach), heel ver hebben gebracht. Waarbij nog als aanvulling komt alleen dan het woord te nemen als men werkelijk iets te zeggen heeft wat nog niet gezegd is.

Partijgenooten, dit congres komt bijeen in weer zeer versomberde omstandigheden. De internationale verhoudingen zijn in hooge mate gespannen. Al is het onjuist om te spreken van oorlogshervatting, een feit is het dat wij, in plaats van den knoop der oorlogsverhoudingen zich te zien ontwarren, hem steeds ingewikkelder zien worden. De militaire bezetting van het Ruhrgebied beteekent geen oorlog, dat is waar, het is een deurwaardersopmarsch, maar het is een van die avonturen, waarvan men wel weet waar ze beginnen, maar niet waar ze eindigen. En als de Duitsche politiek, wat te vreezen valt, er tegenover stelt een eenzijdige verbreking van het door Duitschland geteekende vredesverdrag, en in Frankrijk kan en zal gesproken worden van een nieuw vodje papier, dan zal de vrede, waarnaar de wereld snakt, steeds meer aan den onoverzienbaren gezichtseinder verdwijnen.

Het Vredescongres van het I.V.V. heeft zich op scherpe wijze over deze zaak, die al lang in de lucht hing, uitgesproken. De door de Fransche en Belgische delegaties voorgestelde resolutie verklaart dat voorop moet staan dat het herstel van de in België en Frankrijk verwoeste streken een onmishare voorwaarde vormt voor den moreelen en materielen vrede onder de volken en maakt de plannen van de socialistische conferenties van Amsterdam (April 1921) en van Frankfort (Febr. 1922) tot de zijne.

Die plannen kwamen, kort gezegd, hierop neer, dat een internationale leening, waaraan alle staten zouden deelnemen, zou worden gesloten, dat uit die leening de verwoeste streken zouden worden hersteld en dat Duitschland in de gelegenheid zou worden gesteld om door het betalen van rente en aflossing van die leening, op korten termijn als het kan, op langen als het moet, zijn schuld te kwijten.

Dan zal Duitschland evengoed moeten betalen, maar daardoor zou worden verkregen dat de verhouding van schuldenaar tot schuldeischer tusschen de vroegere belligerenten zou zijn vervallen, dat van militaire of andere sancties geen sprake meer zou zijn en dat de bezetting van Duitsch gebied zou eindigen. Kortom, dat er een werkelijke vredetoestand zou zijn ingetreden, waarna weer rustigen arbeid het herstel der bloedende wereld kon bewerken.

Wat thans gebeurt, het vergrooten van het bezette gebied, het afbinden van een belangrijke levensader voor den Duitschen arbeid is, ook van Fransch standpunt bekeken, een middel dat erger is dan de kwaal, een middel dat de kwaal niet geneest, doch in hooge mate verergert.

Bij uitvoering van bovengenoemd plan zal, zonder schade voor Frankrijk en België, weggenomen zijn de bron waaruit de stinkende dampen opstijgen, waarvan het chauvinisme van beide kanten zijn stikgassen vervaardigt. Het chauvinisme waarvan in

¹⁾ De uitgave van dit verslag heeft eenige vertraging ondervonden, doordat op het rapport van den accountant moest worden gewacht.

Duitschland de rechtsche en de linksche Bolsjewiki leven die elken dag weer de Republiek dreigen te vermoorden, en dat in Frankrijk het gezond verstand en den historischen vrijheidszin van het Fransche volk verstikt.

Deze internationale actie, uitlopend op een internationale leening, moet en kan uitgaan van den Volkenbond, en het was dit wat ik op het oog had toen ik bij de behandeling van de begroting van Buitenlandsche Zaken onze Regeering verweet dat er van haar en de andere neutralen te weinig stuwkracht in de goede richting uitging.

Thans is het meer dan ooit jammer, dat de Fransche socialistische beweging door het Bolsjewisme zoo goed als vernietigd is, terwijl de vakbeweging er in ongeveer twee gelijke helften is gespleten. Van voldoende invloed om de regeering tot iets te dwingen, is geen sprake. En een groote spontane ontroering in de massa, waarop allicht te steunen was indien het een nieuwen oorlog met zijn bloedvergieten betrof, is niet te verwachten bij deze onbloedig bedoelde bezetting. Reeds bewees de behandeling der zaak in de Fransche Kamer dat, behalve de socialisten, slechts een kleine radicale fractie bezwaar had tegen Poincaré's optreden. Indien die socialistische fracties 30 tot 40 pCt. van de kiezers achter zich hadden, en de publieke opinie konden bereiken, stond de zaak anders. Maar de Fransche beweging is ten prooi gevallen aan de communisten en dus machteloos, niet in staat tot iets anders dan tot het spreken van woorden die slechts indruk maken wanneer een reële macht er achter staat.

Het is wel een levende les voor heel het proletariaat, de tegenstelling tusschen den toestand der beweging in Frankrijk en in de beide andere groote landen: Engeland en Duitschland.

Het kan niet dan met groote vreugde vervullen, den uitslag der Engelsche verkiezingen te bezien. Gedurende meer dan een menschenleef-tijd zijn de Engelsche arbeiders bij de verkiezingen hulptroop geweest, beurtelings van de liberalen en dan weer van de conservatieven; thans waren ze zich zelf. Het aantal zetels van de Labour Party steeg van 77 op 144. Een geweldige sprong. Het aantal stemmen was 3.940.000 tegenover de 5.250.000 der conservatieven, die de volstreekte meerderheid kregen.

In Duitschland werd de eenheid hersteld tusschen de beide uiteengevallen deelen der sociaaldemocratie, een feit waarvan de betekenis geen woord commentaar behoeft. Onze Partij heeft door een warme felicitatie van hare vreugde doen blijken. (A p p l a u s.)

Deze beide feiten vormen de groote steunpunten van onze internationale socialistische politiek, voor het herstel eener daadkrachtige sociaaldemocratische en vakverenigings-internationale, waaraan het congres van het I.V.V. ongetwijfeld veel goed heeft gedaan.

Dit congres was zeker op het gebied der internationale actie het belangrijkste feit van het afgelopen jaar. De hereeniging der Londensche en der Weener Internationales, die op een paar conferenties was voorbereid, kan sinds Den Haag als een feit worden beschouwd. De oproep voor het Internationaal congres in Hamburg, Donderdagavond in „Het Volk" verschenen, was ondertekend door de beide besturen. Want de socialistische beweging is de eenige die een oplossing heeft gegeven en de eenige macht die genoeg van de oorlogspychose is bevrijd, voor de verwezenlijking.

Het feit intusschen van deze heuglijke hereeniging brengt mij tot een tweede punt van Internationales aard, doch dat ook nationaal gesteld is: het aanbod van de vorming van een eenheidsfront, door de Communisten. Het is een gevolg van een bevel uit Moskou en wordt in alle landen gesteld.

Voor wat den Internationales kant der zaak betreft, heeft de z.g. Derde Internationale haar antwoord gekregen in April in Berlijn en in December in Den Haag. Ik herinner aan de finale van den speech van Abramowitsch, tegenwoordiger der Menschewiki, de Russische Soc. Dem. Partij, die na opsomming van een reeks van vernietigende feiten, den Bolsjewiki toeriep:

„Een eenheidsfront met u? Ja, maar dan op één voorwaarde, geeft gij de Russische arbeidersklasse ten minste dezelfde vrijheden die het proletariaat heeft in de kapitalistische Staten van West-Europa. Een eenheidsfront met u? Ja, maar het moet aanvangen thuis, in Rusland! Dan eerst is er het vertrouwen, noodig voor een samenwerking die gij met den mond verlangt."

Zoo sprak een Rus tot Radek en de zijnen.

Daarmee heeft feitelijk ook Wijnkoop al antwoord. Maar, meer voor de documentatie van het nageslacht dan voor het heden, wil ik toch van deze officieele plaats ook een antwoord geven.

Om op een aanbod van samenwerking in te gaan, verondersteld een oogenblik dat over het doel er van te praten viel, stel ik drie voorwaarden:

1e. dat het aanbod inderdaad samenwerking bedoelt, dus eerlijk gemeend is;

2e. dat de samenwerking de algemeene machtspositie der socialistische beweging vergroot;

3e. dat degene met wie de samenwerking wordt aangegaan, vrij man is, vrij om mijn argumenten te wegen en naar eigen overtuiging te handelen.

Het eerste punt beteekent, dat afstand gedaan moet worden van de taktiek van kernvorming en dat men ophoudt met zijn systematische breektaktiek in de vakbeweging en in de politieke organisaties van het proletariaat.

Met 'n Radek, die overdag in Den Haag met de menschen van het I. V. V. en Soc. Internationales over een eenheidsfront gaat praten en ze 's avonds in Amsterdam met vlegelarij overlaadt, willen we niks niemendal te maken hebben. Iemand wiens hoofddoel is zijn bondgenoot te besluisen en af te maken, hebben wij maar liever als vijand dan als bondgenoot. En waar onze Communisten vrijwel allen van dezelfde mentaliteit zijn als Radek, is aan de eerste voorwaarde al niet voldaan.

Het tweede punt: zou samenwerking met de Communisten de machtspositie van het proletariaat vergrooten? Het tegendeel is mijn diepe overtuiging. Wij konden de reactie geen betere dienst bewijzen. De Internationale ervaring is in dit opzicht verbijsterend leerzaam.

Gaan wij eens na hoe het met de machtspositie van het proletariaat gesteld is waar het Communisme vat heeft gekregen op de socialistische beweging. Dit was het geval in Beieren, na den dood van Kurt Eisner. Wat was het resultaat? Dat Beieren twee maanden

later in handen der reactionairen was en München sinds dien het brandpunt van de heele reactie in Duitschland.

Dit was het geval in Hongarije. Vijf maanden is dit land in handen van Bela Kun geweest. Toen was het uit en de Witte Terreur van Horthy is er sindsdien rotsvast gevestigd. Dit land met een vroeger sterke sociaaldemocratie, gaf bij de jongste verkiezingen 26 soc.-dem. zetels op de 245.

In Italië heeft het Communisme de soc. partij bemachtigd. Men heeft fabrieken bezet en er is geweld over de dictatuur geboemd. Die dictatuur is er nu, maar van wie? Ik zal niet alle landen rondgaan. Nog één: Frankrijk. Het ernstigste, het pijnlijkste geval. Een sterke, eensgezinde Fransche socialistische partij ware in deze tijden een zegen, niet alleen voor het proletariaat, en niet alleen voor Frankrijk, maar voor heel de menscheit geweest. Maar zoodra, dadelijk na den oorlog, een belangrijk deel van de oude partij, het levenswerk van Jaurès, begon te koketteeren met het Bolsjewisme, joeg men de publieke opinie tegen zich in het harnas. Op denzelfden dag, 16 November 1919, dat de Belgische partij haar afgevaardigden in het parlement van 34 op 71 wist te doen stijgen, viel het in Frankrijk van 101 op 58. En in plaats van deze waarschuwing te begrijpen, is men voortgehold. In 1921 sloot de partij op het congres van Tours tot aansluiting bij de Derde Internationale en wierp de soc. dem. uit. Nu had men een zuiver Communistische partij. Sinds dien is het 't eene royement na het andere geweest. In tijd van een half jaar daalde 't ledental van 131.000 tot 78.000 en daarna durft men geen cijfers meer geven. Maar bekend is dat de federatie Parijs van 21.000 op 10.000 daalde.

De nieuwe Fransche soc. dem. partij worstelt zich met moeite naar boven, doch dat is een werk voor jaren. Het schitterende bouwwerk van Jaurès behoort, dank aan het Communisme, tot de na-oorlogs-ruïnen.

Denzelfden strijd deed zich voor in de C.G.T. de Centrale der vakbeweging, het aantal leden is van bijna 2 miljoen tot beneden de 600.000 gedaald.

De dictatuur wilde men hebben, men heeft ze, maar de dictator heet Poincaré.

En nu nog een voorbeeld uit ons eigen land. Het eenige stuk arbeidersbeweging waar het Communisme vat op heeft gekregen, is het N. A. S. Ik behoef niet te schetsen welke zijn toestand is. In 1920 telde het 48.761 leden, kort geleden was het 27.000! En het gaat niet vooruit. De hoofdbestuurder Spanjer schreef, dat de onafhankelijke vakbeweging geestelijk een ruïne is.

Ieder van deze feiten roept ons toe: pas d'rop! Hou ze uit de buurt, het eenige wat ze produceeren zijn ruïnes!

Het derde punt: Wij wenschen, wanneer wij in Nederland politiek moeten voeren, zulks te doen, rekening houdend met Nederlandsche verhoudingen, die men nu eenmaal in Moskou niet kent. En nu is het een feit dat de Derde Internationale de pretentie heeft iedere aangesloten partij niet alleen de internationale en theoretische, maar ook de nationale politiek voor te schrijven. Erger nog: Ik heb hier een rede van Bucharin, gehouden 16 Nov. 1922 op het Internationaal congres te Moskou, waarin hij uitdrukkelijk zegt, dat in het program dat hij inleidt geen taktiekvragen

moeten worden opgelost, deze vragen, bijv. het eenheidsfront en de arbeidersregering, moeten om de veertien dagen anders beantwoord kunnen worden. En wat de nationale partijen betreft, de secretaris der Fransche Communistische partij, L. O. Frossard, heeft op 1 Jan. j.l. ontslag genomen uit al zijn partijfuncties en in zijn ontslagbrief staat, dat de gauche van de partij, daartoe door Moscou gemachtigd, zich gedraagt als ware ze in een veroverd land. In Moscou maakt men uit wie in Parijs de redactie van het partijblad voeren moet en hoe de zetels in het Partijbestuur moeten verdeeld worden.

Dat is een afdruk van den toestand in de R. K. Partij, waar niet de politieke leiding, doch de bisschoppen het laatste woord spreken.

Kuriositeitshalve uit Bucharin's speech nog dit. Hij behandelt een ontwerp-program van de Duitsche communistische partij. Een van de grieven er tegen is „il est conçu trop à l'europeenne". Het is te Europeesch! Het is niet Aziatisch genoeg. (V e r b a z i n g.)

En de slotwoorden van Bucharin's speech zijn, dat men een program moet hebben werkelijk revolutionair, wezenlijk orthodox en moscovitisch. (G e l a c h.)

Ik ga nu maar niet verder meer, niet op het roode leger, dat een diensttijd van 1½ jaar heeft en 4 jaar voor de vloot, niet op de behandeling der Sociaal-Revolutionairen en wat dies meer zij, hetgeen ik zeide is genoeg om ons voor Nederland te doen concludeeren: David, hengel niet langer. Wij hebben geen lust in je. Voor een mariage d'amour ben je niet aardig genoeg en voor een mariage de raison breng je niet genoeg mee. (V r o o l i j k h e i d.)

Onze ervaring zonder jullie is niet zoo, dat we zitten uit te kijken naar uw wederkeer. Toen de S. D. P. werd opgericht in Febr. 1909, telde de S. D. A. P. 8463 leden. Thans, nadat men 13 jaar lang ijverig bezig is met ons te ontmaskeren, hebben we er 43.000. De S.D.P., omgezet in de C. P., is een armzalig klein troepje gebleven, zonder eenige toekomst in ons land, en wij zien geen enkel proletarisch of socialistisch belang gediend, doordien wij dit element een terrein voor zijn sloopersarbeid verschaffen. Het eenheidsfront zou te veel gaan lijken op de andere fronten: puinhoopen.

Thans, partijgenooten, in vogelvlucht een kijkje op datgene wat in een openingsrede voor ons kongres even bekeken dient te worden.

*De verkiezingen. Wat er over te zeggen. Na wat de Amsterdamsche raadsverkiezingen van 1921 beloofden, viel de uitslag tegen. Ongetwijfeld is onze invloed onder het vrouwelijke kiezerscorps kleiner dan onder het mannelijke. Dat juist in onze beste provincies, het Noorden, het verlies zoo groot was, wijst in die richting. De groote zegepraal der kerkelijke partijen belooft ons tijden van fellen politiek kamp, die wij sterk en rustig tegemoet zien. In mijn inleiding bij punt 7 der agenda kom ik hierop terug; alsook op den geheelen economischen en politiek toestand.

Behalve de verliezen bij de Tweede Kamer-verkiezingen, die vier partijgenooten, Rugge, v. Staple, Ossendorp en De Jonge, deden uitvallen, waartegenover twee nieuwe intraden, terwijl Oudegeest vrijwillig heenging, verloren wij ook twee Eerste Kamerleden, tegenover

een nieuwe. Van Kol en Polak zijn senator-af. Ik breng al deze partijgenooten van deze plaats een woord van dank voor 't geen ze in deze functies voor de partij deden. (Applaus.) De invoering van het evenredig kiesrecht voor de Eerste Kamer zal ons spoedig in de gelegenheid stellen Van Kol en Polak op hunne plaatsen te doen wederkeeren.

Onze partij is innerlijk en uiterlijk gezond, ze is alleen wat klein. Vergeleken bij landen als België, Zweden, Denemarken, blijven wij achter. Een probleem om over te denken. We moeten altijd voor oogen hebben dat het bestaan onzer partij dient tot machtsvorming der arbeidersklasse en ik vraag mij wel eens af of in deze niet te veel gekeken wordt naar het kleine groepje arbeiders dat zoogenaamd links van ons staat en te weinig naar het groote half of $\frac{3}{4}$ miljoen dat zich aan onze rechterzijde bevindt. Nog eens: een probleem om over te denken, en eerst daarna er over te schrijven.

Over onze tegenstanders valt niet heel veel op te merken. Merkwaardig was wel dat die partijen waar het vóór de verkiezingen nogal spookte, de vrijz.-dem. en de R.K., bij de verkiezingen hun positie wisten te handhaven of zelfs te versterken.

Over de verwarring door het optreden van drie à vier dozijn partijen zullen we maar heenzien, in ons land schijnt men nu eenmaal in deze dingen nooit wijzer te willen worden. Als je aan buitenlanders vertelt dat bij deze verkiezingen 48 partijen optraden, kijken ze je aan alsof ze willen vragen hoe je 't in zoo'n gekkenhuis uithoudt.

Een Indisch spreekwoord zegt dat je in den omgang met dwazen het meeste verstand nodig hebt. Dat geeft je dan weer een beetje cachet. (Vroolijkheid.)

Het is de vraag of de nieuwe R.K. Partij die gesticht is onder den naam van R.K. Volkspartij, de verwarring zal verminderen. We hebben in ons land al zooveel van die pogingen gezien om op religieuze grondslag democratische of socialistische partijvorming te zoeken. We hebben Staalman... gehad: Van de Laar... gehad: Kruyt... gehad. Ze hebben geen spoor nagelaten. Ik vrees dat het hoogste wat zoo'n R.K. Volkspartij bereiken kan, zal zijn ook de een of andere eenling in de Kamer te brengen die er even machteloos zal zijn als die ik daar noemde.

De eenige steun, het eenige verzamelpunt van wie sociaal, van wie anti-kapitalistisch denkt of voelt, is nu eenmaal in Nederland de S. D. A. P.

Zoekt gij godsdienst, gij zult hem in de politiek niet vinden, bij ons niet, maar bij de uwen ook niet. Zoekt gij sociale, anti-kapitalistische daadkracht, die vindt gij bij ons en bij de uwen precies het tegendeel. Dit is het feit waarvoor de arbeiders van elk geloof staan. Willen ze het niet zien, dan zullen zij en wij zich in hun toestand van laffe machteloosheid maar moeten troosten.

Evenals de religieuze partijen, is het ook het tegenovergestelde gegaan. De Vrijdenkerspartij heeft 't er even slecht afgebracht en de vrije gedachte behoeft er heusch niet om te treuren. Wat zou een gekozene in de Kamer gedaan hebben? Men had hem met ds. Kersten in een anarte kamer kunnen zetten om over bijbelteksten te kibbelen. (Gela ch.)

Nog een ding valt mij bij: een droevig gerucht dat in de laatste weken tot ons doorgedrongen is: de burgerwacht maakt het niet

goed. In Amsterdam schijnt ze op apegapen te liggen. Daar treedt nu een andere militaristische instelling in haar plaats: de „Volk”-brigade. In plaats van Jhr. v. Lennep, Wolf Lefie. Dat is voor wat de kom-af betreft, een daling, maar voor de kom-op een vooruitgang! (Vroolijkheid.)

Er zijn nog een aantal dingen waar ik over zou kunnen spreken. Over onze A.J.C., die inderdaad begint te toonen wat een proletarische Jeugdorganisatie behoort te wezen, waarvoor we de wakkere leiders wel dank verschuldigd zijn (applaus); over ons herdenkingfeest van de 25-jaren parlementair werk onzer partij; over de arbeidersvacantieweek, die naar méér smaakte; over het mooie werk voor de Weensche kinderen gedaan — nog veel meer, maar ik zal het hierbij laten.

Evenwel niet dan na voldaan te hebben aan onzen plicht om hen te gedenken die dit jaar uit onze rijen wegvielen door den dood.

In ons land gelukkig geen van de vooraanstaanden, maar namen als die van prof. Pekelharing en dr. Van Leeuwen, hoewel geen van beiden lid onzer partij, behooren toch genoemd te worden.

In het buitenland treffen we eenige groote figuren die heengingen. Ik denk aan Jules Guesde, een van de eersten en een van de besten, aan Marcel Sembat, sinds meer dan 25 jaren een der eersten in Frankrijk, aan Otto Hué, aan von Vollmar, sinds vele jaren ziek, voordien een der grootsten in Duitschland, aan Louise Zietz, aan Roubanovitch, de leider der Sociaal-revolutionaire Partij, bekende figuur op al onze internationale congressen.

Staan wij een oogenblik van onze zetel op om hun nagedachtenis te huldigen. (Allen staan op.)

En nu, partijgenooten, gaan wij aan den arbeid ter voorbereiding van nieuweren strijd voor onze groote zaak!

Ik verklaar het kongres der S.D.A.P. voor geopend.

Deze rede, met groote aandacht en instemming aangehoord, wordt aan het slot luide be-applaudisseerd.

Mededeelingen.

De VOORZITTER doet vervolgens eenige mededeelingen. Troelstra kan op het kongres niet aanwezig zijn, omdat hij in het buitenland vertoeft. Omtrent zijn toestand doen allerlei geruchten de ronde. Zij zijn zeer overdreven. Een paar weken in de buitenlucht zullen hem doen opknappen en dan hebben wij hem weer in ons midden.

Het kongres besluit hem een sympathie-telegram te zenden.

Eenzelfde telegram zal worden gezonden aan Sannes en Loopuit. Hun zal volledig herstel van hun ziekte worden gewenscht.

Aan Van der Goes zal een telegram van deelneming worden gezonden met het door zijn familie geleden verlies door den dood van zijn oudste dochter.

De Congres-agenda wordt vervolgens onveranderd vastgesteld.

De voorzitter deelt dan mede, dat op het vorig kongres een besluit is genomen, dat de voorzitter bij het begin van elk kongres een commissie benoemt, om verschillende zaken en kwesties, waarvoor het kongres in openbare zitting geen tijd heeft, te bezien en erover

te rapporteeren. Hier zijn een tweetal dergelijke quaesties te behandelen, n.l. die van de uitgave van het „Goudsche Weekblad” en de „Apeldoornsche Arbeiderswacht”. Spr. stelt voor deze commissie als volgt samen te stellen: Jan Reijnders, E. Boekman, Westerlaan, Onderdijk en mevr. Secrève, terwijl voor het P.B. zitting zullen nemen Bergmeijer en beurtelings Werkhoven en Drop.

Daar BOEKMAN bezwaar maakt deel van de commissie uit te maken, wordt in zijn plaats aangewezen S. Hartog. Verder wordt nog toegevoegd, omdat er bij de benoemden geen Rotterdammer is, Förster, en wordt uit Gouda Fafèber aangewezen.

De Partij-leiding.

De VOORZITTER stelt de Partijleiding in haar geheel, het optreden der Kamerfracties en van de hoofdredactie van „Het Volk” inbegrepen, aan de orde.

SLĒEF (Amsterdam IV) heeft de opdracht ter sprake te brengen allereerst iets omtrent het werk der Kamerfractie. Hij moet haar dank brengen voor wat zij in het belang der arbeidersklasse deed. In het bijzonder dank aan Van Zadelhof voor de wijze, waarop hij bij de Oorlogsbegroting onzen eisch van ontwapening heeft verdedigd en gepropageerd. Zijn toon heeft warmte gewekt voor den vrede naar welken wij allen snakken, zijn argumentatie zal de massa begeisteren.

Minder prettige indrukken heeft men behouden van het debat over de verhooging van het invoerrecht op sigaren. Er bleek verschil van meening tusschen ons hoofdorgaan „Het Volk” en den voorzitter der Kamerfractie, tevens politieken leider van „Het Volk”. Dat moet zoo weinig mogelijk voorkomen. Aanknoopende aan een deebetreffende opmerking in het verslag der Kamerfractie, geeft spr. toe, dat de quaestie van vrijhandel of protectie hier niet in het geding was. Maar „Het Volk” had het wetsontwerp op 23 October ten felste afgekeurd. Geen arbeidersstem moest het hebben! Maar de meerderheid der fractie nam een andere houding aan. Dat kan onze partij niet hebben, het moet zoo weinig mogelijk voorkomen.

Een woord over de redactie van „Het Volk”. Mijn afdeling spreekt met vreugde goedkeuring uit over haar werk. Het partijorgaan is zeer vooruitgegaan, het heeft met de bescheiden middelen en krachten gewoekerd.

Maar... (gelach) ja de bittere pil komt altijd achteraan. Er zijn enkele aanmerkingen. De nieuwe directie is met kracht aan het werk gegaan. Wij waardeeren dat. (I n s t e m m i n g.) Doch wij moeten ons blad geschikt maken voor de massa. En daarom moeten de verslagen van vergaderingen beperkt worden. Daarnaast moet het nieuwsgedeelte niet verwaarloosd worden. Integendeel door te toonen dat „Het Volk” ook nieuwsblad is, moet onze krant juist voor de massa aantrekkelijk worden gemaakt.

BOEKMAN (Amsterdam III) spreekt over de leiding van P.B. en redactie bij de jongste verkiezingen. Er ontbrak niet veel aan... alleen maar leiding. (V r e u g d e.) „Het Volk” schreef iederen dag over samenwerking met de katholieke arbeiders en scheen dit de beste propaganda te achten, inplaats van onze eigen beginselen sterker naar voren te schuiven, wat naar spr.'s meening meer in de rede had gelegen. Troelstra stuurde met die leuze de Amsterdamsche partijgenooten den verkiezings-

strijd in. Doch de uitslag der verkiezingen heeft hen, die deze politiek aanvaardden, weinig reden tot verheugenis gegeven, zooals trouwens wel te voorzien was. De R.-K. Staatspartij is even reactionair gebleken als de Vrijheidsbond. Bovendien hield deze soort propaganda in „Het Volk” 14 dagen voor de verkiezingen plotseling op. Dat was niet consequent. Spr. is van oordeel, dat de tijd voor zulk een coalitie met de katholieken in ons land nog niet is gekomen. De bourgeoisie in de R.-K. Staatspartij heeft de macht volkomen in handen. Zoolang de R. K. arbeiders dit toeloreeren en zich niet een eigen plaats weten te veroveren in het politieke leven, zal een aansturen op een coalitie met de R.-K. Staatspartij een ijdele politiek zijn, welke geen vruchten kan opleveren.

Een enkel woord over de Kamerfractie. Ook wij juichen principiële redevoueringen als die van Van Zadelhoff zeer toe. Zij vinden te Amsterdam weerklank.

De houding der fractie bij het invoerrecht op sigaren was fnuikend voor onze partij. Het was een uiteenvallen in twee gelijke helften, waarom wij vroeger de vrijz.-dem. steeds hebben gehoord. Het ontwerp kan niet losgemaakt worden van heel de handelspolitiek. De helft der fractie, die stemde vóór het ontwerp, heeft onze resolutie inzake de handelspolitiek, op ons vorig congres aangenomen, genegeerd. Men heeft er zich niets van aangetrokken.

Met de Eerste Kamer-fractie is het geen haar beter. Zij is uiteengevallen, zonder zelfs een woord tot motivering van haar houding te spreken. Vooral van een principiële figuur als mevr. Pothuis—Smit verwondert het spr., dat zij in deze zaak het opportunistisch standpunt heeft ingenomen.

VAN ECK (Leiden) bespreekt den invloed onzer partij op het proletariaat. De toestand onzer partij is zeer onbevredigend, gelijk uit de ledencijfers blijkt. Ons aanhangerstal is niet grooter dan een vijfde deel der bevolking. Een politieke partij kent ups and downs. Doch wij zijn geen gewone politieke partij, wij zijn de klasse-organisatie van het proletariaat. Niemand ontbreekt het aan bezieling of goeden wil, doch spr. vestigt de aandacht van congres en P.B. op de vraag, of wellicht onze methode van werken oorzaak is van den betrekkelijk geringen groei. Zijn wij niet teveel verkiezingspartij? Moeten wij niet meer ons zelf zijn? Moet onze wijze van werken niet meer in overeenstemming zijn met ons doel?

Ons verenigingsleven is te dor, er gaat niet genoeg bezieling van uit. Wij moeten inwendig sterk zijn als wij naar buiten invloed willen uitoefenen. Keerde de situatie van November 1918 weér, zouden wij dan sterk genoeg zijn, de macht in handen te nemen? Wij kennen elkaar niet genoeg; het komt aan op samenhang, karakter. Alleen in verkiezingsdagen worden wij wakker. Op deze wijze benaderen wij ons doel niet. Allen moeten wij steeds propagandisten zijn. Wij moeten vertrouwen wekken in onze personen. Dat is van de grootste politieke beteekenis. Voedt ons verenigingsleven ons op tot goede socialisten? Ons leven moet den indruk geven, dat wij geschikt zijn voor het gemeenschapsleven (A p p l a u s.) Wij kunnen geen heiligen zijn, maar moeten elkaar opvoeden, controleren. Daarvoor moeten wij ons verenigingsleven verbeteren.

„De Notenkraker” noemde mij den boeman der Kamerleden. (V r e u g d e.)

SCHAPER: Dat is een misverstand!

VAN ECK: Wij moeten krachtiger werken aan den opbouw van ons vereenigingsleven. Daarvoor kunnen wij de medewerking der vooraanstaanden, ook der Kamerleden, niet missen. Zij moeten met hun talenten gloed en geestdrift in de massa brengen. Het socialisme eischt dat, ook al zou het parlementaire werk moeten worden beperkt. Dat werk moet een onderdeel blijven van onzen arbeid. (I n s t e m m i n g.) Moeten daarvoor de Kamerleden eens verzuimen in Den Haag te zijn, dan mag men daarover niet vallen. Vóór alles zijn de Kamerleden medestrijders voor het socialisme. Het vereenigingsleven onder ons worde uitgebouwd en verbeterd, ook op het platteland.

Een woord over de openingsrede van den voorzitter, in het bijzonder over het eenheidsfront. Spr. is principieel vóór het eenheidsfront. Doch op de door den voorzitter genoemde gronden is spr. er thans tegen. Het zou thans worden een schijn-eenheidsfront. Toch moeten wij er zoo voor werken, dat het in de toekomst komen kan.

Ten slotte nog over de Kamerfractie. Spr. betreurt het, dat toen Ter Laan sprak over de vereenvoudigde spelling, Schaper onmiddellijk daartegen is opgetreden. Was dat nu noodzakelijk?

De VOORZITTER doet voorlezing van een begroetingstelegram van mr. Sannes, aan het congres gezonden en waaruit blijkt, dat onze kameraad binnen eenige maanden weer in onze rijen zal terugkeeren. (A p p l a u s.)

S. HARTOG (Amsterdam V) vond het onaangenaam, dat de Kamerfractie verdeeld was over de kwestie van het Fransch op de lagere school. Ook hier was weer geen eenheid, hetgeen buitengewoon jammer is.

De schriftelijke pronaganda voor de Kamerverkiezingen kan spr.'s goedkeuring niet wegdragen. Vooral tegen de uitgegeven kranten had spr. bezwaar. Zij moeten niet vanuit één centraal punt worden uitgegeven. In het algemeen late men de schriftelijke pronaganda over aan de plaatselijke of gewestelijke besturen.

Er wordt nogal eens geklaagd over te weinig sprekers. Maar maakte het P.B. bij de verkiezingsactie gebruik van alle sprekers, die beschikbaar waren en zich hebben aangeboden?

Spr. komt dan op de verhouding van het dagblad „Voorwaarts” tot „Het Volk”. Is door het P.B. het terrein voor ieder der beide bladen precies afgebakend? Het is een teere kwestie, maar het mag niet gebeuren, dat „Voorwaarts” buiten zijn ressort abonnees van „Het Volk” afneemt.

Wat nu het hoofdorgaan aangaat, men voorkome de plaatsing van berichten, die dadelijk weer tegengesproken moeten worden. Kan ook de correctie niet wat beter worden?

VAN DER KIEFT (Bussum) merkt op, dat er van onzen kant een schrikwekkende stilte is inzake de sociale verzekering. De overkant is levendig genoeg. Spr. herinnert er aan, dat er eenigen tijd geleden een miezerig klein ventje, genaamd het plan Posthuma—Kupers is geboren. Wat denkt de Kamerfractie er van?

Er is voorts een plan verschenen van minister Aalberse betreffende de reorganisatie der sociale verzekering. Hoe staan wij er tegen-

over? Het P.B. schijnt aan Dujs en Kupers te hebben opgedragen het uit te vechten en gaf het, naar het verluidd, twee secondanten, in Schaper en Stenhuis. Is dat juist? Dat is toch in strijd met de democratie. Het gaat alles zoo stil, ook in den Hoogen Raad van Arbeid, die spr. gestolen kan worden! Spr. vraagt de Kamerfractie: Hoe staat deze zaak? Men lichte ons en de arbeidersklasse in vóór er een beslissing komt. (A p p l a u s.)

VAN GAASBEEK (Utrecht) vraagt weer tijdige verschijning der congresstukken. In tegenstelling tot Van Eck is spr. van oordeel, dat het P.B. de propaganda sterk bevordert. Evenmin kan spr. instemmen met het ongunstig oordeel over de verkiezingskranten. Spr. noemde vooral het nummer „Roode Hulst” als een goed propagandabladd. (T e g e n s p r a a k.)

Wat de redactie van „Het Volk” betreft, spr. valt het op, dat de hoofdartikelen zoo dikwijls door medewerkers worden geschreven. Dat wordt toch te kostbaar!

EEN STEM: Dat maken de advertenties weér goed.

VAN GAASBEEK: Wij missen ook teveel artikelen van de hand van Troelstra.

Wij hebben gelezen, dat een nieuw partijbureau moet worden ingericht. Het P.B.-verslag spreekt van financieele moeilijkheden daarbij. Kan de partij dat niet in orde maken in één slag? Een commissie zou dat kunnen doen. Kan Kleerekoper haar niet steunen?

KLEEREKOPER: Eerst de obligaties! (V r e u g d e.)

VAN GAASBEEK: En dan het bureau.

MOLENDIJK (Rotterdam VII) dankt redactie en directie van „Voorwaarts”, die in een tijd van groote werkloosheid het abonentental wisten op te voeren. (I n s t e m m i n g.)

Spr. zag gaarne, dat in den vervolge voor het bijleggen van geschillen in afdelingen, niet het jongste lid van het P.B. wordt uitgezonden. Men sture iemand met wat grijze haren (V r e u g d e.)

De VOORZITTER: Of iemand zonder haren! (V r o o l j k h e i d.)

De opmerkingen van Van Eck make men niet bespottelijk. Zijn ideeën leven in de partij. Verkiezingen zijn belangrijk voor ons, maar hoofdzaak is van onze leden en aanhangers goede socialistten te maken. Onze vooraanstaande partijgenooten dienen aan het kleine werk in de afdelingen deel te nemen. Nu zijn de huishoudelijke vergaderingen onbelangrijk. De leden komen er dood heen en komen er nog dooier vandaan. (T e g e n s p r a a k.)

EEN STEM: Gij spreekt alleen voor Rotterdam.

Onze pers staat vol met verslagen over vergaderingen van Kamers en Raden. Doch de primitieve propaganda krijgt te weinig plaats. „Het Volk” is als Latijn voor vele arbeiders die in onze partij komend, maar niet dadelijk de namen en stroomingen kennen. Men wekke in hoofden en harten van den man in de straat onze idealen. Ook in onzen strijd voor de ontwapening. Mooie resoluties zijn goed, maar de massa moet het gevoel bijgebracht worden: wij willen niet meer het soldatenpak aantekken. Dan eerst wordt ons program, worden onze leuzen tot eene werkelijkheid.

DE BOER (Leeuwarden) vraagt, waarom zoo weinig in „Het Volk” wordt geschreven over de cooperatieve beweging. Men heeft daar in Leeuwarden behoefte aan. De beschouwingen

van „Het Volk” over den Amsterdamschen broodoorlog kwamen in strijd met die van het coöperatie-orgaan. Er moet omtrent het vraagstuk der coöperatie helderheid komen.

Te Leeuwarden is ook opgevallen het „Volk”-artikel inzake ons standpunt ten opzichte van het jubileum der koningin. Moet de grens getrokken worden bij de foto's van gemeenteraden? Ik zou er geen bezwaar tegen hebben op zulk een foto te staan... als de fotograaf tenminste geen bezwaar heeft! (Vreugde.) Maar het verdient misschien aanbeveling ter voorkoming van misverstand vooraf een verklaring af te leggen. Het P.R. verklaart zich nader.

VAN LEERSUM ('s-Gravenhage II) ziet ook gaarne dat de congresstukken vroeger verschenen en over niet zooveel kranten verdeeld als nu.

De verslagen van het I.V.V.-congres in „Het Volk” hebben onze waardeering, doch van de begeleidende bijeenkomsten der A.J.C. is te weinig werk gemaakt. Dat was o.i. gebrek aan waardeering, en geleek bedenkelijk veel op gebrek aan begrip omtrent hetgeen de A.J.C. thans is en wil. Van de Zaterdagavondbijeenkomst in Alhambra — geen letter. Van Zondagmiddag in Seinpost — geen letter. Van den Zondagavond in den Dierentuin een zeer kort verslag van een onprettig aandoende woordkeus. Het verslag in het „Vaderland” was veel langer en in waardeerder woorden gesteld. Eenige A.J.C.-ers waren reeds partijlid, meerderen zullen het binnenkort worden en daarom.....

De redactie geve aan de werkzaamheden der A.J.C. meer aandacht. Op het opgroeiend geslacht is immers onze hoop gevestigd.

HAM (Venhuizen) vestigt de aandacht op de bevolking van het platteland, in het bijzonder van de tuinbouwende streken. Men legge het gewicht niet op de steden. Teveel is het platteland tot nu toe verwaarloosd. Dat bleek o.a. uit de verkiezings-lectuur, die voor de provincie niet geschikt was.

Er zijn ook lichtpunten. Spr. voelt behoefte Duys te danken voor wat hij in het belang der tuinders deed. (Applaus.) Ook het nieuwe blad voor land- en tuinbouw is goed. Maar men zoek medewerking van de tuinders zelf, die misschien niet zoo mooi schrijven, maar wel goed voelen.

Een woord over de Amsterdammers en Haarlemmers, die lid zijn van de Staten van Noord-Holland. Zij hebben er toe medegewerkt, om alle kosten van den watersnood te schuiven op de Hoogheemraadschappen. Dat was niet socialistisch. (Applaus.)

„Het Volk” schenkt te weinig aandacht aan tuindersbelangen. Een artikel van spr. over de betekenis der kleine bedrijven werd geweigerd met een beroep op de acties voor instelling van pacht-bureaux. Zelfs v. d. Sluijs keurde die weigering af.

Spr. pleit dan voor den vrijhandel. De houding der partij inzake de sluiting der grenzen heeft miljoenen aan den landbouw gekost.

Er moeten in „Het Volk” meer marktberichten verschijnen van de groote groenteveilingen.

Spr. klaagt dan over het terrorisme der transportarbeiders aan de groentemarkt te Amsterdam. Als spr. met groenten te Amsterdam komt, mag hij die zelf niet versjowen. Dat moeten transportarbeiders doen. Zoo wordt de groenten f 2.10 per H.L. duurder dan noodig is.

Ten slotte komt hij op tegen advertenties met een militaristisch karakter en die voor super-stout. Spr. brengt ten slotte hulde aan den redacteur A. M. de Jong, die den arbeiders leert lezen. (Luid applaus.)

VOORT (Koog-Zaandijk) maakt bezwaar tegen de muur-platen bij de verkiezingen uitgegeven. Wij plakken ze niet meer op. (Instemming.) Wat stellen zij voor? Op de gewestelijke vergadering van Noord-Holland Noord verklaarde P. G. v. d. Kol van Heilo, dat het mannen met lang-gerekte ruggen en koppen waren, waar de koeien bang van worden. (Vreugde.) Men late zulke platen niet door kunstenaars beoordeelen, maar door gewone arbeiders. Een communist heeft een mooie plaat aangeboden, maar die is geweigerd, omdat zij geen kunst zou zijn. Wij, die op roode kiezers azen (vreugde), willen meer sprekende platen. (Applaus.)

MEULENKAMP (Rotterdam III) komt op tegen de uitdrukking in „Het Volk”, dat de uitslag der verkiezing te Rotterdam te wijten is aan de slappe lijn, in de raadspolitiek aldaar getrokken. Ankersmit, aan wie over die uiting nadere uitleg is gevraagd, heeft gezegd alleen aan het congres verantwoording schuldig te zijn. Welnu, spr. vraagt deze verantwoording thans.

KALTER (Nieuw-Amsterdam) geeft den voorzitter toe, dat de verkiezings-uitslag in het Noorden niet was zooals het moest. Maar de oorzaken heeft hij niet aangeraakt. Die zijn: de groote malaise, die vooral in het Noorden groot is, en de anarchistische aanleg van vele arbeiders in die streken.

Maar ook aan onze propaganda heeft veel ontbroken. De gewestelijke propagandisten worden teveel beschouwd als ambtenaren, terwijl hun hoofdtaak is de eerste beginselen van het socialisme te verspreiden. Als wij dat eischen, dan vinden wij bij het P.B. niet voldoende steun. Men moet de Partij niet beschouwen als een naamlooze vennootschap.

Ook spr. heeft bezwaar tegen het uitzenden van het jongste P.B.-lid voor het bijleggen van geschillen. Spr. heeft daarvan de nadeelen ondervonden.

De verkiezings-lectuur was te zwaar voor het platteland. Men late het samenstellen der geschriften over aan de kieskringbesturen.

„Het Volk” moest in zijn hoofdartikelen meer schrijven over de socialisatie. Vooral de groote verslagen van den Amsterdamschen Raad kunnen achterwege blijven. De kleine pers mag wat spr. betreft verdwijnen. Het was een goede diplomatieke zet, dat men, door het bijleggen van een speciaal blad voor Groningen en Drente bij „Het Volk”, het plaatselijke blaadje daar overbodig maakte. Zoo brengt men ons hoofddorgaan tot de arbeiders.

Het kongres wordt geschorst.

Na de pauze wordt de discussie over

De Partijleiding

voortgezet.

Allereerst beantwoordt SCHAPER de kritiek, die op de Kamerfractie is uitgebracht. Dankbaar was hij voor de uitgesproken waardeering, ook wat v. Zadelhoff betreft. Spr. aanvaardt dien dank voor de geheele fractie. (Vreugde.) Ja, wij zijn een ondeelbare fractie! Ook de hulde aan Duys was verdiend. De kritiek van het „Landbouw-weekblad” eischt protest.

Waarom zijn de burgerlijke landbouw specialiteiten dan niet voor de tuinbouwers opgekomen?

EEN STEM: Braat b.v.!

SCHAPER: Ja, Braat is tegenwoordig meer een rekenspecialiteit. (G e l a c h.)

Men heeft gesproken over de verdeeldheid op enkele punten. Maar dat waren de uitzonderingen. Zij accentueeren onze eenheid. Zoo was het bij den sigaren-accijns. Het was toch keurig acht om acht. Ook in deze dingen hebben wij dus stijl! (V r o o l i j k h e i d.) De kwestie zelf was niet van zoo groote beteekenis. De regering betoogde, dat de verhooging noodig was wegens de waardevermindering van het Deutsche geld en met protektie niets te maken had. Dat was niet onjuist. De verhooging was het logisch gevolg van de aanneming der tabakswet, die wij indertijd niet konden verhinderen.

Er is hier één bedenkelijk woord gesproken. Van Eck heeft gezegd, dat de propaganda boven alles gaat en dat men de Kamer dan maar eens in den steek moet laten. Het gevolg is, dat gebeurtenissen voorkomen als bij de Tabakswet. Wij hebben in de Kamer een belangrijke taak en men wakkere het absentisme niet aan. Dat is mij toch al te groot. In de Kamer moeten wij ook een groot stuk propaganda maken en wij mogen daar niet mankeeren.

Is van Eck de boeman der Kamerfractie? Welneen. Ik zit met hem in de Staten van Zuid-Holland en hij is een model-lid. Hij is er altijd. Hij stemt wel eens anders dan de meerderheid der fractie, maar ik mag zijn frisch geluid soms wel.

Had ik maar moeten zwijgen bij de kwestie der Kolléwijn'sche spelling? Dan zou degeen die over zoiets begint altijd een voorsprong hebben. Dat ligt niet in mijn natuur. Ik zwijg niet graag als ik een positieve meening heb. Was de kwestie onbelangrijk, dan kon men er hier ook over zwijgen. Doch de bestrijding dezer spelling is een kultuurbelang.

Er is stille inzake de sociale verzekering, heeft v. d. Kieft gekonstateerd. Misschien is het de stilte voor den storm! Ons kongres heeft verleden jaar een resolutie omtrent deze zaak aangenomen en wij zullen haar toenassen, zoodra het noodig is. In dit verband spreekt spr. de hoop uit, dat de sociaaldemocraten in den Hoogen Raad zich niet te veel zullen vastleggen.

Veel critiek was er op de fractie overigens niet. Dat is op zichzelf een compliment. Maar wij weten zeer wel, dat wij niet onfeilbaar zijn.

Er is gezegd, dat wij, Kamerleden, meer aan het afdeellingsleven der Partij moeten deelnemen. Wij doen wat wij kunnen, doch hebben niet steeds den tijd. Komen wij er te veel, dan is het ook niet goed, want dan krijgen de leden het gevoel, dat die „bonzen" altijd gelijk hebben.

Wij doen wat wij kunnen en wij hopen, dat ons werk er toe zal bijdragen, om de vier partijgenooten, die helaas niet meer in de Kamer zijn gekomen, er bij de volgende verkiezingen in zullen weerkeren. (A p p l a u s.)

J. F. ANKERSMIT, sprekende namens de hoofdredactie van „Het Volk", betoogt, dat er een stemming van voldaanheid in de uitgesproken critiek was te behuisteren. Het streven, om de krant beter te maken heeft blikbaar waardeering gevonden en dat doet spr. genoegen. Alle redacteuren beïveren zich van de krant te maken, wat er van te maken is en het doet spr. genoegen, dat dit hier waardeering vond.

Er was ook critiek. Natuurlijk, ook het redactiewerk is menschenwerk. De critiek was waardeerend en opbouwend en met de wenken, die zijn gegeven, zal zooveel mogelijk rekening worden gehouden. De opmerking van Sleef, dat het nieuwsblad-karakter van het blad in het oog moet worden gehouden, onderschrijft de redactie. Zij gaat reeds zoover mogelijk in deze richting, zooals ook bleek uit hetgeen Sleef opmerkte. Maar als een ander daarentegen dan meer hoofdartikelen vraagt, is dat daarmee niet te rijmen. Wij gaan meer in de richting om van „Het Volk" een familieblad te maken.

Wij kunnen, om financieele redenen, niet alles doen wat wij willen, maar wat kan, om van „Het Volk" zooveel mogelijk een nieuws- en familieblad te maken, zal geschieden. Wij weten zeer goed, dat wij alleen op deze wijze onze politieke zending in breederen kring kunnen vervullen.

Nu zijn er nog detail-opmerkingen gemaakt. Hartog sprak over tegengesproken berichten. Ja, wij kunnen niet altijd elk bericht van al onze correspondenten vooraf controleeren. De correspondenten weten, dat wij eischen, dat zij alleen goed geïnformeerd optreden.

De correctie eischt inderdaad verbetering. En maatregelen daartoe zijn in overweging.

Heeft het blad teveel medewerkers? Het is een misvatting dat de hoofdredactie allereerst schrijven moet. Zij moet allereerst organiseeren! Het is beter deskundige medewerkers voor bepaalde onderwerpen te zoeken, dan alles door twee menschen te doen schrijven.

Voor de primitieve propaganda doen wij wat mogelijk is. Vooral ieder Zaterdagavondnummer is daaraan gewijd. Ook brengen wij herhaaldelijk de ethische beteekenis van het socialisme op den voorgrond. Zoo staat het ook met den ontwapenings-eisch. In dat opzicht voel ik mij brandschoon. Wij hebben alles gedaan om dezen eisch tot gemeengoed van ons volk te maken.

Schrijven wij niet genoeg over de coöperatie? Ja, de verhoudingen zijn veranderd. De coöperatie heeft zich van de partij teruggetrokken.

STEMMEN: Zeer juist!

ANKERSMIT: Dus hebben wij op onze beurt niet die groote belangstelling meer voor de coöperatie.

Hadden wij, in het Amsterdamsche geval, de partij der coöperatie moeten nemen? Maar wij moeten de toenemende bemoeiing der gemeentebesturen met de levensmiddelen-voorziening steunen, ook als zij in botsing komt met de belangen der coöperatie. Aan die openbare bemoeiing met de levensmiddelen is de toekomst en daarmede moeten wij in het algemeen belang rekening houden.

Het werk der A.J.C. tijdens het vredescongres van het I.V.V. is inderdaad niet voldoende gewaardeerd. De oorzaak is, dat onze Haagse redacteur, S. Hartog, ziek is. Toen moest Polak heel dit congres alleen behandelen en kon daardoor aan de bijzaken dus niet genoeg doen. Het is jammer, maar oorzaken buiten onze schuld hebben er toe geleid.

De landbouw-elementen in onze partij hadden wat meer waardeering moeten toonen voor wat de courant voor hen heeft gedaan en door Van der Sluis heeft laten doen. (A p p l a u s.) Verbetering en uitbreiding der marktberichten zal overwogen worden.

Ten aanzien van de uiting naar aanleiding van den Rotterdamschen verkiezingsuitslag zegt spr. weer: peccavi! Zij is neergeschreven

onder den verschen indruk van dien uitslag, die in onze partij algemeen als pijnlijk is gevoeld. Zij ware beter achterwege gebleven, althans in dien beknopten vorm, zonder breede toelichting.

Hadden wij, zooals Boekman wilde, bij onze verkiezings-propaganda een mogelijke samenwerking met de katholieken moeten uitsluiten? Dat ging niet! Ons is steeds verweten, dat wij slechts leven van de critiek en geen regeerings-verantwoordelijkheid aandurven. Welnu, wij wezen in antwoord daarop de elementen aan, die een democratische regering konden vormen. Door deze houding is onze verkiezings-propaganda van kritisch opbouwend geworden. En die propaganda is voortgezet tot aan de verkiezing.

SCHAPER: Zij steunde ook op de desbetreffende partij-resolutie van het vorig kongres.

ANKERSMIT: Precies, wij waren naar alle kanten gedekt.

Ten slotte onze houding bij den tabaksaccijns. Wij moesten over deze zaak schrijven, nog vóór de fractie hare houding had bepaald. Hoe wij ook zouden hebben geschreven, wij zouden altijd tegenover een der beide helften der fractie zijn komen te staan. (Vreugde.) Wij hadden voor onze keuze goede redenen en gingen uit van het verkiezingsprogram inzake handelspolitiek, zooals wij dat opvatten. Gij hebt nu van Schaper de tegenredenen gehoord en kunt dus zelf wel een oordeel vellen.

Ten slotte dankt spr. namens de redactie voor de vernomen waardeering. Wij stellen uw aansporingen zeer op prijs. (Applaus.)

De VOORZITTER zal (namens het Partijbestuur) op de algemeene opmerkingen antwoorden. Schriftelijk is nog het verzoek van Sleef ingekomen inlichtingen te geven over de partij-geschillen in Limburg. Veel is daarover niet meer te zeggen. De eene groep, waarbij voor-mannen van den Mijnwerkersbond, stond in een slechte verhouding tot de partijgenooten in Limburg, die zich om den propagandist schaarde. Er is door het P.B. veel gedaan om de quaestie op te lossen. Deze vakbewegingsmensen wilden den propagandist echter zien verplaatst. De partijgenooten in de afdelingen dachten daar anders over en het ging niet, aan dezen eisch, die door de Heerlensche raadsfractie werd gesteund, te voldoen. De raadsfractie ging heen, maar dat was geen reden voor het P.B. om hun d'r zin te geven. De tijd zal de zaak wel weer in orde brengen. Het geschil is betreurenswaardig, maar de wijze waarop het door de oppositie aangevat werd, maakte een verzoening zeer moeilijk.

Wat nu het zenden van het jongste lid van het P.B. betreft voor de oplossing van geschillen, dat kan voor dit geval niet gelden. Spr. heeft overigens in Werkhoven volledig vertrouwen. Als zijn jeugd hem wel eens parten speelt, dat wordt met den dag beter. (Vreugde.) Maar ook Drop, een bezadigd man, is herhaaldelijk in de mijnstreek geweest, eveneens zonder resultaat. Spr. denkt echter dat de zaak op den duur vanzelf weer in orde zal komen. De strijd en het socialistisch inzicht in deze streek is van te veel belang en veel te groot, om ernstige mensen niet te doen inzien, dat verzoening noodzakelijk is.

Wat het tegen elkander instemmen betreft, spr. wil niet graag, dat de lezing hangen bleef, die Sleef gaf. Hij vergeleek dat bij wat wij in de vrijzinnig-democraten zoo scherp afkeurden. Dat gaat niet. In den Amsterdamschen raad,

bij sociale zaken, die geheel in de richting der vrijzinnig-democraten gingen, was bij hen geregeld verschil van meening. Bij ons is dat geheel anders. In die zaken is bij ons geen verschil...

STEMMEN: De tabaksbelasting.

VLEGEN: Dat is een geheel verkeerd voorbeeld. Het buitenland had hier een voordeel op het binnenland en spr. zou, als vrijhandelaar, was hij in de Kamer geweest, vóór hebben gestemd. Ook uit vakbewegingskringen werd sterk op verhooging aangedrongen, omdat de werkloosheid in het binnenland door den voorsprong van het buitenland werd vergroot. Dat maakte deze houding noodig.

De punten van verschil, o.a. de kwestie van het Fransch op school, zijn zaken waarover men in den gemeenteraad ook wel eens tegenover elkaar instemt, niet waar Boekman!

BOEKMAN: Ja, zeker!

VLEGEN: O, zoo.

De rede van Van Eck stond een beetje in den toon van verwijt, terwijl hij toch niemand van ons kritiseerde. Ook onze partij kent ups and downs. Zij kan zich aan de algemeene bewegings-wetten niet onttrekken. Ook wij zijn niet tevreden met het bereikte, gelijk uit mijn oneningsrede reeds bleek. Maar zijn wij daardoor alleen een verkiezingspartij? Wat Van Eck daarvan zei, herinnert aan den ouden tijd. In den verkiezingstijd staat het volk het meest voor onze propaganda open. Men komt dan in plaatsen, waar men niet van gedroomd heeft en waarvan men niet weet, hoe men er weer van dan komt. (Vreugde.) Men moet zaaien in den meest geschikten tijd.

Ons afdelingsleven, heeft Van Eck gezegd, is te dor. Dat is juist. Te Amsterdam bijv. is er veel te weinig samenhang tusschen de partijgenooten. Beter is het op het land. Als op dit terrein een betere toestand kon ontstaan, dan zou dat der partij zeer ten goede komen. Men bespreke dit juist eens op de huishoudelijke vergaderingen. Mogen de partijgenooten deze wenken van Van Eck zich ter harte nemen.

Hebben wij den menschen om de macht in handen te nemen? Neen, Van Eck. Daarom moeten wij ontwikkeling en beschaving verspreiden. Maar feit is, dat de arbeidersklasse zelf weinig drang uitoeft om omhoog te komen, al vormen de volksuniversiteiten een lichtpunt.

Wij moeten blijven doen wat wij kunnen. Intusschen wil spr. daarover het volgende mededeelen. Wij krijgen tegenwoordig een winstaandeel van de „Centrale”. Verleden jaar bedroeg deze f 15.000. (Applaus.) Wij hebben er toen de „Voorwaarts” mede gesteund. Wij willen echter in de komende jaren van dit geld een ontwikkelingsinstituut oprichten, indien wij daarvoor de medewerking van het N. V. V. kunnen verkrijgen. (Instemming.)

Van Eck heeft den wensch geuit, dat de vooraanstaanden zullen deelnemen aan het afdelingsleven. Spr. kon dat in de laatste jaren niet. Komt men er, dan wordt men tot bestuurder gekozen. En bij al mijn andere werk kan ik de verantwoordelijkheid daarvoor niet op mij nemen. Zoo gaat het ook anderen. Maar in lang niet alle afdelingen zijn Kamerleden.

EEN STEM: Maar wel raadsleden en wet-houders.

VLIEGEN: Ja, dat gaat den verkeerden kant uit. Wie raadslid of wethouder wordt en leiding geeft in de plaatselijke politiek, moet, als het even kan, in nauwe aanraking blijven met de partijgenooten. Dat is voor de partijgenooten noodig, maar ook voor de functionarissen. (Instemming.)

Spr. komt nu tot eenige speciale punten. Er is gesproken over de verkiezingskranten. Niet altijd met lof. Deze zaak mag echter niet op deze wijze worden afgedaan. Het centraal uitgeven van zulke kranten is goed, het komt echter op den inhoud aan. Die moet verbeterd, niet het kind met het badwater weggooien! Naast de centraal uitgegeven kranten moeten plaatselijke geschriften komen. Wij zullen leeren uit de fouten, die zijn gemaakt. Spr. heeft alle waardeering vooral voor al het werk, dat Werkhoven heeft gedaan in die dagen. Het was een groot stuk werk!

Er is gevraagd, of „Volk” en „Voorwaarts” niet op elkaars terrein grazen. Neen, er was wel eens kwestie, maar het is alles geregeld. De directie van de „Voorwaarts” heeft de goede eigenschap van wat meer te willen hebben dan zij heeft en die van „Het Volk” wil houden wat het bezit. Maar moeilijkheden van beteekenis zijn er niet.

Het partij-bureau wordt uitgebreid en verbeterd. Wij zijn in dat opzicht jaloersch op het N. V. V. Het zal nu wat beter worden, dank zij de directie van „Het Volk”. In de partij schijnt zekere neiging te bestaan, om een commissie te vormen om het meubilair te verschaffen en..... te betalen. (Vrolijkheid.) Wel, het is een uitstekende gelegenheid voor de partij, om het P.B. een cadeautje te doen. Wij verwachten nu een spontane actie uit de partij. (Gelach.)

Er is eenige keeren gesproken over het uitzenden van „het jongste lid van het Partijbestuur”. Onze beide bezoldigde bestuurders, Werkhoven en Drop, zijn allebei jonge menschen. Maar kan men nu verwachten, dat Wibaut Schaper, ik-zelf, die ook nog wel het een en ander om handen hebben, zooveel het land zullen ingaan? Wij hebben toch wel wat anders te doen? Drop en Werkhoven verstaan het uitnemend met menschen om te gaan. De geschilpunten die zij niet kunnen oplossen, kunnen niet altijd door anderen wel worden afgedaan. Ik ben ook wel eens in een afdeeling behandeld, alsof ik „het jongste P.B.-lid” was!

Molendijk heeft een voorstelling gegeven van de afdeelingvergaderingen die niet juist kan zijn. Als er eens een enkelen keer een minder opgewekte vergadering is, kan iemand als hij, een frissche, jonge kerel, er dan niet wat leven in brengen?

Nu het artikel over het jubileum der koningin. Het was door Troelstra geschreven na een bespreking met mij. Wij hadden gelezen, dat men in sommige raden wilde voorkomen, dat van den raad foto's zouden worden genomen. Wat hindert dat nu? Waarom mogen die niet in handen der koningin komen? (Protesten.) Wij vinden het kinderachtig. De scheiding tusschen ons en de burgerlijke partijen is een politieke, maar geen persoonlijke. (Hernieuwde protesten.) Ons oordeel is gevraagd, voilà, daar is het. (Mitsnoegen.) Denk er nog maar eens over na!

De grieven van Ham versta ik niet. Wij geven nu weer een speciaal blad voor de land-

en tuinbouwers uit. Wij staan hier in geen enkel opzicht schuldig.

Verschullende afgevaardigden hebben geklaagd over de verkiezingsplaten. Ja, als je niet kunt krijgen wat je graag wilt, moet je maar nemen wat je krijgen kunt.

De afgewezen plaat konden wij niet gebruiken. Voor onze partij was die ongeschikt. Later hebben de communisten haar genomen... het was die, met den bavianachtigen kerel!

Kalter heeft gezegd, dat onze propagandisten geen ambtenaren mogen zijn. Wat wil dat zeggen? Is het iets minderwaardigs, een ambtenaar te zijn? Het eerste werk der propagandisten is de organisatie paraat te houden en goed te doen loopen. Daarnaast wordt propagandistische arbeid van hem verwacht. Maar hij moet niet zooveel in zijn distrikt spreken op openbare vergaderingen, dat hij daar „uitgepraat” raakt.

Hiermede is mijne beantwoording ten einde. De opmerkingen uit de partij waren welwillend en daarvoor danken wij. Nieuwe denkbeelden zullen wij gaarne overwegen. Die uitwisseling van ideeën moet vaker geschieden. Heeft men nieuwe denkbeelden, men make er ons opmerkzaam op. Voor al het goede, dat wij hoorden — dank u! (Applaus.)

WERKHOVEN (Partij-secretaris) wijst er op, dat nimmer nog zooveel lectuur enz. vanwege het P.B. is verspreid. Het waren vier miljoen kranten, 60.000 brochures, 200.000 platen, 1500 materiaalboekjes van Schaper en 1.700.000 manifesten. Dat kan alleen bij centralisatie. Dat moet zoo blijven, tenzij de Partij het anders wil. Aan inhoud en vorm zullen wij stellig de vereischte aandacht schenken.

Zijn wij alleen verkiezingspartij? Ik wijs op de uitgifte van ons boerenblad, op onze Roode Week enz. Van het Land- en Tuinbouwblad verschenen 59000 van het eerste, 62000 van het tweede en van het no. dat in Februari zal verschijnen, zal de oplage meer dan 70.000 ex. zijn.

Verder zijn voor de Roode Week 95000 vlugschriften en 400.000 manifesten het land ingegaan. Bovendien zijn honderden vergaderingen gehouden. Daaruit blijkt, dat wij ook buiten den verkiezingstijd werken. Is het niet genoeg, niet goed, geef ons betere denkbeelden!

De congres-stukken zijn op tijd verschenen. Er is echter misverstand. Men bedoelt de verzamelde stukken. Maar die zijn alleen voor afgevaardigden en het afdeelingarchief bestemd.

Hebben wij geen gebruik gemaakt van aangevraagde sprekers? Wij hebben voor de verkiezingen en de Roode Maand vele sprekers aangezocht, maar de afdeelingen willen alleen Stenhuis, Vliegen, Schaper, Kleerekoper. Jongere krachten krijgen geen kans te toonen wat er in zit. Men wil beroemde namen en dat is verkeerd. (Applaus.)

Een woord over mezelf.

SCHAPER: Pas op.

WERKHOVEN: Dank voor de waarschuwing! In de grief van Molendijk zit iets waars, indien hij de Rotterdamsche kwestie bedoelt, die ik op te lossen kreeg toen ik nauwelijks een maand lid van het P.B. was. Maar men moet eens met het oplossen van geschillen beginnen, zooals men een jongen schoolmeester eenmaal een klas moet geven. En ik heb een eigenaardigheid: als ik word aangevallen, dan verdedig ik mij! De kritiek van Molendijk aanvaard ik voor een deel, maar Kalter had moeten zwijgen, want hij was partij in zulk een geschil en heeft het loodje gelegd. (Applaus.)

V. d. VALL spreekt namens de soc.-dem. leden van de Noord-Hollandsche Staten over de opmerkingen van Ham. Toen die opmerking werd gemaakt, heeft ze de aanwezige Statenleden van Noord-Holland pijnlijk getroffen. Ze was absoluut misplaatst. Spr. behoeft alleen maar te wijzen op wat er door de Noord-Hollandsche Staten met medewerking van de Haarlemsche en Amsterdamsche Statenleden voor de tuinders is bereikt. Verder komt binnenkort de bijpassing in het tekort van de P. E. N. aan de orde. Amsterdam zal het platte land daarbij en ook bij de kwestie der Hoogheemraadschappen niet in den steek laten en spr. wijst daarom de opmerkingen van Ham bevestigend terug.

EEN AFGEVAARDIGDE wil nog spreken over de kwestie der foto's van gemeenteraden.

DE VOORZITTER: Ieder is in zulk een zaak vrij. Het congres kan toch niet uitmaken, of iemand zich al dan niet mag laten fotografeeren!

Een afgevaardigde van de Federatie Emmen, SAGEL, komt op tegen Werkhoven's uiting, dat Kalter „het loodje heeft gelegd." Deze bewering is onjuist.

De VOORZITTER: Werkhoven neemt dit woord terug. Het incident is gesloten.

Benoemingen.

De partijgenooten Ankersmit en Troelstra worden nu bij acclamatie herbenoemd als hoofd-redacteuren van „Het Volk". Partijgenoot Van der Veen wordt op dezelfde wijze herbenoemd tot hoofd-redacteur van „Voorwaarts". (A p p l a u s.)

Gewijzigde candidaatstelling.

Aan de orde is de inleiding van mr. G. v. d. Bergh over de gewijzigde candidaatstelling en de daarbij hoorende voorstellen. Het P.B. neemt het voorstel-den Helder over. Het voorstel luidt: „Aan artikel 13 van het huishoudelijk reglement toe te voegen: „Daartoe kunnen de afdelingen in de maand October voorafgaande aan een verkiezingsjaar, aanbevelingen inzenden bij het P.B. van partijgenooten, waarvan geacht wordt, dat zij voor een candidatuur in aanmerking komen."

Mr. G. v. d. BERGH, die het voorstel van het P.B. toelicht, betoogt, dat zijn onderwerp niet geschikt is om een bijzonder enthousiasme te wekken, maar het is belangrijk genoeg om een oogenblik belangstelling er voor te vragen. Het is bekend waarom het bestaande stelsel van candidaatstelling, zooals het in het huishoudelijk reglement is opgenomen, niet houdbaar is. Het is gebleken, dat een klein deel der partijgenooten den wil der overgrootste meerderheid ongedaan kan maken. Wij wisten het wel, dat de befaamde truc kon worden toegepast, maar wij hoopten op de loyaliteit der partijgenooten. De ervaring heeft echter bewezen, dat in bepaalde gevallen een kleine minderheid die vereischte loyaliteit niet heeft betracht. Als van 50 partijgenooten 41 partijgenooten iemand op de eerste plaats stellen, dan kunnen 9 partijgenooten hem op de tweede plaats brengen. Hoe langer de candidatenlijst, hoe makkelijker het is een bepaalden partijgenoot een groot aantal strafpunten te bezorgen.

Een ander bezwaar van de huidige stemmingswijze is de z.g. „alfabetische staart". De

ervaring is hier, dat de partijgenooten de alfabetische volgorde automatisch overnemen. Dit bezwaar vloeit voort uit de gedwongen volledige invulling van het biljet.

Het voorstel van het P.B. wil deze bezwaren opheffen. De afschaffing van de gedwongen volledige invulling zal een einde maken aan den misstand van den alfabetischen staart. Daarvoor is noodig, dat bepaald wordt, dat men niet verder behoeft in te vullen dan de voorkeur van den betrokken partijgenoot gaat. Dat geschiedt bij de voorstellen, door het P. B. gedaan.

Nu de kwestie van de „truc". Men kan hem voorkomen op de wijze als is voorgesteld in de nieuwe reglementaire bepalingen. Door den uitslag op te maken voor elke plaats afzonderlijk, beslist telkens de volstrekte meerderheid. Wordt de volstrekte meerderheid niet bereikt, dan gaat het als bij een gewone herstemming. Men krijgt dan een logisch opgebouwd resultaat, dat hetzelfde is als zouden alle partijgenooten zich bevinden in ééne zaal, om aan de stemming deel te nemen.

Er moet echter een correctie zijn voor de lagere plaatsen, die anders door een handjevol partijgenooten zouden kunnen worden bezet. Daarom is bepaald, dat men minstens 20 pCt. van de stemmen moet hebben om op de lijst te komen.

Spr. beveelt dit stelsel krachtig bij het congres aan. (A p p l a u s.)

DE BOER (Leeuwarden) vraagt eenige inlichtingen. De afdelingsbesturen zullen dus in den vervolge niets hebben te doen dan de stembiljetten te verzamelen en op te zenden aan den federatie-secretaris. (T o e s t e m m i n g.) Dat is een vereenvoudiging. Maar zoo'n federatiebestuur kan 5000 biljetten krijgen. Hoeveel dagen zal het noodig hebben om den uitslag op te maken. (V r e u g d e.)

VAN ECK (Leiden) vereenigt zich met het voorstel van het P.B. Maar als het wordt toegepast bij de a.s. Statenverkiezingen, dan zal het veel vertraging geven. Alles moet gebeuren in zes weken. Is die tijd practisch niet te kort?

VAN EIZENGA (Rotterdam V) heeft eenige bezwaren. Men heeft in de partij het gevoel, dat de candidaten teveel van boven-af worden opgedrongen. Ik zeg niet, dat dit gevoel juist is. Als men onafhankelijkheid genoeg heeft, dan kan men stemmen wien men wil.

STEMMEN: Juist!

VAN EIZENGA: De vraag is nu, of men de rangschikking van héél de candidatenlijst niet alfabetisch of volgens het lot kan doen plaats hebben. Daarnaast kunnen de Partijraad of de Federatieraden een advies doen geven, mits het ook duidelijk het karakter van een advies drage.

Is het vervolgens niet te laat, om het nieuwe systeem toe te passen voor de a.s. Statenverkiezingen? In Rotterdam hebben wij reeds gestemd!

De VOORZITTER: Dat is niet in orde. Wij hebben gepubliceerd, dat er niet gestemd mag worden vóór het congres.

VAN EIZENGA: Dat moet ons federatiebestuur dan maar in orde maken.

Het nieuwe stelsel is overigens ook niet ideaal. Spr. heeft een geval geconstrueerd, waarin een candidaat, die slechts 25 pCt. der stemmen krijgt en die door 75 pCt. der leden niet wordt gewild, toch no. 1 wordt. Dat is ook niet in orde!

TULP (Deventer) wijst op het bezwaar van het niet volledig invullen der lijsten, n.l. dat onze lijsten van kandidaten te klein worden en te spoedig uitgeput raken.

VOORDEWIND ('s Gravenhage II) sluit zich daarbij aan. Overigens is ook in Den Haag reeds gestemd voor de Provinciale Staten. De uitslag is echter nog niet vastgesteld. Spr. vraagt verlof voor Den Haag alsnog de oude stemmingswijze te mogen volgen.

VAN SETERS (Hoek-van-Holland) had verder willen gaan dan het P.B., door bij de kandidaatstelling het initiatief te doen nemen door de afdelingen. Thans geschiedt het door den Partijraad, waar de belanghebbenden aanwezig zijn. Het beste is de groslijst door de afdelingen te doen opmaken.

SWATERS (Gorinchem) vreest, dat ook bij de nieuwe wijze van stemming trucs kunnen worden toegepast. Als er opzet is, kunnen de no's 2 en 3 naar beneden gedrukt worden. Spr. geeft daaromtrent eenige voorbeelden. Er moet gestemd worden volgens eerlijke overtuiging, opdat de beste man op zijn plaats komt.

SANDYFORT (Rotterdam IX) geeft de voorkeur aan het stelsel van het P.B. boven dat van Leeuwarden II. Het laatste stelsel bevordert de knoeierij en geeft aan het stembiljet een dubbelhartig karakter, doordat een daarop uitgebrachte stem van een ander doel dan uitgedrukt was, wordt aangewend. Laat het P.B. echter overwegen wat gedaan kan worden om het zeer tijdroovende in het systeem te verminderen.

Ten aanzien van de kandidaatstelling beveelt hij aan de motie van R'dam IX boven het voorstel Den Helder, dat door het P.B. is overgenomen. Het voorstel den Helder is veel te beperkt. Het verhoogt den invloed der afdelingen volstrekt niet. De autonomie der afdelingen wordt niet voldoende door den Helder gediend. De motie van afd. IX wil een geheele herziening van de kandidaatstelling, ook de invloed en de samenstelling van den partijraad daarbij inbegrepen.

Dit is niet louter een kwestie van bestuurs-aangelegenheid. Maar dit raakt het besef van politieke verantwoordelijkheid der massa. Dat besef is verzwakkende en die verzwakking moet niet bevorderd worden. De afdelingen moeten weer terugkrijgen het weten, dat er heel wat gebeuren moet voor niet naar hun wenschen wordt gehandeld.

VELDKAMP (Rotterdam VII) vindt, dat het nieuwe stelsel de federatie-besturen belast met een berg van werk, waar zij schier niet doorheen zullen kunnen komen. Spr. beveelt overigens aan een voorstel van zijn afdeling, dat van den Partijraad eischt, advies in te winnen van de stedelijke of gewestelijke federatie voor het opmaken van de groslijst. Het is rationeeler dan het overgenomen voorstel-Helder, omdat door de bijna 600 afdelingen zoo'n groot aantal aspirant-candidaten aan het Partijbestuur zullen worden aanbevolen, dat het ondoenlijk is, met al deze opgaven rekening te houden en dus aan de afdelingen vele teurstellingen zullen worden bereid.

Het voorstel van mijn afdeling zal deze teurstellingen voorkomen en het Partijbestuur in staat stellen met de door de federaties aanbevolen kandidaten rekening te houden.

Mr. G. VAN DEN BERGH beantwoordt de gemaakte opmerkingen. Als voorzitter der Federatie Amsterdam heeft hij van het opmaken van uitslagen eenige ervaring. Het

was niet zoo erg gemakkelijk en het wordt niet zoo erg moeilijk. Voor de afdelingen wordt het gemakkelijker dan het thans is; voor de federatie-besturen is het een kwestie van goede organisatie. Spr. geeft voorbeelden uit het buitenland, om dit te bewijzen. Men moet de zaak goed inrichten en een aantal tellers tegelijk laten tellen. Er zit zeker wat werk aan vast, maar het stelsel is dat wel waard.

Van Eisenga heeft zelf gevoeld, dat zulke stemmingen zonder advies eenvoudig niet kunnen worden gehouden. Indien de partijgenooten algemeen het advies volgen, dan blijkt daaruit, dat het nog zoo slecht niet is. Wie wil, kan van het advies afwijken.

Van Eizenga heeft een bepaald geval geconstrueerd, waarbij een kleine minderheid iemand No. 1 kan maken. Ik kan dat geval niet zoo dadelijk beoordeelen. Maar het zou theoretisch alleen mogelijk zijn, dat een kleine minderheid iemand op No. 1 brengt — indien de meerderheid zich van stemming onthoudt.

VAN EIZENGA: Bij stemming per briefje kunnen zulke gevallen zich voordoen. Ik geef echter toe, dat het een denkbeeldig geval is.

STEMMEN: Oho!

VAN DEN BERGH: Dan hoeven wij er ook ook niet verder over te spreken!

Spr. zijn beantwoording vervolgend, noemde het een groot voordeel, dat de gedwongen volledige invulling komt te vervallen. Een bezwaar is, dat daardoor te kleine lijsten kunnen ontstaan. Dat kan opgeheven worden door opheffing der bepaling, dat men minstens 20 pCt. der stemmen moet hebben, om op de kandidatenlijst te komen. Spr. is echter daartegen. Deze correctie moet blijven bestaan. Zouden daardoor te kleine lijsten ontstaan, dan zou men onverhoopt weer tot het stelsel der gedwongen volledige invulling moeten terugkeeren. Maar ieder stelsel zou spaak loopen indien men niet mocht rekenen op het gezond verstand en den goeden wil der partijgenooten. (Applaus.)

DE VOORZITTER bestrijdt, dat er niet voldoende tijd zou zijn, om het nieuwe stelsel voor de a.s. Statenverkiezingen toe te passen. De officiële kandidaatstelling heeft plaats op 27 Februari, er is dus tijd te over. Spr. maakt voorts bezwaar tegen het voorstel-Deventer om den minimum-eisch van 20 pCt. der stemmen op te heffen. Er moet een minimum-percentage zijn, want iemand kan anders alleen met zijn eigen stem op de lijst komen. Het voorstel-Helder heeft groot bezwaar en toch nemen wij het over, omdat ook wij voelen, dat het eerste initiatief voor de kandidaatstelling bij de afdelingen moet zijn.

Aan het nieuwe stelsel zijn zeker moeilijkheden verbonden. Maar een stelsel zonder dezen is niet te ontwerpen. Laat het blijven als is voorgesteld. Tegen het gevaar van te weinig namen op de lijsten kan men de partij waarschuwen.

Mr. VAN DEN BERGH geeft nog enkele gevraagde inlichtingen. Het nieuwe stelsel zal in de practijk volkomen uitvoerbaar blijken en een belangrijke verbetering brengen.

Men gaat tot stemming over.

Het amendement-Deventer wordt verworpen.

Het voorstel van het Partijbestuur wordt aangenomen met algemeene stemmen.

Het voorstel-Den Helder (reeds door het Partijbestuur overgenomen), wordt op verzoek nog eens in stemming gebracht en met groote meerderheid goedgekeurd.

Het congres wordt geschorst.

Verkiezing Partijbestuur.

Des avonds 8½ uur wordt het congres voortgezet. De VOORZITTER deelt den uitslag mede van de verkiezing voor het Partijbestuur.

De leden van het Dagelijksch Bestuur t. w. Vliegen, Werkhoven, Drop, Wibaut en Kleerekoper zijn zonder tegencandidaten herkozen. Ook voor het voorzitterschap zijn geen andere kandidaten gesteld, zoodat ook de Voorzitter als zoodanig herkozen is.

De uitslag der stemming voor de andere leden van het P.B. is aldus: Er zijn uitgebracht 1032 stemmen. Hiervan verkregen: Bergmeijer 838, v. d. Goes 927, Suze Groeneweg 929, R. Kuyper 828, Loopuit 576, Sannes 987, Schaper 997, Troelstra 1026. Alle aftredenden zijn dus herkozen.

Verder verkregen nog De Boer 143 stemmen, Brok 59, Van Eck 447, Van der Sluis 354 en mevr. Secrève 11 stemmen. Als plaatsvervangende partijbestuurders zullen dus eventueel optreden: v. Eck en v. d. Sluis.

Algemeene Politiek, Verkiezing Provinciale Staten en Eerste Kamer.

De voorzittershamer gaat over in handen van SCHAPER, die daarna het woord geeft aan VLIEGEN, tot het inleiden van bovengenoemd onderwerp.

De Grondwetsherziening, zei hij, heeft tegen ons program en tegen onzen zin de Eerste Kamer doen voortbestaan. Wij zullen wel niet roepen: „Lang zal ze leven!” (Vreugd e.) De positie dier Kamer is door de politieke omstandigheden nog versterkt. Eenige jaren geleden scheen het, alsof zij ook wat voelde van den polsslag van den tijd. Zij heeft onder tegenpruttelen en met vele bloedende harten voor verschillende sociale maatregelen gestemd. Voor algemeen kiesrecht, voor den 8-urendag, voor het gewijzigde ouderdomspensioen. Doch toen de wind ging waaien uit den reactionairen hoek, gooiden zij al zeer gewillig het roer om en zeilde volop in reactionaire richting.

In het begin van 1921 trad de malaise in. De reactie kreeg vat op groote kringen der burgerij naarmate het haar slechter ging. Onder het slaken van bezuinigingskreten vloog zij op de arbeidersklasse in. Sindsdien zijn verlaging der loonen en andere verslechtingen der arbeidsvoorwaarden niet van de lucht. Het proletariaat is gekomen in de positie van afweer; tracht het kwaad tot een minimum te beperken. Dat verweer moet soms ook plaats hebben, al weet men van te voren, dat het beoogde resultaat niet geheel kan worden bereikt. Deed de arbeidersklasse dat niet, zij zou in korten tijd geheel weêrloos worden. Dat is een tragische positie en wij voelen van harte mede met de vakvereenigings-bestuurders, die veel van hun leden moeten eischen, ook al weten zij vooraf, dat vele offers vergeefs zullen worden gebracht. Wij moeten de vakbeweging in die positie steunen, in het belang der eenheid en der solidariteit van het proletariaat, die nu

en in de toekomst noodig is. (Luid applaus en bravo's).

Zullen de anders-georganiseerden en de ongeorganiseerden nu inzien, dat zij waren op den verkeerden weg? De arbeiders-klasse wordt thans teruggedrongen. Tusschen de macht der arbeidersklasse en hetgeen zij moet bereiken, staat dat deel van het proletariaat, dat nog onbewust is, de maatschappelijke feiten niet ziet.

Die onbewusten zullen echter leeren van de feiten. Spr. gaat eenige van die feiten na. Er is malaise, de fabrieken gaan dicht, de werkloozen komen bij troepen op straat. De bezuiniging, de versobering worden opgelegd aan de arbeiders. Ik heb niet gemerkt, dat de bourgeoisie zich in iets beperkt. Alleen de arbeiders met hun gezinnen lijden onder de ongunst der tijden. Het Nederlandsch vermogen is gestegen van f 7680 millioen in 1914 tot f 13.589 millioen in 1920. Dat is een stijging met f 5909 millioen, of met 75 pCt. Spr. citeert uit een boekje van dr. A. Sternheim een lange reeks van cijfers, waaruit blijkt, dat banken, metaalbedrijven, industrieele ondernemingen van allerlei aard, scheepvaartmaatschappijen in de jaren 1914 tot 1920 steeds stijgende millioenenwinsten maakten. Waar zijn nu die winsten? Moet niettegenstaande deze, thans het volle gewicht der crisis worden gelegd op de arbeiders-klasse? Weten de knappe koppen, aan het hoofd dier bedrijven staande, niets beter te doen, dan, nu de buitengewone winsten zijn verdeeld, en opgemaakt, dan een stroom van ellende over de arbeidersklasse los te laten. En hun pers waagt het nog te schelden voor „Rijksklaploopers”, omdat zij een paar gulden uitkeering krijgen. Het is schaamteloos en zelfs de meest onbewuste proletariër moet daar toch iets van voelen. Geen dorp is er, of er zijn werkloozen!

In deze afwenteling van de lasten der crisis op het proletariaat speelt de Eerste Kamer een groote rol. Van haar ging het eerst den invloed op de regering uit, om alle sociale werk te keeren. Het moest uit zijn met dien vooruitgang! Van haar ging het geschreeuw om bezuiniging uit. De Eerste Kamer, die de Pensioenwetten verwiemp, die de grondwetsherziening in haar eersten vorm afwees, heeft in de bourgeoisie geen enkel verzet gevonden, ook niet bij den Vrijheidsbond, waarvan leden in November 1918 betoogden, dat slechts de boden der Eerste Kamer hare afschaffing zouden betreuren. Zij heeft zelfs in z.g. vooruitstrevende kringen in de laatste tijden instemming gevonden.

De verkiezingen voor de Tweede Kamer hebben bewezen, dat de Eerste Kamer bij de bourgeoisie den toon aangeeft. Welnu, wij moeten er bij zijn, wij moeten in zoo groot mogelijk getal in die Eerste Kamer binnendringen. Daarom zijn de a.s. Staten-verkiezingen van zoo groote beteekenis. Een Staten-zetel meer of minder kan voor ons winst of verlies van een Eerste Kamer-zetel tot gevolg hebben. Daarom hebben deze Staten-verkiezingen de beteekenis van een Tweede Kamer-verkiezing! Wij zullen in de Eerste Kamer wel vertegenwoordigd worden in verhouding tot onze vertegenwoordiging in de Tweede Kamer. Maar sedert den zomer van 1922 is er een en ander gebeurd. Er is nu voor ons kans er iets meer uit te slaan! (Instemming.)

Ook de christelijke, in het bijzonder de katholieke arbeiders zullen wel iets hebben geleerd.

Zij worden thans door hun eigen geloofsgenooten gruwelijk uitgescholden door leiders der Nieuwe Katholieke Partij, waarvan spr. onder groote beweging staaltjes voorlas.

Daar is voorts de kwestie der Bedrijfsraden. Met groot enthousiasme is deze beweging ingezet met het z.g. Paaschmanifest van 1919. Prof. Veraart constateert in een geschrift van zijn hand, dat dit manifest geweldigen indruk maakte, ja bij de socialistischen verslagenheid te weeg bracht. (V r e u g d e.) Wat is er van die beweging terecht gekomen? Prof. Veraart constateert in hetzelfde geschrift, dat reeds spoedig de omslag kwam. In de grootindustrie werd het een en al mislukking. Thans willen de werkgevers van heel die bedrijfsraden-geschiedenis niets meer weten, zij zijn er uitgetrokken en alleen de arbeiders spreken er nog over.

Van het „solidarisme”, van een nieuw sociaal stelsel komt in die kringen niets. De kapitalisten willen den baas blijven. Ook de katholieke arbeiders zullen moeten vechten om macht, of blijven in slavernij en onderworpenheid.

De werkgevers zijn het eens. Zij roepen: „Weg met de sociale aktie!” De Vrijheidsbond heeft de leiding en de roomsche kapitalisten „vrijheidsbonden” mee. De afbraak van den 8-urendag is in gang. Van het plan Kupers-Posthuma hoort men niets meer. Het onderwijs wordt verslechterd. Het militarisme wordt echter gespaard en het vlootplan ligt er nog.

Daartegen moet de arbeidersklasse in. Zij moet daarbij toepassen een tactiek van verzamelen. Een radicaal program baat niet. Wij moeten het socialisme verkondigen in zijn eenvoudigsten vorm. Wij moeten het proletariaat de vraag voorleggen: Wilt gij in het kapitalisme blijven, of wilt gij er uit?

Dit beteekent niet, dat wij onzen ontwapeningseisch niet moeten propageeren. Maar ook in een ontwapende wereld kan het kapitalisme heerschen. En wij moeten tegen het kapitalisme op. Wij moeten afkeer wekken tegen de maatschappelijke tegenstellingen. Daarvoor is eendracht noodig. Daarvoor moeten zij de arbeiders bijeen brengen, bijeen harken, bijeen bedelen desnoods! (A p p l a u s.) Wij moeten een macht vormen, ook bij deze Staten-verkiezingen.

Een nieuw program behoeven wij niet. De maatschappelijke feiten zijn ons program. Van de Eerste Kamer vragen en eischen wij niets. Wij vragen haar niets dan den mond te houden en te verdwijnen.

KLEEREKOPER: Wibaut, dat is ie nieuwe baantje. (V r e u g d e.)

VLIEGEN: Ik ben er zeker van, dat ook Wibaut niet treuren zal om de verdwijning van de Eerste Kamer. Hij zal er toe meewerken.

WIBAUT: Met twee stemmen.

VLIEGEN: Dat wist ik wel.

Wij moeten dus aan het werk. Met heel onze kracht. Ieder partijlid moet zich weer geven met zijn heelen persoon. Wij moeten onder het volk gaan, er mede leven, er mede lijden, er mede strijden. Wij moeten licht brengen ook in de diepste duisternis. (A p p l a u s.) Dat is onze taak. Wij gaan haar tegemoet met alle enthousiasme, alle daadkracht, heel onze groote liefde voor onze heilige zaak. (D a v e r e n d l a n g d u r i g a p p l a u s.)

Spr. deelt ten slotte mede dat een definitieve regeling van de kandidaatstelling voor de Eer-

ste Kamer nog niet mogelijk is, omdat het kiesstelsel nog niet vaststaat. Wij zullen zoo veel mogelijk het stelsel volgen, dat thans voor de Tweede Kamer geldt. De gewestelijke besturen en stedelijke besturen, benvens de statenfractie gven aan het P. B. kandidaten op. De Partijraad maakt dan de lijsten van aanbeveling op. De Statenleden stemmen zoals de leden der Partij voor de Tweede Kamer stemmen. Het P.B. wijst in iederen kieskring een stembureau aan.

Vervolgens heeft de discussie naar aanleiding van Vliegen's rede plaats.

BROUWERS (Doetinchem) merkt op, dat Vliegen den indruk heeft gewekt alsof ons land veel rijker is geworden. Individueel is ieder onzer er armer op geworden, door de daling van de geldswaarde. Daarvan dienen wij de arbeiders te doordringen.

BRINK (Maastricht) constateert, dat het oude geluid door Vliegen weer naar voren is gebracht. Vooral in het Zuiden beneden den Moerdijk zullen wij de arbeiders met het materiaal dat hij gaf moeten bewerken. Maar dan zullen ons daartoe de propagandisten moeten worden gezonden, die ons zijn toegezegd. Die belofte moet het P.B. dan nu nakomen. Ook aan lektuur bestaat in het Zuiden groote behoefte. Als in Kamer of Staten zaken ten nadeele van de arbeiders zijn beslist, laat men zich dan militant toonen.

LOCHEM betoogt, dat wij moeten zoeken vooral de innerlijke kracht. (Rumoer. Tegen dit rumoer komen protesten.) Groeien in omvang baat niet altijd, gelijk in Duitschland blijkt.

GERRITSEN (Aalsmeer) heeft met genoegen gehoord hoe Vliegen het oude geluid der socialistische propaganda weer heeft doen klinken. Wij moeten met de christelijke en katholieke arbeiders als kameraden omgaan en zoo werken voor ons heerlijk ideaal.

A. B. KLEEREKOPER merkt in het belang der komende campagne op, dat gepoogd moet worden zooveel te centraliseeren, dat de sprekers, die het werk moeten doen, naar bepaalde punten worden gedirigeerd. Vooral de clericale streken moeten wij daarbij op het oog hebben. De sprekers moeten niet worden verdeeld naar zekere verplichtingen, die een spreker hier of daar heeft, maar naar het politieke belang van het gansche land.

EEN STEM: Naar het Zuiden!

VLIEGEN beantwoordt de gemaakte opmerkingen. De eerste spreker heeft het gehad over de waarde van het geld. De gulden is niet in waarde gedaald; hij is veilig gesteld, zelfs tegenover den dollar.

Het door spr. genoemde kapitaal is verworven en heeft zijn oude waarde behouden. De bezittende klasse van Nederland is rijker geworden. De portee van mijn opmerkingen was, dat groote winsten zijn gemaakt en nauwelijks was de crisis aangebroken, of de kapitalisten wendelden alles af op de arbeidersklasse.

De overige sprekers vroegen om actie. Zeker, de sprekers moeten veel doen, maar de voornaamste actie moet van de „gewone” partijgenooten uitgaan. Zij moeten in hun omgeving werken, hun mede-arbeiders de feiten onder het oog brengen.

Er wordt gevraagd om materiaal. Voor ieder congres kijkt spr. den ganschen jaargang van „Het Volk” na. Steeds vindt hij dan een schat van materiaal. Verwerk dat materiaal en gij zijt

klaar voor de propaganda. Niet altijd roepen om hulp van anderen; zelf doen! Wij moeten groeien, grooter worden, weg met de verlegenheid. Voert de propaganda van arbeider tot arbeider, van man tot man, van vrouw tot vrouw.

Veel voelt spr. voor het denkbeeld van Kleere koper. Zoo kunnen ook minder bedeelde streken een stevige beurt krijgen.

Wij gaan aan het werk! Wij willen en kunnen een goed jaar hebben! (Luid applaus.)

R. KUYPER (Partijbestuurder) polemiseert nog tegen den eersten debater. De draagkracht der groote bedrijven is enorm toegenomen.

SCHAPER bedankt Vliegen voor zijn uitnemende rede. (Harvelijke toejuichingen.)

Exploitatie van „Het Volk”.

Aan de orde zijn de voorstellen betreffende de exploitatie van „Het Volk”.

Naar aanleiding van eenige voorstellen tot verlaging van den abonnementsprijs, deelt de VOORZITTER mede, dat ook het P.B. op het vinketouw zit. Zoodra het financieel mogelijk is, zal de verlaging plaats hebben.

HOOGMOED (Hillegom) verdedigt een voorstel, dat voortaan advertenties, strekkende tot propaganda voor het militarisme, niet meer in het partijorgaan zullen voorkomen. Ter inleiding vraagt hij meer aandacht voor de sprekers uit het congres. (Applaus.)

Vervolgens critiqueert spr. de advertentie inzake militaire voor-oefening. De partijgenooten balden de vuist toen zij haar lasen. In een antwoord op een ingezonden stuk van afdeling Drachten heeft de directie het advies van de A. J. C. naar voren gebracht: „Wij zijn van meening, dat het hier een persoonlijke aangelegenheid betreft, die ieder naar eigen opvatting moet oplossen.” Dat is niet juist. (Interrupties: Wel juist.) Eenige weken geleden in Den Haag een congres van het I. V. V., waar wij ook waren, en in ons lijforgaan plaatssten we advertenties om als militair dienst te nemen, dat is niet consequent. Wij voeren strijd tegen het militarisme, maar mogen er door advertenties geen propaganda voor maken. Spr. zal maar niet herhalen wat in zijn afdeling over de directeuren Masereeuw en Van Doorn is gezegd. Het is te onparlementair. (Luid gelach.) Zij hebben ons op het platteland een klein stropje bezorgd.

VAN DER BRUG (Enkhuizen) vond het kras, dat men, na het besluit van het vorig congres tot ontwapening, zulk een advertentie in „Het Volk” heeft moeten vinden. Sabotage tegenover het militarisme is volkomen geoorloofd. Spr. zou het gaarne zoover zien komen, dat als er gecommandeerd wordt: „Vuur”, onze jongens water geven. (Langdurige vreugde.) Met alle mogelijke middelen moeten wij afkeer van het militarisme kweken. Kan de krant zulk een advertentie niet missen, dan willen wij nog wel uit de afdelingskas de schade vergoeden. (Applaus.)

MASEREEUW (directeur van „Het Volk”) zegt, dat deze advertentie-aangelegenheid niet zoo eenvoudig is als ze hier gesteld werd. Toen ik de advertentie over den verkorten diensttijd zag, dacht ik: het is goed, dat wij die advertentie ook hebben. Spr. denkt nog zoo. Want deze advertentie vestigt de aandacht op de gelegenheid, om den diensttijd te

verkorten van 8 op 4 maanden. (In stemming en afkeuring.) Spr. heeft moeders gevraagd, die kinderen hebben die op den dienstplichtigen leeftijd zijn, wat zij er van dachten. Een harer antwoordde, dat zij niet gaarne de wetenschap zou missen, dat haar zoon den diensttijd belangrijk kan verkorten. Er wordt in de advertentie een prospectus aangeboden.

EEN STEM: Ken je dit prospectus?

MASEREEUW: Dit behoeft ik niet te kennen. Ik kan niet alle prospecti van adverteerders onderzoeken. De partijgenooten behoeven volstrekt niet alle advertenties in „Het Volk” na te leven. Men blaze zulke zaken toch niet op.

Ook een bepaalde bier-advertentie is aangevallen. Maar wij kunnen toch niet over iedere advertentie een referendum onder de partijgenooten houden. Er zijn ook niet-geheel-onthouders in de partij. Deze advertentie blijft geplaatst. Straks nemen vegetariërs ons kwalijk, dat wij advertenties opnemen voor worst of vleesch. Waar zou op deze wijze het einde zijn. Men moet 't ons, wat dat betreft, niet al te lastig maken.

De VOORZITTER stelt de vraag, of het congres de directie kan voorschrijven welke advertenties wel, welke niet geplaatst kunnen worden. Het congres moet dat niet doen.

Het tweede punt betreft de advertentie over de voor-oefeningen. Wordt daardoor het militarisme gepropageerd? Wij hebben tienduizenden lezers van „Het Volk”. Mogen wij den ouders een inlichting onthouden, waardoor zij hun zoons slechts vier, inplaats van acht maanden in de kazerne behoeven te sturen?

Ik weet iets van die voor-oefeningen. Men krijgt er geen wapens bij in handen. (Tegen sprak.) Dan is het later veranderd. Bovendien vraag ik, of ieder die met een geweer kan omgaan, een militarist is. (Tegen sprak.)

Het congres wil mij blijkbaar niet meer hooren, laat ons stemmen..... of beter, laat men de desbetreffende voorstellen verwijzen naar het Partijbestuur.

Dat denkbeeld wordt verworpen. (Applaus.)

Het voorstel-Hillegom (geen advertenties met militaristische strekking) wordt aangenomen.

Een voorstel-Heerlerheide betreffende het formaat van „Het Volk” wordt verworpen.

Een voorstel-Rotterdam VIII, om „Het Volk” en „Voorwaarts” te doen verschijnen op Goeden Vrijdag, wordt verworpen.

Het congres wordt verdaagd.

Tweede dag.

Utrecht, 14 Januari.

Hedenochtend om half tien werd het congres door den partij-voorzitter W. H. VLIEGEN heropend.

De VOORZITTER doet voorlezing van een telegram van de Communistische Partij van den volgenden inhoud: „Communistische Partij noodigt u uit tot bijeenkomst, te zamen met N.A.S., A.N.V., N.V.V. en Soc. Anarchisten a.s. Zaterdag op nader te bepalen plaats en uur ter gezamenlijke bespreking van houding Nederlandsche arbeiders inzake internationale situatie.

Namens Partijbestuur: Wijnkoop, Ceten.”

Spr. stelt voor omtrent dit stuk over te gaan tot de orde van den dag. (Applaus.)

Aldus wordt zonder stemming besloten.

Eenige pers-kwesties.

J. REIJNDERS brengt dan rapport uit namens de commissie, die de quaesties heeft onderzocht van het „Goudsche Weekblad” en de „Apeldoornsche Arbeidswacht”.

Allereerst de quaestie van het „Goudsche Weekblad”. De commissie constateert, dat art. 41 der partij-reglementen door de Goudsche partij-afdeeling is overtreden. Dit artikel eischt, dat de uitgave van weekbladen moet worden goedgekeurd door het P.B. Die goedkeuring was niet verkregen, zoodat de commissie met algemeene stemmen concludeert, dat de houding der afdeeling Gouda moet worden afgekeurd. Aan den anderen kant was er voor de leidende personen in Gouda wel eenige aanleiding te veronderstellen, dat de uitgave wel door het P.B. goedgekeurd zou worden.

Thans komt de vraag, of het blad nu moet worden opgeheven, temeer, nu reeds 38 nummers verschenen zijn. De commissie zou dit niet achten in het belang der propaganda.

De commissie stelt de volgende vier conclusies:

1e. naar hare meening staat vast, dat van de zijde van de afdeeling Gouda inderdaad niet gehandeld is in overeenstemming met art 41 van de Partijstatuten;

2e. evenzoo is volgens haar oordeel gebleken, dat door bijzondere omstandigheden de afdeeling te goeder trouw de uitgave heeft opgezet en doorgevoerd, van meening, dat deze uitgave wel door het P.B. zou worden gesanctioneerd;

3e. dat het belang van weekbladen voor bepaalde centra niet dient te worden onderschat en, dus, ook voor Gouda en omstreken zoodanig weekblad goede diensten aan de Partij kan bewijzen, temeer, omdat daar jaren lang „De Roode Wekker” met vrucht is verschenen;

4e. dat, gelet hierop, de opheffing van het „Goudsch Weekblad”, waarvan nu reeds no. 38 is verschenen, niet in het belang van de propaganda zou zijn.

Derhalve verzoekt de commissie het congres alsnog de uitgave van het „Goudsch Weekblad” goed te keuren.

De commissie verbindt echter aan deze conclusies de volgende voorwaarden:

a. dat aan het blad geen personen als redacteur of vaste medewerker verbonden zijn of worden, die geen lid van de partij zijn;

b. dat de afdeeling een behoorlijke exploitatierekening aan het P.B. overlegt, zoowel voor het loopende jaar als voor de komende jaren;

c. dat door het blijven voortbestaan van het „Goudsch Weekblad” de propaganda voor het dagblad „Voorwaarts” op geenerlei wijze mag verslappen, integendeel, het weekblad dienstbaar moet worden gemaakt om de lezers voor te bereiden abonné op „Voorwaarts” te worden.

Het tweede geval, aan het oordeel der commissie onderworpen, betreft de „Apeldoornsche Arbeidswacht”.

Het is heel wat eenvoudiger dan de Goudsche zaak. De Geldersche „Arbeid” gaf plaatselijke kopbladen uit, mits ter plaatse 1000 abonné's waren. Dat was te Apeldoorn niet het geval, men kon dus geen kopblad krijgen en richtte zelfstandig met de vakbeweging en coöperatie ter plaatse de „Arbeidswacht” op. De bestuurdersbond heeft zich op verzoek van het N.V.V.

teruggetrokken en nu wordt het blad uitgegeven voor de persoonlijke rekening van partijgenoot Van Tricht. Dat is niet in orde. Dat blad moet worden opgeheven, omdat „De Arbeid” zeer goed in de behoeften der propaganda in Gelderland kan voorzien.

De vraag is nu, of wij een persoon kunnen verbieden een krant uit te geven. In elk geval behoort de ondertitel „orgaan der moderne arbeidersbeweging” te verdwijnen en moet de afdeeling worden verboden er voor te werken.

Ten aanzien van deze zaak komt de commissie tot de volgende conclusie:

„De commissie belast met het onderzoek naar de uitgave van „De Arbeidswacht” voor Apeldoorn,

is van meening, dat „De Arbeid” weekblad van het gewest Gelderland, voldoende in staat is de schriftelijke propaganda ook voor Apeldoorn te voeren en er derhalve geen aanleiding is voor Apeldoorn een afzonderlijk weekblad uit te geven, en dus de partijafdeeling aldaar tot plicht heeft te werken voor „De Arbeid” en niet voor „De Arbeidswacht”.

Beide conclusies worden met algemeene stemmen goedgekeurd.

De VOORZITTER dankt de commissie voor haar werk. (Applaus.)

Spr. herstelt een gisteravond gepleegd verzuim. Hij dankt de nieuwe directie van „Het Volk” voor de energieke wijze waarop zij de exploitatie van „Het Volk” ter hand heeft genomen. (Luid applaus en bravo's.)

VAN GAASBEEK (Utrecht) doet mededeelingen over de commissie, die de inrichting van het Partij-bureau de Partij ten geschenke zal aanbieden. Kleerekoper is voorzitter dier commissie. Drop penningmeester. Dat is dus in orde. Een collecte hier moet f 500 opbrengen.

De VOORZITTER wil nog even vastleggen, dat men nu heeft goedgevonden, dat het „Goudsche Weekblad” een weekblad zij, dus niet een meermalen per week verschijnend orgaan.

De Gemeenteraadsverkiezingen.

Het woord is aan F. M. WIBAUT, ter inleiding van het onderwerp „De aanstaande Gemeenteraadsverkiezingen”.

De man, zei hij, die de economische geschiedenis van Nederland zal gaan schrijven van dezen tijd — spr. kan jaloersch zijn op dien man! — die zal twee hoofdstukken daarin moeten opnemen getiteld: „Het bankroet van het grootbedrijf” en „De nieuwe afgod”.

Het bankroet van het grootbedrijf is frappant. De leiding is in elk opzicht tekort geschoten. Zij miste zelfs de eerste kennis van het kapitalisme. In de jaren 1918, 1919 en een deel van 1920 was geen hemel hoog genoeg om de lof te bevatten voor de leiders van het kapitalistische grootbedrijf. De winsten waren ook buitengewoon. De formule dier heeren was zeer eenvoudig. Zij redeneerden b.v.: als ik met één schip in de wilde vaart een miljoen guldens per jaar kan verdienen, dan kan ik met vijf schepen vijf miljoen verdienen. Deze simpele redeneering rekende niet met de behoeften van de eerstvolgende jaren en moest leiden tot de komende inzinking, door verscheidenen van ons voorzien, b.v. door R. Kuyper en anderen. Er kwam een geweldige uitbreiding van schepen, fabrieken, banken, kantoorgebouwen, enz. Men juichte hemelhoog. Er waren zelfs plannen om een groot deel der binnenstad af te breken en er bankgebouwen en kantoren

voor den handel neer te zetten. Geld speelde geen rol. Men was veel solialer dan wij! In den Amsterdamschen Raad stelde een katholiek geweldige looneischen en om dekking van uitgaven bekommerden de meesten zich maar weinig.

Toen kwam de crisis, de inzinking. En in korten tijd raakte men tot den dood toe bedroefd. En nu kom ik tot den nieuwen afgod, genaamd: „De Nederlandsche Gulden”. (V r e u g d e.) Men wilde haar veilig stellen, even veilig als de dollar, het pond sterling, de Zwitsersche frank. Onder die leuze wordt thans verdedigd de inkrimping van de meest noodzakelijke voorzieningen. Ook wij zouden niet graag zien, dat de gulden in koopkracht achteruitging als b.v. de Mark. Wij zijn voorstanders van een goede, verstandige financieele politiek, van een veilige leening-tactiek. Men mag niet leenen voor jaarlijks terugkeerende gewone uitgaven. Zij moeten door de gewone jaarlijkse inkomsten worden gedekt. Geleend mag slechts worden voor uitgaven, wier nuttigheid zich uitstrekt over een reeks van jaren: voor havens, gebouwen, nieuwe stadhuisen. Zulke leeningen moeten worden afgelost binnen een termijn waarover de nuttigheid der uitgave zich uitstrekt, d.i. gewoonlijk 40 tot 50 jaren. Voor zoover van deze veilige politiek b.v. door het Rijk is afgeweken, moet dat hersteld worden, b.v. door minder uit te geven voor leger en vloot. Er moet evenwicht komen tusschen inkomsten en uitgaven. Zorgt men daarvoor, dan is alle eerbied bewezen aan den Nederlandschen gulden, dien hij verdient. Gaat men verder, dan wordt het afgodendienst, een afgodendienst die wordt gebruikt, om nuttige sociale uitgaven te bestrijden. Er moet zijn matiging, aanpassing aan de grenzen van het mogelijke, maar wij mogen op dien weg niet voortdollen, met bezuiniging waar zij ontoelaatbaar en schadelijk is.

Dit wil spr. nemen als inleiding tot zijn rede. Groote welvaart, een ruim vloeien der middelen is stellig gunstig aan de gemeentelijke bemoeiing. Maar dat is voor ons geen rede, om in een tijd, dat het minder goed gaat, onze gemeente politiek, onze sociale bemoeiing op kommunaal terrein te vernielen, uitsluitend uit eerbied voor den gulden.

Er moet ook in de gemeente evenwicht zijn tusschen gewone uitgaven en gewone inkomsten. Binnen deze grenzen echter moet de gemeente vrij, zelfstandig zijn in haar financieel beleid met inachtneming van de wettelijke voorschriften.

Op die autonomie worden tegenwoordig echter aanvallen gedaan. Spr. wijst op de circulaire in September door den minister van Binnenlandsche Zaken gezonden aan de colleges van Gedeputeerde Staten. Deze circulaire bepaalt zich niet tot den eisch, dat uitgaven en inkomsten met elkaar in overeenstemming moeten zijn. Zij gaat veel verder, naar Ankersmit reeds in „de Gemeente” heeft aangetoond met voldoende scherpte. Iedere uitgave moet getoetst worden aan den eisch van onvermijdelijkheid en besluiten van den Raad die aan dezen nieuwen eisch niet voldoen moeten zoo noodig door den burgemeester worden voorgedragen ter vernietiging. Het is een aanzetten der burgemeesters, om een schraal beheer te bevorderen, desnoods tegen den gemeenteraad in. Wordt naar deze circulaire gehandeld, dan worden andere eischen aan het gemeentelijk beheer gesteld dan ik zooveen als

noodzakelijk en voldoende heb aangewezen.

Dat alles geschiedt in naam van den Nederlandschen gulden. Maar die Nederlandsche gulden is gezond, is de gezondste van ons allemaal! Deze waarschuwingen zijn voor een groot deel niet anders dan misbaar van zekere groepen, om op kultureele maatregelen op het gebied van woningbouw, onderwijs, gezondheidszorg, redelijke loonen en salarissen enz. tot sterke inkrimping te komen.

Onze gemeentepolitiek kan die inkrimping tegen gaan. Zij kan niet de regeeringspolitiek beïnvloeden. Maar zij kan groote massa's achter ons brengen, ook bij de a.s. verkiezingen. En dat is noodig, allereerst wegens de woningvoorziening. Wij moeten staan op volle uitvoering der Woningwet. Wij moeten daarvoor de drijfkracht vormen.

In een tijd, nu zelfs op de noodzakelijkste gezondheidszorg door den minister van arbeid wordt bezuinigd, moeten wij in de gemeenten zeggen, dat het laakbaar en misdadig zou zijn ook op dat gebied na te laten wat noodig is, opdat niet een nieuw geslacht in slechte hygienische omstandigheden opgroeit. (A p p.)

Veerkracht moeten wij ook toonen op het gebied van het onderwijs. De regeering heeft bij de laatste herziening uitgaven — b.v. voor het aantal onderwijzers — geschoven van haar eigen rug en geladen op dien der gemeenten. Dit is een methode waarop de regeering patent moest nemen. Zij zelf kan dan eig zuinig zijn, maar de Nederlandsche gulden trekt er zich niets van aan of hij door Rijk of gemeenten wordt uitgegeven. Keuren wij de motieven der regeering af, de gemeenten kunnen nu de boven-tallige onderwijzers aanstellen, die zij noodig achten. En zij mogen dat, binnen de grenzen van het noodige en nuttige, niet nalaten.

Daar is voorts een nieuwe tak van gemeente-bemoeiing: de levensmiddelen-voorziening. Ik ben er van overtuigd, dat de vrouwen, die nu tot de gemeente-stembus worden toegelaten, de beteekenis van die bemoeiing zullen inzien.

Wij leven niet meer in den tijd van schijnrijkdom, maar wij mogen uitgaven in het belang der groote massa, die vedekt kunnen worden, niet nalaten. De mogelijkheid van bezuiniging zullen wij nauwkeurig en ernstig toetsen en voor zoover bezuiniging mogelijk en economisch toelaatbaar is, zullen wij haar aanvaarden. Wat zal daarvan het gevolg zijn? Het gevolg mag z e k e r n i e t zijn, dat in regeeringskringen verzet zal komen tegen een betere regeling der financieele verhouding van rijk en gemeente.

Die neiging echter is reeds merkbaar in verband met de nooduitkeering aan de gemeenten. De tegenwoordige minister van Financiën, de heer De Geer, vroeger burgemeester van Arnhem, kent den financieelen nood der gemeenten zeer wel. Men had mogen verwachten, dat op de begrooting voor 1923 een minstens even groot bedrag daarvoor zou staan als op die voor 1921 en 1922. Er stond echter niets voor die nooduitkeering aan de gemeenten op. Een college van Ged. Staten vroeg inlichtingen. Het departement van Financiën — ook departementen kunnen spreken. —

VAN DEN TEMPEL: En hebben soms meer invloed dan de minister.

WIBAUT: Ik ben te eerbiedig om zoo te spreken. (V r e u g d e.) Maar het departement antwoordde, wij denken er niet aan! Dat antwoord echter kan niet definitief zijn. De nood-

uitkeering is voor 1923 en 1924 noodig, ook al zitten sommige gemeenten niet zoo schriek als vroeger in hun kasgeld als gevolg van den schijnrijkdom der jaren 1919, 1920, 1921. Het was schijnrijkdom. Want uit steekproeven te Amsterdam blijkt, dat de groote inkomens boven f 20.000 vergeleken den aanslag 1920/21 en aangifte 1922/23 met 40 pCt. zijn achteruit gegaan. Dat cijfer is nog te optimistisch. Ik geloof, dat het bij de groote inkomens boven f 20.000 sterker is. Het belastbaar inkomen gaat dus sterk achteruit, en komt dus een sterke daling van de inkomsten der gemeenten, waar ook de kleinere inkomens, salarissen en loonen dalende zijn. Een spoedige goede regeling der financieele verhouding tusschen rijk en gemeenten en in afwachting daarvan de bestaande nood-uitkeering blijft dus noodzakelijk. Even noodzakelijk als voorheen.

Nu een woord over de resolutie inzake het aanvaarden van wethouderszetels. Het is een Nederlandsch verschijnsel, dat wij daarover spreken moeten. Ik zelf heb in dat opzicht oude plunje. Maar berouw is de halve vergeving en het boetekleed ontsiert den man niet. (V r e u g d e.) Zij die een meerderheid eischen voor het aanvaarden van wethouderszetels zijn bij ons in de minderheid. In het buitenland komen zij heelemaal niet voor.

Het nieuwe element in onze resolutie is, dat wij het nu ook geoorloofd achten wethouderszetels te aanvaarden, om een reactionaire gemeentepolitiek tegen te gaan. Ik acht dit van niet minder belang dan den uitbouw van onze gemeentepolitiek. In de komende jaren moeten wij rekenen met beperkte geldmiddelen. Waar zal die beperking worden gevonden? Niet in de eerste plaats op de tastbare belangen der arbeidersklasse. De voorzieningen, die daarvoor noodig zijn, moeten zoo veel als mogelijk is blijven bestaan. Daarom wijzen wij af de voorstelling, alsof het er in dezen tijd niet op aankomt, of wij wethouders hebben. Want men ontkomt daardoor slechts in schijn aan de verantwoordelijkheid voor de financiën. Zij die uitgaven bevorderen, moeten ook zorgen, dat er inkomsten zijn. Geen eenigszins sterke fractie kan zich van de financieele verantwoordelijkheid onttrekken, of zij in het college zit of niet.

Nu nog een woord over onze nieuwe voorgeden. De colleges van Ged. Staten en de Kroon zijn onze natuurlijke voorgeden. Onze nieuwe voorgeden zijn de „Maatschappij van Nijverheid” en de Vrijheidsbond. Zij zenden adressen en geven aansporingen voor bezuiniging aan de gemeentebesturen. Maar zij verzuimen de posten aan te wijzen waarop bezuinigd kan worden. Te Amsterdam zeiden zij eenvoudig: gij moet maar f 5 miljoen inkomsten uit belasting schrappen. Want wie minder inkrijgt moet ook minder uitgeven. Dat is een voorgedij, een dictatuur die wij niet kunnen aanvaarden. De dictatuur van het proletariaat aanvaarden wij alleen onder benefice van inventaris, n.l. als het proletariaat de macht en de organisatie heeft, om volgens democratische beginselen de leiding te nemen. Maar de dictatuur van buitenstaanders als van de Maatschappij van Nijverheid aanvaarden wij onder geen beding. De gekozenen der burgerij blijven belast met het bestuur der gemeente.

Wij zijn voor bezuiniging. Wat met een gulden gedaan kan worden, moet niet f 1.10, kosten, voor wat met 40 man geschiedt kan, moeten niet 41 man te werk worden gehouden,

wat met technische verbetering gewonnen kan worden, moet gewonnen worden.

Maar bezuiniging „met het potlood” in den blinde, aanvaarden wij niet. De rijks-bezuiniging van 17 pCt. op alle departementen is niet veel beter. Zij beteekent vaak niet anders dan uitstel. Veel beter dan deze sensationeele, catastrofale bezuiniging is de langzame maar taaië bezuiniging door een goede economie, technische verbeteringen en goede organisatie.

Een woord nog over loonen en salarissen. De Maatschappij van Nijverheid telt eenvoudig de salarissen en loonen op en zegt: dat moeten de belastingbetalers opbrengen. Dat is niets dan...

REIJNDERS: Demagogie!

WIBAUT: Precies, het woord lag mij niet zoo vlot. Vliegen heeft het in „De Gemeente” geschreven en wij hebben het in den Amsterdamschen Raad gezegd, dat de tegenwoordige salarissen en loonen niet voor alle eeuwigheid zijn vastgesteld. Als er een permanente daling is van de kosten van het levensonderhoud, dan kunnen ook loonen en salarissen verminderd worden, mits voor de arbeiders het nieuwe levenspeil een flink eind blijft boven dat van vóór den oorlog.

Ook hier geen bezuiniging met het domme potloodje, zooals de Maatschappij van Nijverheid ook op dit terrein wil.

Dat standpunt hebben wij ook te Amsterdam ingenomen. Wij zeiden in den jongsten zomer: het is ons nog te vroeg om loonen en salarissen te verlagen. Maar toen de meerderheid van B. en W. de collectieve overeenkomst opzegde, toen verklaarden wij, dat wij het resultaat van het nieuwe georganiseerd overleg zonder critiek zouden aanvaarden. Wij wilden, nu de crisis er is, maar niet dadelijk aanvallen op het levenspeil der arbeiders.

Een stuk van onze gemeentepolitiek is dus ook, dat de loonen niet eenzijdig worden vastgesteld door den Raad. Er moet overeenstemming worden gezocht met de organisaties.

Spr. concludeert: in dezen tijd moeten wij meer dan ooit ons wenden tot onze gemeentepolitiek, ook door het bezetten van wethouderszetels waar de omstandigheden dit mogelijk maken.

De motie-Leiden wijst niet af het bezetten van zulke zetels als er geen meerderheid is. Zij noemt zelfs een aantal gevallen waarin het mag. Wat is het verschil met de motie van het P.B.? Zij is veel beter. (V r e u g d e.) Zij stelt regels, terwijl Leiden slechts uitzonderingen wil. Laten wij nu den moed hebben klaar en duidelijk te zijn. Laten wij wethouderszetels aanvaarden daar waar zij naar het oordeel der plaatselijke organisaties in het belang der arbeidersklasse zijn. En laten wij daarbij geen verontschuldigen maken of zoeken. Er is geen schande in, om ook op deze plaats ons werk te doen. Laat ons verklaren, dat wij al onzen invloed zullen gebruiken tot aan de uiterste grens van het mogelijke.

Een meerderheid is natuurlijk beter dan een minderheid. (V r o o l i j k h e i d.) Maar ook een meerderheid heeft verantwoordelijkheid. Ook een meerderheid kan eerst een gulden uitgeven als zij hem heeft. En een meerderheid in een enkelen raad kan het kapitalisme niet afschaffen, al hoopt spr. die afschaffing nog te beleven. (A n p l a u s.)

Het aanvaarden van wethouderszetels kan een goed middel zijn om een minderheid tot een meerderheid te maken. (I n s t e m m i n g.) Wij

kunnen er scholing door opdoen voor de uitoefening der macht. (A p p l a u s.) Laat ons vandaag voor het laatst over deze kwesties redetwisten.

Wij moeten vooruit. En daarvoor zijn deze raadsverkiezingen van groote beteekenis. De vrouwen komen dezen keer voor het eerst in den strijd. Samen met haar zullen wij er een prachtige overwinning van maken. (D o n d e r e n d, l a n g d u r i g a p p l a u s.)

De VOORZITTER brengt nu de inleiding van Wibaut in discussie.

Rotterdam IV, Scheveningen en Velseroord hebben de door hun ingediende amendementen ingetrokken.

Er zijn 15 sprekers ingeschreven.

VAN ECK (Leiden) heeft met groote instemming naar Wibaut's betoog geluisterd. Met groote waardeering volg ik zijn werk en dat van De Miranda in Amsterdam en wat elders door onze roode wethouders wordt bereikt. Zij voeren echter in hoofdzaak welvaarts-politiek. Maar ik zie in de gemeentepolitiek iets meer, n.l. een onderdeel van heel onzen politieken strijd.

Wie veel op huisbezoek gaat, weet, dat er onder de arbeiders veel wantrouwen bestaat tegen het werk der politieke partijen. Daarom moet onze politiek zijn eenvoudig, doorzichtig ook voor de eenvoudigste arbeidersvrouw. Daarvoor moeten wij misschien een minder goeden weg volgen, als die duidelijker is te aanschouwen want onze eerste taak is nu eenmaal het proletariaat voor onze inzichten te winnen. Wij willen alle voordeelen voor het proletariaat aanvaarden en daarvoor strijden. Maar achter dit alles moet staan onze strijd tegen het kapitalisme. Aanvaarden wij daarbij verantwoordelijkheid, voor het kapitalistisch regeeringsstelsel dan stichten wij verwarring in de hoofden der arbeiders.

Ik acht het ook verkeerd voor hen die de verantwoordelijkheid gaan dragen. Moeten onze vooraanstaande mannen werken in kapitalistische regeeringscolleges, daarbij rekenen met kapitalistische mogelijkheden, vormen en regelen, dan is het gevaar niet denkbeeldig, dat zij hun frissen socialistischen kijk verliezen.

Ook wij in Leiden stonden voor de vraag van het aanvaarden van een wethouderszetel. Het proletariaat eischt dat, het wil niet slechts strijden alleen voor een onbekende toekomst, maar wil dadelijke resultaten zien. Maar het verwacht veel meer dan een wethouder brengen kan. En dat zou het begin zijn van de breuk met het proletariaat.

Albarda heeft gezegd: wij blijven vrij als wethouders. Dit is niet juist. Het belastingstelsel in de gemeenten is slecht; het geld wordt ook gehaald uit kringen, die het niet kunnen missen. Ook met hun geld wordt de kapitalistische onderdrukkingmachine onderhouden. Ook onze wethouder moet die regeling uitvoeren.

R. KUYPER: Op de minst slechte wijze.

VAN ECK: Maar hij moet meehelpen het geld te halen.

STEMMEN: Raadsleden ook!

VAN ECK: Ik ontken dat. Dit alles komt niet alleen uit bij het financieel systeem, maar ook bij de werkloozenzorg. Moet de mishandeling der werkloozen niet mede worden uitgevoerd door onze wethouders?

REIJNDERS: En de kasbesturen der vakverenigingen dan?

VAN ECK: Wij kunnen alleen met kracht optreden, als wij het proletariaat achter ons

hebben. De wethouder moet echter alleen vrouwen op zijn persoonlijke invloed, om het college achter zich te krijgen.

Door wethouders wordt het proletariaat tegengehouden in zijn eischen. Het moet eischen stellen, die op zichzelf volkomen billijk zijn, maar die het kapitalisme niet kan betalen. Zulke eischen moeten vervallen, als onze mannen verantwoordelijkheid aanvaarden voor het kapitalistisch regeeringsstelsel.

ALBARDA: En als gij de meerderheid hebt?

VAN ECK: Dat komt straks. Soc. dem. wethouders vergemakkelijken den strijd voor de bourgeoisie. Daarom zien de burgerlijken graag, dat wij in het college komen.

KLEEREKOPER: Dan moet je in Amsterdam komen.

VAN ECK: De meerderheid is burgerlijk. Zij koos toch 3 soc. dem. wethouders.

ANKERSMIT: Het is haar slecht gekomen.

KLEEREKOPER: De Amsterdamsche arbeiders willen die drie wel terug!

VAN ECK: In Amsterdam laat men socialistische voorstellen doen door de communisten. Zij worden afgewezen door het college, waarin onze partijgenooten zitting hebben. In Amsterdam wordt het proletariaat belammerd socialistische eischen te stellen. En als wij de meerderheid hebben? Dan moet de houding der partijgenooten gansch veranderen. Dan moet de taktiek vastgesteld worden door de afdelingsvergaderingen der partij. Zulke gemeentebesturen hebben slechts één meester: Het socialisme.

R. KUYPER: En het kapitalisme?

ANKERSMIT: En de wet?

VAN ECK: Ja, dan komen er konflikten met de hogere autoriteiten. Daarin zullen wij eerst verliezen, maar winnen naarmate onze macht toeneemt. Dan moet de regeering wijken, zal haar macht afbrokkelen. Zoo schakelen wij de gemeentepolitiek in, in de algemeene politiek.

Ik erken dat onze wethouders wel eens wat tot stand hebben gebracht voor het proletariaat. Maar van groote beteekenis is het niet. In den oorlogstijd was de distributie te Leiden beter geregeld dan in eenige gemeenten in den omtrek en toen is door het gemeentebestuur van Leiden de onderstelling gemaakt, dat zulks tenevolge had, dat daarom ingezetenen zich in die gemeente kwamen vestigen. Wanneer nu inderdaad door het werken van socialistische wethouders de algemeene toestand van het proletariaat in een gemeente eenige verbetering kon ondergaan, zou zulks hier aangemerkt moeten worden, dat deze gemeente voor het proletariaat bijzondere aantrekkelijkheid zoude bezitten om zich daarin te vestigen. Zulks is echter tot nu toe niet gebleken.

Snr. beroept zich nu op eenige uitspraken van Troelstra op het congres van 1920 tijdens een debat over dezelfde zaak.

Het voorstel-Leiden is zeer gematigd gesteld. Het spreekt uit, dat wij niet aansprakelijkheid willen voor het kapitalistisch systeem. Het laat echter aanpassing aan een benaalde werkelijkheid in het belang van het proletariaat open.

Snr. kiest een oplossing der kwestie, die de geboorte van het socialisme bevordert. (A p p l a u s.)

DE VOORZITTER: Er is een voorstel ingekomen van een aantal afdelingen, om nu dadelijk Wibaut te laten antwoorden.

Spr. is daartegen. Maar de spreektijd moet wel beperkt worden, tot bijv. vijf minuten.

De motie van orde wordt verworpen.

RIDDERHOF (Rozendaal) vraagt, hoe men kan komen aan de gegevens, om de daling der inkomens te beoordeelen.

S. HARTOG (Amsterdam V) verklaart zich tegen de resolutie van het P.B., doch op gansch andere gronden dan v. Eck, tegenover wiens beschouwing hij vierkant staat. Maar de resolutie maakt den indruk van te zijn aangepast aan de praktijk. Er wordt in gehandhaafd de resolutie van 1919 doch die resolutie is nimmer nageleefd. Laat men de zaak zoo stellen, dat ieder geval op zichzelf zal worden beoordeeld door de plaatselijke organisatie, onder nadere goedkeuring van het P.B. Met deze resolutie in de hand, zouden de raadsfracties zelf kunnen beslissen over de bezetting van een wethouderszetel. Dat moet tot botsingen leiden. Heelemaal geen resolutie is beter dan deze. (A p p l a u s.)

VOORT (Koog-Zaandijk) Wat is de meening van Wibaut, wanneer in Zaandijk, waar we thans de meerderheid hebben en waar een felle campagne tegen ons wordt gevoerd, wij in de minderheid raken, moet dan even goed een wethouderszetel worden aanvaard?

WORMERVEER geeft uitleggingen omtrent de conflicten te Wormerveer. Het Zaanse kapitalisme heeft het ons nooit vergeven, dat wij het politiek hebben gewonnen. Het roept nu het bankkapitaal ter hulpe. Men gebruikt Wormerveer als proefkonijn, om te probeeren of men socialistische gemeentebesturen kan lam leggen door de onthouding van financiën, precies als waarmede men in Engeland dreigde voor het geval er een arbeidersregering zou komen.

Nu heeft de regering Wormerveer een leening aangeboden door de bank der Ned. gemeenten. Maar de voorwaarden waar onder deze leening tot stand zou kunnen komen, zijn van dien aard, dat ons die bank als nieuwe voogd zou worden opgedrongen. Onze wethouders zouden zoo de zetbazen worden der bourgeoisie. Daar bedankten zij voor. Straks krijgen wij een herhaling van het geval, want wij krijgen weër de meerderheid. Spr. vroeg het oordeel van den inleider te mogen vernemen omtrent de genoemde voorwaarden, aangezien Wibaut deze in afschrift voor zich heeft liggen, en verzocht het P.B. de Wormerveersche partijgenooten in hun moeilijken strijd te steunen en maakte dankbaar melding van de hulp van „den jongsten Partijbestuurder” Werkhoven. (A p p l a u s.)

VAN GAASBEEK (Utrecht) meldt, dat de verwachte f 500 voor het partij-bureau bijeen gebracht zijn. (A p p l a u s.)

Komende tot de zaak, zegt spr. dat de twee hoofdpunten bij het bezetten van wethouderszetels is: de situatie na de verkiezingen en de betrokken persoonlijkheid. (A p p l a u s.) Spr. wil echter de goedkeuring van het P.B. behouden ook in die gevallen waarin er reeds wethouders zijn. Spr. stelt voor de resolutie in dien geest te wijsigen.

Mevr. WIBAUT zal niet in debat treden met den inleider. (V r o o l i j k h e i d.) Zij zal een woord spreken namens den Bond van Vrouwenclubs.

De tegenslag bij de Kamerverkiezingen wordt toegeschreven aan het stemmen der vrouwen.

Het gevaar is er, dat deze sfeer van reactie zal doordringen tot de gemeenteraden. Daarom moet er een sterke propaganda onder de vrouwen worden gevoerd, sterker dan bij afgelopen verkiezingen. De gemeentepolitiek is gemakkelijker te begrijpen voor de vrouwen dan de algemeene politiek, deze propaganda kan een aanloop zijn voor de algemeene politieke scholing der vrouwen. Wij beleggen op Zondag 4 Maart een Gewestelijken Vrouwendag, ter voorbereiding der verkiezingen. Spr. dringt den afdeulingsbesturen op het hart, dezen Vrouwendag goed voor te bereiden, ook in die afdeelingen waar geen Vrouwenclub is. Dit is van de grootste betekenis. Tot in de kleinste plaatsjes moet deze voorbereidende propaganda worden gevoerd in den eenvoudigsten vorm. De vrouwen zijn achterlijk op politiek gebied, maar zij zijn offervaardig en vol toewijding als op haar een beroep wordt gedaan. Geschiedt dit, dan zal er een geweldig élan ontstaan. Wij moeten tot haar zeggen: Gaat vooraan, breekt de Reactie! (L u i d a p p l a u s.)

De VOORZITTER: Het N.V.V. demonstreert op 4 Maart. De datum moet dus verschoven worden. De opwekking van mevr. Wibaut vermindert daardoor echter niet in waarde.

RUGGE (Groningen) heeft den indruk, dat de resolutie van het P.B. is pasklaar gemaakt voor den toestand in de groote steden, speciaal Amsterdam.

STEMMEN: Juist!

RUGGE: Toch wil ik vóór haar stemmen, mits zij ook wordt nagekomen. Het P.B. moet zich in ieder geval op de hoogte stellen van de plaatselijke toestanden en van de betrokken personen.

STEMMEN: Precies!

RUGGE: Dat is niet steeds gebeurd. Wij hebben in tal van plaatsen wethouders, doch er verandert niets! Ik eisch niet het onmogelijke, doch wij merken niets van tal van wethouders. Onderzoek bij de plaatselijke organisaties acht spr. noodzakelijk. Spr. vraagt een stellige toezegging in dien geest.

De VOORZITTER geeft namens het P. B. toe, dat de vorige resolutie niet gemakkelijk uitgevoerd kon worden. Men moest personen en toestanden beoordeelen, die men maar oppervlakkig kende. Uit deze resolutie is nu de noodzakelijkheid van een compromis met burgerlijke partijen verdwenen. De strijdpositie wordt daardoor versterkt. De resolutie gaat in dit opzicht dus in de richting van Van Eck's inzichten.

Het P. B. moet natuurlijk plaatselijke inlichtingen inwinnen, alvorens te beslissen. Doch wij hebben in den loop der laatste jaren ervaring in dit opzicht opgedaan. Het P.B. heeft de bezetting van tal van wethouderszetels verhinderd. Doch sommige afdeelingen of federaties hebben zich van onze beslissingen weinig aangetrokken.

Intusschen zullen wij zooveel mogelijk waarborgen schenpen, om fiasco's te voorkomen.

Waar het betreft aftredende wethouders, van wie de betrokken federatie of afdeeling beslist, dat zij zitting zullen blijven houden, is geen beslissing van het P.B. noodzakelijk.

Het congres wordt geschorst.

Des middags 2.15 uur werd het Congres her-
vat.

Het woord is aan WIBAUT ter beantwoording der gemaakte opmerkingen. Hij heeft met groote belangstelling en betrekkelijke waardeerling de rede van Van Eck aangehoord. Van

zijn standpunt was zijn betoog logisch. Doch het sloeg niet op de motie-Leiden. Zij betekende: geen wethouders voor wij de meerderheid hebben.

Stemmen: Juist!

WIBAUT: De splitsing die van Eck maakt tusschen hervormings-politiek en strijd voor het socialisme wordt door de Partij niet aanvaard. Voor ons is de hervormings-politiek propaganda voor de socialistische maatschappij. En aan die politiek stellen wij den eisch, dat zij ligt in de lijn die voert naar die maatschappij. De door Van Eck voorgestane splitsing is in strijd met ons beginselprogram, in strijd met gansch het verleden, hopelijk ook met de toekomst der partij.

Onze politiek moet duidelijk en doorzichtig zijn. Maar wij moeten onze tactiek niet richten op verkeerd inzicht bij een deel der menschen bij wie wij op huisbezoek gaan. Wij moeten hen genezen van hun verkeerd inzicht, wij moeten hun bijbrengen, dat onze hervormings-politiek er opgericht is den arbeiders sterker te maken voor den strijd naar het socialisme.

Is het bezetten van wethouderszetels slecht voor de personen zelf? Van Eck heeft dat met prijsenswaardig medelijden betoogd. Is er een noodzakelijk gemis aan contact tusschen wethouders en arbeiders? Toen Van Eck dat zei, dacht ik aan de Raadsverkiezingen in Amsterdam in April 1921. Wij hebben dien strijd tot een zeer goed resultaat gebracht. En als Van Eck getuige was geweest van het innig samengaan van arbeiders en wethouders, zou hij niet gesproken hebben als hij deed.

Zeker, een wethouder heeft heel wat om handen en kan niet altijd op cursusvergaderingen spreken. Maar moet hij daarom contact met de arbeiders verliezen? Geen sprake van. Hij kan in zijn werk trachten te leggen de groote vraagstukken, die het proletariaat beroeren.

Van Eck wil wachten op den grooten dag, tot er in een raad een meerderheid is. Dan mag het! Maar kan het dan? Zou het gemeentebestuur dan zonder belastingen zijn te voeren? Is onze gemeentelijke socialisatie uit te voeren zonder belastingen? Van Eck wil het geld halen waar het is. Maar wij in Amsterdam hebben belastingen geheven van de groote inkomens tot 18 pCt., en er zijn gemeenten waar nog meer werd gevraagd. Over gemis aan progressie behoeft Van Eck niet te klagen. Daarvoor behoeft men niet op een meerderheid in den Raad te wachten!

Zitten onze wethouders vast aan de burgerlijke meerderheden? Zijn zij gevangenen, zooals ik in het Wetenschappelijk bijblad las? En durven onze fracties geen eischen meer stellen? Spr. bestrijdt zoowel het een als het ander en geeft daartoe eenige voorbeelden uit Amsterdam. Maar als wij onze hervormings-politiek willen doorvoeren, hebben wij stellig te rekenen met de werkelijkheid.

Wij staan op het standpunt, dat als wij daarmee een stoot kunnen geven aan de hervormings-politiek in socialistische richting, wij wethouderszetels willen aanvaarden, ook als wij een minderheid uitmaken.

Van Eck wil een meerderheid afwachten en dan de volle verantwoordelijkheid aanvaarden. Is er dan geen kapitalisme meer? Zou men dan vrijelijk belasting kunnen heffen? Kan men dan volop productief werk verschaffen...

VAN DEN TEMPEL: Hoe bedoelt u dat?

WIBAUT: Het voornaamste productieve werk dat men uitvoeren kan, is het maken van wegen, het graven van kanalen op het platteland. Daarnaast, vooral in de steden, het v e r v o e g d uitvoeren van overigens noodige bouwwerken.

J. TER LAAN: En de woningbouw dan?

WIBAUT: Dat kan niet bij wijze van werkverschaffing. Wij bouwen als er woningnood is en laten ons daarbij door werkloosheid of niet, niet beïnvloeden.

J. TER LAAN: Als er dan kunstmatige werkloosheid gemaakt wordt?

WIBAUT: Dan steekt in die kunstmatigheid de fout.

Van Eck wil, als hij de meerderheid heeft, een politiek van conflicten met de regeering volgen. Dat is een catastrofe-politiek. Als gij met een meerderheid niet beter weet te doen, dan raakt gij haar al zeer gauw kwijt!

STEMMEN: Juist!

WIBAUT: Van Eck heeft betoogd, dat de bourgeoisie ons graag als wethouders wil. In Amsterdam ervaren wij dat anders. Daar hebben de burgerlijke partijen geweigerd den zetel van Vliegen door een anderen soc.-dem. te doen bezetten. Dat gaat dus in een andere richting.

Spr. beantwoordt nu een aantal punten van minder beteekenis. Daarbij komt hij te spreken over den vierden voorged, van welke Wormerveer sprak: het bankkapitaal. Ook in Zürich heeft het bankkapitaal getracht de gemeente te boycotten. Doch als de bankiers een goede provisie verdienen kunnen aan de plaatsing van gemeentelijke obligaties, dan zullen zij hun bezwaren tegen socialistische gemeentebesturen wel laten varen.

De Wormerveersche kwestie ken ik niet voldoende. Maar wel is mijn indruk, dat de houding der Bank van Ned. Gemeenten in deze laakbaar is. Het ligt m.i. op den weg der Ver. van Ned. Gemeenten, om na te gaan, of de houding der bank juist was en als zij tot de conclusie komt, dat deze niet is te tolereren, moet zij de consequenties daaruit trekken.

Wat de afgevaardigde van Amsterdam V zei, is niet onjuist. Wij handhaven de resolutie van 1914 inderdaad niet geheel, wij laten het daarin geëischte compromis-program vallen. Ook afweten van reactie kan nu als oorzaak voor het aanvaarden van wethouderszetels gelden. Het beste ware wellicht alleen de 3e en de 4e alinea der voorgestelde resolutie te behouden. De resolutie zou dan aldus luiden:

„Het congres is van oordeel, dat de vraag of in een bepaalde gemeente wethouderszetels zullen worden aanvaard, in eerste instantie door de plaatselijke afdelingen of federaties kan worden beslist.

Een besluit van een afdeling of federatie, strekkend om in eene gemeente een of meer wethouderszetels te aanvaarden, behoeft de goedkeuring van het Partijbestuur.”

Deze verkorte resolutie laat aan klaarheid en doorzichtigheid — Van Eck zal het toegeven (v r e u g d e) — niets te wenschen over. Ik beveel haar bij het congres aan. (A p p l.)

De VOORZITTER: In de beide eerste alinea's zit wel een zekere gedragslijn. Als het congres dus bezwaar heeft dezen „kop” te laten vervallen, kunnen wij hem behouden.

Het congres besluit den kop te behouden.

De laatste alinea besluit het congres te doen vervallen.

De aldus gewijzigde resolutie van het P.B. wordt aangenomen.

Zij luidt nu:

„Het congres, het beginsel handhavende van de in het congres van 1919 aangenomen resolutie, stelt vast, dat wethouderszetels alleen daar moeten worden aanvaard, waar voldoende zekerheid bestaat, dat mede daardoor de verwezenlijking van belangrijke punten van ons gemeenteprogram wordt verzekerd of een reactionaire gemeentepolitiek wordt tegengegaan;

is evenwel van meening, dat de ervaring met de met burgerlijke partijen gesloten overeenkomsten op grondslag van een gemeenschappelijk program, niet aanspoort om alleen langs dezen weg die verwezenlijking te trachten te bereiken;

besluit, dat de vraag of in een bepaalde gemeente wethouderszetels zullen worden aanvaard, in eerste instantie door de plaatselijke afdelingen of federaties wordt beslist.

Een besluit van een afdeling of federatie, strekkend om in eene gemeente een of meer wethouderszetels te aanvaarden, behoeft de goedkeuring van het Partijbestuur.”

De VOORZITTER dankt Wibaut voor zijn inleiding. (A p p l a u s.)

Verschillende zaken.

De VOORZITTER stelt naar aanleiding van eenige voorstellen voor, om ook voor de „Voorwaarts” een commissie voor geschillen tusschen redactie en inzenders te benoemen. Twee leden dier commissie kunnen worden benoemd door het gewestelijk bestuur en een lid door de federatie Rotterdam.

Aldus wordt besloten.

Een aantal voorstellen wordt van de agenda afgevoerd of verwezen naar het Partijbestuur of de Kamerfractie.

Een reeks kleine voorstellen worden naar het Partijbestuur verwezen „ter ernstige overweging”. Ten aanzien van een aantal voorstellen inzake militarisme merkt de VOORZITTER op, dat enkele van deze voorstellen de bedoeling hebben van het kongres een principieele uitspraak te krijgen over de dienstweigering. Het P. B. heeft daartegen thans, op dit congres, ernstig bezwaar. Men is er niet op voorbereid. Laat men deze zaak in de partij voorbereiden. Ons standpunt inzake het militarisme is stevig afgebakend. Wij hebben onze ontwapenings-resolutie. Laten wij deze voorstellen dus aanhouden tot een volgend congres.

Hiertegen komen verschillende protesten. Na eenige discussie wordt aldus besloten.

Op een desbetreffende vraag deelt de VOORZITTER nog mede, dat op het oogenblik geen belofte kan worden gedaan tot het houden van een groote indrukwekkende betooging. Wij hebben eerst onze verkiezingsacties. Daarna zal het P. B. met het N. V. V. overleggen, om in het najaar zoo'n betooging te organiseren. Dat zal er dan echter een moeten zijn, die alle vorigen overtreft.

Deze voorstellen zijn dus thans in handen van het P. B. gesteld. Die betreffende de Herhalings-oefeningen worden naar de Kamerfractie verwezen.

Jaarverslag Penningmeester.

De partijpenningmeester W. DROP spreekt over de financieele positie der partij en de daarmee samenhangende voorstellen.

Wie van de financieele verslagen eenigszins nauwkeurig heeft kennis genomen, zal gezien hebben, dat in 1921 tegenover een voordeelig saldo op de jaarrekening van f 8380.81½ een bedrag aan bijzondere bijdragen stond van f 16081.76½. Er is dus met de gewone inkomsten een achteruitgang van de financieele positie van f 7700.95 en f 3311.79½ is f 11012.74½. Reeds dit feit toont aan, dat aan contributieverlaging niet kan worden gedacht. De middelen die gerealiseerd kunnen worden, loopen tot een bedrag van f 19641.73 met inbegrip van een vordering op de gewesten uitsluitend aan verkiezingsuitgaven van f 5360.85.

Het voorstel van Den Haag II en alle zich daar omheen groepeerende voorstellen en amendementen moeten dus worden ontraden. Sommige voorstellen willen een lagere klasse invoeren en(of) de contributie in alle klasse verlagen. Dat is niet wenschelijk en niet noodig. Indertijd is de huidige contributieregeling verdedigd met het argument, dat ieder lid per week 6 cent kosten meebracht. Dat is nog juist. Verlaging der contributie op het argument, dat er dan een groot aantal personen toetreden, is ondermijning van den toch al zwakken basis.

Het is ook niet noodig. Er zit voldoende mogelijkheid tot verschuiving in de huidige, nog niet geheel doorgewerkte regeling. Zoo werden b.v. eerste kwartaal 1922 besteld 465571 zegels ter waarde van f 60509.50. In het vierde kwartaal werden besteld 445345 zegels ter waarde van f 65106.80. Met het oog op de werkloosheid kan het ook niet noodig zijn. Het ledental ging normaal vooruit. Het aantal bestelde werklozen zegels was: 1ste kwartaal 37335; 2de 23541; 3de 22619 en 4de kwartaal 32615.

De gemiddelde contributie was over de periode 1 Juli 1921—30 Juni 1922 f 6.18 per lid en per jaar. In de gewesten varieerde het van f 3.39 tot f 9.07. Over 1922 was het cijfer f 6.08 en varieerde het van f 3.43 tot f 9.39. Niettemin gingen 9 gewesten in hun gemiddelde achteruit.

Er kan, als men de vermindering van inkomens volledig op de contributieregeling laat drukken veel meer aan opschuiving gewonnen worden, dan tot heden het geval was.

De motie-Breda laat zelfs geen discussie toe. De mogelijkheid tot beperking der uitgaven is er niet; Breda wijst de mogelijkheden niet aan. Wij moeten in de contributieregelingen geen veranderingen hebben.

Thans voorstel 40. Wij willen thans geen rechtspositieregeling. Daarover moeten wij spreken als er geld is. Maar een pensioenregeling drukt de gewone rekening en als een van onze functionarissen iets overkomt, zal de partij zich aan een zekere verantwoordelijkheid niet kunnen onttrekken. Daartegen willen wij beschermt zijn. De vorm van twee stortingen per jaar is gekozen, omdat wij de contributieregeling niet willen aantasten. Maar als er afdelingen zijn, die heffing per week willen maken, zal het P.B. zich niet zoo sterk verzetten.

De voorstellen tot zegel-afschaffing kunnen in ons stelsel niet worden aanvaard. Het is de eenige controle van de afdelingen op den bode en van P.B. op de afdelingen. Maar vergroting van den zegel en invoering van een contributiekaart, zal ernstig worden overwogen.

Voorstel 99. Het eenige wat nieuw is, dat is de heffing van 20 pCt. der buitengewone uitgaven. Die heffing was over 1922 uitgeschakeld, doch dient thans opnieuw mogelijk gemaakt te worden, zij het met een klein percentage.

Ten slotte deelt spr. mede, dat de commissie, die zich zal beijveren om het partijsecretariaat van een kantoor-inrichting te voorzien, is samengesteld uit: Kleerekoper, van Gaasbeek, mevr. Albarda, mevr. Leendertz—Ladenius, mr. v. d. Bergh, Bredman, H. de Boer, Brok Paris, Reijnalda, Gruys en Dron.

LOPES DIAS (Hilversum) meent, dat er een behoorlijke rechtspositie voor de partijfunctionarissen moet komen. Het voorstel van het P. B., om alleen een fonds te stichten, is niet voldoende.

Laat dit congres nu een commissie benoemen, die deze zaak definitief voorbereidt voor het volgende congres.

DROP: En dan geen geld?

LOPES DIAS: Die commissie kan de progressie in de contributie tot dit doel herzien.

De VOORZITTER had dezen gang van zaken wel verwacht. Het P. B. wil het amendement-Hilversum wel aanvaarden, indien het P. B. dan de bevoegdheid krijgt, om op grondslag van de uitspraak der commissie, voor dit loopende jaar van de afdeelingen verhoogde contributie op te eischen.

Aldus uitgebreid, wordt het voorstel-Hilversum aangenomen.

Het P. B. krijgt machtiging van het kongres de door Hilversum bedoelde commissie te benoemen.

OOSTERWOLDE bepleit een verlaagde contributieklassse voor het platteland. Met de tegenwoordige contributie loopen de menschen weg.

VOORDEWIND (Den Haag) meent, dat het houden van een tweedaagsch congres een mislukking is. Tal van belangrijke zaken kunnen nu niet meer behandeld worden.

Willen wij een massa-partij worden, dan mag de contributie geen beletsel zijn. Dat is zij thans wel. De contributie is te hoog en maakt het zeer moeilijk om nieuwe leden te winnen; dit ondervinden wij dagelijks bij de propaganda. Daarbij komen de voortdurende loonsverlagingen. Tenslotte zijn er leden, die wel een hogere contributie kunnen betalen, maar zich in een lage contributieklassse laten inschrijven. Dat is een zwendel, waartegen dient te worden opgetreden.

De partijpenningmeester DROP beantwoordt de beide sprekers. Van een afdeeling als Den Haag mocht worden verwacht, dat men met een berekening was gekomen. Die ontbreekt. Het argument, dat de menschen weg blijven om de contributie, is oud. Dat hoorde men vroeger ook in de vakbeweging. Het is de taak der afdeelingsbesturen om te zorgen, dat de contributieregeling goed wordt uitgevoerd en

dat ieder betaalt in de klasse waartoe hij of zij feitelijk behoort.

Wat de werfkracht van de partij betreft, dit bezwaar wordt iederen keer ernstiger voorgesteld dan het toch in werkelijkheid is. Het platteland worstelt met werkloosheid. Maar dan wordt geen contributie betaald.

STEMMEN: De lage loonen.

DROP: Eén of twee cent maakt voor de werfkracht niets uit. Als het daarin zou zitten, was het met onze werfkracht slecht gesteld. Ook in de groote steden wordt de contributie vaak als smoesje gebruikt om het lidmaatschap van partij of vakbond op de lange baan te schuiven.

De begrooting — het spijt spr., dat er niet meer tijd is voor behandeling — is zoo zuinig mogelijk opgesteld.

De VOORZITTER merkt nog op, dat het P. B. geen kans ziet met contributieverlaging te werken. Daarvoor zou een veel grooter aantal leden noodig zijn. Dat is het geheim. Als de verkiezingsakties ons tienduizend nieuwe leden brengen, komt die verlaagde contributie van zelf in orde. Ik stel u dus voor de contributie dit jaar nog onveranderd te laten.

Het desbetreffende voorstel van het P. B. wordt met één stem tegen aangenomen.

De VOORZITTER brengt den penningmeester — die hiermede meteen gedechargeerd is — dank voor zijn beleid. (A p p l a u s.)

Wij zijn aan het einde van het congres. Een tweedaagsch congres moet wat overhaast werken. Het volgende congres zullen wij wel weer drie dagen moeten laten duren. Wij hebben intusschen zeer nuttig werk gedaan. De innerlijke organisatie hebben wij inzake de candidaatstelling verbeterd. Wij hebben besloten de Staten- en Raadsverkiezingen met meer élan dan ooit te voren te voeren.

Wij gaan daartoe het land in en zullen toonen, dat wij er zijn!

Inzake den internationalen toestand zullen wij geen resolutie aannemen. Wij zijn lid der Internationale en zullen zorgen, dat die zal doen wat mogelijk is. De Kamerfractie is verder voornemens te ageeren, opdat het huidige internationale conflict kan worden gebracht voor den Volkenbond. Wij zullen alles doen ter verbetering van den internationalen toestand.

In ons eigen land zullen wij de arbeidersklasse versterken, internationaal zullen wij doen wat mogelijk is, om den toestand te verbeteren.

Bezield door deze hooge gedachten, gaan wij uiteen. Het proletariaat is de groote cultuurmacht van dezen tijd. Leve dus de Sociaal-Democratie! Leve de Internationale!

Het congres zingt de Internationale en gaat dan uiteen.

KONGRESBESLUITEN.

Aangenomen congresvoorstellen van het P.B. inzake wijziging van het huishoudelijk reglement.

Ingevolge congresbesluit worde de volgende wijzigingen aangebracht in de artikelen 21 tot en met 26:

Artikel 21 wordt als volgt gelezen:

Het bestuur der federatie zendt vóór 4 Maart (uiterlijk den drie-en-twintigsten dag na de Partijraadsvergadering) aan de afdeelingbesturen voor elk lid der afdeeling een stembrief, waarop tevens de groslijst is afgedrukt.

De groslijst bevat de voordracht, door den Partijraad ingediend en daaronder de namen der kandidaten, waarmede de groslijst door de afdeelingen is aangevuld. De volgorde van de namen der door de afdeelingen toegevoegde namen wordt door loting vastgesteld. Deze loting geschiedt door het federatiebestuur, met de leiding der verkiezingen belast.

Partijleden, in den kieskring of groep van kieskringen woonachtig, hebben het recht bij deze loting tegenwoordig te zijn.

De stembrief bevat zooveel genummerde plaatsen als de groslijst namen van kandidaten telt.

Art. 23 wordt gelezen: „Heeft ter huishoudelijke vergadering de voorzitter de gelegenheid tot het inleveren van stembrieven gesloten verklaard, dan worden de ingevulde biljetten opgehaald en in handen van het bestuur gesteld. Dit sluit zoowel de in de vergadering ingeleverde, als de bij den secretaris ingekomen biljetten, na telling, in een enveloppe of een pakket, waarop het aantal der ingesloten biljetten wordt vermeld. Voorzitter en secretaris onderteekenen deze vermelding.

De secretaris zendt uiterlijk den volgende dag, het pakket aangeteekend aan het Federatiebestuur of stelt het onverwijld persoonlijk aan de federatie-secretaris ter hand.”

Het tweede lid van art. 24 wordt vervangen door de volgende leden: „Het federatiebestuur opent de pakketten en vergelijkt het aantal biljetten, dat ieder pak bevat, met het aantal op de buitenzijde vermeld.

Partijleden, in den kieskring of groep van kieskringen woonachtig, hebben het recht de vergadering bij te wonen.”

Art. 25 wordt gelezen: „Het federatiebestuur voegt alle ingekomen biljetten bijeen. Allereerst wordt vastgesteld wie de eerste plaats op de definitieve lijst zal innemen. Daartoe wordt van ieder geldig stembiljet opgenomen de naam van den bovensten kandidaat. Van de biljetten, die aldus voor denzelfden kandidaat gelden, worden afzonderlijke stapels gevormd.

De kandidaat, die aldus de volstrekt meerderheid der uitgebracht geldige stemmen verkrijgt, wordt als eerste kandidaat op de definitieve lijst gebracht.”

Na art. 25 worden ingevoegd.

Art. 25a. „Geldig is een stem alleen, als de door het afdeelingbestuur verstrekte stembrief op een opeenvolgend aantal plaatsen, te beginnen met de eerste plaats, is ingevuld met een of meer namen van de groslijst, op iedere ingevulde plaats een; elke naam mag slechts eenmaal genoemd worden.

De ongeldige stembiljetten worden door het federatiebestuur definitief ter zijde gelegd.”

Art. 25 b. „Heeft door toepassing van art. 25 geen kandidaat de volstrekte meerderheid verkregen, dan vallen, wat de vervulling van de eerste plaats op de lijst betreft alle kandidaten af, met uitzondering van de twee kandidaten, die volgens art. 25 de grootste aantallen stemmen hebben verkregen.

Elk der biljetten, welke de stapels der afvalende kandidaten vormen, geldt thans als een stem voor diengenen der beide niet afgevalen kandidaten, die daarop het hoogste is geplaatst of daarop alleen voorkomt. Biljetten, waarop geen van beide kandidaten voorkomen, worden, wat de vervulling van de eerste plaats op de lijst betreft, ter zijde gelegd.

Diegene der beide niet-afgevalen kandidaten, die aldus in totaal het grootste aantal stemmen verwerft, wordt als eerste kandidaat op de definitieve lijst gebracht. Bij gelijk aantal stemmen beslist het lot.”

Art. 25c. „Hebben meer dan twee kandidaten de grootste aantallen stemmen, in het eerste lid van art. 25 b, bedoeld, verkregen, dan beslist het lot, welke kandidaat afvalt.”

Art. 25 d. Is aldus de eerste plaats op de lijst definitief bezet, dan voegt het federatiebestuur wederom alle geldige biljetten bijeen en gaat het voor de definitieve bezetting van de tweede plaats op overeenkomstige toepassing van de artikelen 25—25 c over, met dien verstande, dat ieder biljet thans allereerst geldt voor den hoogsten daarop geplaatsten kandidaat, met weglating van den naam van den kandidaat, die reeds een definitieve plaats op de lijst heeft verkregen.”

Art. 25 e. „Is aldus de tweede plaats op de lijst definitief bezet, dan wordt voor de definitieve bezetting één voor één — van de overige plaatsen, art. 25 d, zoo vaak op overeenkomstige wijze toegepast, tot alle op de lijst te bezetten plaatsen definitief bezet zijn.”

Art. 25 f. „Biljetten, waarop uitsluitend namen voorkomen van kandidaten, die reeds een definitieve plaats op de lijst verkregen, worden definitief als uitgeput ter zijde gelegd.”

Art. 25 g. „In afwijking van het in bovenstaande artikelen bepaalde, wordt geen kandidaat op de definitieve lijst gebracht, indien het aantal geldige biljetten, waarop zijn naam

voorkomt, niet minstens 20 pCt. van het aantal geldige stemmen bedraagt. De betrokken plaats wordt dan — zoo mogelijk — opnieuw vervuld door hernieuwde overeenkomstige toepassing van art. 25 d., met dien verstande, dat de naam van den eerst voor de betrokken plaats aangewezen candidaat, geacht wordt niet op de biljetten voor te komen."

In art. 26, derde lid, worden de woorden na het woord „aanvullen” vervangen door:

„door voortgezette toepassing van de artikelen 25—25 g., waarbij de naam van den volgens dit artikel uitvallenden candidaat, geacht wordt niet op de biljetten voor te komen."

Voorts werd door het congres aangenomen een voorstel van de afdeling Helder, dat door het P.B. was overgenomen, luidende:

Aan artikel 13 huish. reglement wordt toegevoegd:

„Daartoe kunnen de afdelingen in de maand October voorafgaande aan een verkiezingsjaar, aanbevelingen inzenden bij het P.B. van partijgenooten, waarvan geacht wordt, dat zij voor een candidatuur in aanmerking komen."

Resolutie inzake het aanvaarden van wethouderszetels.

„Het congres, het beginsel handhavende van de in het congres van 1919 aangenomen resolutie, stelt vast, dat wethouderszetels alleen daar moeten worden aanvaard, waar voldoende zekerheid bestaat, dat mede daardoor de verwezenlijking van belangrijke punten van ons gemeenteprogram wordt verzekerd of een reactionaire gemeentepolitiek wordt tegengegaan;

is evenwel van meening, dat de ervaring met de met burgerlijke partijen gesloten overeenkomsten op grondslag van een gemeenschappelijk program, niet aanspoort om alleen langs dezen weg die verwezenlijking te trachten te bereiken;

besluit, dat de vraag of in een bepaalde gemeente wethouderszetels zullen worden aanvaard, in eerste instantie door de plaatselijke afdelingen of federaties wordt beslist.

Een besluit van een afdeling of federatie, strekkende om in een gemeente een of meer wethouderszetels te aanvaarden, behoeft de goedkeuring van het Partijbestuur."

Benoemingen.

Gekozen werden tot leden van het Partijbestuur: W. H. Vliegen, voorzitter; C. Werkhoven, secretaris; W. Drop, penningmeester;

F. M. Wibaut en A. B. Kleerekoper, allen leden van het Dagelijksch Bestuur; J. A. Bergmeijer, F. van der Goes, Suze Groeneweg, R. Kuyper, Jos. Loopuit, mr. G. W. Sannes, J. H. Schaper en mr. P. J. Troelstra.

Commissie van Geschillen.

Herkozen tot leden der commissie van geschillen: mr. G. v. d. Bergh, S. R. de Miranda, Dr. D. A. Sloos; plaatsvervangers J. den Exter, G. H. Pieters en P. Hoogland.

Besloten werd ook voor het dagblad „Voorwaarts” een commissie voor geschillen tusschen redactie en inzenders te benoemen.

Twee leden dier commissie worden benoemd door het gewestelijk bestuur en één lid door de federatie Rotterdam.

Hoofredactie van „Het Volk” en „Voorwaarts”.

Mr. P. J. Troelstra en J. F. Ankersmit werden benoemd tot hoofredacteurs van „Het Volk”; IJ. G. v. d. Veen tot hoofredacteur van de „Voorwaarts”.

Commissie Pensioenfonds.

De commissie, die zich zal beijveren om het partijsecretariaat van een kantoorinrichting te voorzien, werd onder nadere toezegging der leden als volgt vastgesteld: A. B. Kleerekoper, R. van Gaasbeek, mevr. A. Albarda-Brals, mevr. A. Leendertz-Ladenius, mr. G. v. d. Bergh, D. Bredman, H. de Boer, K. Brok, J. H. Paris, M. A. Reijnalda, P. G. Gruijs en W. Drop.

Commissie Kantoorinrichting.

Naar aanleiding van voorstel 40 van het P.B. van den beschrijvingsbrief, werd besloten een commissie samen te stellen, die tot doel heeft de mogelijkheid te onderzoeken om tot vorming van een pensioenfonds te komen, waaruit eventueel invaliditeits-, ouderdoms-, weduwen- en weezenuitkeeringen kunnen worden gedaan, ten behoeve van personen of gezinnen van personen, in rechtstreekschen en volledigen dienst der Partij werkzaam als bestuurder of propagandist.

Deze commissie heeft de bevoegdheid ingevolge congresbesluit om voor het loopende jaar van de afdelingen een verhoogde contributie op te eischen.

BESCHRIJVINGSBRIEF.

Motie.

1. Rotterdam IX.

Het Congres, van meening, dat de voorbereding voor de Kamerverkiezing, Provinciale Staten- en Gemeenteraadsverkiezingen zoo dient herzien te worden, dat het initiatief bij de candidaatstelling van de afdeelingen uitgaat, noodigt het P. B. uit maatregelen te treffen, opdat bij een volgende verkiezing volgens deze inzichten gehandeld kan worden.

Militarisme.

2. Amsterdam II.

De Partij voere een krachtige actie tegen de in de oorlogsbegroting van 1923 aangekondigde herhalingsoefeningen.

3. Amsterdam IV.

De Partij voere een krachtige actie tegen de veertiendaagsche herhalingsoefeningen.

4. Amsterdam VIII.

De S. D. A. P. voert een hardnekkige actie, zoowel binnen als buiten het parlement, tegen de aangekondigde herhalingsoefeningen in 1923.

5. Afd. Zutphen.

Het Congres spreke de noodzakelijkheid uit van meer intensieve propaganda tegen het militarisme en voor opvoeding van de arbeidersklasse tot georganiseerde dienstweigering en algemeene werkstaking in geval van mobilisatie en verzoekt Partijbestuur en sprekers hiermede rekening te houden.

6. Afd. Rotterdam IX.

De Partij stelt weder de Roode Dinsdagen in en maakt deze dienstbaar aan onzen Ontwapeningseisch en den Socialisatie-eisch.

7. Afd. Weesp.

Het Congres draagt het Partijbestuur op éénmaal per jaar het initiatief te nemen tot het houden van een groote landelijke demonstratie tegen het militarisme, al of niet in samenwerking met andere organisaties.

A m e n d e m e n t.

Toe te voegen: „en zulks op Zondag te doen plaats hebben.”

Afdeeling Hillegom

8. Afd. Deventer.

Het Congres verzoekt het P.B. jaarlijks een landelijke demonstratie te organiseeren uitsluitend voor onzen Ontwapeningseisch.

9. Afd. Velseroord.

Het Congres draagt het P.B. op een speciale en intensieve propaganda tegen het militarisme te voeren, door maandelijks over geheel Nederland een biljet te verspreiden, dat uitsluitend aan de bestrijding van het militarisme is gewijd; door in alle hoeken van het land anti-

militaristische vergaderingen te beleggen, door te trachten in samenwerking met het N. V. V. z.g.n. „Vredes-Dinsdagen” te organiseeren; en dit alles vol te houden, tot ons doel is bereikt: „Geen man en geen cent voor het militarisme.”

10. Afd. Zwolle.

De afdeeling Zwolle spreekt den wensch uit, dat door het Partijbestuur op daarvoor geschikte tijdstippen anti-militaristische betoogingen worden georganiseerd.

„Het Volk” (redactie).

11. Afd. Giessendam—Hardinxveld.

Er worde meer publiciteit gegeven in „Het Volk” van de aanbestedingen.

A m e n d e m e n t e n.

Toe te voegen: „en van den uitslag der verschillende examens.”

Afd. Velseroord.

Toe te voegen achter het woord „Het Volk”: en „Voorwaarts.”

Afd. Heerjansdam.

Te lezen: „Er worde meer publiciteit gegeven in „Het Volk” en „Voorwaarts” van de groote groententeilingen.”

Afd. Werkendam.

12. De Congresgroep Roordahuizum.

Meer dan tot nu toe worden er in de desbetreffende rubriek van „Het Volk” artikelen over drankbestrijding opgenomen.

„Het Volk” (exploitatie).

13. Afd. Enkhuizen.

Van het dagblad „Het Volk” wordt de abonnementsprijs verlaagd met 5 cent per week en gesteld op 20 cent per week.

14. Afd. Strijen.

Het Congres spreke zich uit voor verlaging van den abonnementsprijs van „Het Volk” en „Voorwaarts” tot 20 cent per week, met „Notenkraker” 25 cent.

15. Afd. Hillegom.

Het Congres besluite, dat voortaan advertenties, strekkende om propaganda te maken voor het militarisme, niet meer in ons partijblad voorkomen.

A m e n d e m e n t e n.

Toe te voegen achter het woord „militarisme”: „alcoholisme”.

Afd. Purmerend.

16. Afd. Wageningen.

Het Congres draagt het Partijbestuur op, maatregelen te treffen, opdat advertenties met militaire strekking niet meer in de advertentiekolommen van „Het Volk” worden opgenomen.

17. **Afd. Den Haag I.**

Het Congres spreekt zich uit tegen het plaatsen van die advertenties in alle partijbladen, welke een militaristische en chauvinistische propaganda ten doel stellen, derhalve indruischen tegen de beginselen der S. D. A. P.

18. **Afd. Heerlerheide.**

„Het Volk” worde gedrukt in den vorm gelijk het wetenschappelijk bijvoegsel.

19. **Afd. Rotterdam VIII.**

Het Congres bepaalt, dat het partijorgaan „Het Volk” en het dagblad „Voorwaarts” ook op Goeden Vrijdag zullen verschijnen.

Propaganda.

20. **Afd. Amsterdam I.**

Het Congres draagt het P.B. op, voortaan een meer stelselmatige voorlichting aan het kiezerskorps te verstrekken omtrent de regeeringspolitiek en stelt, in verband daarmee, vooral duidelijk in het licht den zwendel, welke bij de verkiezingen door de christelijke partijen aan het geloof wordt bedreven.

21. **Afd. Winterswijk.**

Het Congres draagt het P.B. op, in overleg met het N. V. V., op geschikte momenten, ter verspreiding onder de katholieke en christelijke arbeiders kleine strooibiljetten uit te geven, waarin de houding van de confessioneele beweging in het algemeen en die der christelijke en katholieke arbeidersleiders in het bijzonder, duidelijk in het licht wordt gesteld.

A m e n d e m e n t.

Toe te voegen: „maar vermijde in elk geval kwetsende opschriften en platen.”

Afd. Oostdongeradeel.

22. **Afd. Amsterdam I.**

Het Congres draagt het P.B. op, ter bevordering van een goed huisbezoek, op een daarvoor vastgestelden tijd een handleiding uit te geven over hetgeen op politiek terrein is geschied.

A m e n d e m e n t.

Toe te voegen: Deze handleiding wordt gratis of tegen kostenden prijs aan de afdeelingen verstrekt.

Afd. Rotterdam III.

23. **Afd. Papendrecht.**

Het Congres dringt er bij het P.B. op aan, dat voor de komende verkiezingen voor Staten en Gemeenteraden, een handleiding wordt verstrekt voor de huisbezoekers, waarin is opgenomen de werkzaamheden in die gemeenten, waar de S.D.A.F. zoo al niet de meerderheid, dan toch een grooten invloed heeft, en waar door haar optreden vele goede bepalingen voor de arbeiders zijn tot stand gekomen.

24. **Afd. Middelburg.**

Door de Partij worden meerdere en goedkoopere brochures uitgegeven.

25. **Afd. Hillegom.**

Het Congres draagt het P.B. op om de artikelen van Mr. D. A. v. Eck: „Gelooven wij soc.-dem. aan de komst van het Socialisme?”, verschenen in het Pop. Wetensch. Bijvoegsel, dienstbaar te maken aan de propaganda, door ze in brochurevorm te doen verschijnen.

26. **Afd. Blijham.**

Het Congres drage het P.B. op, dat, wanneer in een plaats, waar een afdeeling bestaat of een groot aantal kiezers zijn, door een andere partij een vergadering wordt belegd met een onderwerp ten zeerste nadeelig voor onze kiezers, en als door zoo'n partij desnoods een debatvergadering wordt gevraagd, een debater beschikbaar te stellen.

27. **Afd. Blijham.**

Het Congres draagt het P.B. op maatregelen te nemen om te komen tot oprichting van een partijschool, waar gelegenheid bestaat om partijgenooten van het platteland te ontwikkelen.

28. **Afd. Doetinchem.**

Het Congres, van oordeel, dat de propaganda onder de plattelandsbevolking op degelijke wijze landelijk moet worden georganiseerd, spreekt de overtuiging uit, dat die organisatie moet worden toevertrouwd aan p.g. v. d. Sluis, gewestelijk secretaris van Overijsel; noodigt het P.B. uit, die maatregelen te willen nemen, welke noodig zijn om p.g. v. d. Sluis voor die landelijke propaganda vrij te maken.

29. **Afd. Nijmegen.**

Het Congres drage het P.B. op, ten spoedigste een uniform-regeling te treffen inzake toe te kennen vergoedingen voor verblijfkosten aan sprekers.

30. **Afd. Rotterdam IX.**

Het Congres spreekt zich uit voor gelijke bezoldiging van vrouwelijke en mannelijke propagandisten.

31. **Afd. Arnhem.**

Het Congres draagt het P.B. op een algemeen propagandist aan te stellen, die soortgelijke propaganda verricht, als in den laatsten tijd p.g. v. d. Sluis heeft gedaan omtrent het landbouwvraagstuk.

Statuten.

32. **Afd. Holwerd.**

Het Congres besluit aan de Statuten toe te voegen een artikel 34a luidende: „Aan het bestuur der Partij wordt toegevoegd als gedelegeerd lid, een lid van het H.B. van den Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs, welk lid door bedoelden bond wordt aangewezen, het recht heeft alle vergaderingen van het Partijbestuur bij te wonen en aan de besprekingen deel te nemen, zonder evenwel mee te stemmen.

33. **Afd. Rotterdam IX.**

Aan art. 28 der Statuten wordt toegevoegd: Een afgevaardigde van het bestuur der gewestelijke en stedelijke federaties.

34. **Afd. Rotterdam VII.**

Aan art. 28 der Statuten wordt toegevoegd: Een afgevaardigde van het bestuur der gewestelijke en stedelijke federaties.

35. **Afd. Den Haag II.**

Art. 36 der Statuten inzake Partijraad: Aan deze alinea toe te voegen: „deze afgevaardigde(n) treden vóór de Partijraadsvergadering zoo mogelijk in overleg met en brengen na elke Partijraadsvergadering verslag uit aan hun mandatarissen.

36. **Afd. Rotterdam I.**

Betreffende den Partijraad:
Aan art. 36 der Statuten laatste lid worde toegevoegd: „Zij brengen op de huishoudelijke vergadering van hun gewest of federatie verslag uit van het in den Partijraad verhandelde.

37. **Afd. Rotterdam VII.**

Aan art. 36 der Statuten worde aan het laatste lid toegevoegd: „Zij brengen op de e.v. huishoudelijke vergadering van de federatie verslag uit van het in den Partijraad verhandelde.”

38. **Afd. Rotterdam VIII.**

Het Congres besluite aan art. 36 der Partijstatuten toe te voegen: „Van de gehouden gesprekken in den Partijraad wordt door de vertegenwoordigers verslag uitgebracht aan hun gewest of federatie.”

39. **Afd. Rotterdam IX.**

De besprekingen in den Partijraad zijn niet geheim.

Reglement.

MOTIE.

De afdeling Breda, van meening, dat dergelijke aparte heffingen uit den booze zijn, is van oordeel, dat het beter ware een nieuwe contributieregeling te ontwerpen, daar met het oog op de malaise contributieverhoging niet mogelijk is en geeft het P.B. in overweging zijn uitgaven te herzien, waardoor deze zaak toch mogelijk wordt.

40. **Partijbestuur.**

Het Congres besluite tot een heffing van f 0.50 per lid en per jaar tot vorming van een fonds, waaruit eventueel invaliditeits-, ouderdoms-, weduwen- en weezenuitkeeringen kunnen worden gedaan, ten behoeve van personen of gezinnen van personen, in rechtstreekschen en volledigen dienst der Partij werkzaam als bestuurder of propagandist. Zulks met inachtneming van volgende regelen:

a. De heffing geschiedt in Juni en December van ieder jaar door middel van een speciaal zegel, dat telkens den afdelingen wordt toegezonden tot een aantal, overeenkomstig het laatstopgegeven ledental.

b. De afdelingen zijn voor de betaling dier zegels verantwoordelijk.

c. Indien man en vrouw beiden lid der Partij zijn, is betaling door één van beiden verplicht.

d. De gelden van het fonds worden in overleg met een daartoe te benoemen speciale commissie door het Partijbestuur belegd en mogen niet voor andere doeleinden worden aangewend.

e. Voor de toekenning van pensioenen, lijfrenten, enz. worden geen vaste regelen gesteld. In ieder afzonderlijk geval dat zich voordoet, zal, zoo noodig, door het P.B. een regeling worden getroffen.

A m e n d e m e n t e n .

Te veranderen: de heffing geschiedt in „April en September.”

Afd. Rotterdam III.

Alinea 1 te lezen als volgt:

Het Congres besluite tot een heffing van gemiddeld 50 cent per lid en per jaar tot vorming van een fonds, en dit te heffen naar draagkracht, op dezelfde basis als de contributie is geregeld enz.

en in A: de heffing geschiedt in Juni en „September” enz.

Afd. Holwerd.

Toe te voegen: Tot dekking van het risico bij overlijden worden ten laste van het fonds verzekeringen gesloten op het leven van hen, waarvoor het fonds dient en komen eventuele uitkeeringen bij overlijden ten goede aan het fonds. Wat betreft het ouderdomspensioen worden, naar gelang van het aantal dienstjaren, nader te bepalen rechten vastgelegd.

Indien voor, op of na het uittreden van den pensioenleeftijd uit anderen hoofde inkomen zijn of worden verkregen boven een nader te bepalen bedrag, kan het pensioen geheel of gedeeltelijk worden ingehouden.

Afd. Hilversum.

„Het congres besluite tot een heffing van 1 cent per lid en per week voor den tijd van één jaar tot vorming van een fonds, waaruit e.v. invaliditeits- en ouderdoms-, weduwen- en weezenuitkeeringen kunnen worden gedaan, ten behoeve van personen of gezinnen van personen, in rechtstreekschen en volledigen dienst der Partij. Het Partijbestuur kome het volgend jaar met een zuiver omschreven voorstel op het congres wie daar onder vallen.”

(Afdeling Den Haag I.)

41. **Partijbestuur.**

Artikel 21 wordt als volgt gelezen:

Het bestuur der federatie zendt vóór 4 Maart (uiterlijk den drie-en-twintigsten dag na de Partijraadsvergadering) aan de afdelingsbesturen voor elk lid der afdeling een stembrief, waarop tevens de groslijst is afgedrukt.

De groslijst bevat de voordracht, door den Partijraad ingediend en daaronder de namen der candidaten, waarmede de groslijst door de afdelingen is aangevuld. De volgorde van de namen der door de afdelingen toegevoegde namen wordt door loting vastgesteld. Deze loting geschiedt door het federatiebestuur, met de leiding der verkiezingen belast.

Partijleden, in den kieskring of groep van kieskringen woonachtig, hebben het recht bij deze loting tegenwoordig te zijn.

De stembrief bevat zooveel genummerde plaatsens als de groslijst namen van candidaten telt.

Art. 23 wordt gelezen: „Heeft ter huishoudelijke vergadering de voorzitter de gelegenheid tot het inleveren van stembrieven gesloten verklaard, dan worden de ingevulde biljetten opgehaald en in handen van het bestuur gesteld. Dit sluit zoowel de in de vergadering ingeleverde, als de bij den secretaris ingekomen biljetten, na telling, in een enveloppe of een pakket, waarop het aantal der ingesloten biljetten wordt vermeld. Voorzitter en secretaris onderteekenen deze vermelding. De secretaris zendt uiterlijk den volgenden dag, het pakket aangeteekend aan het Federatiebestuur of stelt het onverwijld persoonlijk aan den federatie-secretaris ter hand.”

Het tweede lid van art. 24 wordt vervangen door de volgende leden: „Het federatie-bestuur opent de pakketten en vergelijkt het aantal biljetten, dat ieder pak bevat, met het aantal op de buitenzijde vermeld.

Partijleden, in den kieskring of groep van kieskringen woonachtig, hebben het recht de vergadering bij te wonen.”

Art. 25 wordt gelezen: „Het federatie-bestuur voegt alle ingekomen biljetten bijeen. Allereerst wordt vastgesteld wie de eerste plaats op de definitieve lijst zal innemen. Daartoe wordt van ieder geldig stembiljet opgenomen de naam van den bovensten kandidaat. Van de biljetten, die aldus voor denzelfden kandidaat gelden, worden afzonderlijke stapels gevormd.

De kandidaat, die aldus de volstrekte meerderheid der uitgebrachte geldige stemmen verkrijgt, wordt als eerste kandidaat op de definitieve lijst gebracht.”

Na art. 25 worden ingevoegd:

Art. 25 a. „Geldig is een stem alleen, als de door het afdelingsbestuur verstrekte stembrief op een opeenvolgend aantal plaatsen, te beginnen met de eerste plaats, is ingevuld met een of meer namen van de groslijst, op iedere ingevulde plaats een; elke naam mag slechts eenmaal genoemd worden.

De ongeldige stembiljetten worden door het federatie-bestuur definitief ter zijde gelegd.”

Art. 25 b. „Heeft door toepassing van art. 25 geen kandidaat de volstrekte meerderheid verkregen, dan vallen, wat de vervulling van de eerste plaats op de lijst betreft, alle kandidaten af, met uitzondering van de twee kandidaten, die volgens art. 25 de grootste aantallen stemmen hebben verkregen.

Elk der biljetten, welke de stapels der afvallende kandidaten vormen, geldt thans als een stem voor diengenen der beide niet afgevalen kandidaten, die daarop het hoogste is geplaatst of daarop alleen voorkomt. Biljetten, waarop geen van beide kandidaten voorkomen, worden, wat de vervulling van de eerste plaats op de lijst betreft, ter zijde gelegd.

Diegene der beide niet-afgevalen kandidaten, die aldus in totaal het grootste aantal stemmen verwerft, wordt als eerste kandidaat op de definitieve lijst gebracht. Bij gelijk aantal stemmen beslist het lot.”

Art. 25 c. „Hebben meer dan twee kandidaten de grootste aantallen stemmen, in het eerste lid van art. 25 b. bedoeld, verkregen, dan beslist het lot, welke kandidaat afvalt.”

Art. 25 d. Is aldus de eerste plaats op de lijst definitief bezet, dan voegt het federatie-bestuur wederom alle geldige biljetten bijeen en gaat het voor de definitieve bezetting van de tweede plaats op overeenkomstige toepassing van de artikelen 25—25 c. over, met dien verstande, dat ieder biljet thans allereerst geldt voor den hoogsten daarop geplaatsten kandidaat, met weglating van den naam van den kandidaat, die reeds een definitieve plaats op de lijst heeft verkregen.”

Art. 25 e. „Is aldus de tweede plaats op de lijst definitief bezet, dan wordt voor de definitieve bezetting één voor één— van de overige plaatsen, art. 25 d. zoo vaak op overeenkomstige wijze toegepast, tot alle op de lijst te bezetten plaatsen definitief bezet zijn.”

Art. 25 f. „Biljetten, waarop uitsluitend namen voorkomen van kandidaten, die reeds een definitieve plaats op de lijst verkregen, worden definitief als uitgeput ter zijde gelegd.”

Art. 25 g. „In afwijking van het in bovenstaande artikelen bepaalde, wordt geen kandidaat op de definitieve lijst gebracht, indien het aantal geldige biljetten, waarop zijn naam voorkomt, niet minstens 20 pCt. van het aantal geldige stemmen bedraagt. De betrokken plaats wordt dan — zoo mogelijk — opnieuw vervuld door hernieuwde overeenkomstige toepassing van art. 25 d., met dien verstande, dat de naam van den eerst voor de betrokken plaats aangewezen kandidaat, geacht wordt niet op de biljetten voor te komen.”

In art. 26, derde lid, worden de woorden na het woord „aanvullen” vervangen door:

„door voortgezette toepassing van de artikelen 25—25 g., waarbij de naam van den volgens dit artikel uitvallenden kandidaat, geacht wordt niet op de biljetten voor te komen.”

A m e n d e m e n t.

Te lezen: In afwijking van het in bovenstaande artikelen bepaalde, worde kandidaten wier naam niet op minstens 20 pCt. van het aantal der geldige biljetten voorkomt, niet op de definitieve lijst gebracht, zoolang er nog kandidaten zijn wier naam op meer dan 20 pCt. van het aantal der geldige stemmen voorkomt. De betrokken plaats wordt dan... enz.

Afd. Deventer.

42. Afd. Arnhem.

Het P.B. voere een zegelkaart-stelsel in. De afdelingen ontvangen dan zegelkaarten voor één jaar. Deze kaarten worden tevens dienstbaar gemaakt als bewijs van toegang voor de huishoudelijke vergaderingen.

De contributiezegels worden in grooter formaat verstrekt.

43. Afd. Domburg.

Het Congres wenschte en spreekt zijn meening uit, dat de contributie voor enkele klassen worde verlaagd en wel in deze volgorde:

Vrouwelijke leden zonder eigen inkomen	f 0.05	
Bij een inkomen tot f 15	„ 0.05	
„ „ „ van „ 15— f 20	„ 0.10	
„ „ „ „ „ 20— „ 25	„ 0.10	
„ „ „ „ „ 25— „ 30	„ 0.15	
„ „ „ „ „ 35	„ 0.20	
„ „ „ „ „ 40	„ 0.22	
„ „ „ „ „ 45	„ 0.35	
„ „ „ „ „ 50	„ 0.35	
„ „ „ „ „ boven „ 50	„ 0.55	

A m e n d e m e n t e n.

Het Congres machtige het P. B., op voorstel van de betreffende afdeling, leden, welke bij eventueele ziekte niet bij machte zijn hun contributie te betalen, daarvan vrij te stellen, evenzoo de echtgenoot (wanneer zij lid is) vrijstelling te geven.

Afd. Heerlerheide.

Te lezen:

Per week:	{	Vrouwelijke leden zonder eigen inkomsten	7 cent
		tot een inkomen van f 25.— p.w.	10 „
		„ „ „ „ „ 30.— „	15 „
		„ „ „ „ „ 35.— „	20 „
		„ „ „ „ „ 40.— „	30 „
		„ „ „ „ „ 45.— „	40 „
		„ „ „ „ „ 50.— en hooger	50 „

Afd. Rotterdam I.

44. Afd. Den Haag II.

Het Congres besluit het P.B. op te dragen ten spoedigste tot een belangrijke contributieverlaging over te gaan.

45. Afd. IJselmonde.

Het Congres wijzige de contributieregeling zoodanig, dat een nieuwe klasse wordt ingesteld, volgens welke de minimum-contributie wordt bepaald op 5 cent per lid en per week.

46. Afd. Bergum.

Stelt voor inkomens beneden f 20 per week met een contributie van 5 cent vrij te laten.

47. Afd. Kollumerzwaag.

De minimum-contributie voor plattelandsafdeelingen bedraagt voortaan voor mannelijke leden 7 cent per week.

48. Afd. Oosterwolde (Fr.).

Het Hoofdbestuur overwege de mogelijkheid van toevoeging eener lagere contributieklassen aan de reeds bestaande.

49. Afd. Drachten.

Aan de contributieregeling wordt een lagere klasse toegevoegd, in overeenstemming der laagst beloonde arbeiders.

50. Afd. Alblasterdam.

De zegelverkoop worde ingetrokken, daar bij deze regeling niet geschiedt, wat men ervan verwacht.

A m e n d e m e n t.

Toe te voegen: „en stelle daarvoor in de plaats een contributiekaart met voor alle afdeelingen gelijkkluidend stempel.”

Afd. Purmerend.

51. Afd. Rotterdam VI.

Stelt het Congres voor, naast het diploma-boekje de contributiekaart met vergroot formaat der zegels uit te geven, de grootte van de postzegel en de kaart in het formaat als de Gemeente-Werklieden Bond ze heeft.

52. Afd. Middelburg.

Bij het laten vervaardigen van nieuwe diploma-boekjes worde rekening gehouden, dat het wenschelijk is, dat grooter formaat zegels voor contributiebetaling worden verstrekt. Worden deze nieuwe boekjes aan de afdeelingen verzonden, dan zorge het Partijbestuur er voor, dat de grootere zegels beschikbaar zijn.

53. Afd. Velp.

Het Congres geeft het Partijbestuur opdracht maatregelen te treffen die kunnen leiden tot afschaffing van het zegels plakken voor de contributie.

54. Afd. Weesp.

Het Congres, de wenschelijkheid betoogende, dat kleine afdeelingen ook in de gelegenheid moeten worden gesteld een eigen afgevaardigde naar het Congres te zenden, draagt het Partijbestuur op:

a. de regeling inzake de afvaardiging in dien zin te wijzigen.

b. Zoo noodig tevens de financieele regeling hiervan te herzien.

A m e n d e m e n t.

Toe te voegen: „c. Maatregelen te nemen, dat financieel zwakke afdeelingen desnoods voorschot worde verleend en in 't algemeen een vluggere afrekening dezer kosten plaats hebbe.”
Afd. Oostdongeradeel.

55. Afd. Helder.

Stelt voor:

Aan artikel 13 huish. reglement toe te voegen: „Daartoe kunnen de afdeelingen in de maand October voorafgaande aan een verkiezingsjaar, aanbevelingen inzenden bij het P.B. van partijgenooten, waarvan geacht wordt, dat zij voor een candidatuur in aanmerking komen.

56. Afd. Helder.

Het P.B. benoeme een commissie, welke tot taak heeft een onderzoek in te stellen naar de beste wijze waarop de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer kan geschieden

57. Afd. Leeuwarden II.

Art. 25. De candidaat, die voor de 1e plaats de volstreckte meerderheid der uitgebrachte stemmen bereikt, wordt bovenaan geplaatst.

Voor elken anderen candidaat wordt zijn getal voor de 1e plaats overgedragen en geteld bij die voor de 2e plaats. Deze som wordt overgedragen naar en geteld bij die voor de 3e plaats en zoo vervolgens, totdat deze som gestegen is boven de v.m.

Naar den uitslag dezer berekening wordt bepaald welke der candidaten van de groslijst op de candidatenlijst wordt gebracht, waarvan de rangorde wordt aangegeven door de genummerde plaatsen, waarin het stemmencijfer boven de v.m. is gestegen.

Is voor twee of meer candidaten deze plaats dezelfde, dan heeft die candidaat den voorrang die op de voorafgaande plaats na de overdracht de meeste stemmen heeft

Bestaat alsdan geen verschil tusschen twee of meer candidaten, dan beslist het lot over de plaatsing op de lijst of over de volgorde.

58. De Congresgroep Roordahuizum.

Het P.B. wordt verzocht, bij het opmaken van de groslijst achter de namen der candidaten de kwaliteit van den persoon te zetten benevens datgene, waar ze speciaal in thuis zijn.

59. Afd. Rotterdam I.

Betreffende de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer: Aan artikel 13 van het Huish. Regl. worde als tweede lid toegevoegd: „Iedere kieskring kan voor de vergadering van den Partijraad, bedoeld in artikel 14, een in volgorde gestelde lijst van candidaten voor dien kieskring inzenden.

60. Afd. Rotterdam VII.

Art. 16 van het Huish. Regl. worde als volgt gewijzigd: „De partijraad maakt voor elken kieskring, na ingewonnen advies van de gewestelijke en stedelijke federaties in den kieskring gevestigd een voordracht op van candidaten voor de groslijst, naar voorkeur in volgorde gerangschikt, welke voordracht niet meer namen bevat dan het aantal, dat ter uitvoering van het bepaalde in art. 14 is vastgesteld.”

61. Afd. Rotterdam VIII.

Er worden benoemd een Commissie voor geschillen voor het dagblad „Voorwaarts”

62. Afd. Rotterdam IX.

Er wordt benoemd een Commissie voor geschillen voor het dagblad „Voorwaarts”.

63. Afd. Rotterdam I.

Betreffende een Commissie voor geschillen aan het dagblad „Voorwaarts”: Volgens art. 53 (huish. regl.) worde nog op dit congres ook voor het dagblad „Voorwaarts” een commissie tot beslechting van geschillen ingesteld.

64. Afd. IJsselmonde.

De afdeeling stelt voor, artikel 56 van het Partijreglement zoodanig aan te vullen, dat de daar bedoelde commissie ook geldig is voor geschillen tusschen de redactie van „Voorwaarts” en partijgenooten-inzenders, of eventueel een nieuwe commissie daartoe in te stellen.

Wethouderszetels.

65. Partijbestuur.

Het congres, het beginsel handhavende van de in het congres van 1919 aangenomen resolutie, bevattende, dat wethouderszetels alleen daar moeten worden aanvaard, waar voldoende zekerheid bestaat, dat mede daardoor de verwezenlijking van belangrijke punten van ons gemeenteprogram wordt verzekerd of een reactionaire gemeentepolitiek wordt tegengegaan;

is evenwel van meening, dat de ervaring met burgerlijke partijen gesloten overeenkomsten op grondslag van een gemeenschappelijk program, niet aanspoort om alleen langs dezen weg die verwezenlijking te trachten te bereiken;

is van oordeel, dat de vraag of in een bepaalde gemeente wethouderszetels zullen worden aanvaard, in eerste instantie door de plaatselijke afdeelingen of federaties kan worden beslist.

Een besluit van een afdeeling of federatie, strekkend om in eene gemeente een of meer wethouderszetels te aanvaarden, behoeft de goedkeuring van het Partijbestuur.

Deze goedkeuring wordt niet vereischt, waar het reeds door partijgenooten bezette wethouderszetels betreft, en over de wederbezetting geen belangrijk meningsverschil bestaat.

A m e n d e m e n t.

Alinea 3, 4 en 5 van de resolutie van het Partijbestuur inzake wethouderszetels worden vervangen door: „Is van oordeel, dat in het algemeen geen wethouderszetels mogen worden aanvaard, indien niet de meerderheid van den Raad uit leden der S. D. A. P. bestaat: dat evenwel in bijzondere gevallen als er buiten de burgerlijke partijen om een democratische meerderheid kan worden gevormd met andere democratische voelende raadsleden en na besluit van de betrokken plaatselijke afdeelingen en na goedkeuring van P. B. wethouderszetels mogen worden aanvaard, ook zonder een soc.-dem. meerderheid in den Raad.

Afd. Scheveningen.

66. Afd. Leiden.

Het Congres der S.D.A.P.; overwegende, dat bij de tegenwoordige maatschappelijke verhoudingen zoowel de onmacht als de onwil van de kapitalistische heerschers

een ernstig beletsel vormen om op gemeentelijk of provinciaal gebied, hervormingen van groote beteekenis voor het proletariaat tot stand te brengen;

spreekt in het algemeen de wenschelijkheid uit — met toekenning van de bevoegdheid aan het Partijbestuur en op grond van plaatselijke omstandigheden op dien algemeenen regel uitzonderingen toe te staan — dat geen nieuwe sociaal-democratische wethouders of gedeputeerden worden verkozen, tenzij deze steunen op een sociaal-democratische meerderheid in den Raad of Provinciale Staten, of tenzij redelijke zekerheid bestaat, dat in den Raad of de Staten een meerderheid aanwezig is, die bereid is den strijd aan te binden voor forsche sociaal-politieke maatregelen in het belang van het proletariaat, ook — indien noodig — tegen de hogere regeeringscolleges, en handhaaft de bestaande bepalingen, dat nergens een wethouderszetel zal worden aanvaard, zonder dat vooraf door de partij-afdeeling of federatie de wenschelijkheid der aanvaarding is uitgesproken en zonder dat eerst het advies van het Partijbestuur is ingewonnen, alvorens in de afdeeling of federatie een beslissing worde genomen.

A m e n d e m e n t e n.

Te lezen: „Het Congres der S. D. A. P., overwegende, dat bij de tegenwoordige maatschappelijke verhoudingen de onwil van de kapitalistische heerschers een ernstig beletsel vormen op gemeentelijk of provinciaal gebied, hervormingen van groote beteekenis voor het proletariaat tot stand te brengen, spreekt als haar meening uit, dat in het algemeen geen nieuwe sociaal-democratische wethouders- of gedeputeerden zetels worden aanvaard, tenzij deze steunen op een socialistische meerderheid in den Raad of Staten.

Afd. Rotterdam IV.

Te lezen: Het Congres der S. D. A. P., overwegende, dat bij de tegenwoordige maatschappelijke verhoudingen zoowel de onmacht als de onwil van de kapitalistische heerschers een ernstig beletsel vormen om op gemeentelijk gebied, hervormingen van groote beteekenis voor het proletariaat tot stand te brengen;

spreekt in het algemeen de wenschelijkheid uit, dat geen nieuwe sociaal-democratische wethouders worden gekozen, tenzij deze steunen op een sociaal-democratische meerderheid in den Raad.

Afd. Velseroord.

Onvereenigbaarheid van functies.

67. Afd. Schoten.

Het Congres besluit, dat bij de candidaatsstelling voor den Gemeenteraad en voor de Provinciale Staten zooveel mogelijk getracht zal worden om niet dezelfde persoon voor velerlei functies aan te wijzen.

68. Afd. Strijen.

Het Congres besluite het Kamerlidmaatschap onvereenigbaar te stellen met andere functies.

69. Afd. Rotterdam I.

Het Congres spreke opnieuw de wenschelijkheid uit, dat zoo min mogelijk verschillende functies in één persoon worden vereenigd.

Wetgeving.

Onderwijs.

70. Afd. Zaandam.

Het Congres spreke zich uit over de vraag of het wenschelijk is in gemeenten, waar o.a. ten aanzien van het leerplan de eenheidsschool is ingevoerd, de invoering van schoolwijken voor te staan.

71. Afd. Zwaagwesteinde.

Het P.B. benoemt een commissie tot het instellen van een onderzoek naar de werking van de tegenwoordige onderwijswet, in het bijzonder in gemeenten, waar de belangen van het openbaar onderwijs aan de kerkelijke raadsmeerderheid zijn toevertrouwd. Deze commissie brenge zoo tijdig rapport uit, dat eventuele voorstellen daaruit voortvloeiende, op het eerstvolgend partijcongres aan de orde kunnen worden gesteld.

Ouderdomszorg.

72. Afd. Texel.

Het Congres drage het Partijbestuur op aan de regeering eischen te stellen voor een volledig premievrij staatspensioen, waarvan de versleten arbeider zijn laatsten levensavond zonder zorgen kan leven.

73. Afd. Maastricht.

Het bestuur van de Gemeentelijke Federatie van de S.D.A.P. te Maastricht draagt het P.B. op te ijveren voor geheel premievrij staatspensioen.

Tabakswet.

74. Afd. Strijen.

Het Congres dringe bij de Kamerfractie aan, op ijvering voor intrekking der Tabakswet, zulks gezien den onhoudbaren toestand der klein-industrie en groote werkloosheid in het sigarenmakersbedrijf door invoering van genoemde wet.

Arbeidersontwikkeling.

75. Afd. Breda.

Het P.B. tracht met het N.V.V. te komen tot oprichting van een landelijke Centrale voor Arbeidersontwikkeling.

76. Afd. Heerlerheide.

Het Congres besluite, met medewerking van het N.V.V., tot oprichting van een Landelijke Centrale voor Arbeidersontwikkeling.

Diversen.

77. Afd. Nijmegen.

Het Congres spreke zich uit voor een Centraal Verkiezingsfonds.

78. Afd. Nijmegen.

Het Congres drage het P.B. op, voortaan bij inzameling van steun voor diverse doeleinden de leiding plaatselijk aan de afdeelingen op te dragen en niet op een wijze te doen geschieden zooals nu bij de inzameling van gelden voor de veenarbeiders en voor het Ontwapeningsfonds het geval was.

79. Afd. Leiden.

Het Congres verzoekt het Partijbestuur in overleg met het N.V.V. het initiatief te nemen tot een massale actie van het proletariaat ten behoeve van aan den burgerlijken staat te stellen forsche eischen die ten doel hebben — voorzoover mogelijk — onmiddellijk verbetering te brengen in den economischen toestand van het proletariaat.

80. Afd. Schoten.

Het Congres van meening, dat de ontwikkeling der toekomstige raadsleden, in het bijzonder wat het behandelen en opmaken van gemeentebegrotingen betreft zeer noodig is, draagt het P.B. op dit werk ter hand te nemen.

81. Afd. Eindhoven.

Het Congres spreke zich uit in dezen zin, dat het ten eerste gewenscht is, voor elk afdelingsbestuur, om drukwerk en schrijfbehoeften, zooals manifesten, strooibiljetten, convocaties en programma's enz., uitsluitend te betrekken van de N. V. „Ontwikkeling” en het Partijsecretariaat, buitengewone gevallen uitgezonderd.

En gaat over tot de orde van den dag.

82. Afd. Maastricht II.

Het congres besluit stappen te doen, teneinde tot spoedige invoering van de wereldtaal „Esperanto” te geraken;

voor zoover noodig cursussen te organiseren zelfstandig of wel in samenwerking met het Ned. Verbond van Vakverenigingen;

voorstellen voor het e. v. Internationaal Congres der Socialistische Partijen te formuleeren, teneinde op de Internationale Congressen inleidingen en discussies uitsluitend in genoemde taal te doen geschieden; en te ijveren voor wettelijke regeling, om te geraken tot een verplicht leervak voor lagere scholen.

83. Afd. Gouderak.

Het Congres besluite geen bezwaar te maken tegen de uitgave en verdere verschijning van het „Goudsch Weekblad”.

84. Fed. Utrecht.

Het Congres besluit het Partijbestuur op te dragen maatregelen te treffen, opdat met kracht geijverd worde, dat hier te lande zoo veel mogelijk door het proletariaat de wereldhulptaal „Esperanto” kan worden aangeleerd; hiervoor te ijveren door in het Parlement voorstellen in te dienen om op de scholen onderrecht in die taal te doen geven, alsmede te ijveren om een en ander ook internationaal in toepassing te brengen.

85. Afd. Zutphen.

Het Congres spreke als zijn oordeel uit, dat de Partijfunctionarissen, met alle waardeering voor het opbouwende van hun anderen arbeid, meer voor de propaganda beschikbaar moeten komen.

86. Afd. Sliedrecht.

Het Congres spreke de wenschelijkheid uit tot het aanstellen van een speciale kracht, die tot taak heeft controle uit te oefenen over de administratie en inwendige organisatie der afdeelingen.

87. Afd. Doetinchem.

Het congres spreke zich uit, dat de Partij haar oude standpunt van Vrijhandel blijft handhaven.

88. Afd. Arnhem.

Het P. B. benoeme in overleg met het N. V. V. een commissie, die een onderzoek wordt opgedragen om plannen te beramen voor werkverschaffing in het land.

A m e n d e m e n t e n .

Het woord „werkverschaffing” te vervangen door „productieven arbeid”.

Afd. Purmerend.

Te lezen: Het P. B. benoeme in overleg met het N. V. V. een commissie, die op korten termijn met vastomlijnde plannen voor werkverschaffing komt.

Afd. Treebeek.

89. Afd. Rotterdam II.

Het Partijbestuur benoeme een commissie, welke tot taak heeft te adviseeren inzake de houding van de S. D. A. P. wat betreft de toekenning in de naaste toekomst van meerderen politieken invloed aan de Inlandsche bevolking van Ned.-Indië.

Nagekomen voorstellen.

90. Afd. Rotterdam IV.

Alle partijbladen worden gratis aan de afdelingsbesturen verstrekt.

91. Afd. Zuilen.

Het Congres besluite tot vorming van een fonds, waaruit eventueele invaliditeits-, ouderdoms-, weduwen- en wezenuitkeeringen kunnen worden gedaan, ten behoeve van personen of gezinnen van personen in rechtstreekschen en volledigen dienst der Partij werkzaam als bestuurder of propagandist. Zulks met inachtneming van de volgende regelen: De gelden voor dit fonds worden gevonden in de contributie van de leden.

Voor toekenning van pensioenen, lijfrente enz., worden vaste regelen gesteld.

92. Afd. Heerlerheide.

Het Congres machtige het P. B. in overleg met de betreffende afdeling, leden, welke op een 25-jarig lidmaatschap der Partij kunnen bogen, het eere-lidmaatschap aan te bieden en dienaangaande vrijstelling van contributiebetaling te verleenen; evenzoo vrijstelling te geven aan leden, welke den 60-jarigen leeftijd hebben bereikt.

93. Afd. Gennep.

Het P. B. verleene haar medewerking om de verkiezingsgelden verplichtend vast te leggen in de contributie (progressief) om zoodoende op een vast bedrag te kunnen rekenen.

94. Partijbestuur.

Ter uitvoering van artikel 50 van het huishoudelijk reglement stelt het Congres de afdracht der afdelingen aan het P.B. vast op 40 pCt. der zegelwaarde voor de Partijkas en 10 pCt. voor de gewestelijke- en federatiekassen, behoudens hetgeen omtrent dit laatste door het Congres van 27—29 Maart 1921 is bepaald.

Van alle overige inkomsten der afdelingen en (of) gewesten en federaties wordt de afdracht ten behoeve van de Partijkas bepaald op 20 pCt.

95. Partijbestuur.

Waar in artikel 33, 41 en 44 gesproken wordt van „het Partijorgaan”, worde gelezen: „de dagbladen der Partij.”

In artikel 34 wordt de laatste alinea als volgt gelezen: „Deze beschrijvingsbrief wordt minstens drie weken voor het Congres in de dagbladen der Partij gepubliceerd.” enz.

96. Partijbestuur.

In art. 34 vervallen de woorden: „en het financieel verslag van den brochurenhandel”, „het verslag van het Centraal Comité voor Arbeiders- en dat van van het Centraal Comité voor Jeugdontwikkeling”, „het verslag van de Soc.-Dem. Studieclub”.

97. Partijbestuur.

Art. 60 vervalle geheel ten gevolge van de opheffing der Soc.-Dem. Studieclub.

98. Partijbestuur.

Art. 62 worde als volgt gelezen:

„Het ontwikkelingswerk voor jeugdige personen wordt opgedragen aan de Centrale van Arbeidersjeugdverenigingen in Nederland.

99. Partijbestuur.

Art. 63 leze men: „Er kan bestaan” enz.

100. Partijbestuur.

Art. 64 worde als volgt gewijzigd:

„Er bestaat een Centrale van Arbeidersjeugdverenigingen, waarvan de leden, die daarin de Partij vertegenwoordigen, door het Partijbestuur worden benoemd”.

JAARREKENING 1922.

Verlies.	
1. Interest	f 383.23
2. Kantoormeubelair (afschr.)	1787.45
3. Contr. Verspr. Leden.	224.08
4. Huren en Belasting	2374.70
5. Steunverleeningen	415.67
6. Salarissen	10987.99
7. Intern. Congr. en Bijeenk.	1158.95
8. Kosten Kamerfractie	69.40½
9. Vergaderingen Partijbestuur	2728.55
10. Partijcommissies	1564.22
11. Partijraad	45.35
12. Organisatie	1852.96
13. Congres	4646.47
14. Afschrijving Afdeelingen	163.01
15. Jeugdraad	42.07½
16. Propaganda	15792.56½
17. Bureaukosten	4619.03½
18. Diverse Kosten en Baten	4067.02½
19. Bureaubehoeften	784.46½
20. Porti, Telegr., Teln.	2213.47
21. Salarissen Personeel.	6091.01
22. Bureauonkosten	773.21
23. Salarissen Bestuurders.	4846.14
24. Onkosten Bestuurders	868.15
25. Salarissen Gew. Secretarissen	12966.47
26. Contributies en Subsidies	24735.29
27. Archief.	1304.04
Kapitaalvermeerdering	33630.67
<hr/>	
f 141135.65	

Winst.	
1. Diverse Drukwerken	f 1000.21
2. Contributie Afdeelingen	103192.97½
3. Bijzondere Bijdragen	36942.46½
<hr/>	
f 141135.65	

TOELICHTING VERLIES- EN WINST REKENING.

Verlies.

1. De uitgaven aan rente waren dit jaar belangrijk hooger dan de ontvangsten, doordat op deze rekening rente voor het accept gebracht moest worden genoemd onder 1 „verdere mededeelingen”.

2. Zie toelichting Balans no. 2: bezittingen en vorderingen.

3. Idem Balans no. 8: bezittingen en vorderingen.

4. Doordat de balans over '21 eerst verscheen nadat het 2e kwartaal '22 reeds begonnen was, konden allerlei wenschelijk gebleken splitsingen eerst per 1 Juli worden ingevoerd. Dientengevolge zal men in de specificatie van deze en eenige volgende verliesposten cijfers over een half jaar vinden, terwijl verder deze cijfers voor het tweede halfjaar onder afzonderlijk hoofd voorkomen.

Jaarhuur Bureaux	f 1500.—
Belastingen	430.85
Onderhoud (schoonhouden, verwarming, verlichting enz.)	443.85

Totaal f 2374.70

5. In meerendeels zeer kleine bedragen betaald aan buitenlandsche partijgenooten.

6. Voor bestuurders (1e halfjaar)	f 4153.86
Voor personeel (1e halfjaar).	6834.13

Totaal f 10987.99

7. Voor afvaardiging Congres Belg. Partij Brussel; Deutsche Partij Neurenberg; Intern. Conferentie voor Arbeidersontwikkeling Brussel en bijwoning vergaderingen Tweede Internationale Frankfurt, Berlijn, Keulen, Londen, Praag, Den Haag.

8. Kosten Secretariaat Kamerfractie.

9. In dit bedrag zijn ook opgenomen reizen verblijfskosten der beide bezoldigde bestuurders van 1 Januari tot 30 Juni. Van na dien datum volgt hieronder nadere opgave.

10. Commissie voor de Arbeiders-Vacantie-week	f 832.26
Terug van N.V.V.	f 280.60
Diversen	14.—
<hr/>	
Blijft f 537.66	

Commissie Bedrijfsorganisatie (reis Duitschland, Oostenrijk, Engeland)	800.—
Diversen	226.56

Totaal . . . . . f 1564.22

11. Kwam dit jaar niet bijeen; restant kosten vergadering 26-27 December 1921.

12. Voor correspondentieblad	f 1224.23½
Overige drukwerken (circulaires, kwartaalstaatjes, zegels enz.)	628.72½

Totaal . . . . . f 1852.96

13. Restant rekening congres 25-26 December 1921.

14. Oude saldi van opgeheven afdelingen.	
15. Reis- en verblijfkosten gedelegeerden der Partij.	
16. Salarissen propagandisten (1ste halfjaar)	f 11650.—
Meeting 8-urendag	- 117.75
Subsidies enz.	- 4024.81½
Totaal	f 15792.56½

17. Voor 1ste halfjaar porti, telegrammen, telefoon en alle verdere benodigdheden.

18. Zie allereerst balans no. 7 Schulden. Overigens is deze post ditmaal als volgt samengesteld:

Zegels Invaliditeitswet	f 437.40
Steun Hongaarsche Partij	- 100.40
Steun verdediging Soc.-Rev. Rusland	- 291.14
Kosten meeting proces Moskou	- 223.31
Kosten Parlementair Jubileum	- 1325.25½
Kosten Wereldvrede-Congres I.V.V.	- 559.54
Verhuiskosten bestuurder	- 395.28
Jubileums (diversen)	- 567.10
Ontvangst buitenlandsche gasten	- 65.30
Diversen	- 102.30
Totaal	f 4067.02½

19. Voor bureaubenodigdheden over tweede halfjaar 1922.

20. Uitsluitend porti, telegrammen, telefoon over tweede halfjaar 1922.

21. Salaris, alleen personeel, tweede halfjaar 1922.

22. Voor schoonmaken, licht, glazenwassen enz. over tweede halfjaar 1922.

23. Salaris, alleen bestuurders, tweede halfjaar 1922.

24. Van beide bezoldigden over tweede halfjaar 1922.

25. Van 10 propagandisten en 2 gewestelijke secretarissen over tweede halfjaar 1922.

26. Bond van Soc.-Dem. Vrouwen-Propaganda-Clubs	f 4300.—
Arbeiders Jeugd-Centrale	„ 4000.04
Steun Indische Partij	„ 1032.45
Contributie Int. Soc. Bureau (na verrekening van kosten gemaakt in 1921 voor conferentie te Amsterdam)	„ 963.73
Steun „Le Populaire”	„ 1195.—
Instellingen en Gewesten	„ 10500.—
Contributie Centraal Bureau voor Soc. Adviezen	„ 20.—
Contributie Bond voor Plaatselijke Keuze	„ 10.—
Dekking tekort „De Daad”	„ 289.07
Diversen	„ 25.—

Totaal . . . f 22335.29

Zie balans No. 10 Schulden . . . 2400.—

Totaal . . . f 24735.29

Het tekort uitgave „De Daad” was totaal f 789.07. Vorig jaar is gereserveerd f 500.—, bleef in 1922 nog te betalen f 289.07.

27. Dit jaar vrij hoog door de aanschaffing van berging materiaal.

Winst.

1. Overschot op tegen betaling, uitgegeven materiaal met inbegrip der waarde van per 31 December j.l. aanwezige voorraad.

2. Zie balans No. 6 Schulden.

3. Gerealiseerde en thans aangenomen effectenwaarde, erflating wijlen p.g. Cohen	f 35855.88 ^s
Bijdrage Fed. Rotterdam, afgestane subsidie Centrale 1920—1921	- 1003.30
Idem afd. Delft	- 271.38
Diversen	- 65.40

Totaal . . . f 37195.96^s

Af aan nabetaalde kosten.

Erflating S. v. d. L. . . . - 253.50

Totaal . . . f 36942.46^s

BALANS 31 DECEMBER 1922.

Bezittingen, Vorderingen.

1. Interest	f 35.15½
2. Kantoormeubelair	- 2000.—
3. Kapitaalrekening	- 177.44
4. Pensioenfonds	- 1767.86½
5. Diverse Drukwerken	- 374.93½
6. Uitbr. fonds „Het Volk”	- 1485.83½
7. Kassa	- 1549.58
8. Contr. Verspr. Leden	- 103.81
9. Postcheque en Girodienst	- 7376.98
10. Vrouwenpropaganda	- 1524.10
11. Afdelingen	- 28582.34½
12. Twentsche Bank, Deposito	- 5354.32
13. Verkiezingsfonds	- 1865.82
14. Cursus Gem. Politiek	- 3022.70
15. Twentsche Bank	- 18.27
16. Effecten	- 14953.50
17. Voorschotten	- 3225.03
Totaal	f 73417.68½

Schulden.

1. Interest	f 207.40
2. Vereen. v. Raadsleden	- 1985.56
3. N.V. „Ontwikkeling”	- 697.83
4. Drukk. „Vooruitgang”	- 977.04½
5. Huren en Belasting	- 250.—
6. Contributie afdelingen	- 4976.31
7. Diverse kosten en baten	- 366.95
8. Ontwapeningsfonds	- 22592.80
9. Land- en Tuinbouw	- 148.12
10. Contributies en Subsidies	- 2400.—
11. Houders v. Obligaties 1917	- 5185.—
Kapitaalvermeerdering	- 33630.67

f 73417.68½

TOELICHTING BALANS.

Bezittingen en vorderingen.

1. Op 31 December 1922 te vorderen waarde van coupons uit obligatiën enz., voor zoover niet in bewaargeving uitgegeven.

2. Het kantoormeubilair stond op 31 December 1922 in de boeken voor een waarde van f 3787.45
Thans afgeschreven (zie verliesrekening No. 2) - 1787.45

Blijft f 2000.—

4. Op 31 December 1921 nog uit vroeger ontvangen bijzondere bijdragen aanwezig f 1482.09½
Uitbetaald over 1922 f 3249.96

Te vorderen f 1767.86½

5. Waarde van nog aanwezig drukwerk, bestemd voor afname door de afdelingen: diplomaboekjes, kas- en contributieboeken.

6. Op 31 December 1921 moest worden betaald f 17809.62
Voor oninbaar moet worden afgeschreven - 1514.13½

Bleef af te dragen f 16295.48½

Aan de Directie van „Het Volk” is afgedragen - 17781.32

Blijft te vorderen f 1485.83½

8. Op 31 Dec. 1921 was te vorderen f 600.76½
Hiervan werd betaald f 272.87½

Op 31 Dec. 1922 schreven wij af alle leden met twee en meer jaren schuld waarvan niet vaststond dat betaling zou volgen. Afschrijving dientengevolge f 224.08 f 496.95½

Blijft te vorderen f 103.81

9. Toelichting overbodig; per 31 Dec. 1922 aanwezig bedrag.

10. Voor de vrouwen-propaganda werd over 1922, buiten de gewone subsidie uitgegeven f 1050.—
Kosten Vrouwen-cursus, verslag inbegrepen - 768.10

Totaal f 1818.10

Ontvangen is:
Op steunlijsten f 99.80
Verkoop verslagen - 194.20 - 294.—

Blijft f 1524.10

11. In vorige balans bleek het tegoed van afdelingen en Gewesten f 26.942.49½. Per 31 December 1922 moet nog worden ontvangen f 28.582.34½. Alzoo een verhooging van het schuldciijfer. Evenwel moet rekening gehouden worden met de omstandigheid, dat alleen aan materiaal, bij de verkiezingen uitgegeven, van de gewesten nog het volgende te vorderen was.

Friesland	f 1169.35
Groningen	180.—
Overijsel	926.18½
Gelderland	626.76
Utrecht	428.31
N. Holland Noord	444.—
N. Holland Zuid	712.47½
Zuid-Holland	280.11
N.-Brabant	385.69
Limburg	207.97
Totaal	f 5360.85

Vorig jaar was het schuldciijfer voor andere verplichtingen der gewesten niet grooter dan thans. Hieruit blijkt dus, dat onze aansporing tot afbetaling van schulden en betaling van contributiezegels bij bestelling niet zonder uitwerking bleef, al kan stellig ten deze meer bereikt worden.

Ook is in bovenstaand schuldciijfer opgenomen f 225.38 te goed van de Gewesten voor het eerste nummer „Land- en Tuinbouw”.

12. Geplaatst in deposito met een maand opzegging. De effecten die wij uit de erflating van wijlen pg. Cohen ontvangen zijn in open bewaargeving, eveneens bij de Twenschte Bank gedeponneerd, terwijl alle desbetreffende zaken door deze onderneming worden vereffend.

13. Op 31 December 1921 was de vordering op het verkiezingsfonds f 4360.22
Op deze rekening werd uitgegeven voor een waarde van . . . . . - 60723.66

Totaal . . . . . f 65083.88

Er is op deze rekening ontvangen - 63218.06

Vordering blijft thans f 1865.82

Verkiezingsfonds. (Toelichting.)

Ontvangsten:

Ingevolge oproep steun	f 15454.85½
Opbrengst kranten, manifesten, platen	- 25279.74
Advertentiën	- 8829.25
Bijzondere ontvangsten	- 937.30
„De Strijd van '22”	- 3140.30
Diversen	- 1458.47
Terug ontvangen voorschotten	- 8118.14½

Totaal . . . . . f 63218.06

Uitgaven:

Kranten, manifesten en platen	f 38147.91½
„De Strijd van '22”	- 4195.25
Subsidies	- 6416.38
Diversen	- 1666.11
Afschrijvingen en terugbetalingen	- 2084.11
Voorschotten	- 95.75
Voorschotten (verrekend)	- 8118.14½

Totaal . . . . . f 60723.66

Recapitulatie:

Ontvangsten	f 63218.06
Uitgaven	- 60723.66
Overschot	f 2494.40
Vordering 1921	f 4360.22
Overschot	- 2494.40

Te vorderen f 1865.82

Een beeld omtrent de kosten der Kamerverkiezingen 1922 krijgt men door, zowel van bovenstaand inkomsten- als uitgavencijfer, de voorschotten af te trekken en er vervolgens bij te tellen de inkomsten en uitgaven, die reeds over 1921 zijn verwerkt.

De totaal-rekening verkiezingen 1922 wordt dan als volgt:

Ontvangsten:	
Opbrengst „Roode Hulst” 1921	f 2964.80
Advertentien	- 2000.—
Rekening 1922	- 55099.91½
Totaal	f 60064.71½

Uitgaven:	
„Roode Hulst” drukken 1921	f 4603.75
„ ” ” porto	- 322.97
Rekening 1922	- 52605.51½
Totaal	f 57532.23½

14. Kosten van de Cursus op 3, 4 en 5 November 1922 gehouden. Moest in totaal als een vordering gehandhaafd worden. Vooreerst zal deze rekening over 1923 nog verhoogd worden met de drukkosten der verslagen van genoemde cursus. Bij de opzet van de cursus is evenwel gerekend op een winst uit den verkoop der verslagen ten bate van bovenstaand kostencijfer.

15. Nog te vorderen rente van uitbetaalde coupons der effecten in bewaring bij de Twentsche Bank.

16. Deze post is als volgt samengesteld:

Balans 1921	f 12196.—
N. V. Ontwikkeling	- 2400.—
Coöp. „Volharding” Den Bosch	- 100.—
Volksgebouw Sittard	- 50.—
N. V. „Vooruitgang”	- 100.—
Obligaties Leening 1917	- 45.—
Het Grootte Volk	- 100.—
N. V. „Voorwaarts”	- 10.—
Waarde effecten, erflating, wijlen partijgenoot Cohen, na afschrijving van verminderde waarde na de inventarisatie (f 4340.77)	- 5000.—
Totaal	f 20001.—
Af aan uitgelote effecten, enz Af-schrijvingen	- 5047.50
Blijft	f 14953.50

Bovendien werden uit de erflating Cohen te gelde gemaakt, stukken bij de inventarisatie gesteld op een waarde van f 17142.— voor f 17618.18.

17. Deze rekening is als volgt:

Te vorderen:	
Stichting P. L. Tak	f 882.33
A. J. C.	- 500.—
N. N.	- 784.—
N. N.	- 1500.—
N. N.	- 200.—
Diversen	- 450.—
Totaal	f 4316.33

Te betalen:	
Monument Jaures	f 81.10
Steun Weensche Kinderen	- 4.—
„Le Populaire”	- 30.10
Steun Sigarenmakers	- 5.—
Abonn. „Ind. Volk”	- 7.—
Steun Rusland	- 2.50
Steun Metaalbewerkers	- 114.52
N. V. V. Soc. Cursus	- 52.—
Steun Veenarbeiders.	- 481.98
Soc. Cursus	- 60.60
Diversen	- 252.50
Totaal	f 1091.30

Recapitulatie.	
Te vorderen	f 4316.33
Te betalen	- 1091.30
Blijft	f 3225.03

Steunbeweging Rusland.	
Volgens vorige balans te betalen	f 1967.87½
Nader ontvangen tot 31 December	- 2144.—
Totaal	f 4111.87½
Afgedragen I.V.V.	- 4109.37½
Blijft	f 2.50

In 1921 werd f 7000 afgedragen.

Veenarbeiders.	
Totaal ontvangen	f 39486.64½
Betaald aan:	
Levensmiddelen	f 5525.80
Dekens	- 6987.50
Kledingstukken	- 24892.23
Diversen	- 1599.13½
Overschot	f 481.98

SCHULDEN.

1. Verschuldigd aan vervallen coupons leening 1917.

2. Per 31 December 1921 was de Partij aan de Vereeniging van Raadsleden verschuldigd f 956.53. Besloten werd over het boekjaar der vereeniging 1921—1922 de provinciale vereenigingen 50 pCt. van de ontvangens contributie af te staan. Het saldo der vereeniging bij de partijkas steeg nu tot f 1985.56. Voor rekening van de vereeniging werden dit jaar slechts gebracht eenige zeer kleine kosten aan abonnementen en benoedigdheden voor het Adviesbureau. Een overzicht van de inkomsten der vereeniging en van het deel dat de provinciale vereenigingen uit de contributies ontvingen is nog niet te geven, omdat eenige belangrijke Gewesten en een Federatie niet afrekenden. Ook vestigen wij er de aandacht op, dat van de kosten van den cursus voor gemeentepolitiek nog niets ten laste der vereeniging gebracht werd.

3. Te betalen voor geleverde boeken, materiaal bureau enz. enz.

4. Per 31 December 1921 moest bij de N.V. „Vooruitgang” betaald worden f 16406.50⁶. Mede door realiseering van beschikbare waarden en uit beschikbare fondsen kon niet alleen dit bedrag, doch konden ook de rekeningen

van Januari tot en met September 1922, loopende tot een bedrag van f 38584.14 worden afgedaan, zoodat deze post niet anders bevat dan rekeningen 4e kwartaal 1922.

5. Nog te betalen aan huur over November en December 1922.

6. De afdelingen werden dit jaar belast met bestellingen aan zegels, ter waarde van hetgeen partijkas en gewesten toekomen tot een bedrag van . . . . . f 122002.69½

Hierin is begrepen f 564.05 vastgesteld tegoed van afdelingen

Betaald aan de gewesten	f 13449.91	
Nog te betalen	- 4976.31	
Af te schrijven	- 383.50	
		- 18809.72

Blijft . . . . . f 103192.97½

7. Onder dit hoofd werden tot heden samengevat inkomsten en uitgaven voor bepaalde doeleinden van zeer uiteenlopenden aard, b.v. zoowel agitatie-vergaderingen als jubileums. In het vervolg zal deze rekening worden gesplitst.

8. Ontvangen is totaal	f 28217.74½	
Uitbetaald aan gewesten is	f 5466.25½	
Kosten voor inzamelings	- 158.69	
		- 5624.94½

Overschot . . . . . f 22592.80

9. Tegenover een betaling van f 90.92 staat een vordering van f 239.04. Verschil f 148.12.

Het bedrag moet door ons nog ontvangen worden uit de gewesten. Het verschil moet dan beschikbaar blijven voor tekorten, vallende op de uitgave van Land- en Tuinbouw. Deze schuld moet feitelijk worden verhoogd met f 58 kosten redactie No. I „Land- en Tuinbouw”.

10. Nog te betalen aan Tweede Internationale voor contributie 2de halfjaar 1922 f 1200 en

Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs nog niet verbruikte subsidie 1922 f 1200.

11. Aan obligaties van de leening 1917 bleef een overschot ten onzen laste van f 5185. Daarvan was tot en met balans 1921 voor uitloting gereserveerd f 4000, zoodat voor uitloting nog vatbaar bleef f 1185. De leening is thans afgeschreven en het totaal voor f 5185 in de balans gebracht als een schuld.

Verdere mededeelingen.

1. In vorige balans kwam voor een accept groot f 2575.—. Werd in den loop van dit jaar afgedaan.

2. Een poging om naast het financieel verslag van de Partij een overzicht van de positie der afdelingen en gewesten te geven is niet geslaagd. Van de 588 afdelingen hadden 296 een verslag gezonden. Bovendien konden 39 ingekomen verslagen niet verwerkt worden. Na verwerking van de beschikbare cijfers blijkt, dat door het bovengenoemde aantal afdelingen ontvangen werd f 177.987.61½, uitgegeven f 181.360.22, terwijl tegenover een schuldenlast van f 6843.22 aan batige saldi staat f 12.148.05. Meer aan overschot dan schulden dus f 5304.83.

3. Wij treden thans niet in een beschouwing van de financieele gestie van onze partij. Het komt ons voor, dat daartoe het rapport van de controle-commissie en vooral dat van het accountantsbureau moet worden afgewacht. Alleen deze opmerking. De kapitaalvermeerdering moge over 1922 niet onaanzienlijk zijn geweest en het moge verblijdend zijn, dat de Partij tal van oude verplichtingen heeft kunnen voldoen, de te realiseeren bezittingen en vorderingen dekken niet de schulden. Dat eenvoudige feit moet, dunkt ons, aanleiding geven tot een bedachtzaam beheer. Het moet ook tot gevolg hebben, dat verhooging van onze regelmatige inkomsten, waar even mogelijk, bevorderd wordt.

De Partijpenningmeester:

W. DROP.

Amsterdam, 8 Januari 1923.

Verklaring Commissie van Contrôle.

Aan het Bestuur der Soc. Dem.
Arbeiderspartij, Amsterdam.

W. P.,

Ondergeteekenden, vormende de Commissie van Contrôle, bedoeld bij Artikel 39 der Statuten, hebben de eer U te berichten, dat zij de boeken en bescheiden over het jaar 1922 hebben gecontroleerd en alle betalingen gekwiteerd hebben bevonden.

Wij brengen den Penningmeester dank voor zijn overzichtelijk en nauwkeurig beheer en adviseeren U, hem décharge te verleenen.

Met partijgroeten
De Commissie voornoemd

(w.g.) J. KOK.

(w.g.) J. DE SWARTE.

(w.g.) J. DEN EXTER.

Amsterdam, 15 Maart 1923.

Rapport Accountant.¹⁾

Amsterdam, 28 Maart 1923.

Aan het Bestuur der Soc. Dem.
Arbeiderspartij, Amsterdam.

W.P.,

Op Uw verzoek heb ik over het boekjaar 1922 toezicht gehouden op de administratieve verwerking der boekposten, nadat deze door de Commissie van Controle onderzocht en accoord bevonden waren.

Daarbij heb ik op te merken, dat met ingang van 1 Juli 1922, op initiatief van den Penningmeester, de verdeeling der onkosten over een grooter aantal grootboekrekeningen plaats gehad heeft dan voorheen in gebruik waren, hetgeen er toe geleid heeft, dat op de jaarrekening sommige dezer posten betrekking hebben op het eerste halfjaar, andere op het tweede halfjaar en de overige op het geheele boekjaar.

Een tweede punt, waarop ik hier te wijzen heb, betreft de omstandigheid, dat in het thans loopende boekjaar enkele correcties aangebracht moesten worden op de boekhouding van 1922, welke correcties voortgevloeid zijn uit achteraf opgestelde specificaties. Deze specificaties, behorende tot het stelsel der interne controle, konden niet tijdig gereed zijn in de enkele dagen, die na afloop van het boekjaar ditmaal voor de balanswerkzaamheden beschikbaar waren. De correcties hebben op de jaarrekening echter geen betekenenden invloed gehad en aan de betrouwbaarheid der boekhouding geen twijfel doen rijzen.

¹⁾ Verklaring Commissie van Controle en rapport accountant worden hier, hoewel uiteraard niet bij de congresstukken gevoegd, ter documentatie opgenomen.

Aan den betrachten spoed is het mede toe te schrijven, dat de toelichtingen van den Penningmeester niet volkomen tot hun recht zijn gekomen. Overigens ben ik van meening, dat de gebleken mogelijkheid om in enkele dagen kant en klaar te zijn met balans en jaarrekening — immers op 8 Januari waren de stukken reeds persklaar — ondanks eenige bezwaren, ten zeerste pleit voor de doeltreffende organisatie der boekhouding en de activiteit van Penningmeester en Boekhouder. Bovendien valt de verzorging en accurate behandelingswijze der administratie zeer te loven, evenals de, in aansluiting tot de boekhouding, op afzonderlijke staten uitgewerkte administratie der omvangrijke verkiezingsaktie.

Mijn conclusie is, dat ik, onder bovengenoemd voorbehoud, verklaar accoord te gaan met de balans en jaarrekening over 1922, aangevende een kapitaalsvermeerdering van f 33630.67, en mij aan te sluiten bij de waardeerende bewoordingen, waarmede de Commissie van Controle tot décharge van den Penningmeester adviseert.

Dank zij vooral het aan de Partij ten deel gevallen legaat, is de financiële positie sedert het voorgaande jaar aanmerkelijk verbeterd, maar ik berekende uit de balansposten toch nog een nadeelig verschil tusschen de realiseerbare waarden en de opeisbare schulden van ongeveer f 16500.—. Wordt hierbij de begroting over 1923 in oogenschouw genomen, waarin de betalingsverplichtingen de inkomsten nog met f 7000 overtreffen, dan is er alle aanleiding om in de huishouding der Partij de uitgaven tot de strikt-noodzakelijke te beperken.

Met partijgroet,
(w.g.) H. J. WEGERIF.

RAPPORT DER COMMISSIE VAN GESCHILLEN

van 1 Maart 1922 tot 1 Januari 1923.

9 Maart 1922. Stuk van L. S. te A. bevattende critiek op het beleid van een partijgenoot-wethouder. Geweigerd, omdat publicatie van het stuk op dat oogenblik geacht werd in strijd te zijn met het belang der partij.

15 Maart 1922. Stuk van L. te 's Gr. betreffende de houding der partij tegenover de Russische revolutie, en de politiek der Bolsjewiki. Geweigerd, omdat naar het oordeel van de commissie de lengte van dit stuk omgekeerd evenredig was aan de kracht der gebruikte argumenten. Bovendien werd door inzender geen enkel nieuw gezichtspunt geopend.

31 Maart 1922. Stuk van M. I. te A., betreffende ondervonden bejegening van de zijde van den woningdienst. Geweigerd, omdat de klacht ten eenenmale ongemotiveerd was.

5 April 1922. Stuk van J. v. d. L. te A. Als voren.

3 Mei 1922. Stuk van M. L. te A., betreffende kindervoeding. In den aangeboden vorm geweigerd wegens buitensporige lengte. De commissie verklaarde zich evenwel bereid plaatsing van een sterk besnoed stuk eventueel te bevorderen.

3 Mei 1922. Stuk van A. W. K. te A., met klachten over de behandeling door hem van de zijde van de redactie ondervonden, ten aanzien van een door hem gezonden artikel, dat door de redactie was aanvaard, maar na telkens herhaald uitstel nog niet was geplaatst. De commissie achtte plaatsing van dit tweede stuk geheel nutteloos, maar stelde zich borg voor spoedige plaatsing van het eerst-ingezonden artikel, welke daarop ook weldra is geschied.

15 Mei 1922. Stuk van A. S. te W. over de bekende kwestie-Melchers. De commissie deelde de meening van de redactie, dat over deze zaak reeds meer dan genoeg in „Het Volk” was verschenen en weigerde plaatsing.

29 Juni 1922. Stuk van J. W. v. H. te L. betreffende bezuiniging te Utrecht. Van Utrechtsche zijde waren reeds 2 stukken over deze zaak verschenen en met de redactie was de commissie van oordeel, dat de onderhavige kwestie ruimschoots was toegelicht.

23 September 1922. Stuk van C. v. d. L. te A. naar aanleiding van de plannen-Van der Schaar. De redactie maakte bezwaar tegen twee alinea's van dit stuk, welke naar haar oordeel noch in het belang van de zaak, noch in die van de partij waren. De commissie kon zich met dit oordeel vereenigen. Aan de beraadslaging en beslissing over dit stuk werd door partijgenoot De Miranda niet deelgenomen.

19 Nov. 1922. Stuk van M. L. te A. betreffende de onderwijsgeschillen te A. Geweigerd wegens den ongemotiveerd scherp toon van het stuk, welke inplaats van de zoozeer ge-

wenschte overeenstemming te brengen, de verhoudingen nog dreigde te verslechteren.

28 Nov. 1922. Stuk van H. te L. betreffende een uitlating van de redactie over het heengaan van de Federatie van gemeentewerklieden uit het georganiseerd overleg. H. bracht een en ander in verband met de houding van de Ned. Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel. Geweigerd, omdat het slecht geschreven stuk verband legde tusschen zaken, welke naar het oordeel der commissie niets met elkaar te maken hadden.

16 Dec. 1922. Stuk van J. v. d. L. te A. betreffende het opnemen van een advertentie van de „Haagsche Post” in „Het Volk”. Geweigerd omdat er naar het oordeel van de commissie niet het minste of het geringste bezwaar bestaat tegen het opnemen van deze advertenties en er in de partij waarlijk geen plaats mag zijn voor een index-geest van verboden lectuur. Bovendien schrikken de telkens herhaalde klachten over advertenties de adverteerders af tot nadeel van de krant.

16 Dec. 1922. Stuk van B. te L. betreffende door de regeering gelaste huurverhoging van woningen van vereenigen. De commissie oordeelde, dat dit stuk moest worden geplaatst, omdat een belangrijke zaak erin op ernstige wijze werd behandeld.

26 Dec. 1922. Stuk van S. P. B. te 's Gr. over het achterstellen van arbeidersmuziekvereeningen bij feesten van de partij. Geweigerd, omdat over deze zaak reeds herhaaldelijk stukken zijn verschenen en herhaaldelijk reeds is betoogd, dat van achterstelling geen sprake is, maar dat blaasorkesten in een zaal jammer genoeg niet bruikbaar zijn.

26 Dec. 1922. Stuk van H. A. v. S. te M. tegen het voorstel van het P. B. betreffende de candidaatsstelling. De commissie weigerde dit stuk, omdat het in deze moeilijke materie alerhande beweringen zonder poging tot motiveering plaatste en de meest verschillende punten dooreenhaalde. Partijgenoot Van den Brgh nam niet deel aan de beraadslaging en beslissing over dit stuk.

31 Dec. 1922. Stuk van J. M. te A., met klachten over de liederen, die op onze bijeenkomsten plagen te worden gezongen. De commissie besloot tot plaatsing, omdat naar haar meening het oordeel van den inzender ter kennis van de partijgenooten behoort te komen.

In het begin van het jaar was het lid der commissie De Miranda in verband met zijn Russische reis afwezig. Aan de beslissingen van de commissie gedurende het tijdperk van zijn reis, heeft hij geen deelgenomen.

Namens de Commissie:
C. VAN DEN BERGH,
secretaris.

VERSLAG OVER HET JAAR 1921.

INLEIDING.

In tegenstelling met het jaarverslag der partij over 1920, kunnen deze keer onze beschouwingen een optimistisch karakter dragen.

Toen toch moesten we constateeren, dat over de geheele linie verslapping, gebrek aan werklust en ledenverlies te bespeuren viel.

In 't begin van 1921 waren we dit verschijnsel nog lang niet te boven. Doch 't schitterend succes, behaald bij de Amsterdamsche gemeenteraadsverkiezingen in Mei '21, scheen een keerpunt te zullen zijn.

De kwartaalstaat per 31 Juni gaf dan ook een aanmerkelijke stijging aan van ons ledental. Die van 31 September vertoonde helaas weer een kleinen teruggang.

Doch uit verschillende — oogenschijnlijk kleine teekenen — maakten we op, dat de goede geest, de behoefte aan actie, de werklust en de accuratesse bij de afdeelingen bezig waren terug te keeren.

Ongetwijfeld heeft daartoe bijgedragen 't besef, dat de opdringende reactie gemakkelijk spel zou hebben met een arbeidersklasse, die niet paraat zou zijn.

De imposante 5-Juni betooging, door Partij en Vakbeweging georganiseerd, was een bewijs, dat de beweging hoogstens even d o m m e l e n, doch niet lang s l a p e n kan.

De extra-propaganda onder de vrouwen, de roode-week in November prikkelde de activiteit onzer afdeelingen met 't resultaat, dat duizende leden ons toegevoegd werden, verschillende afdeelingen opgericht werden en onze bladen honderden nieuwe abonnees wierven.

De volgende bladzijden geven een meer gedetailleerd overzicht. Doch hier reeds meende we te mogen constateeren, dat de partij de misère, de lamendigheid, de futloosheid van 1920 weer te boven is en met frisschen moed en groote werklust het verkiezingsjaar 1922 te gemoet gaat.

AANTAL AFDEELINGEN.

Het aantal afdeelingen der Partij bedroeg op:

31 Dec. 1917	455
31 Dec. 1918	594
31 Dec. 1919	645
31 Dec. 1920	613
31 Dec. 1921	559

In den loop van 1921 werden 41 afdeelingen opgeheven, opricht werden 12 afdeelingen, terwijl in 25 gevallen samensmelting van afdeelingen plaats had.

Dit groote aantal samensmeltingen is een gevolg van de nieuwe indeeling van Amsterdam en Den Haag en de samentrekking van de afdeelingen Buiksloot en Watergraafsmeer met Amsterdam.

Bovendien vonden nog eenige andere samenvoegingen plaats.

Het aantal afdeelingleden der Partij bedroeg op:

31 Dec. 1920	37412
31 Dec. 1921	41472

Hierbij komen 67 verspreide leden, zoodat de Partij op 31 December 1921 totaal 41539 leden telde. Het aantal ging dus in den loop van 1921 met 4061 vooruit: dit is met 10.8 pCt.

Hoewel het aantal afdeelingen dus in den loop van 1921 is verminderd met 54, is het ledental aanmerkelijk toegenomen.

In het verslag over 1920 wezen wij er reeds op, dat de snelle toevoeging van zwak gefundeerde afdeelingen, zooals die in 1919 plaats vond, tot staan was gekomen.

Dit verschijnsel heeft zich in 1921 doorgezet. De innerlijke kracht der partij heeft dit echter zeker geen afbreuk gedaan.

LEDENTAL VANAF 31 DECEMBER 1917:

31 Dec. 1917	26987
31 Dec. 1918	37628
31 Dec. 1919	47870
31 Dec. 1920	37412
31 Maart 1921	36580

Uit bovenstaand staatje blijkt, dat de daling, die zich in 1920 ingezet heeft, is doorgegaan tot 31 Maart 1921. Dit is echter het laagste punt geweest.

Vanaf dien datum blijft ons ledental een gestadigen groei vertoonen. De ledenopgave, die wij de volgende kwartalen van 1921 ontvingen, zijn als volgt:

31 Maart 1921	36580
30 Juni 1921	38284
30 September 1921	37867
31 December 1921	41472

De winst, die wij in het tweede kwartaal boekten, is grootendeels een gevolg van de ontwikkelde actie bij de Amsterdamsche gemeenteraadsverkiezingen.

De teruggang op 30 Sept. '21 is grootendeels te wijten aan het gezonde denkbeeld van de Amsterdamsche federatie om voortdurend niet betalende leden van de ledenlijst te verwijderen.

De stijging van 30 Sept. tot 31 Dec. danken wij aan de krachtige roode-week-actie in de verschillende gewesten gevoerd.

Het aantal mannelijke en vrouwelijke leden was over dien tijd:

	mannen	vrouwen
31 Maart 1921	28956	7624
30 Juni 1921	30262	8022
30 September 1921	29821	8046
31 December 1921	32601	8871

Hoewel het aantal der mannelijke leden nog op 30 Sept. 1921 een kleine inzinking vertoont, is het aantal vrouwelijke leden voortdurend toegenomen.

Niettegenstaande deze — voor wat de vrouwelijke leden betreft — betrekkelijke gunstige cijfers, is de verhouding van het aantal mannelijke tot vrouwelijke leden niet bijzonder bemoedigend. In procenten uitgedrukt bedraagt het aantal vrouwelijke leden pl.m. 21.1 pCt. van het totaal.

PARTIJBESTUUR.

Overeenkomstig de bepalingen van de statuten en reglementen der Partij, waren door de afdeelingen voor de Partijbestuursverkiezing op het Congres 1921 te Utrecht de volgende kandidaten gesteld, die een candidatuur aanvaardden:

a. **Voor lid van het Dagelijksch Bestuur:** als voorzitter W. H. Vliegen, Amsterdam (aftredend); als secretaris C. Werkhoven, Bussum (aftredend); als penningmeester: J. G. v. Kuykhof, Amsterdam (aftredend); als leden A. B. Kleerekoper, Amsterdam (aftredend); J. Loopuit, Amsterdam; F. M. Wibaut, Amsterdam (aftredend).

Verder is voor het D.B. kandidaat gesteld S. R. de Miranda, Amsterdam, die verklaarde geen candidatuur te aanvaarden.

b. **Voor lid van het overige deel van het Partijbestuur:** J. A. Bergmeijer, Dordrecht (aftr.); H. de Boer, Leeuwarden; Mr. D. A. v. Eck, Leiden; F. v. d. Goes, Amsterdam (aftr.); Suze Groeneweg, Rotterdam (aftr.); A. B. Kleerekoper, Amsterdam; R. Kuyper, Amsterdam (aftr.); Jos. Loopuit, Amsterdam (aftr.); Mr. G. W. Sannes, Rotterdam (aftr.); J. H. Schaper, Rijswijk (aftr.); J. ter Laan, Rotterdam; Mevr. L. Tilanus, Amsterdam; Mr. P. J. Troelstra, Scheveningen (aftr.).

Voorts zijn voor het overige gedeelte van het P.B. de volgende kandidaten gesteld, welke verklaarden geen candidatuur te aanvaarden: B. Bakker, Arnhem; D. Bartels, Groningen; K. Brok, Rolde; J. Duijs, Zaandam; Ds. v. d. Heide, Britswerd; L. M. Hermans, Arnhem; A. W. Heykoop, Rotterdam; P. Hiemstra, Leeuwarden; Ds. Horreus de Haas, Zwolle; Mr. M. Mendels, Amsterdam; S. M. de Miranda, Amsterdam; Mevr. C. Pothuis-Smit, Amsterdam; W. v. d. Sluis, Almelo; Dr. Th. v. d. Waerden, Amsterdam; S. de Wolff, Amsterdam; J. v. Zadelhoff, Dordrecht.

Bij enkele candidaatsstelling werden tot leden van het D.B. gekozen: W. H. Vliegen, voorzitter; C. Werkhoven, secretaris; J. G. v. Kuykhof, penningmeester; F. M. Wibaut en A. B. Kleerekoper.

Op de kandidaten voor de overige plaatsen in het P.B. werden uitgebracht 918 geldige stemmen.

Hiervan verkregen:

Troelstra	887	stemmen.
Sannes	881	„
Van der Goes	871	„
Schaper	857	„
Suze Groeneweg	841	„
R. Kuyper	815	„
Jos. Loopuit	517	„
J. A. Bergmeijer	501	„
Van Eck	345	„
Mevr. Tilanus	193	„
H. de Boer	148	„
A. B. Kleerekoper	118	„

Bij dezen uitslag werden alle aftredende Partijbestuurders herkozen. Door het overlijden van den Partijpenningmeester J. G. v. Kuykhof,

moest in deze vacature spoedig voorzien worden. Het P.B. benoemde voorloopig in deze functie p.g. W. Drop van Rotterdam, die op 17 October 1921 in dienst trad onder nadere goedkeuring van het Congres.

Door de verkiezing van W. H. Vliegen tot wethouder van Amsterdam trad hij niet meer als bezoldigd voorzitter der Partij op.

In dit jaar vonden tweemaal verkiezingen van het P.B. plaats. Door de afdeelingen werden voor 1922 de volgende kandidaten gesteld:

A. **Voor lid van het D. B.:** Als voorzitter: W. H. Vliegen, Amsterdam (aftredend); als secretaris: C. Werkhoven, Bussum (aftredend); als penningmeester: W. Drop, tijdelijk Rotterdam.

Als leden: A. B. Kleerekoper, Amsterdam (aftredend); F. M. Wibaut, Amsterdam (aftredend);

B. Voor lid van het overige gedeelte van het Partijbestuur: J. A. Bergmeijer, Dordrecht (aftr.); H. de Boer, Leeuwarden, Mr. D. A. v. Eck, Leiden; F. v. d. Goes, Amsterdam (aftr.); Suze Groeneweg, Rotterdam (aftr.); P. Hiemstra, Utrecht; J. v. Kersen—van Muijlwijk, Rotterdam; R. Kuyper, Amsterdam (aftr.); J. ter Laan, Rotterdam, Jos. Loopuit, Amsterdam (aftr.); Mr. M. Mendels, Amsterdam; A. Roetman, Kralingscheveer; Mr. G. W. Sannes, Rotterdam (aftr.); J. H. Schaper, Rijswijk (aftr.); Mr. P. J. Troelstra, Scheveningen (aftr.).

Verder zijn voor het overige gedeelte van het Partijbestuur de volgende kandidaten gesteld, welke verklaarden geen candidatuur te aanvaarden: J. W. Albarda, Den Haag, J. v. Braambeek, Utrecht, Ds. Horreus de Haas, Zwolle, L. M. Hermans, Arnhem, F. A. v. 't Hoff, Rotterdam, L. Mansholt, Westpolder, Mevr. C. Pothuis-Smit, Amsterdam; W. v. d. Sluis, Almelo; P. Wiersum, Arnhem, S. de Wolff, Amsterdam, J. v. Zadelhoff, Dordrecht.

Het Dagelijksch Bestuur werd bij enkele candidaatsstelling gekozen.

Op de kandidaten voor de overige leden in het P. B. werden uitgebracht 929 geldige stemmen.

Hiervan verkregen:

Troelstra	929	stemmen.
Schaper	866	„
Sannes	876	„
Suze Groeneweg	849	„
Van der Goes	764	„
Jos. Loopuit	567	„
Kuyper	706	„
Bergmeijer	598	„
Van Eck	356	„
De Boer	170	„
J. ter Laan	202	„
Mendels	161	„
Roetman	11	„
Mw. Kersen-v. Muijlwijk	77	„
Hiemstra	195	„

Verkozen zijn dus alle aftredende partijbestuurders, n.l. Troelstra, Schaper, Sannes, Loopuit, R. Kuyper, Suze Groeneweg, Van der Goes en Bergmeijer.

VERGADERINGEN PARTIJBESTUUR.

Het partijbestuur kwam in 1921 dertien malen bijeen. In Juni vond een bespreking plaats met afgevaardigden der gewesten ter bespreking der Roode Week-actie en de te voeren winter-propaganda.

HET CONGRES.

In het jaar 1921 werden twee congressen gehouden. Het Paascongres, dat 27, 28 en 29 Maart te Utrecht werd gehouden, was hoofdzakelijk gewijd aan de besprekingen omtrent de Ziekteverzekeringwet, het Militarisme, de Werkloosheid en de internationale positie der S. D. A. P. De op dit congres aangenomen resoluties werden opgenomen in het congresverslag.

In den loop van het jaar besloot het P.B., met het oog op de Kamerverkiezingen in 1922, met Kerstmis een verkiezingscongres te houden, waar het verkiezingsprogramma werd vastgesteld.

Verslagen van secretaris, penningmeester, Kamerfractie enz. werden niet uitgebracht, doch wel werden de P.B.-ers gekozen.

De besprekingen liepen hoofdzakelijk over de vaststelling van het verkiezingsprogramma. Dit programma werd reeds, benevens enkele andere congresbesluiten, in het verslag van het verkiezingscongres gepubliceerd.

Bij den aanvang van het congres werd een commissie uit de afgevaardigden benoemd om het ontwerp-verkiezingsprogramma van het P.B. benevens de ingekomen amendementen na te gaan. Een aanbevelenswaardige methode, mits de discussies op het congres er werkelijk door bekort worden.

PARTIJRAAD.

De Partijraad kwam dit jaar eenmaal bijeen te Arnhem op 26 en 27 December 1921 en wel ter bespreking der candidaatstelling voor de Kamerverkiezingen. Eveneens werd op deze vergadering nogmaals besproken de combinatie van functies.

Na langdurige besprekingen werden door den Partijraad de volgende voordrachten opge maakt:

Friesland: Mr. G. W. Sannes, P. Hiemstra, H. de Boer, K. Sikkema.

Groningen—Drente: J. H. Schaper, Mw. De Vries—Bruins, E. Rugge, K. Brok, J. A. Bergmeijer, D. Bartels.

Overijssel: J. W. Albarda, W. v. d. Sluis, Van Ruijven, A. Leendertz-Ladenius, E. Vogt.

Gelderland: A. B. Kleerekoper, J. H. van Braambeek, ds. Faber, E. Nannenbergh, C. Werkhoven.

Utrecht: F. W. N. Hugenholtz, A. v. d. Hoeve, P. Moltmaker, J. Reijnders, J. J. Weijkamp.

Haarlem—Helder: J. E. W. Duys, Th. v. d. Waerden, C. Thomassen, F. van Meurs, J. Westhof, A. de Vries.

Rotterdam—Dordrecht: J. ter Laan, Suze Groeneweg, J. van Zadelhoff, J. Brautigam, B. J. v. Stapele, A. B. de Zeeuw, J. A. Bergmeijer, P. de Bruin.

Den Haag—Leiden: K. ter Laan, F. L. Ossendorp, A. IJzerman, W. Drees, F. van Meurs.

Amsterdam: P. Troelstra, J. v. d. Tempel, A. H. Gerhard, Jos. Loopuit, E. Polak, G. v. d. Bergh.

Brabant, Limburg, Zeeland: W. H. Vliegen, W. C. de Jonge, G. F. Lindeijer, P. G. Gruijs, W. Drop, Ch. v. d. Bilt, H. v. d. Ploeg.

CURSUSSEN.

Evenals het vorig jaar werd ook in dit jaar weer een kadercursus gehouden, doch speciaal voor de vrouwen.

Deze vrouwencursus werd gehouden op 10 en 11 December 1921 in de veilingzaal van de Beurs

te Amsterdam. Door pl. m. 70 vrouwen werd hieraan deelgenomen.

De volgende onderwerpen werden behandeld: „De arbeidswetten en de huwelijkswetgeving”, door C. Pothuis-Smit.

„De landspolitiek en de vrouwen”, door mr. G. W. Sannes.

„Moederschapszorg van Overheidswege”, door Suze Groeneweg.

„Bescherming en verbod van vrouwenarbeid”, door Mw. Wibaut-B. v. B.

„Crisis, werkloosheid en Socialisatie”, door J. van den Tempel.

„Practische wenken voor spreeksters”, door W. H. Vliegen.

Een uitvoerig verslag werd, evenals van den Socialisatie-cursus, uitgegeven.

In het verslag over 1922 komen we op den verkoop van het verslag van den vrouwencursus nog even terug.

COMMISSIES.

De bestaande commissie, die in 1921 werd ingesteld, ter nadere bestudering van de bedrijfsorganisatie, is met twee personen uitgebreid, n.l. met mr. G. v. d. Bergh en G. J. A. Smit Jr., beiden te Amsterdam.

Aan de commissie voor het politiek systeem werd n toegevoegd mr. G. v. d. Bergh en A. IJzerman.

Verder benoemde het P.B. een commissie, die heeft na te gaan of, en zoo ja, welke, wijzigingen het onderwijsprogramma der Partij moet ondergaan in verband met de nieuwe Onderwijs-wet. Leden van deze commissie zijn: J. W. Albarda, mevr. Adelaar-Fürth, P. Hoogland, A. B. Kleerekoper, E. Kupers, F. L. Ossendorp, Th. Thijssen, P. Voogd, mevr. M. Wibaut-B. v. B.

Door deze commissie is een concept-onderwijsparagraaf voor het verkiezingsprogramma gereedgemaakt.

Het P.B. stelde verder, in samenwerking met het N. V. V., een commissie samen, ten doel hebbend het organiseren van een arbeidersvacantieweek. De leden van deze commissie zijn: L. A. Ankum, J. Eisenlöffer, ds. A. v. d. Hoeve, J. de Jager, A. M. de Jong, A. B. Kleerekoper, R. Kuyper, F. van Meurs, F. Mijnsen, R. Stenhuis, L. Tilanus, G. Versteeg, H. W. Vliegen, K. Vorrink, L. v. d. Wal, F. v. d. Walle, C. Werkhoven, F. M. Wibaut, mevr. M. Wibaut-B. v. B., J. A. van Zutphen, G. Zwertbroek.

Voorts hadden besprekingen plaats over de arbeidersontwikkeling met p.g. A. H. Gerhard en P. Voogd, die op zich namen een rapport over den toestand der arbeidersontwikkeling samen te stellen.

Voor de regeling der schriftelijke propaganda bij de Kamerverkiezingen benoemde het P.B. een commissie, bestaande uit: J. F. Ankersmit, A. B. Kleerekoper en C. Werkhoven.

Bovendien werden pogingen aangewend tot het samenstellen eener commissie, die ten doel had te onderzoeken de mogelijkheid van het oprichten van een Arbeidsbank. Deze pogingen hadden door verschillende oorzaken geen gunstig resultaat.

De koloniale commissie onderging geen verandering. Door haar werd een concept-koloniale paragraaf geleverd voor het verkiezingsprogramma 1922.

De commissie van geschillen bestond, evenals vorig jaar, uit mr. G. v. d. Bergh, S. R. de Miranda en dr. D. A. Sloos.

„HET VOLK”.

Het aantal abonnementen op „Het Volk” daalde in het eerste kwartaal van dit jaar, evenals dit met het ledental der partij het geval was.

Doch na de Amsterdamsche gemeenteraadsverkiezingen valt ook hier een verbetering te constateeren.

Bovendien besloot het P.B. in November 1921 om met ingang van 1 Januari 1922 „Het Volk” uit te geven in 8 pagina's per dag voor den prijs van 25 cents per week.

Van deze prijsverlaging maakte de directie van „Het Volk” gebruik om een groote landelijke propaganda voor het blad te organiseeren, welke gelijktijdig met de Roode Week-actie werd ingezet.

Het resultaat hiervan was zeer gunstig. Eenige duizenden abonné's werden gewonnen.

P.g. J. Th. Kummer, directeur van „Het Volk”, vroeg in November ontslag uit zijn functie aan het P.B., met ingang van 1 Februari 1922, welk verzoek werd ingewilligd, onder dankzegging voor het belangrijke werk, dat hij gedurende zijn kort directeurschap tot stand heeft gebracht.

Als zijn opvolger werd p.g. H. Masereeuw benoemd en als administrateur, waarnemend directeur p.g. Chr. van Doorn.

Met deze benoeming heeft het Partijbestuur bereikt, dat de leiding van „Vooruitgang”, „Het Volk” en „Ontwikkeling” voor een groot deel in dezelfde personen vereenigd is.

„VOORWAARTS”.

Ons partijblad „Voorwaarts” wist zich gedurende 1921 goed te handhaven. De directie zag kans het aantal abonné's belangrijk op te voeren.

Door het bedanken van p.g. J. W. Matthijsen in Februari als directeur, kwam de leiding geheel in handen van den hoofdredacteur Y. G. v. d. Veen, die in den loop van 1921 tot directeur-hoofdredacteur benoemd werd.

„De SOCIALISTISCHE GIDS”.

Doordat met den te lagen prijs van ons wetenschappelijk maandschrift „De Socialistische Gids” de exploitatie niet sluitend te maken was, zag het P.B. zich genoodzaakt den abonnementsprijs met ingang van 1 Juli 1921 te verhoogen van f 8 tot f 12 per jaar voor leden der partij en van f 10 tot f 15 voor niet-leden der partij.

„De DAAD”.

Door oneenigheid in de redactie van dit maandblaadje en door teruggang van het abonnental, adviseerde het P.B., dat dit blad subsidieerde, om het op te heffen, aan welk advies is voldaan.

PROPAGANDISTEN.

Zooals in het jaarverslag over 1920 reeds terloops werd medegedeeld, trad als propagandist voor het gewest Gelderland met 1 Januari 1921 op Jan Dijk, die na zeer korten tijd weer bedankte, wegens zijn benoeming tot controleur bij den dienst der Werkloosheidsverzekering te Winschoten. In Februari werd reeds, in overleg met het P.B., P. Wiersum als propagandist aangesteld.

KWESTIES.

In het Zuiden van Limburg ontstond in den loop van dit jaar een ernstig geschil. De partij-propagandist Van der Ploeg met zijn aanhang eenerzijds, W. Smid, Chr. v. d. Bilt, mevr. Geijs en hun vrienden anderzijds voerden een felle onderlingen strijd, waarvan de coöperatie „Glück Auf” o. a. het middelpunt was.

Hoewel het P.B. herhaalde pogingen aanwendde om dit geschil in der minne te schikken, mocht dit in 1921 niet gelukken. In het verslag over '22 komen we op deze kwestie terug.

In Winschoten kon, na herhaalde bezoeken en vergaderingen van het P.B. een kwestie, gerezen tusschen de Raadsfractie en het raadslid p.g. P. Huisman, tevens agent van „Het Volk”, niet beslecht worden. P.g. Huisman bleef, niet tegenstaande hij als lid der partij bedankt had, omdat hij zich niet kon vereenigen met een door zijn fractie ingenomen standpunt, toch zijn zetel handhaven. Voor den afloop zie men het verslag over '22.

INTERNATIONALE BETREKKINGEN

Het Partijbestuur achtte 't noodzakelijk om overleg te plegen met de Belgische partijleiding, inzake de Wielingenkwestie. Het benoemde daarvoor een delegatie, bestaande uit: Mr. P. J. Troelstra, J. H. Schaner, Mr. G. W. Sannes, W. H. Vliegen, F. M. Wibaut, F. v. d. Goes, H. van Kol, H. Polak en C. Werkhoven, die op 22 Mei te Brussel besprekingen voerde met de Belgische partijleiding, waarbij volkomen overeenstemming werd bereikt.

Zij stelden vast:

1e. dat de Wielingenkwestie definitief geregeld moet worden door minnelijk overleg of, indien blijkt, dat dit de oplossing niet brengen kan, langs den weg, aangewezen in het convenant van den Volkenbond. Als onaannemelijk moet worden beschouwd elke oplossing, die niet te allen tijde aan België de vrije scheepvaart van en naar Zeebrugge zou waarborgen, en die niet aan Nederland gelijke rechten zou verzekeren voor zijn Scheldehavens;

2e. dat zoodra een regeling van de Wielingenkwestie getroffen is, de verdragen onverwijld moeten worden ondertekend volgens de ontwerp-overeenkomst, die reeds tot stand gekomen is. Teneinde den geest van verzoening te bevorderen, de goede betrekkingen tusschen de beide volken te handhaven en de economische belangen hunner wederzijdsche landen te waarborgen, nemen zij op zich, deze opvattingen in de parlementen en voor de openbare meening te verdedigen.

Verder deed het P.B. zich vertegenwoordigen op het Congres der Duitsche Meerderheidspartij te Görlitz door Jos. Loopuit, op het Fransche Partijcongres door H. H. van Kol en op het 50-jarig feest der Deensche Partij door p.g. P. J. Troelstra.

ARBEIDERS JEUGDCENTRALE.

Door den Jeugdraad werd als tweede bezoldigde voor de A.J.C. als secretaris-penningmeester gekozen P. Schuhmacher, die op 1 Dec. 1921 in functie trad.

Na de benoeming van W. Drop tot partij-penningmeester, bedankte W. H. Vliegen als lid van het Centraal Bestuur en wees het P.B. in zijn plaats W. Drop als vertegenwoordiger van het P.B. aan.

In de leden van den Jeugdraad, aangewezen door het P.B., vond de volgende wijziging plaats.

In de plaats van Mevr. Posthumus—van Looi, die voor deze functie bedankte, werd door het P.B. J. Reitsma van Rotterdam aangewezen.

Het aantal leden en afdelingen der A.J.C. bleef vrijwel gelijk. Toch is er een belangrijke verbetering in de Jeugdcentrale te constateeren. De leiding heeft zich gedurende dit jaar niet in de eerste plaats toegelegd op de uitbreiding van het ledental en afdelingen, maar in hoofdzaak haar aandacht geschonken aan de verbetering van het werken der afdelingen zelf.

Getracht is het gevoel van saamhoorigheid met de arbeidersbeweging aan te kweken. Bovendien is zeer veel werk besteed aan de opvoering van het geestelijk peil der leden.

VERKIEZINGEN.

Hieronder laten wij volgen een staatje, dat een overzicht geeft van het resultaat der gehouden gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam, in 1919 met het algemeen mannenkiesrecht en in 1921 toen voor het eerst de vrouwen meestemden:

Gemeenteraadsverkiezingen Amsterdam.

	Aantal kiezers.	Aantal uitgebrachte geldige stemmen.	Verhouding in % van het aantal uitgebrachte geldige stemmen tot het aantal kiezers.	Uitgebracht op de S. D. A. P.	Verhouding in % van het aantal op de S. D. A. P. uitgebrachte stemmen tot het totaal aantal uitgebrachte geldige stemmen.	Aantal zetels in den Raad.	Aantal zetels in den Raad door de S.D.A.P. bezet.	Verhouding in % van het aantal S. D. A. P. zetels tot het totaal aantal zetels in den Raad.
In 1919	151019	121215	80.25	35241	29.07	45	13	28.88
1) 1921	325472	275684	84.7	84027	30.51	45	14	31.11

1) Na de uitbreiding der gemeente.

Den 27sten Juni werden als gevolg van deze verkiezing 3 soc.-dem. wethouders gekozen.

In Delft waar ook voor de eerste maal de vrouwen meestemden waren de uitkomsten niet zoo gunstig. Wij konden daar ons aantal raadsleden behouden, doch dit beteekende percentsgewijs een kleinen teruggang, omdat door uitbreiding der gemeente het aantal raadsleden werd vergroot.

VERTEGENWOORDIGING.

Het P.B. benoemde p.g. A. H. Gerhard tot vertegenwoordiger op de meeting van den Bond voor Plaatselijke Keuze op Hemelvaartsdag te Haarlem.

STUDIECLUB.

De studieclub, die de Partij gedurende vele jaren belangrijke diensten heeft bewezen, werd in 1920 opgeheven. De bibliotheek ging over naar het P.B. en werd op het Partij-secretariaat ondergebracht. Zoodra wij over voldoende kantoorruimte beschikken, wordt zij op kaart gebracht en ten dienste gesteld van het ontwikkelingswerk der Partij.

DE NOOD IN DE VENEN.

De geweldige werkloosheid in het voorjaar in de Drentsche venen was oorzaak, dat de bevolking in deze streek een ontzettende ellende had te ondergaan. Mr. G. W. Sannes vond hierin aanleiding de regeering over den toestand te interpelleeren. Daar de communisten in deze streek van de wanhoop en misère der bevolking

voordeel trachten te trekken en actie gingen voeren tegen de moderne organisaties en onze Partij, besloot het P.B. daar maatregelen tegen te nemen.

De partijsecretaris trad als vertegenwoordiger van het P.B. in verschillende openbare vergaderingen op, om het wezen van de politiek der communisten onder de aandacht der bevolking te brengen.

Waar de werkloosheid bleef aanhouden en hulp op groote schaal geboden diende te worden, besloot het P.B. tot het houden van een groote inzameling door middel van een „krabbel” in „Het Volk” op 10 December 1921.

Bovendien gaf het P.B. speciaal voor de bevolking in de venen een brochure uit, in een oplage van 50.000 exemplaren, geschreven door Mr. G. W. Sannes getiteld „Tegen Kapitalisme en Communisme”, welke gratis werd verspreid.

Waar het toaal bedrag van deze inzameling in 1921 niet bekend werd, zal zulks in het verslag over 1922 vermeld worden.

Door het P.B. werden de noodige maatregelen getroffen, om de steunverleening op zoo'n billijk mogelijke wijze te doen plaats hebben.

De eerste hulp, die geboden werd, was het verstrekken van krentenbrood op Kerstmis.

NOOD RUSLAND.

Om eveneens mede te helpen den geweldigen hongersnood in Rusland te lenigen, wekte het P.B. de partij op tot het afdragen van een uurloon. De opbrengst plm. f 11.000, wordt aan het I.V.V., dat zich met de voedselverstrekking en organisatie belast had, afgedragen.

STEUN METAALBEWERKERSSTAKING.

Aan de steunbeweging voor de stakende metaalbewerkeren werd door de Partij medegewerkt. Waar deze medewerking slechts ten doel had die partijgenooten te bereiken, die door middel van het N.V.V. niet bereikt konden worden, was de opbrengst niet bijster groot. De afrekening vond met het N.V.V. plaats.

ACTIES.

De in dit jaar gehouden acties zijn vele. Onze 1-Meidag slaagde overal goed. Hij werd gevierd onder de in overleg met het N.V.V. vastgestelde leuze: „Voor de Internationale Ontwapping en voor de Socialisatie”.

Op 5 Juni werd in samenwerking met het N.V.V. een groote betooging gehouden, die, wat de deelneming betreft, alle vorige meetings en betoogingen overtrof. Het aantal deelnemers was 50.000. Deze grootsche demonstratie tegen de reactie heeft een buitengewoon goeden indruk in het land gemaakt.

Naar aanleiding van de Juni-circulaire der regeering inzake woningbouw, zonden het P.B. en het N.V.V. het hieronder volgend adres aan den Minister van Arbeid op 6 September 1921:

„Ondergeteekenden, optredend namens het bestuur van het Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen en de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland, wenden zich tot Uwe Excellentie, naar aanleiding van de door U dato 1 Juni 1921 aan de gemeentebesturen gezonden circulaire, betreffende den woningnood en woningbouw.

Onze besturen meenen Uwe Excellentie niet te moeten verhelten, dat zij met groote verbazing van den inhoud dezer circulaire hebben kennis genomen. Op de door Uwe Excellentie gepubliceerde cijfers betreffende den woningnood en de optimistische verwachting, dat wanneer de in de circulaire genoemde 90.000 woningen gereed zullen zijn, „het vraagstuk van volkshuisvesting weder bezien kan worden als een van woningproductie en van woningverbetering”, zullen onze besturen hier niet dieper op ingaan. Uit verschillende berekeningen, door op dit gebied ter zake kundigen gemaakt omtrent den huidige woningnood en den noodzakelijken aanbouw, is wel gebleken, dat de toestanden op het gebied der volkshuisvesting aanmerkelijk ongunstiger zijn dan in de circulaire van 1 Juni wordt voorgesteld.

Voor al in de groote steden van ons land zijn de woningtoestanden nog steeds zoo bedroevend, dat er allerminst sprake mag zijn van verzwakking van regeeringshulp. Blijkens de laatste woningtelling woonden er immers niet minder dan 60.841 gezinnen bij anderen in. Voor de 4 groote steden van ons land was dat cijfer 25.275.

De ondergeteekenden, bekend met het arbeidersleven, kunnen Uwe Excellentie de verzekering geven, dat deze cijfers slechts een bescheiden beeld geven van de werkelijkheid, daar bij de woningtelling groote groepen van inwonenden worden verzwegen, hetzij uit vrees voor den huiseigenaar, hetzij om andere redenen. In deze steden is het voor een groot deel der jong-gehuwden nog steeds buitengesloten, dat zij een woning kunnen betrekken, welke omstandigheid op de toekomst van duizenden gezinnen een noodlottige uitwerking heeft.

Van verbetering der woninggelegenheden voor de tienduizenden gezinnen, die in krotten hun bestaan voortslepen, is geen sprake: van het afbreken dezer krotten nog veel minder.

In de laatste twee jaren is de woningnood nog verergerd in plaats van verminderd.

Wanneer Uwe Excellentie de groote veranderingen in de tot 1 Juni gevolgde woningpolitiek der regeering in verband tracht te brengen met het vraagstuk van voldoende arbeidskrachten, moeten wij daartegen krachtig stelling nemen. Van de zijde der bouwvakorganisaties is alle medewerking verleend, ten einde te zorgen, dat de arbeidskrachten, waaraan de bouwnijverheid behoefte bleek te hebben, beschikbaar kwamen. Zelfs werd hunnerzijds de aanvoer van een groot aantal werklieden uit het buitenland toegelaten.

Zij merken omtrent het standpunt van Uwe Excellentie op, dat het volkomen verkeerd is het vraagstuk zoo te stellen, alsof er in Nederland sprake kan zijn van een vast corps bouwvakarbeiders en dat dus de woningproductie daarnaar moet worden geregeld. In werkelijkheid is de toestand zoo, dat deze groep groote elasticiteit vertoont en zich aanpast aan de behoefte en wel binnen zeer korten tijd. Dus niet het aantal arbeiders mag de productie bepalen, doch het omgekeerde: de behoefte aan woningen moet het aantal bouwvakarbeiders

beïnvloeden. Dit proces is dan ook reeds sterk aan den gang, zoo sterk, dat de ondergeteekenden van de uitwerking der circulaire niet onbelangrijke werkloosheid vreezen, indien zij in vollen omvang wordt toegepast.

Als Uwe Excellentie haar standpunt handhaaft en aan de gemeentebesturen dus niet toestaat, dat zij regelmatig voortwerken aan de voorbereiding van nieuwe bouwplannen, zelfs gereed gekomen plannen niet meer tot uitvoering mogen komen, dan zal binnen zeer korten tijd groote werkloosheid in de bouwvakken intreden, gepaard gaande met een nijpenden nood.

In deze circulaire, die ten doel heeft den bouw volgens de Woningwet te remmen en daarvoor den z.g. „premiebouw” in de plaats te stellen, zien ondergeteekenden een sociaal naadeel van groote beteekenis.

De premiebouw beteekent in de meeste gevallen een extra-winst voor den particulieren bouwer. Hij zal zich, zoodra de bouw voltooid is, door verkoop aan elke verantwoordelijkheid onttrekken. Maakt hij geen gebruik van de hypotheek, dan is de bouwer vrij de door hem gebouwde woningen tegen elken prijs te verhuren.

Bij den bouw krachtens de Woningwet is in elk opzicht het tegenovergestelde het geval. De overheid houdt toezicht niet slechts op de wijze van den bouw, maar ook op de vaststelling der huren. Na aflossing van het bouwvoorschot komt de gemeenschap in het waardevol bezit van de krachtens de Woningwet gebouwde woningen. Daarenboven vormen de woningbouwverenigingen, met de gemeentebesturen en hun bouwdiensten, te zamen een nieuw orgaan, anders en beter toegerust dan het particuliere bedrijf, dat vooral in de toekomst voor het volk groote waarde zal hebben en waarvan een sterke, opvoedende kracht uitgaat.

Door Uwe Excellentie wordt, wat in deze richting nauwelijks tot rijpheid is gekomen, tot onvruchtbaarheid gedoemd. Zelfs waar op het terrein der productie de arbeiders samenwerking zoeken en aldus een element vormen van snellen en goeden bouw, laat Uwe Excellentie niet slechts na deze groepen tegemoet te treden, doch wordt haar het werken zoo niet onmogelijk, dan toch uitermate moeilijk gemaakt.

Ondergeteekenden kunnen de gedachten niet nalaten te uiten, dat de regeering wel sterk is gekomen onder den invloed van het particuliere bouwkapitaal en zijn vertegenwoordigers. Het eerste, meest tastbare resultaat daarvan is, dat volgens hun gegevens, althans in de groote steden, de huur van de woningen, gebouwd of nog te bouwen, met bouwpremie, f 600 of hooger bedraagt. Van deze zullen er spoedig pl. m. 25.000 verrijzen, waardoor de middenstand goeddeels uit den woningnood zal zijn gekomen, maar daarentegen de arbeiders, die een dergelijke huur niet kunnen opbrengen, nog een aantal jaren langer van een behoorlijke woning verstoken zullen blijven.

In bovenstaande hebben ondergeteekenden enkele bezwaren naar voren gebracht, naar aanleiding waarvan zij een dringend beroep op Uwe Excellentie doen, om aan de voorschriften van de circulaire van 1 Juni geen uitvoering te geven.

Zij meenen, dat:

1e. tot nu toe niet gebleken is, dat bij de groote behoefte aan woningen eenige kans van overproductie zou bestaan;

2e. het aantal arbeidskrachten zich heeft te regelen naar de behoefte aan woningen, zoodat

een sterke beperking van het aantal bouwplannen niet noodzakelijk is;

3e. niet geëischt mag worden het bewijs, dat de particuliere bouwrijverheid niet kan voorzien in de behoefte aan arbeiderswoningen, alvorens steun te verleenen op den voet van de Woningwet, maar dat integendeel de gemeenschapszorg, zooals die door de gemeentebesturen en de woningbouwverenigingen wordt opgevat, krachtig dient te worden gesteund en bevorderd;

4e. dat slechts, wanneer de regeering het voorbeeld geeft van energiek en systematisch goed georganiseerd ingrijpen, er op gerekend mag worden, dat de arbeidersorganisaties regelmatig en met inspanning van al haar krachten de regeering en de gemeentebesturen terzijde zullen staan;

5e. financiële overwegingen, hoewel zeer belangrijk, ondergeschikt moeten worden gemaakt aan de behartiging van dit groote volksbelang.

Doet de regeering dit niet, dan zullen geschichten achtereen de gevolgen van den ontzettenden woningnood ondervinden.'

* * *

In samenwerking met den bond van soc. dem. Vrouwenclubs werden op den 18en September op 18 verschillende plaatsen in het land meetings gehouden, in sommige plaatsen vooraf gegaan of gevolgd door een straatdemonstratie. Voor dezen vrouwendag werd een manifest uitgegeven, dat in een aantal van 477.725 verspreid werd.

Als extra-propaganda onder de vrouwen werden door het P.B. twee brochures gratis ter beschikking van de afdelingen gesteld, geschreven door Mevr. Wibaut—B. v. B. en door J. H. Schaper resp. getiteld: „De Gouden Boot” en „De Vrouw in den strijd”, welke in een oplaat van 100.000 en 109.000 verspreid zijn geworden.

In verband met de opening der Vredeskongressie te Washington op 11 November, besloot het P.B. tot het beleggen van een groote meeting in den Haag in den Dierentuin, ten einde ons standpunt inzake de ontwapening uiteen te zetten, waar Troelstra en Fimmen spraken.

Tenslotte organiseerde het P.B. in November een speciale propagandamaand, om ons ledental op te voeren en de noodige propaganda voor onze pers te maken. Een speciaal voor dit doel geschreven brochure van A. B. Kleerekoper, getiteld „De bordjes verhangen” werd in een aantal van 85.000 gratis door het geheele land verspreid.

Deze roode maand, die uitstekend geslaagd mag heeten, bracht ons, na afschrijving van de gewone bedankjes, in een kwartaal een vooruitgang van pl.m. 3600 nieuwe leden, terwijl daarenboven vele abonnees op „Het Volk”, „Voorwaarts” en gewestelijke pers werden gewonnen.

Rest ons nog te vermelden, dat met Kerstmis de eerste verkiezingskrant, samengesteld door de commissie voor de schriftelijke verkiezingspropaganda, genaamd „Roode Hulst” in een oplaat van ruim 638.000 exemplaren werd verspreid.

PERSONALIA.

Ook hier willen wij eenige woorden wijden aan de nagedachtenis van twee onzer oudste strijders, die beiden een onvervulbare plaats in onze gelederen hebben opengelaten, n.l.

onze partijpenningmeester J. G. v. Kuykhof, die 25 Juni 1921 en W. Helsdingen, die 20 Augustus 1921 overleed.

Ruim 20 jaren heeft Van Kuykhof eerst als secretaris-penningmeester, daarna als penningmeester de partij de grootste diensten bewezen.

Willem Helsdingen behoorde tot de oudste strijders voor het socialisme in Nederland. Met onverzwakte trouw hebben beide partijgenooten onder de moeilijkste omstandigheden voor het socialisme op de bres gestaan. Beiden zullen zij in de geschiedenis van het Nederlandsche Socialisme blijven leven.

Voorts zijn de partij dit jaar ontvallen Otto Cohen, Utrechtsch Statenlid, J. J. Joosse, Hoofdbestuurder van den Bond van Ned. Onderwijzers en A. Boerkoel, alle drie verdienstelijke strijders voor de Nederlandsche arbeidersbeweging.

* * *

Naast deze droeve herinneringen kunnen wij gelukkig in dit verslag ook een verheugend feit vastleggen, n.l. het jubileum van p.g. H. H. van Kol. Op 21 September 1921 was het 50 jaar geleden, dat p.g. Van Kol toetrad tot de Eerste Internationale. Het H.B. besloot naar aanleiding van deze gebeurtenis Van Kol openlijk te huldigen.

Op de receptie, die in Den Haag gehouden werd, en waar Van Kol door afgevaardigden uit 't geheele land werd geluk gewenscht, werden de handteekeningen verzameld van alle bezoekers.

Ter gelegenheid van het kerstcongres 1921 werd onzen veteraan een prachtig leeren album aangeboden, waarin behalve een fraai uitgevoerde opdracht, de bovenbedoelde handteekeningen vereenigd waren.

Tenslotte zij hier herinnerd aan den 60sten geboortedag van een der belangrijkste figuren uit onze partij. Wij bedoelen p.g. H. Masereeuw. Hij moge de politiek onzer partij niet gemaakt hebben — hij deed even gewichtig werk: hij maakte door zijn commercieele gaven het mogelijk, dat door middel van ons orgaan, van onze brochures en boeken, onze beginselen werden verbreid onder de massa.

Als blijk van de groote waardeering voor Masereeuw's arbeid voor de Partij, bood het P. B. hem op dien dag twee mooie etsen aan, ter versiering van zijn kantoor.

Moge hij er nog lang peizier van hebben.

* * *

En hiermede, partijgenooten, zijn wij aan 't eind gekomen van ons jaarverslag over 1921.

't Was een jaar van hard werken voor onze geheele beweging. Het resultaat echter heeft aller inspanning beloond.

De inzinking van ons ledental zijn we schitterend te boven gekomen.

Met nieuwe strijdlust en frisch élan gaan we 1922, het jaar van de algemeene verkiezingen voor de Tweede Kamer te gemoet.

Voor 't eerst zal de vrouw over de geheele linie aan dezen strijd deelnemen. Het resultaat daarvan is nog een vraag op dit oogenblik.

Moge ons jaarverslag over '22 er van kunnen getuigen, dat de pessimisten onder ons ongelijk hebben gekregen en dat de eerste groote stap der vrouwen op 't gebied der politiek er een geweest is, die ging in de richting van een betere, van een rijkere, van een socialistische samenleving.

C. WERKHOVEN,

partij-secretaris.

VERSLAG OVER HET JAAR 1922.

AANTAL AFDEELINGEN EN LEDEN.

Daar wij ons verslag moeten samenstellen, voordat het jaar ten einde is, kunnen wij de gegevens betreffende het aantal afdeelingen en leden over het vierde kwartaal 1922 niet publiceeren. Indien de afdeelingen door vlugge inzending der kwartaalstaten medewerken, hopen we op 't congres mededeelingen te kunnen doen over den toestand op 31 Dec. '22.

Het aantal afdeelingen der Partij bedroeg op:

31 Dec. 1917	545
31 „ 1918	594
31 „ 1919	645
31 „ 1920	613
31 „ 1921	559
30 Sept. 1922	585

In de eerste drie kwartalen van 1922 werden opgericht 42, opgeheven 15 afdeelingen en gecombineerd 1. In deze drie kwartalen is dus het aantal afdeelingen met 26 toegenomen.

Het aantal leden bedroeg op:

31 Dec. 1921	41.472
30 Sept. 1922	42.935

Het aantal leden ging derhalve in deze 3 kwartalen van 1922 met 1563 vooruit, of met pl.m. 3.7 pCt.

31 Dec. 1917	26987
31 „ 1918	37628
31 „ 1919	47870
31 „ 1920	37412
31 „ 1921	41472
30 Sept. 1922	42935

Uit bovenstaande cijfers blijkt, dat de stijging van ons ledental zich na de groote daling in 1919 regelmatig doorgezet heeft.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg op:

31 Dec. 1917	4769	(17.7 pCt.)
31 „ 1918	6900	(18.3 pCt.)
31 „ 1919	10024	(20.9 pCt.)
31 „ 1920	7642	(20.4 pCt.)
31 „ 1921	8871	(21.3 pCt.)
30 Sept. 1922	9974	(21.1 pCt.)

Wij laten hieronder nog volgen een overzicht van het totaal aantal mannelijke en vrouwelijke leden, van het laatste en de 10 voorafgaande kwartalen, waaruit blijkt, dat het aantal vrouwelijke leden sinds 31 Maart 1921 een langzame, maar ononderbroken stijging vertoont:

	Totaal	Vrouwen	Mannen
31-3-'20	46195	8837	37358
30-6-'20	43401	8807	34694
30-9-'20	39344	7949	31395
31-12-'20	37412	7642	29566
31-3-'21	36580	7624	28956
30-6-'21	38284	8022	30262
30-9-'21	37867	8046	29821
31-12-'21	41472	8871	32601
31-3-'22	41816	9148	32668
30-6-'22	43028	9746	33282
30-9-'22	42935	9974	32961

Uit deze gegevens blijkt onomwonden, dat de Partij de inzinking van het ledental, die zich in 1920 heeft voorgedaan absoluut te boven is.

Regelmatig, — afgezien van een zeer kleinen teruggang aan 't einde van een enkel kwartaal. — blijft de Partij in aantal groeien.

Wij wijzen er bijv. op, dat de oorzaak van den teruggang aan het einde van het derde

kwartaal 1922 duidelijk aan te geven is. Bij een meerdere specificatie der cijfers blijkt, dat in dit laatste kwartaal de provincie Drente alleen met ruim 400 leden terug geloopt is. In de gemeente Klazinaveen, het centrum der veenbevolking, zelfs met meer dan 200 leden. Dit zijn in hoofdzaak dezelfde personen, die in het voorjaar '22 bij honderden tot de Partij toetraden, toen de opbrengst van de Krabbelpenning voor de veenarbeiders zou worden verdeeld. Contributie werd door deze werklozen nimmer betaald, zoodat de Partij er financieel geen nadeel van ondervindt.

Onze in 1920 aangekondigde enquête over het aantal „hoofd-“ en „handarbeiders“ konden wij door andere drukke werkzaamheden nog niet houden.

Eveneens is het van het grootste nut te weten den leeftijdsopbouw van de leden der Partij. Van zeer groot belang is de vraag, hoeveel jonge menschen van de Partij lid zijn en hoeveel er tot de Partij toetreden, omdat daaruit ten deele valt af te leiden, of onze beweging voldoende aantrekkingskracht voor de jongeren bezit.

Wij hopen in het komend jaar op de medewerking van de afdeelfunctionarissen te mogen rekenen om een dergelijke statistiek samen te stellen. Wij verwachten dan, dat deze gegevens ons beter zullen worden toegezonden, dan zulks tot nu toe het geval was.

PARTIJBESTUUR.

Zooals in het jaarverslag van 1921 vermeld is, werd het Partijbestuur op het verkiezingscongres gekozen voor het jaar 1922. Gedurende dit jaar vonden hierin geen veranderingen plaats.

INDISCHE PARTIJ.

In Januari vond een bespreking plaats tusschen het P.B. en enkele Indische partijgenooten, waarvan er eenigen in de leiding der Indische Partij zitting hebben.

Uitvoerige besprekingen werden gevoerd over de wijze, waarop de propaganda voor onze beginsten in Indië kan geschieden.

Algemeen uitte men den wensch, dat er een regelmatig contact zou komen tusschen de Indische en de Hollandsche arbeidersbeweging, alsook met de Kamerfractie.

Het resultaat dezer bespreking is geweest, dat sinds eenige maanden het P.B. en de Kamerfractie geregeld van de nieuwste en belangrijkste gegevens uit Indië worden voorzien.

VERGADERINGEN PARTIJBESTUUR.

Het P.B. kwam in 1922 13 malen bijeen, terwijl eenmaal een bespreking plaats vond tusschen het P.B. en het bestuur van het N.V.V. over verschillende zaken; en eenmaal tusschen P.B., Kamerfractie en N.V.V.-bestuur over de kwestie der beschermende rechten.

PARTIJRAAD.

De Partijraad kwam dit jaar niet bijeen. Inplaats daarvan werden twee vergaderingen belegd, met afgevaardigden van de gewestelijke en stedelijke federaties, respectievelijk op 21 Januari en 27 September.

Op de eerste vergadering werden de organisatorische maatregelen besproken, die voor de verkiezingen noodig waren.

Bovendien werd de te voeren propaganda behandeld.

Op de vergadering van 27 September werd door den directeur van „Het Volk” pg. H. Masereeuw een overzicht gegeven van het aantal Volkabonnees in het land in verhouding tot het ledental der partij. Verder gaf hij aanwijzingen hoe de Volkpropaganda het best kan worden georganiseerd.

Mevrouw Tilanus gaf een overzicht van de Vrouwenpropaganda en sprak een opwekkend woord tot ijverig aanpakken, terwijl Vorrink zulks voor de A. J. C. deed.

Voorts gaf de partijsecretaris een overzicht van de propagandaplannen voor den winter van 1922 op 1923, die voor een gedeelte bij 't verschijnen van dit verslag reeds uitgevoerd zijn. Achtereenvolgens besprak hij de organisatorische maatregelen, die noodig zijn voor de komende Raads- en Statenverkiezingen; het programma van den cursus in gemeentepolitiek; de uitgave van het blad voor de kleine boeren en tuinders; de uitgave van bladen voor de Staten- en Raadsverkiezingen; een speciale krant voor de vrouwen; vlugschriftjes bij belangrijke gebeurtenissen in 't parlement enz.; terwijl de penningmeester de noodzakelijkheid betoogde van een goede organisatie der verkiezingsfondsen voor Raad en Staten, en een plan ontwikkelde om te komen tot centrale verstrekking van steunbonnen, -lijsten en -bloempjes. Doordat slechts een heel enkel gewest van deze gelegenheid gebruik maakte, is dit plan in duigen gevallen.

EERSTE KAMERVERKIEZING.

Vóór de stemming der Tweede Kamer der Staten Generaal, vond op 22 Juni tengevolge van de grondwetsherziening de verkiezing der Eerste Kamer plaats.

Het P. B. besloot om te trachten onze zetels in dit college te behouden.

Daar de verkiezing der Eerste Kamer niet onder het tetsel van evenredige vertegenwoordiging geschiedde, lanceerde de redactie van „Het Volk” het denkbeeld, om buiten de regering om, door afspraken der partijen toch een zetelverdeling volgens evenredigheid tot stand te brengen.

Deze gedachte heeft echter geen gunstig onthaal gevonden. De geheele reactionaire pers verklaarde zich er tegen.

Eenige dagen voor de verkiezing kwamen de Vrijheidsbond, de Vrijzinnig Democratische Partij en onze fractie in de Staten van Noord-Holland overeen, dat zij samen zouden werken, om een verkiezing volgens betere evenredigheid te bevorderen.

Het resultaat van deze afspraak is echter nihil geweest. De Vrijheidsbond, waarvan het initiatief tot deze afspraak was uitgegaan, pleegde woordbreuk, met het gevolg, dat de Vrijheidsbond geen enkelen vertegenwoordiger voor de Staten van Noord-Holland naar de Eerste Kamer zond en onze Partij drie.

De uitslag van het land was, dat van onze Partij werden gekozen: Mw. C. Pothuis-Smit, Mr. M. Mendels, W. H. Vliegen en F. M. Wibaut.

Pg. W. H. Vliegen, die ook candidaat was voor de Tweede Kamer, hield zijn benoeming aan en bedankte voor de Eerste Kamer, toen hij voor de Tweede gekozen was.

Den 18en Juli moesten de Staten van Noord-Holland, door het bedanken van Vliegen, opnieuw een lid benoemen. Bij twee vrije stem-

mingen verkreeg onze pg. H. Van Kol tegen den anti-revolutionair Douwes tweemaal een gelijk aantal stemmen. Bij loting werd de heer Douwes aangewezen.

Het eindresultaat is dan ook, dat onze Partij maar drie vertegenwoordigers in de Eerste Kamer heeft.

Ook hier een woord van dank aan onze twee gevallen senatoren H. H. van Kol en H. Polak voor het vele en nuttige werk, dat zij in den Senaat hebben verricht.

TWEDE KAMERVERKIEZING 1922.

In het verslag over 1921 is reeds opgenomen de voorloopige voordracht der candidaten voor de Tweede Kamer, zooals die door den Partijraad werd vastgesteld.

Door de afdelingen werden hieraan de volgende namen toegevoegd:

In 's-Hertogenbosch (kieskring I), Tilburg (kieskring II), Middelburg (kieskring XII) en Maastricht (kieskring XVIII): J. A. Bergmeijer, J. Jansen, J. F. v. Kersen-van Muilwijk;

in Arnhem (kieskring III) en Nijmegen (kieskring IV): B. Bakker, F. C. Gies, W. v. d. Hoeve, J. L. B. Keurschot, K. v. Trigt, B. J. Rengelink, C. A. Weersma-van Duin, N. A. Spijkman, J. W. A. Zoestbergen;

in Rotterdam (kieskring V) en Dordrecht (kieskring VIII): C. de Bie-Tiemens, J. F. van Kersen-van Muilwijk, A. A. Luhrs en A. B. de Zeeuw;

in 's-Gravenhage (kieskring VI) en Leiden (kieskring VII): L. Buurman, R. J. Dijk, F. G. v. Duuren, Th. J. K. Kuiler, Alb. J. Luikinga, S. N. Posthumus, A. Roetman, Sal. C. Rodrigues, H. Siebolts, J. Spronkers, H. J. v. d. Waall-de Haas;

in Amsterdam (kieskring IX): J. F. Ankersmit, E. Boekman, J. H. Huijbers, W. C. B. Pothuis-Smit, P. Voogd, J. A. v. Zutphen;

in Helder (kieskring X) en Haarlem (kieskring XI): C. de Bie-Tiemens, B. W. Binnendijk, R. J. Dijk, G. Gaijaard, A. W. Michels, G. Miedema-Zondervan, A. Nes Gzn., Sal. C. Rodrigues, M. Sikkes, C. Spaargaren Dzn., W. v. d. Vall, A. G. Verbeek, Jb. de Vries, G. L. A. Wagenfeld;

in Utrecht (kieskring XIII): H. B. Bakhuis-Wolters, R. Boomsma, R. v. Gaasbeek;

in Zwolle (kieskring XV): J. Bevers, H. J. J. Eichelsheim, A. Teesink, J. F. Tuihof.

in Leeuwarden (kieskring XIV): L. Besuijen-Lindeboom, J. F. van Kersen-van Muilwijk, G. W. Melchers, J. IJtsma;

in Groningen (kieskring XVI) en Assen (kieskring XVII): J. L. van Apeldoorn, Th. Arnoldussen, J. van Dok Azn., J. Hilgenka, B. J. Huizinga, J. Kalter, G. W. Melchers.

DE UITSLAG VAN DE STEMMING OVER DE GROSLIJSTEN

was als volgt:

's-Hertogenbosch, Tilburg, Middelburg, Maastricht.

1. W. H. Vliegen, 2. W. C. de Jonge, 3. G. F. Lindeijer, 4. W. Drop, 5. G. P. Grujjs, 6. J. A. Bergmeijer, 7. H. v. d. Ploeg, 8. mevr. Van Kersen-van Muilwijk, 9. J. Jansen, 10. J. Onderdijk.

Arnhem, Nijmegen.

1. A. B. Kleerekoper, 2. J. H. v. Braambeek, 3. J. L. Faber, 4. E. Nannenbergh, 5. C. Werk-

hoven, 6. B. Bakker, 7. F. C. Gies, 8. W. v. d. Hoeve, 9. J. L. B. Keurschot, 10. K. van Trigt, 11. B. J. Rengelink, 12. C. A. Weersma-van Duin, 13. N. A. Spijkman, 14. W. A. Zoestbergen.

Rotterdam, Dordrecht.

1. J. ter Laan, 2. Suze Groeneweg, 3. J. H. F. van Zadelhoff, 4. J. Brautigam, 5. B. J. van Stapele, 6. J. A. Bergmeijer, 7. A. B. de Zeeuw, 8. P. de Bruin, 9. mevr. Van Kersen-van Muijlwijk, 10. mevr. C. de Bie-Tiemens, 11. A. A. Lührs

's-Gravenhage, Leiden.

1. K. ter Laan, 2. A. IJzerman, 3. W. Drees, 4. F. L. Ossendorp, 5. F. van Meurs, 6. L. Buurman, 7. R. J. Dijk, 8. A. M. J. Luikinga, 9. F. S. v. Duuren, 10. S. M. Posthumus, 11. Th. J. K. Kuiler, 12. Sal. C. Rodrigues, 13. A. Roetman, 14. J. Spronkers, 15. A. Siebolts, 16. H. J. v. d. Waall-de Haas.

Amsterdam.

1. Mr. P. J. Troelstra, 2. J. v. d. Tempel, 3. A. H. Gerhard, 4. Jos. Loopuit, 5. Ed. Polak, 6. mr. G. v. d. Bergh, 7. mevr. Pothuis Smit, 8. J. F. Ankersmit, 9. E. Boekman, 10. J. van Zutphen, 11. J. H. Huijbers, 12. P. Voogd.

Helder, Haarlem.

1. J. E. W. Duijs, 2. Th. v. d. Waerden, 3. C. Thomassen, 4. J. Westerhof, 5. F. v. Meurs, 6. A. de Vries, 7. mevr. De Bie-Tiemens, 8. B. W. Binnendijk, 9. mevr. G. Miedema-Zonder-van, 10. A. W. Miechels.

Utrecht.

1. F. W. N. Hugenholtz, 2. A. H. v. d. Hoeve, 3. P. Moltmaker, 4. J. J. Reijnders, 5. B. J. J. Weijkamp, 6. H. B. Bakhuis-woiters, 7. R. Boomsma, 8. R. van Gaasbeek.

Zwolle.

1. J. W. Albarda, 2. W. v. d. Sluis, 3. mevr. Leendertz-Ladenius, 4. B. H. van Ruijven, 5. J. Bevers, 6. H. J. J. Eichelsheim, 7. A. Teesink, 8. J. H. Tjihof, 9. I. Cramer.

Leeuwarden.

1. G. W. Sannes, 2. P. Hiemstra, 3. H. de Boer, 4. K. Sikkema, 5. Mevr. L. Besuyen-Lindeboom, 6. Mevr. J. F. v. Kersen-Van Muijlwijk, 7. G. W. Melchers, 8. J. IJtsma.

Groningen, Assen.

1. J. H. A. Schaper, 2. Mevr. E. J. de Vries-Bruins, 3. E. Rugge, 4. K. Brok, 5. J. A. Bergmeijer, 6. D. Bartels, 7. J. L. v. Apeldoorn, 8. Th. Arnoldussen, 9. J. Hilgenga, 10. J. v. Dok Azn.

Zij, die een hooger nummer dan 10 kregen, kwamen dus niet op de definitieve lijst.

De candidaatstelling, die door ons vooruit georganiseerd was, had op 22 Mei plaats, zonder dat zich daarbij eenige onregelmatigheid voordeed.

De uitslag.

Den 5den Juli vond de stemming plaats.

Gekozen werden in Friesland: Mr. G. W. Sannes en P. Hiemstra. In Groningen en Drente: J. H. Schaper en Mevr. E. de Vries-Bruins. In Overijsel: J. W. Albarda; in Gelderland: A. B. Kleerekoper en J. H. van Braam-beek; in Utrecht: F. W. N. Hugenholtz; in kieskring Helder en Haarlem: J. E. W. Duys en Dr. Th. v. d. Waerden; in Amsterdam Mr. P. J. Troelstra, J. v. d. Tempel en A. H. Gerhaid; in Rotterdam-Dordrecht: J. ter Laan, Suze Groeneweg, J. v. Zadelhoff en Joh. Brautigam; in Den Haag-Leiden: K. ter Laan en A. IJzerman; in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg: W. H. Vliegen. In totaal twintig.

Nieuw gekozen werden: Mevr. E. de Vries-Bruins en A. IJzerman, terwijl W. H. Vliegen voor de tweede maal zijn intrede in de Kamer doet.

Niet herkozen zijn: E. Rugge, F. L. Ossendorp, W. C. de Jonge en B. J. van Stapele, terwijl Oudegeest niet meer voor een candidatuur in aanmerking wenschte te komen.

Aan hen een woord van dank voor het werk in het parlement ten behoeve van de Nederlandsche arbeidersklasse verricht.

Hieronder volgt, naast het ledental in elk gewest, het totaal aantal uitgebrachte stemmen, het aantal, uitgebracht op onze lijst, benevens de percentelijke verhouding tusschen het aantal roode stemmen en het totale aantal uitgebrachte stemmen.

Ter vergelijking voegen wij dezelfde cijfers van de verkiezing in 1918 er bij.

Gewest	1918				1922				Stijging of daling in procenten
	Aant. leden	Aantal geldige stemmen	Sociaal-dem. stemm.	pCt.	Aant. leden	Aantal geldige stemmen	Sociaal-dem. stemm.	pCt.	
Friesland	4.568	84.342	26.818	31.7	5.219	176.145	43.538	24.7	- 7
Groningen	3.106	71.933	24.908	34.6	3.490	156.868	45.355	28.9	- 5.7
Drente	1.668	38.857	11.445	29.4	2.477	80.269	19.255	24.0	- 5.4
Overijsel	2.299	92.844	20.390	21.9	2.683	192.476	38.500	20.0	- 1.9
Gelderland	3.895	147.455	27.835	18.8	3.801	316.389	46.849	14.8	- 4
Utrecht	1.663	66.795	12.979	19.4	2.015	153.064	28.703	18.7	- 0.7
Noord-Holland N.	3.020	70.997	15.232	21.4	3.255	145.824	30.172	20.6	- 0.8
Noord-Holland Z.	1.930	62.046	11.734	18.9	1.986	135.350	27.213	20.1	+ 1.2
Amsterdam	5.032	123.699	33.411	27.0	5.397	297.076	85.739	30.0	+ 3
Rotterdam	1.941	90.853	39.397	43.3	3.022	207.313	69.705	33.6	- 9.7
Den Haag	1.563	64.022	20.225	31.5	1.776	161.704	40.476	25.0	- 6.5
Zuid-Holland	4.410	156.325	31.631	20.2	4.672	338.134	52.373	15.5	- 4.7
Zeeland	569	50.315	4.917	9.7	608	104.801	9.573	9.1	- 0.6
Noord-Brabant	867	145.796	8.145	5.5	740	310.991	15.562	5.0	- 0.5
Limburg	1.097	77.940	7.078	9.0	675	170.183	16.759	9.8	+ 0.8
	37.628	1.344.209	296.145	22.0	41.816	2.928.587	567.772	19.38	- 2.62

Om de wanverhouding te demonstreeren, die vooral in de grootere steden bestaat tusschen onze roode stemmen en 't aantal leden in onze partij georganiseerd, laten wij hieronder een staat volgen, die 't totaal aantal uitgebrachte stemmen, de stemmen op onze lijst en 't ledental in 13 van de voornaamste plaatsen aangeeft, benevens de procentelijke verhouding tusschen deze drie getallen. Wij meenen er 't bewijs uit te kunnen putten, dat versterking der partij in deze centra zeer wel mogelijk is

Plaatsen.	Totaal aantal uitgebrachte stemmen op 5 Juli 1922.	Totaal aantal stemmen uitgebracht op de S. D. A. P.	Aantal leden 30 Juni 1922.
Amsterdam	279.076	83.739	5.454
verh. in %	100	30.01	1.95
Rotterdam	222.807	69.705	3.078
verh. in %	100	31.28	1.38
Den Haag	161.246	40.476	1.790
verh. in %	100	25.10	1.11
Leeuwarden	20.228	7.331	794
verh. in %	100	36.24	3.92
Groningen	42.309	12.395	809
verh. in %	100	29.29	1.91
Assen	7.365	2.315	402
verh. in %	100	31.43	5.45
Zwolle	16.652	5.048	622
verh. in %	100	30.31	3.73
Arnhem	32.282	8.908	676
verh. in %	100	27.59	2.09
Utrecht	63.818	17.897	915
verh. in %	100	28.04	1.43
Haarlem	36.203	10.892	498
verh. in %	100	30.08	1.37
Middelburg	8.993	1.721	170
verh. in %	100	19.13	1.89
's Hertogenbosch	15.597	1.768	103
verh. in %	100	11.33	0.66
Maastricht	14.649	5.641	183
verh. in %	100	38.50	1.24

DE SCHRIFTELIJKE VERKIEZINGS-PROPAGANDA.

Bij de Kamerverkiezing werd de schriftelijke propaganda verzorgd vanuit een centraal punt.

Zoals in het verslag over 1921 reeds vermeld is, benoemde het P.B. een commissie voor de te voeren schriftelijke propaganda, bestaande uit J. F. Ankersmit, A. B. Kleerekoper en C. Werkhoven.

Door deze commissie zijn in overleg met het P.B. uitgegeven: 5 (vijf) verkiezingskranten, 1 (een) verkiezingmanifest, 1 (een) manifest voor de vrouwen, 2 (twee) groote verkiezingsplaten, 2 kleine verkiezingsplaten, en 1 (een) letterbiljet.

Hieronder laten wij volgen een volledig overzicht van het aantal exemplaren, dat van elk der kranten, manifesten en platen door elke gewestelijke en stedelijke federatie verspreid is.

G e w e s t	Aantal			Totaal	Verk. manifest	Vrouwen manifest	Totaal		Letterbiljet Hahn/r.	I e		2 e		Totaal
	1e krant	2e krant	3e krant				Aantal 4e krant	Aantal 5e krant		1e plaats Bottema	2e plaats Jordaan	kl. plaat Bottema	kl. plaat Jordaan	
Amsterdam	100.800	100.025	100.025	100.000	100.025	100.000	500.875	1887	3802	12.290	1.1005	900	23.295	
Den Haag	30.000	48.000	48.000	50.000	— *	15.000	178.000	1802	— *	— *	— *	— *	900	
Rotterdam	40.000	60.000	60.000	— *	— *	100.000	110.000	500	— *	— *	— *	— *	— *	
Friesland	67.000	69.500	69.500	70.000	69.300	69.300	345.300	625	2400	4.000	5.480	5.480	9.480	
Groningen	42.000	44.000	52.000	57.000	58.000	60.000	253.000	250	400	4.480	4.000	4.000	8.480	
Drente	25.000	21.500	22.250	16.400	17.300	29.750	120.000	120	540	4.800	5.000	5.000	9.800	
Overijssel	55.000	65.600	65.300	69.950	71.550	71.550	327.450	588	1131	12.380	12.950	12.950	25.330	
Gelderland	56.600	67.600	70.600	77.000	71.000	25.000	342.800	545	1036	7.275	10.950	10.950	18.225	
Utrecht	32.000	42.000	42.000	45.000	45.000	26.400	200.000	650	1050	4.500	5.500	5.500	10.000	
N.-Holland N.	34.500	53.360	53.360	59.850	61.400	61.700	255.560	710	1201	4.085	8.925	8.925	12.960	
N.-Holland Z.	34.300	39.600	41.150	40.400	40.400	41.650	191.450	327	733	2.270	24.000	24.000	26.270	
Zuid-Holland	80.000	79.700	108.500	40.000	27.000	79.100	330.200	200	700	15.340	5.500	5.500	20.840	
Zeeland	8.600	15.400	31.100	31.000	28.500	28.500	114.600	50	100	1.000	700	1.000	1.700	
Noord-Brabant	20.210	35.400	42.550	47.750	50.500	57.750	196.410	325	495	2.450	3.550	3.550	6.000	
Limburg	12.700	14.000	14.000	35.000	40.000	40.000	111.700	100	300	2.000	1.200	1.200	3.200	
	638.710	722.175	813.785	740.100	679.965	805.050	3.594.745	6566	12.902	76.820	99.660	99.660	176.480	

* Rotterdam en Den Haag onttrokken zich gedeeltelĳkaan de afspraken op de bijeenkomst van 21 Jan. gemaakt, door sommige kranten en platen niet af te nemen.

Bovendien werden in samenwerking met den boekhandel „Ontwikkeling” de hieronder volgende verkiezingsbrochures uitgegeven.

Uit het overzicht blijkt hoeveel exemplaren van elk dezer brochures is verkocht. (Zie staat A)

Naast deze uitgaven werd ook het uitstekend verzorgde boekje van p.g. J. H. Schaper „De Strijd van 1922” uitgegeven. Voor dit werkje bleek groote belangstelling te bestaan. De oplaag die, ondanks den zeer hoogen prijs van f 2.50, op een 200-tal na uitverkocht is, bedroeg 1500 exemplaren.

* * *

Wanneer men deze gegevens goed beschouwt, zal voor ieder vaststaan, dat een golf van roode lectuur over het land is gegaan. 't Spreekt vanzelf, dat deze eerste proef verschillende fouten aankleefden, die we een volgende keer hopen te vermijden.

De verspreiding van al dit materiaal is, zooals door het nemen van eenige steekproeven bleek, best geweest. Over de uitslag der verkiezingen, de gemaakte fouten bij de actie, de zwakke plekken in ons kiezerscorps etc., zal de partij-secretaris nader aan 't Partijbestuur rapporteeren.

Wij kunnen ons overzicht over deze schriftelijke verkiezings-propaganda niet eindigen, zonder een woord van dank te brengen, aan den directeur van „Vooruitgang”, p.g. H. Masereeuw en zijn personeel, die ons bij de

verzorging en expeditie van deze groote hoeveelheden drukwerk steeds met de grootste toewijding hebben gesteund, en aan p.g. Feitsma, die door 't belangeloos aanbrengen van advertenties gezorgd heeft, dat onze bladen zoo goedkoop konden zijn.

* * *

Tenslotte zij vermeld, dat de verkiezings-actie in de drie zuidelijke provincies gevoerd werd door een commissie onder leiding van den partijpenningmeester.

CENTRALE CURSUS VOOR GEMEENTEPOLITIEK.

In navolging van de Soc. Cursus in 1920 en de Vrouwencursus in 1921, werd dit jaar op 3, 4 en 5 November een centrale cursus in Gemeentepolitiek georganiseerd te Amsterdam. Voor dezen cursus, die in de Veilingzaal van de Beurs gehouden werd, was de belangstelling zeer groot.

Tot deelname aan dezen cursus waren uitgenoodigd alle soc.-dem. wethouders. Bovendien werden door de gewesten een aantal personen aangewezen, die geschikt en bereid waren, gewestelijke of plaatselijke cursussen over gemeentepolitiek te leiden. Daarenboven namen ook nog enkel personen deel, buiten bezwaar van de Partijkas.

Het volgende programma werd op dezen cursus uitgevoerd:
(Zie staat B)

A	SCHRIJVER	TITEL	Oplaag	Verkocht
	A. B. Kleerekoper	Het zesde Gebod	7500	7130
	S. Groeneweg	't Moederschap in eere	5000	4050
	J. J. Bekaar	De Domme Man die lid werd van de S. D. A. P.	10000	7875
	J. Hesselink	Waarom broeder Bernardus lid van de S. D. A. P. wilde worden	5000	4830
	J. v. d. Tempel	De Nieuwe Samenleving	5000	3230
	G. W. Sannes	Ontwapening (4e druk)	5000	2340
	W. van Weerdigen	Hoe het Stadje der Anti's rood stemde	5000	2700
	P. Hiemstra	Hoe zult ge stemmen	8000	5710
	W. v. d. Sluis	Het Landbouwprogram der S. D. A. P.	5000	4800
	B. J. v. Stapele	De Ambtenaren en de Verkiezingen	5000	2290
	H. J. v. Braambeek	Met Dubbele Tractie	5000	2025
	F. L. Os-endorp	Waakt voor Uw onderwijs	5000	1580
	N. v. Hinte	Let op hun daden	5000	3380
	W. v. d. Sluis	Tuinders en kweekers	5000	950
	E. H. S. Hoogwinkel	De Wapens Neer	7000	7000
			<hr/>	
			87500	59890

B	DAG EN UUR.	ONDERWERP.	INLEIDER.
	Vrijdag 1—1½ uur	Opening.	W. H. Vliegen.
	„ 1½—3 „	De gemeente en het werklozenvraagstuk. Steunverleening werkverschaffing, rijksvoorschriften daaromtrent	J. v. d. Tempel.
	„ 3—3½ „	Discussie.	
	„ 3½—5 „	Soc. Dem. Gemeentepolitiek ten plattelande	K. Brok
	„ 5—6 „	Discussie.	
	„ 7½—9 „	De gemeente en de woningbouw, ook ten plattelande	Ir. Bakker--Schut.
	„ 9—10 „	Discussie.	
	Zaterdag 9—10½ „	Gemeente-financiën. Belastingbronnen, bedrijfspolitiek, winst uit bedrijven, verhouding tot het Rijk, praktische moeilijkheden etc.	F. M. Wibaut.
	„ 10½—11½ „	Discussie.	

DAG EN UUR.	ONDERWERP.	INLEIDER.
" 1-2½ "	De gemeente en het onderwijs. Welke goede maatregelen kunnen onze raadsleden uit de Lager Onderwijswet halen? Wat kunnen zij doen voor het Hooger-, Middelbaar- en Voorbereidend Onderwijs ?	F. L. Ossendorp.
" 2½-3½ "	Discussie.	
" 3½-5 "	De beperkte mogelijkheden van het gemeentebestuur, macht van regeering en gedeputeerde staten. Bevoegdheid van den raad en het college van B. en W., recht van beroep, etc.	W. H. Vliegen.
" 5-6 "	Discussie.	
" 8-9½ "	Wat kunnen de gemeenteraden doen op 't gebied van de levensmiddelenvoorziening?	S. R. de Miranda.
" 9½-10 "	Discussie.	
Zondag 10-11½ "	De gemeente en de volksgezondheid	Mw de Vries—Bruin
" 11½-12 "	Discussie.	
" 2-3½ "	De gemeente en de volksontwikkeling, schoolische ontwikkeling voor volwassenen, kunstontwikkeling enz.	A. B. Kleerakoper.
" 3½-4 "	Discussie.	

Het aantal deelnemers aan dezen cursus bedroeg 125.

Verwacht wordt, dat deze cursus in de meeste gewesten niet alleen in de behoefte aan inleiders kan worden voorzien, maar dat ook de eenheid van optreden van onze leden in de verschillende raden er door winnen zal.

Evenals van de vorige cursussen wordt ook van dezen een verslag uitgegeven. Wij veronderstellen, dat dit verslag door de raadsleden en candidaat-raadsleden gretig zal worden gekocht.

COMMISSIES.

Arbeidersvacantieweek.

Door de Commissie voor de Arbeidersvacantieweek werd van 27 Augustus tot en met 3 September een vacatie-bijeenkomst georganiseerd in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Oud-Leusden, bij Amersfoort. Ongeveer 60 personen, woonden deze eerste vacantieweek bij. Door de volgende partijgenooten werd op deze vacantieweek een voordracht gehouden:

F. M. Wibaut over „Economische bedrijfsorganisatie en Sociaal-democratie”.

Mw. Wibaut—B. v. B. over „Een praatje over de toekomst van Huisgezin en kinderopvoeding”.

Ds. Horreus de Haas over „De oorzaak en de betekenis van de versterking van het religieus besef in de laatste jaren”.

F. v. d. Wal over „De noodzakelijkheid van tijdelijke bescherming aan industrieën, die sterk onder de valutaconcurrentie hebben te lijden”.

K. Vorrink over „Een causerie over de jeugdbeweging”.

Prof. Roland-Holst over „Kunst en Socialisme”.

D. Keesing over „Economische Crisis”.

Voor de ontspanning verleenden op verschillende avonden hun medewerking:

Het trio Kwant uit Utrecht, P. Tiggers, Amersfoort, A. M. de Jong, Amsterdam. Mw. Sanders—Herzberg, idem, de gezusters Frank en nog eenige andere partijgenooten.

Deze eerste vacantieweek is in verschillend opzicht een succes geweest. Alleen valt het te betreuren, dat zoo weinig leden van 't kader van partij en vakbeweging er aan deelnamen,

waardoor het geld dat Partij en N.V.V. op deze vacantieweek hebben toegelegd, ons niet zoo nuttig schijnt te zijn besteed als wel gewenscht ware.

BEDRIJFSORGANISATIE.

Deze commissie kwam gedurende dit jaar geregeld bijeen om het vraagstuk der bedrijfsorganisatie verder te bestudeeren. Eenige leden dezer commissie maakten in de maand November een studiereis naar Duitschland, Oostenrijk, Tjecho-Slowakije en Engeland, om daar van de inrichting der bedrijfsraden enz. kennis te nemen. Binnen zeer korten tijd kan het eind-rapport betreffende de bedrijfsorganisatie tegemoet worden gezien.

POLITIEK SYSTEEM.

De commissie ter bestudeering van de politieke voorwaarden, noodig voor de doorvoering der socialisatie, zette gedurende dit jaar haar studie omtrent dit onderwerp voort.

ONDERWIJS-COMMISSIE.

Van deze commissie ontvingen wij in 1921 een onderwijs-paragraaf voor het verkiezingsprogramma. Een rapport omtrent de wijzigingen die in het Onderwijsprogramma der Partij moeten worden aangebracht, mochten wij nog niet ontvangen.

HET VOLK.

Hoewel pg. J. H. Kummer, directeur van „Het Volk”, ontslag had gevraagd tegen 1 Februari 1922, werd hem dit wegens vroegere benoeming in een andere betrekking reeds op 1 Januari verleend en trad dus de nieuwe directie reeds bij den aanvang van het jaar '22 in functie.

Wat het aantal abonnementen betreft kan geconstateerd worden, dat dit, evenals ons ledental, regelmatig steeg.

Ook zal de abonnementsprijsverlaging en de vergrooting der krant tot 8 pagina's mede tot de toename van het lezerstal hebben bijgedragen.

Door de nieuwe directie is gedurende dit jaar de propaganda voor de krant met buitengewone energie ter hand genomen.

Wij wijzen b.v. op de „Volk”-brigades, die voor dezen winter zijn ingesteld en de geregelde

propaganda, die gedurende de verkiezingsactie gevoerd is.

De advertentie-exploitatie is ook op een andere leest geschoeid, zoodat verwacht wordt, dat de financieele uitkomsten gunstiger zullen zijn.

Bovendien besloot de directie in overleg met het P.B. en de besturen der gewesten Groningen en Drente, om met ingang van 1 Januari 1923 tot het uitgeven van een tweemaal per week verschijnend bijblad voor Groningen en Drente over te gaan, dat hoofdzakelijk nieuws uit die omgeving zal bevatten. De redactie van dit blad berust bij D. Bartels en D. Schutter, terwijl de partijsecretaris de samenstelling van de krant ter drukkerij op zich nam.

VOORWAARTS.

De bedrijfsuitkomsten van de N.V. Drukkerij en Uitgeversmaatschappij „Voorwaarts” te Rotterdam, waren over het jaar 1921 zeer gunstig te noemen.

De propaganda voor het Dagblad werd uitstekend gevoerd. Het aantal abonnees bleef ongeveer gelijk.

GEWESTELIJKE PERS.

Goudsch Weekblad.

De afdeeling Gouda besloot in April 1922 tot het uitgeven van een weekblad. Het P.B. keurde deze uitgave krachtens artikel 41 der Statuten om verschillende redenen niet goed. De afdeeling ging des niettegenstaande door met de uitgave, wat door het P.B. ten zeerste werd betreurd. Het P.B. besloot deze zaak nader op het Congres te behandelen.

Arbeidswacht Apeldoorn.

In Apeldoorn werd door onze afdeeling in samenwerking met de Coöperatie en den Bestuurdersbond een plaatselijk weekblad opgericht genaamd, „Arbeidswacht”, waaraan het P.B. ook zijn goedkeuring niet hechtte.

Verder werd gepoogd de uitgave van onze gewestelijke bladen in Brabant, Zeeland, Gelderland en Utrecht in Amsterdam te concentreren. Daar dit voorloopig mislukt is, valt te vreezen, dat de „Strijd” en de „Baanbreker” niet te handhaven zullen zijn.

LAND- EN TUINBOUWBLAD.

Geleerd door de ervaring bij de gehouden Kamerverkiezing, waarbij bleken is, dat groote groepen van kleine boeren en tuinders hun stem niet op onze lijst hebben uitgebracht, besloot het P.B. tot het uitgeven van een maandblad onder bovenstaanden titel.

Het eerste nummer van dit orgaan verscheen 1 December onder redactie van K. Brok, W. v. d. Sluis en C. Werkhoven en werd tegen een prijs van $\frac{1}{4}$ cent per exemplaar aan de afdeelingen geleverd, die voor een goede en accurate verspreiding zorg droegen.

De inhoud wordt zoo geredigeerd, dat het speciaal voor den kleinen boer en tuinder aantrekkelijk is.

De eerste oplaag was pl.m. 59000. Het doel is om 't, na het een jaar tegen een zeer lagen prijs aan de afdeelingen geleverd te hebben, om te zetten in een vast maandblad.

Wij hebben de hoop, dat vele plattelandsbewoners er zich na 't een jaar te hebben ontvangen, op zullen abonneeren, waardoor onzen invloed en het contact met deze bevolkingscategorie verzekerd wordt.

„DE SOCIALISTISCHE GIDS”.

Ons wetenschappelijk maandschrift „De Socialistische Gids” mocht zich in een voortdurende belangstelling van het publiek verheugen.

De financieele uitkomsten zijn over dit jaar ook niet ongunstig te noemen.

De benoeming van den secretaris-redacteur van „De Socialistische Gids”, mr. W. A. Bongger, tot professor aan de Amsterdamsche Universiteit meenen wij hier te moeten memooreeren, daar dit voor de wetenschappelijke vorming van onze studenten van zeer groote beteekenis moet worden geacht.

PROPAGANDISTEN.

Gedurende langen tijd reeds werd sterk de behoefte gevoeld aan een propagandist in het gewest Noord-Brabant. Geen provincie is moeilijker te bewerken dan dit „donkere Zuiden”.

Door Lindeijer werd, voor zoover hem dit mogelijk was, ook de propaganda voor dit gewest gevoerd. Doch doordat p.g. W. C. de Jonge als Kamerlid in Limburg niet herkozen werd, meende het P.B., in overleg met het gewestelijk bestuur, over te moeten gaan tot het aanstellen van De Jonge als propagandist voor Noord-Brabant.

Een woord van dank voor het vele moeilijke werk, dat door p.g. Lindeijer in dit gewest is verricht, is hier wel op zijn plaats.

KWESTIES.

Het is niet mogelijk in dit kort bestek de kwestie in Limburg uitvoerig te behandelen. Vermeld zij slechts, dat de partij-secretaris in alle afdeelingen van de mijnstreek persoonlijk een onderzoek instelde, dat ook de penningmeester er verschillende malen vertoefde en beiden ten slotte tot de overtuiging kwamen, dat de oppositie in verschillend opzicht zeer zwak stond.

Na de jaarvergadering, waar de oppositie de nederlaag leed, kwam er verandering. In Maart nam onze geheele raadsfractie in Heerlen, t. w. mevr. Geijs-Rappaange, W. Smid, M. Noordwijk en H. Garritsen, en bloc ontslag en bedankte als lid voor de Partij of werd geroyeerd. Daar er slechts één opvolger meer op de lijst stond, werden de 3 andere plaatsen door onze tegenstanders bezet. Vlak voor de verkiezingen werd nog een poging gewaagd om de partijen tot elkaar te brengen. Doch ook deze mislukte.

De invloed van het geschil op de verkiezingen bleek zeer gering te zijn. Limburg was een van de weinige gewesten, waar de uitslag voor de partij gunstiger was dan in 1918.

Den laatsten tijd doen zich enkele verschijnselen voor, die ons de hoop doen koesteren, dat herstel van de goede verhoudingen niet uitgesloten is.

In Winschoten wisten wij in het begin van dit jaar de bestaande kwesties uit den weg te ruimen, door de van meening verschillende personen weer tot elkaar te brengen.

In de afdeeling Wormerveer waren moeilijkheden gerezen door de handelingen van onze vroegere wethouder Schrijver. Nadat deze vervangen was door p.g. Westervoort keerde de rust spoedig terug.

Aangezien onze lijst uitgeput was, kregen onze tegenstanders de meerderheid in den Raad en toen deze de bekende voorwaarden voor 't verkrijgen van een leening door bemiddeling

van 't Rijk aanvaardde, meenden wij de afdeeling te mogen adviseeren de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van dit besluit niet op onze wethouders te doen neerkomen, weshalve zij zich als wethouder terug trokken.

In verband met de samenstelling van de candidatenlijst voor Groningen en Drente onstond er een geschil tusschen P.B., gewestelijk bestuur en partijgenoot Kalter. Op de laatst gehouden jaarvergadering van 't gewest Drente werd ook deze kwestie bevredigend opgelost.

Ten slotte mogen nog even de moeilijkheden worden gememoreerd die tusschen 't P.B. en p.g. Melchers waren gerezen. Een gemeenschappelijke verklaring van Ds. Melchers en den partijsecretaris in „Het Volk” gepubliceerd heeft deze kwestie beëindigd.

In Assen ontstonden moeilijkheden, doordat de voorzitter van den Bestuurdersbond, tevens lid van onze raadsfractie, in ging tegen een besluit van de raadsfractie omtrent de voorwaarden, waaronder aan de werkverschaffing werd gewerkt. Verschillende vergaderingen werden over deze zaak belegd. Overleg werd gepleegd met het N. V. V. en de betrokken vakorganisaties, waardoor men voorloopig de zaak tot een goede oplossing wist te brengen.

INTERNATIONALE BETREKKINGEN.

In Februari nam p.g. Vliegen deel aan een vergadering van het bestuur der 2e Internationale te Frankfurt.

Op de conferentie te Berlijn, den 2den April gehouden, waar voor het eerst de drie Internationales bijeen waren, vertegenwoordigde p.g. W. H. Vliegen onze partij.

Als afgevaardigde naar het Pauscongres van onze Belgische zusterpartij op 16 en 17 April l.l. benoemde het P.B. p.g. F. v. d. Goes.

Door p.g. F. M. Wibaut werd in Mei in Keulen aan een zitting van de Tweede Internationale deelgenomen.

Den 17den Juni woonde p.g. F. M. Wibaut en W. H. Vliegen een zitting van het Bureau der Tweede Internationale te Londen bij.

P.g. P. Voogd en C. Werkhoven werden aangewezen om onze partij te vertegenwoordigen op de Internationale Conferentie voor Arbeidersontwikkeling op 10 en 17 Augustus te Brussel. Door verhinderd van de partijsecretaris viel onze penningmeester W. Drop in.

Bovendien woonde het P.B., Eerste- en Tweede Kamerfractie en p.g. H. H. v. Kol het Wereldvrede-congres te 's Gravenhage bij; terwijl Troelstra, Vliegen en Wibaut de in Juli gehouden conferentie van het I.V.V. met de 2de en 2½de Internationale bijwoonden te Amsterdam.

Als blijk van onze Internationale solidariteit besloot het P.B. het Fransche Dagblad der onafhankelijke partij „Le Populaire”, dat financieel zwak stond, te steunen met een bedrag van 5000 francs.

ARBEIDERS JEUGDCENTRALE.

De A. J. C. heeft gedurende dit jaar haar plaats in onze arbeidersbeweging veroverd.

Op het Congres, dat gedurende het Pinksterfeest te Hilversum op „Zonnestraal” gehouden werd, zijn voorstellen aangenomen, waardoor de mogelijkheid werd geopend, dat in het Centraal Bestuur ook twee Jeugdcommissieleden en drie B leden konden worden gekozen. Het

P. B. en het N. V. V.-bestuur hechten aan deze voorstellen haar goedkeuring, waardoor de eerste stap gezet is naar meerdere zelfregering der A. J. C.

In dit jaar werd een begin gemaakt met de uitgave van het driemaandelijksch tijdschrift „Opgang”, onder redactie van K. Vorrink. In enkele maanden wist men de oplage op 4500 te brengen. De prijs is slechts f 1.25 per jaar. De maand December van dit jaar, was gewijd aan een speciale „Opgang” propaganda. Terwijl wij dit schrijven is het resultaat nog niet bekend.

Het ledental bedroeg op 1 Okt. 1922 10875.

Een gevoel van saamhoorigheid, van discipline bezielt de organisatie; het verlangen naar schoonheid groeit.

In 't a'lgemeen valt te constateeren, dat over de arbeidersjeugd een nieuwe geest is vaardig geworden, die veel voor de toekomst belooft.

VERTEGENWOORDIGING.

Het P.B. benoemde W. Drop en J. A. Bergmeijer tot vertegenwoordigers der Partij op het in Mei in Zwolle gehouden Congres voor Plaatselijke Keuze en Suze Groenweg en Bergmeyer tot afgevaardigden naar de herdenking van het 80-jarig bestaan der Ned. Ver. tot afschaffing van Alcoholh. Dranken.

Als afgevaardigde voor het A. J. C.-congres te Hilversum, benoemde het P.B. p.g. J. A. Bergmeyer, die ook aangewezen werd het P.B. op het feest van het 25-jarig bestaan der afdeeling Enschede te vertegenwoordigen.

DE NOOD IN DE VENEN.

In 't verslag over 1921 werd reeds gememoreerd hoe door één Oproerige Krabbel van p.g. Kleerekoper een zeer groot bedrag voor de noodlijdende in de veenen bijeengebracht werd.

Het is ondoenlijk een geheel gespecificeerde uiteenzetting te geven van hetgeen aan voeding en goederen in de verschillende plaatsen gedistribueerd is.

De partijsecretaris vertoefde eenige dagen in de veenen om in overleg met een vertegenwoordiger van de landarbeidersbond de dekens en kleeding zoo billijk mogelijk te verdeelen.

Wij volstaan met hier te vermelden, dat verdeeld kon worden:

16600 kilogram brood.

3022 dekens.

33174 stuks onderkleeding en kousen.

ONTWAPENINGSKRABBEL.

Een even groot succes als de „Krabbelpenning” voor de veenen, had Kleerekopers oproep om geld bijeen te brengen voor een ontwapeningsfonds. In totaal werd daarvoor f 28.000 opgebracht. Een bewijs van de invloed der krabbels en... van de offervaardigheid der partijgenooten.

BOND VAN SOC.-DEM. VROUWENCLUBS.

De samenwerking met het Hoofdbestuur van den Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs, kwam gedurende het afgelopen jaar niet volkomen tot haar recht. Van beide kanten werd sterk gemis aan een nauwere samenwerking gevoeld.

Om hieraan tegemoet te komen, werd in gezamenlijk overleg besloten, dat ook het Secretariaat van den Bond van Vrouwenclubs en de

administratie van de „Proletarische Vrouw” in de gebouwen op de Keizersgracht 376, Amsterdam zouden worden ondergebracht.

Overwogen wordt, of ook het Hoofdbestuur van den Bond evenals de redactie van „Het Volk” een vertegenwoordigster in het P.B. kan hebben, met adviseerende stem, terwijl plannen aanhangig zijn om de exploitatie van de „Prol. Vrouw” te doen geschieden door ’t „Volk”, waardoor de mogelijkheid van een wekelijksche verschijning geopend wordt.

Wij meenen ook hier de aandacht te moeten vestigen op het buitengewoon belangrijke „Rapport van de Enquête naar den toestand der kraamvrouwen te Amsterdam, Den Haag en 5 gemeenten in Twente, ingesteld door den Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs en uitgegeven door het P.B.

Dit rijk gedocumenteerd geschrift bevat een schat van materiaal voor hen, die de propaganda voor de Moederschapszorg hebben te voeren.

De interesse voor het verslag van den het vorig jaar gehouden Vrouwenkursus, is bij de vrouwen niet bijster groot.

Wij vermelden dit hier, omdat wij hopen, dat — wanneer het secretariaat van den Bond met dat van de Partij in één gebouw zal zijn vereenigd, — ook de afzet van geschriften, die speciaal voor de vrouwen worden uitgegeven, door een gezamenlijke propaganda, beter tot zijn recht zal komen.

KNIPSELARCHIEF.

Bij den aanvang der verkiezingscampagne is door het Partijsecretariaat een begin gemaakt met het aanleggen van een verzameling knipsels uit de geheele pers. Dit knipselarchief bevat gegevens over allerlei onderwerpen, die in den dagelijkschen strijd, ’t zij in debat, ’t zij voor redevoeringen of anderszins, gebruikt kunnen worden.

Wij hebben onzen sprekers een uitvoerige lijst toegezonden van de onderwerpen, waarover wij knipsels beschikbaar hebben.

Deze gegevens worden door ons op verzoek aan onze sprekers, schrijvers enz. in bruikleen gegeven.

Ook zijn wij gedurende dit jaar bezig geweest de bibliotheek van de vroegere soc.-dem. Studieclub op kaart te brengen, doch door de vele drukke werkzaamheden, aan de gehouden verkiezingen verbonden, zijn wij daarmee nog niet gereed gekomen.

Desniettegenstaande hebben wij in het afgelopen jaar reeds vele partijgenooten van materiaal over bepaalde onderwerpen kunnen voorzien.

Wij hebben de hoop op den duur onze sprekers, debaters en schrijvers ruimschoots van dokumenten te kunnen voorzien.

BUREAU GEMEENTERAADSLEDEN.

Ons bureau voor sociaal-democratische gemeenteraadsleden mocht zich dit jaar in groote belangstelling verheugen.

Wij hadden het genoegen pl. m. 250 maal diverse raadsleden van advies te kunnen dienen; daarenboven werd een groot aantal aanvragen om advies rechtstreeks tot p.g. Vliegen gericht.

Bovendien richtten wij een verzoek tot al onze raadsfracties, om ons te willen mededeelen wat er in de verschillende gemeenten aan het onderwijs aan volwassenen en aan de kunstontwikkeling van volwassenen wordt ge-

daan, terwijl reeds eerder gepoogd werd een overzicht samen te stellen van de tarieven voor gas en electriciteit, belastingaftrek en schoolgeld.

Een algemeene klacht, die we hier weer moeten uiten is deze, dat zeer veel fracties ons het antwoord schuldig bleven.

Wij hopen, dat ook dit veranderen zal.

Door het P.B. werd bepaald, dat de gewestelijke vereenigingen over 1922 50 pCt. van de te innen contributie zouden ontvangen, in plaats van 25 pCt., zooals in 1921 het geval is geweest.

Plannen zijn in voorbereiding om een serie boekjes uit te geven, gewijd aan verschillende onderdeelen der sociaal-democratische gemeentepolitiek.

VIJF-EN-TWINTIGJARIG PARLEMENTAIR JUBILEUM.

Op waardige wijze werd op 29 October l.l. te Utrecht in „Tivoli” herdacht de kwart-eeuw parlementaire arbeid van onze Kamerfractie.

Als spreker trad op mr. P. J. Troelstra. Van de gelegenheid, de Kamerfractie met dit feit geluk te wenschen, werd door vele personen en organisaties gebruik gemaakt.

De „Stem des Volks” te Utrecht en het „Utrechtsch Stedelijk Orchest” verleenden hun medewerking aan dit feest.

Door de stedelijke en gewestelijke federaties werd pl. m. een week later gewestelijk een feest georganiseerd, waaraan door afgevaardigden der afdeelingen werd deelgenomen.

Ook heeft het P.B. een brochure samen laten stellen, die door „Ontwikkeling” werd uitgegeven, waarin op uitnemende wijze een overzicht wordt gegeven van de resultaten van het 25-jarige werk onzer fractie.

ACTIES.

Bijzondere acties, buiten onze geheele verkiezingscampagne, hebben wij dit jaar niet te vermelden.

Ons 1 Mei-feest slaagde overal in het land. De leuze was: „Ontwapening en Socialisatie”. Afzonderlijk vestigen wij hier even de aandacht op den gehouden Vrouwendag op 3 Juli l.l., twee dagen voor de Kamerverkiezingen. In een zeer groot aantal plaatsen werd op dien dag door de vrouwen een flinke straatpropaganda gevoerd, terwijl o. a. een voor dien dag geschreven vlugschrift „De Wapens neer!”, van de hand van mevr. Hoogwinkel, werd beschikbaar gesteld.

Een indrukwekkende demonstratie werd gehouden op 25 April in samenwerking met het N. V. V. in den tuin van het Volksgebouw te 's-Gravenhage, tegen de verknoeiing van de Arbeidswet-Aalberse. Het woord werd gevoerd door F. v. d. Walle en J. W. Albarda.

Ten slotte zij hier nog vermeld, dat in de maand December de voorbereidende maatregelen werden getroffen voor een in Januari 1923 te houden propaganda-maand.

HET PROCES TEGEN DE SOCIAAL-REVOLUTIONAIRES.

De belangstelling van het geheele wereldproletariaat is dit jaar gericht geweest op de moordprocessen, die door de Russische Sovjet-regering tegen de sociaal-revolutionairen gevoerd zijn.

Ook het P.B. schonk de noodige aandacht aan deze zaak. Den 16en Maart werd namens de Partij het volgende telegram verzonden:

„Derde Internationale Moscou,

Uit naam van de Hollandsche Socialistische Partij bezweren wij U het proces tegen de sociaal-revolutionairen niet te beginnen, voor dat gelegenheid is gegeven aan de bijeenkomst van de drie uitvoerende besturen te Berlijn, zich rekenschap te geven van het karakter der beschuldigingen.

(w. g.) VLIEGEN, voorzitter.
„ WERKHOVEN, secretaris.”

Uit de besprekingen op het Congres te Berlijn gevoerd, waar voor het eerst de drie Internationalen bijeen waren, vloeide voort, dat de sociaal-revolutionairen drie onpartijdige advocaten mochten kiezen, die niet in Rusland woonachtig waren.

Het bestuur der Tweede Internationale vond Em. Vandervelde, Kurt Rosenfeld en Liebknecht bereid om als verdedigers voor de sociaal-revolutionairen in Moscou op te treden.

Uit gevoel van eerbied voor deze moedige daad, zond het P.B. op 20 Juni het volgende telegram aan Em. Vandervelde:

„Het Partijbestuur der S. D. A. P. in Nederland zendt den buitenlandschen verdedigers der vervolgte sociaal-revolutionairen in Moscou de betuiging van hun gevoelens van eerbied en van bewondering bij het vervullen van de taak, welke zij ter wille van het recht en de vrijheid onder de moeilijkste omstandigheden op zich hebben genomen.

(w. g.) VLIEGEN.
„ WERKHOVEN.”

Als algemeen bekend mag worden beschouwd, dat de verdediging der sociaal-revolutionairen moest worden ongegeven door het ontreden der Russische bolsjewisten.

Het P.B. maakte van de gelegenheid gebruik om de verdedigers uit te noodigen in een groote openbare vergadering de toedracht van het proces mede te deelen.

Vandervelde was hiertoe bereid en sprak op 10 Juli te Amsterdam in het Concertgebouw een schitterend gedocumenteerde rede uit.

De volgende motie werd op deze meeting aangenomen en als telegram aan de Sovjet-regering verzonden:

„De groote vergadering van Amsterdamsche sociaal-democraten, gehouden op 10 Juli in het Concertgebouw, bezocht door ongeveer 2000 personen,

gehoord de uiteenzettingen van partijgenoot Vandervelde over het proces te Moscou, waarin een aantal verdienstelijke socialistten met een gerechtelijken moord worden bedreigd,

protesteert met alle kracht tegen deze misdadige voornemens en eischt in naam van het internationaal socialisme, zoowel als in dien van de gewone menschelijkheid, de vrijheid van de beklaagden in dat menschonteerende proces.”

(w. g.) VLIEGEN.
WERKHOVEN.

Ook in Rotterdam werd een groote vergadering belegd, waar het woord werd gevoerd door Kurt Rosenfeld en waar de volgende resolutie werd aangenomen:

„De groote vergadering van Rotterdamsche sociaal-democraten, gehouden op 23 Juli in het W. B. Theater,

gehoord de uiteenzettingen van partijgenoot Rosenfeld over het proces te Moscou, waarin een aantal verdienstelijke socialistten met een gerechtelijken moord worden bedreigd,

protesteert met alle kracht tegen deze misdadige voornemens en eischt in naam van het internationaal socialisme, zoowel als in dien van de gewone menschelijkheid, de vrijheid van de beklaagden in dat menschonteerende proces.”

Bovendien werden nog eenige telegrammen naar Rusland verzonden naar aanleiding van het feit, dat „de Tribune” had verklaard, de doodstraf niet wenschelijk te achten voor de sociaal-revolutionairen.

PARTIJSECRETARIAAT.

Naarmate de actie en de werklust in het land toenamen, kregen ook de werkzaamheden op het secretariaat grooter omvang. Het vanuit een centraal punt verzorgen van het verkiezingsmateriaal, de verkiezingskranten, manifesten, platen enz., heeft handen vol werk gegeven.

Ook de inrichting en het bijhouden van het knipselarchief droeg er het noodige toe bij.

In 1921 ontvingen wij pl.m. 12000 stuks post, in 1922 ruim 15000. Daarenboven ontvingen wij voor het Bureau voor Gemeenteraadsleden pl.m. 500 brieven. Verzonden werden in 1921 pl.m. 3000 brieven, en ongeveer 3000 bestellingen; in 1922 pl.m. 6000 brieven en 3000 bestellingen aan zegels, kasboeken enz. Voor het Bureau Gemeenteraadsleden werden ongeveer 250 brieven met adviezen en een drietal circulaire met verzoeken om gegevens verzonden.

Bovendien werden groote hoeveelheden drukwerk verwerkt, die op het secretariaat werden vermenigvuldigd. Opgemerkt mag worden, dat door de groote ijver van ons personeel dit meerdere werk zonder personeelsuitbreiding is verricht.

Het gebrek aan kantooruimte, waarmede wij dit jaar ook weer zeer te kampen hadden, zal nu spoedig tot het verleden behooren, daar door de N. V. drukkerij „Vooruitgang” het aangrenzende perceel 380 is aangekocht, waarin de redactie van „Het Volk” en een deel van „Ontwikkeling” zal worden ondergebracht. De vertrekken, die daardoor in perceel No. 376 vrijkomen, zullen gebruikt worden om 't secretariaat van de Vrouwenclub en de administratie van de „Prol. Vrouw” onder te brengen, terwijl tevens de bibliotheek van de soc.-dem. Studieclub, het materiaal van het bureau van soc.-dem. Raadsleden en 't knipselarchief, benevens 't oude archief van de partij een behoorlijke berging zullen vinden.

Gezien de financieele toestand der partij, zal 't — helaas — niet mogelijk zijn in één slag de geheele kantooren- en bibliotheek-inrichting in orde te maken.

Wij hopen echter binnen niet te langen tijd ons secretariaat zoodanig te kunnen outilleeren, dat aan alle aanvragen om materiaal voor sprekers, schrijvers en debaters, aan alle verzoeken om gegevens uit de geschiedenis der partij, behoorlijk kan worden voldaan.

Reeds hier kan worden medegedeeld, dat pogingen in 't werk worden gesteld, om maandelijks onze sprekers, schrijvers, debaters, huisbezoekers op de hoogte te houden van de belangrijkste feiten, die voorvallen op 't gebied van Tweede en Eerste Kamer, Staten en Gemeenteraden.

PERSONALIA.

Van hen, die de Partij in dit jaar zijn ontvallen noemen wij I. Brouwer en L. B. A. Rolff.

Brouwer was gedurende 24 jaar hoofdbestuurder van den A. N. D. B. en algemeen bekend en bemind, ook buiten de partij, door zijn grooten rechtschapenheid. Rolff was een van die trouwe, stille werkers, waar de Partij trotsch op mag zijn en die de Partij groot maken zonder dat hun naam altijd in het openbaar wordt genoemd. Bovendien verloor de Partij een trouwen vriend in prof. Mr. B. H. Pekelharing.

* * *

Een prettige taak is het tenslotte ook hier te herdenken den 60-sten verjaardag van onzen partijvoorzitter W. H. Vliegen, die op 20 Nov. l.l. werd gevierd. Deze belangrijke dag in het leven van Vliegen werd op waardige wijze door de Partij herdacht. Het P.B. bood den jubilaris in Café Parkzicht te Amsterdam een receptie aan, waar vrienden en bekenden, partijgenooten uit het geheele land van de gelegenheid gebruik maakten om Vliegen met dien dag geluk te wenschen. Daar bleek, welke groote plaats Vliegen in de harten van onze partijgenooten inneemt. Een zeer groot aantal bloemstukken werd den 60-jarigen dien dag aangeboden. Honderden telegrammen en brieven met felicitaties werden hem toegezonden.

Als blijkt, dat onze Partij weet te waardeeren de onbezweken trouw, de groote geestesgaven en stalen ijver van onze voorzitter, wordt

hem als blijvende herinnering door vrienden en partijgenooten aangeboden een portret, dat door dr. Jan Veth zal worden geschilderd. Moge hij nog lang de kracht vinden om het proletariaat voor te gaan op den weg, die het voeren zal naar het Socialisme.

Een andere herinneringsdag, waaraan slechts even in de pers aandacht werd geschonken, was het 25-jarige lidmaatschap onzer Partij van Wibaut en zijn vrouw. Ook hier meenen wij dit feit te moeten memoreeren en de wensch uit te spreken, dat zij nog vele jaren onze voorgangers mogen blijven.

Ten slotte zij hier herinnerd aan den 25-jarigen parlementairen arbeid, door onzen partijleider pg. Troelstra, in het parlement verricht. In Juni 1897 deed hij zijn intrede in 's lands vergaderzaal. Veel, zeer veel is door hem in samenwerking met de fractie in deze periode tot stand gebracht, maar nog veel blijft er te wenschen over. Ook op deze plaats spreken wij de hoop uit, dat de man, onder wiens aanvoering en leiding de Partij reeds zooveel voor de arbeidersklasse veroverde, nog lang de kracht moge behouden om zijn groote leidersgave, zijn machtigen wil, zijn warm hart en verzienden blik aan te wenden tot heil der Partij, ten voordeele van het gansche proletariaat.

C. WERKHOVEN.
Partijsekretaris.

Concept-Begrooting van Inkomsten en Uitgaven voor het jaar 1923.

ONTVANGSTEN.

UITGAVEN.

1. Kantoormeubilair	Pro Mem.
2. Partijbureau	f 2.000.—
3. Bureankosten	" 1.500.—
4. Salarissen bestuurders	" 9.000.—
5. Reis- en verblijfkosten bestuurders	" 2.000.—
6. Kosten Partijbestuur	" 1.500.—
7. Congreskosten	" 10.000.—
8. Kosten Partijraad	" 1.000.—
9. Salarissen propagandisten	" 25.800.—
10. Invaliditeitsverzek. propagandisten	" 500.—
11. Salarissen personeel	" 12.000.—
12. Invaliditeitsverzekering personeel	" 500.—
13. Bureaubehoeften	" 1.000.—
14. Porti, telegrammen en telefoon	" 4.000.—
15. Drukwerk	" 1.800.—
16. Bibliotheek en archief	" 2.500.—
17. Internationale verbindingen	" 3.000.—
18. Subsidies	" 8.500.—
19. Partijcommissies	" 1.500.—
20. Contributiën	" 100.—
21. Pensioenen	" 3.250.—
22. Propaganda en actie	" 3.550.—
Totaal	f 95.000.—

1. Contributie afdelingen	f 94.000.—
2. Contributie verspreide leden	" 300.—
3. Bijzondere bijdragen	" 700.—

Totaal . . . . . f 95.000.—

TOELICHTING INKOMSTEN.

I. Om het geraamde bedrag van f 94.000 uit de contributie der leden te bereiken, zal een totaal ontvangst van f 235.000 noodig zijn. Immers, de afdelingen behouden van de waarde der bestelde zegels de helft, is f 117.500.— en de gewesten en federatie's ontvangen 10 pCt. van deze zegelwaarde door bemiddeling van het Partijbestuur, is dus 23.500.—, totaal f 141.00.— blijft alzoo f 94.000.—. Het is van belang er de aandacht op te vestigen, dat van dit bedrag bovendien afgaat f 25.800.— voor salariering en toelage aan propagandisten enz. en f 500.— kosten

ten behoeve van deze, zoodat het Partijbestuur werken moet met een geregeld inkomen van **f 67.700.—** Tegenover de gedachtengang, die omtrent de inkomsten voor de Partijkas bij een aantal afdelingen blijkt te bestaan, schijnt het ons nuttig deze feiten te releveeren.

Omtrent de vaststelling van deze begrootingspost het volgende:

De waarde der tusschen 1 Januari en 1 Oct. verzonden zegels bedroeg f 192.527.90. Geschat vierde kwartaal 1/3 van vorenstaand bedrag, is f 64.175.97, totaal dus f 256.703.87 Specificatie der zegelrekening over de eerste drie kwartalen is als volgt:

157090	×	7	cent is f	10996.30
425965	×	10	„ „	42596.50
136920	×	12	„ „	16430.40
245625	×	15	„ „	36843.75
174672	×	20	„ „	34934.40
70683	×	25	„ „	17670.75
40353	×	30	„ „	12105.90
7306	×	35	„ „	2557.10
45982	×	40	„ „	18392.80

Totaal 1304596   Totaal f 192527.90

Aan werkloozenzegels werden verzonden tusschen 1 Januari en 1 October j.l. 83495 stuks, gemiddeld per kwartaal 27831, is dus te stellen op 111326 per jaar of voor 2141 leden iedere week over een vol jaar.

Indien men het aantal bestelde zegels deelt door het aantal weken over 9 maanden, blijkt dat 33451 leden contributie betaalden. Dat is 9481 leden minder dan het per 1 October volgens de opgave der afdelingen vastgestelde ledental bedroeg.

Hoewel deze ongunstige verhoudingen ongetwijfeld zouden kunnen worden verbeterd en ook, naar onze opvatting, stellig verschuiving van een aantal leden overeenkomstig hun inkomen naar een hogere contributieklassse een gunstigen invloed op de inkomsten der Partij zou kunnen uitoefenen, meenen wij toch den invloed der crisissomstandigheden niet te mogen onderschatten en verminderden alzoo de vermoedelijke uitkomsten van dit jaar met ongeveer $\frac{1}{10}$.

2. Gesteld op de ervaring van vorige jaren.

3. Bronnen hiervoor zijn uiteraard niet aan te wijzen.

TOELICHTING UITGAVEN.

1. Indien gevolg gegeven wordt aan het voornemen om de tweede etage van het pand Keizersgracht 376 en een kamer tweede etage pand Keizersgracht 378 bij de tegenwoordige bureaux, uitsluitend gevestigd derde etage 376, te voegen en daarin dan ook het bureau van den Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs te vestigen, zal voor deze post uit zeer bijzondere inkomsten dekking gezocht moeten worden. Het bedrag dat noodig zal zijn voor een bescheiden maar behoorlijke inrichting van onze bureaux, annex bibliotheek en vergadergelegenheid voor het P.B. moet worden gesteld op f 6000. Dit bedrag is stellig niet te hoog indien in aanmerking genomen wordt dat een niet onbelangrijk deel van ons meubilair moet worden vernieuwd. Een deel hiervan kan als bezit in de balans, met afschrijving over eenige jaren, terugkomen. Het P.B. zal zich nog nader moeten bezighouden met de vraag of deze middelen gevonden kunnen worden, tenzij... De uitbreiding en verbetering zelve is zeer dringend noodig.

2. Uitsluitend bestemd voor huur en belasting. Zal bij eventueele uitbreiding vermoedelijk te laag zijn geraamd. Is misschien door combinatie met post 3 sluitend te maken.

3. Bestemd voor schoonhouden, verwarming en verlichting.

4. Tweemaal f 4500.—.

5. Indien, wat thans nog niet volledig kan worden beoordeeld, b-ide bezoldigden het geheele jaar de beschikking over een spoorwegabonnement moeten hebben, is voor verblijfkosten stellig een te laag bedrag geraamd.

6. Is f 300 lager geraamd dan vorige jaren, doordat het in de bedoeling ligt na uitbreiding de vergaderingen van het P.B. op onze bureaux te houden, hetgeen eenige besparing kan geven.

7. Gebaseerd op vroegere uitgaven, berekend op reiskosten derde klasse en f 8 verblijfkosten per etmaal.

8. Berekend op twee vergaderingen, reiskosten derde klasse en verblijfkosten à f 8 per etmaal.

9. Tien propagandisten, minimum-salaris f 2500, twee personentoeelage f 400 per jaar.

10. Het P.B. besloot, toen de wijziging van de Invaliditeitswet verzekering van onze propagandisten mogelijk maakte, de kosten van deze verzekering voor rekening van de Partij kas te brengen.

11. Berekend op twee volwassen personen, waarvan een belast met toezicht op het correspondentiewerk, een met financieele administratie, een stenotypiste, eenig ander jeugdig personeel, waarvan minstens één eveneens aankomend steno-typiste zal moeten zijn.

12. Volgens Invaliditeitswet verplicht.

13. Benodigd voor papier, enveloppen, stencils, enz. enz.

14. Gebaseerd op gemiddelde uitkomst van laatste paar jaren.

15. Benodigd voor formulieren, gedrukte stukken, zegels enz.

16. In dit bedrag is opgenomen een deel van het salaris voor een bediende. Voor aanvulling van de bibliotheek is dus zeer weinig berekend.

17. Contributie Tweede Internationale £ 200 is f 2400, reis- en verblijfkosten Int. conferenties en congressen f 600; totaal f 3000.

18. a. Arbeiders-Jeugd-Centrale f 5000, b. Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs f 3500; totaal f 8500. (Specificatie b.: salaris f 1800, H.B.-verg f 200, propaganda f 1500, tot. f 3500).

Vorig jaar bedroeg de subsidie aan den Bond voor Soc.-Dem. Vrouwenclubs f 5300. Uitgaande van het voorloonig resultaat der tot nu toe gehouden besprekingen, verwerkten wij f 2000 hiervan in onze andere uitgaven, omdat de kosten aan het bureau verbonden, vervallen en de administratie enz. in het bureau-apparaat der Partij wordt opgenomen.

19. Kosten Onderwijs-Commissie, commissie Politiek Systeem, commissie Bedrijfsorganisatie, Indische Commissie. Deze kosten kunnen slechts worden geschat.

20. Contributie Bureau voor Sociale Adviezen, Bond voor Plaatselijke Keuze, enz.

21. Mevr. Wed. v. Kuykhof—Koedijk f 2000, mevr. Wed. A. Dijkgraaf f 1250; totaal f 3250.

22. Uit deze post zullen moeten worden betaald: a. uitgave Correspondentieblad, kosten f 1200; b. kosten van acties of agitatievergaderingen door het P. B. georganiseerd; c. kosten van schriftelijke of andere propaganda-plannen; d. kosten van actie of agitatie in overleg met het N. V. V. enz. ondernomen.

Hetgeen besteed kan worden aan het onder b, c en d genoemde, zal dus wel tot het allernoodzakelijkste beperkt moeten blijven. Voor steun aan gewesten kan geen bedrag op de begroting gebracht worden

ALGEMEENE OPMERKING.

Deze begroting is voor alles gericht op verderen uitbouw en consolidatie van onze Partij-organisatie. Wij meenen, dat dit noodig is om een voortdurend krachtig optreden naar buiten mogelijk te maken.

DE PARTIJPENNINGMEESTER,
W. DROP.

Amsterdam, 1 December 1922.

VERSLAG EERSTE KAMERFRACTIE.

Beginnen wij met te herinneren aan de inkringing van onze fractie bij de Eerste Kamer-verkiezingen in Juni 1922. Door de wonderlijke houding van den Vrijheidsbond werden door de Staten van Noord-Holland slechts 2 sociaal-demokraten gekozen, terwijl ook in Friesland onze twee vertegenwoordigers niet werden herkozen.

Evenwel tot aan deze verkiezingen heeft de oude fractie van vijf leden aan de beraadslagingen deelgenomen.

Militiewet.

Op 2 Februari bij de „Nieuwe regeling van den Dienstplicht” hebben achtereenvolgens C. Pothuis—Smit en Henri Polak het ontwerp uitvoerig bestreden. Zij deden dit én op grond van het ontoereikende van ons leger én van de groote kosten, maar voornamelijk van af het standpunt van menselijkheid der ontwapening, daarbij wijzende op de Internationale arbeidersbeweging. Voor een deel ging dit debat in 't bijzonder tegen de anti-revolutionaire Minister van Oorlog, die het dooden op bevel der overheid als een plicht verdedigde. De wet werd evenwel aangenomen met 27 tegen 13 stemmen.

Pensioenregeling voor burgerlijke ambtenaren.

Door de behandeling van dit ontwerp op 15 Februari heeft de Eerste Kamer van zich doen spreken; voor het eene deel der bevolking heeft zij zich er beroemd door gemaakt, voor het andere deel verder berucht.

De meerderheid der Kamer wilde deze pensioenen niet aanvaarden. De ambtenaren waren toch al in zulk een gunstige conditie. Het premievrij pensioen wenschte men juist geschrapt.

Vliegen verdedigde het voorstel en kwam er tegenop, dat men den slechten financieelen toestand zou wreken op de gepensioneerden en hun weduwen en weezen, voor wie verhoogde pensioenbedragen dringend noodzakelijk zijn.

De wet werd met 23 tegen 22 stemmen verworpen.

Drankwet.

Op 16 en 17 Februari werd het wetsontwerp van den heer Rutgers betreffende de Plaatselijke Keuze behandeld. Vanwege onze fractie werd dit ontwerp gesteund door Mr. Mendels en door C. Pothuis—Smit. De eerste ontzenuwde de aangevoerde grondwettelijke bezwaren, de laatste bracht het cultureele belang, vooral in dezen tijd en vooral voor de jonge lieden, naar voren. Het wetsvoorstel werd met 18 tegen 17 stemmen verworpen.

Indische begrooting en Indische Tariefwet.

Op 30 en 31 Maart en op 4 April werden behandeld de Indische Begrooting voor 1922 en de Indische Tariefwet.

Wegens ziekte van Van Kol, voerde Vliegen de algemeene beschouwingen over onze koloniale politiek. Al is volkomen onafhankelijkheid van Indië nog ondenkbaar (dit zou zijn: overlevering van Indië aan een andere koloniale mogendheid). Economische en politieke opvoeding, uitbuiting tegengaan, en vooral de natuurlijke rijkdommen besteden aan het volk zelf, dat is onze taak. Hij wees er op, dat den Volksraad het Indische element te weinig vertegenwoordigd is en zeer uitvoerig behandelde hij de financieële politiek, o.a. het feit, dat de reusachtige oorlogswinsten van Indië onbelast werden geïnd. Tegen de voorgestelde nieuwe in- en uitvoerrechten verzette hij zich. Wat de bezuiniging betreft, legde hij er den nadruk op, dat op zaken, die de volkswelvaart en de productiviteit raken niet mag worden bezuinigd, terwijl uit de inlanders zelf zooveel mogelijk de krachten moeten worden gehaald om de verdere ontwikkeling te dragen. Het is ten slotte de Indische bevolking, die de toekomst van Indië moet maken.

Over hetzelfde onderwerp voerde ook mr. Mendels het woord. Deze wees vooral op het groote belang van het geheele koloniale vraagstuk in het kader van de wereldpolitiek. Ook demonstreerde hij aan de behandeling door de overheid van den revolutionair Soewardi het zedelijk bankroet van onze koloniale politiek na 200 jaar overheersching. Tegenover den heer Idenburg ging hij ook nog in op de kwestie van het Landsyndikaat, betreffende de heeren Colijn en De Waal Malefijt, zonder daarover van den minister klaarheid te verkrijgen. Wel verkreeg hij, dat een belangrijke nota in deze zaak in de Handelingen werd opgenomen.

De Indische Tariefwet werd verworpen met 19 tegen 15 stemmen. Onze fractie stemde tegen.

Grondwetsherziening.

Begin April begon de behandeling der Grondwetsherziening. Vliegen hield een uitvoerig algemeen betoog. Hij deed uitkomen, dat de voorgestelde bepalingen omtrent de troonsopvolging een verbetering waren, evenals de bepaling omtrent de mogelijkheid van oorlogsverklaring na goedkeuring van de Staten-Generaal. Over de noodzakelijkheid om, zolang de Eerste Kamer nog niet was afgeschaff, ook voor dit lichaam de evenredige vertegenwoordiging te verdedigen, sprak hij uitvoerig, evenals over de verhooging der schadeloosstelling aan de Tweede Kamerleden, waarnaar veel leden eindeloos jammerden. Hij liet in zijn rede vooral duidelijk uitkomen, dat wie waarde hecht aan de geleidelijke democratische opbouw en uitbouw, deze grondwetsherziening moet aannemen.

C. Pothuis—Smit voegde hier nog een beschouwing aan toe, over de vastlegging van het vrouwenkiesrecht in de grondwet. Met het kiesrecht hebben nu ook de rechtswet vrouwen zich vertrouwd gemaakt. Zij betoogde, dat men

in het algemeen vooreerst niet te veel van de vrouwen verwachten, al is 't zeker te hopen, dat zij mee zullen werken om reinheid van politieke zeden meer ingang te doen vinden.

Zoals men weet, werd 20 April bij de verwerping van Hoofdstuk III de behandeling geschorst, de voorstellen door de regeering gewijzigd, daarna door de Tweede Kamer opnieuw aangenomen en op 11 Mei weder in de Eerste Kamer gebracht en daar eveneens in eerste lezing aangenomen.

Het was M. r. M e n d e l s, die bij deze gelegenheid eens hartig sprak tot de leden voor wier bevrediging de wijzigingen hadden plaats gehad. Hij constateerde, dat hij zijn sympathie voor deze grondwetsherziening sterk was gedaald en dat het wel gebleken is hoe ver wij afstaan van wat in deze tijden van een grondwetsherziening mag worden geëischt. De z.g. dictatuur van partijleiders over de kiezers, wierp hij ver van zich af.

Staatsbegrooting.

In de maand Mei kwam eerst de Staatsbegroting voor 1922 aan de orde.

Op 9 Mei voerden bij de algemeene beschouwingen V l i e g e n en C. P o t h u i s—S m i t het woord.

Vlieg en besprak de balans van deze regeering. Het regeeringsprogram is ontstaan in November 1918. De ernstige stappen waarderende, die op sociaal gebied gedaan zijn, constateerde hij den merkwaardigen teruggang. Ook wees hij op de nieuwe richting in de Katholieke Staatspartij; van een ideeële eenheid is niet veel meer te bemerken. De Anti-Revolutionaire Partij heeft zich bij alles neergelegd, waartegen zij vroeger ageerde. „Christelijke grondslagen” is dan ook niet meer dan een frase. De inhoud van het socialistisch beginsel zal veel beter geschikt zijn om te dienen als christelijke grondslag der maatschappij. Fel keerde hij zich tegen bezuinigen op ambtenaarssalarissen, op verlenging van den arbeidsdag. Ook verklaarde hij zich absoluut voorstander van den vrijhandel.

C. P o t h u i s—S m i t voegde daaraan toe een korte beschouwing over het ontbreken der christelijke beginselen in de politiek der regeering. Zij bracht naar voren, dat de regeering het recht miste op grond van die beginselen de vrouwen uit te noodigen op de kerkelijke partijen te stemmen en toonde dit aan door te wijzen, wat geschied was bij de Militiewet, de verminderde werkloosheidssteun, de verlenging van den arbeidsdag, de vermindering van steun aan den woningbouw.

Bij **Onderwijs** wees C. P o t h u i s—S m i t de gevaren aan, die het aangekondigde wetsontwerp tot technische herziening van de lageronderwijswet op het volksonderwijs zou hebben.

Bij **Justitie** hield M. r. M e n d e l s een rede o.a. over de uitbreiding van het terrein der Staatscommissie-Limburg, waarvan ook hij lid is. Geheel nieuwe rechtsregelingen worden daar in voorbereid en daar deze Staatscommissie permanent is geworden, dient zij een andere plaats in te nemen dan de vorige. Ook wees hij op het misbruik, dat van de preventieve hechtenis wordt gemaakt en gaf daarvan treffende staaltjes, evenals van het dwingen tot bekentenis.

Bij **Landbouw** vestigde C. P o t h u i s—S m i t de aandacht van den minister op den toenemenden afstand van producent en consument, wat juist in die dagen van schaarschte zoozeer in het oog sprong.

De minister verwees o.a. naar het initiatief der gemeentebesturen.

Bij **Arbeid** vroeg C. P o t h u i s—S m i t naar de uitvoering van de Warenwet met het oog op een eventueel Melkbesluit.

De minister erkende de noodzakelijkheid en hoopte op spoedige totstandkoming.

Wijziging der Arbeidswet.

De invoering van de 48-urige werkweek ging velen Eerste Kamerleden natuurlijk niet ver genoeg.

Vlieg en zette uiteen hoe de belangen van het bedrijf niet worden geschaad, hoe de 8-urige arbeidsdag een heilig ideaal van de arbeiders is geworden, juist in den strijd voor een menschaardig bestaan, en hij toonde aan hoe het bedrijf weer boven de menschen wordt gesteld. Van de sterker wordende reactie, die zich met dit wetsontwerp uit, voorspelde hij feller strijd aan machtsvorming en het scheppen van nieuwe banen daartoe.

Alleen de sociaal-democraten stemden tegen deze wet.

Nog werd het woord gevoerd door M. r. M e n d e l s bij de aanpassing van het **Wetboek van Strafrecht** in betrekking tot het elektrisch arbeidsvermogen. Door Vlieg en bij de wijziging der wet op het **Middelbaar Onderwijs** en bij de wet op de forensenbelasting. Door C. P o t h u i s—S m i t bij de ratificatie van twee der Washingtonsche verdragen; zij vroeg om een noodregeling zoolang dat der **moederschapzorg** niet is geratificeerd, wat de minister beloofde zeer ernstig in overweging te zullen nemen.

Gedurende de nieuwe samenstelling van de Eerste Kamer, waarbij dus onze fractie slechts uit drie leden bestaat, zijn nog slechts weinige belangrijke wetsontwerpen behandeld geworden.¹⁾

Grondwetsherziening.

Bij de laatste lezing der Grondwetsherziening heeft de fractie, zonder eenige verklaring af te leggen, vóór gestemd. De fractie meende over sommige groote bezwaren aangaande Hoofdstuk II te moeten heenstappen en de Grondwetsherziening als geheel te aanvaarden.

Invoerrecht op sigaren.

Bij dit wetsontwerp, dat in de zitting van 30 November werd opgenomen, stemde onze fractie verdeeld; evenals in de Tweede Kamer. M. r. M e n d e l s en F. M. W i b a u t stemden tegen en C. P o t h u i s—S m i t vóór. Van een verklaring onthielden zij zich.

Onze fractie hoopt en verwacht, dat in het volgend jaar de Evenredige Vertegenwoordiging voor de Eerste Kamer haar beslag zal krijgen, en daar dan vanzelf sprekend weder een belangrijker plaats kan innemen.

C. POTHUIS—SMIT.

¹⁾ Dit verslag moet vóór 16 December worden ingezonden.

Verlag van de Sociaal-Democratische Tweede Kamerfractie.

INLEIDING.

Waar in den loop van dit jaar de verkiezingen voor de Tweede Kamer hebben plaats gehad en hierdoor de samenstelling der Fractie is gewijzigd, begint de verantwoording van de Fractie eerst bij den aanvang van het zittingsjaar 1922/23. Met het oog op de wenschelijkheid, dat het Congres zich zoo spoedig mogelijk kan uitspreken over het optreden der Fractie, heeft de Fractie gemeend om, evenals in de laatste jaren gebruikelijk was, haar verslag te doen loopen tot het oogenblik, waarop dit verslag wordt vastgesteld.

Hoewel de huidige Fractie uiteraard niet collectief verantwoordelijk is voor de handelingen van de vorige Fractie, kwam het haar toch gewenscht voor om een overzicht te geven van het optreden der soc.-dem. Fractie tusschen het Partijcongres van Kerstmis 1921 en de verkiezingen.

OVERZICHT BETREFFENDE HET TIJDVAK FEBRUARI—JUNI 1922.

Samenstelling der Fractie.

De samenstelling der Fractie bleef gedurende dit tijdvak ongewijzigd. Het bestuur der Fractie bleef bestaan uit: Troelstra, 1e voorzitter; Schaper, 2e voorzitter, en Sannes, secretaris.

Arbeid.

Bij de voortzetting van de in 1921 aangevangen behandeling van de begrooting van Arbeid deed Dujs een forschen aanval op de bezuinigings-demagogie, welke zich vooral op de sociale wetgeving en op de ambtenaren werpt. Hij toonde de onjuistheid aan van de beschouwingen van den heer Posthuma over de kosten per ongeval van de Rijkverzekeringsbank en van de Risicobank en wees, in verband hiermede, op de débâcle van het particulier initiatief in het verzekeringsbedrijf. Hij protesteerde tegen de plannen tot zéér „geleidelijke” invoering van de ziekteverzorgingswet en het uitblijven van de ziekteverzekering. Schaper wees op de geldverspilling bij de huisvesting van den Raad van Arbeid te Winschoten. Hij drukte Aalberse op het hart pal te staan voor de volksgezondheid en tegen de reactie. Suze Groeneweg drong aan op invoering van de wet tot bescherming van het diploma voor ziekenverpleging en betoogde de verderfelijkheid van inkrimping der uitgaven voor de volksgezondheid, inzonderheid voor de kinderbescherming. De Jonge, geflankeerd door Schaper en Ruggie, bestreed de achterwaartsche evoluties van Aalberse op het terrein van den volkswoningbouw. Ruggie wees op de onjuiste generalisering bij de klachten over de hooge loonen der bouwvakarbeiders. Schaper bepleitte een krachtiger bestrijding van de tuberculose en trachtte

den minister te genezen van diens watervrees voor sanatoria. Ook drong hij aan op steun aan een instelling tot bestrijding van de lupus. Van den Tempel kwam op tegen verschillende misstanden bij steunverleening aan de werklozen.

Bij de vleeschkeuringswet streed Schaper tegen de pogingen der agrariërs tot verslapping van het wetsontwerp ten koste der volksgezondheid.

Toen Aalberse het oor had geleend aan het gehuil van de wolven der reactie en zijn ontwerp had ingediend tot verslechtering der Arbeidswet van 1919, heeft de Fractie zich krachtig en niet zonder eenig succes verzet tegen een sterke beperking van den spreektijd over dit ontwerp. Bij de algemeene beschouwingen en bij de behandeling der verschillende artikelen werd door Schaper, Groeneweg, Kleerekoper, v. d. Waerden, Hiemstra, Dujs en Troelstra met groote energie gestreden tegen de verslechteringen, die dit ontwerp bracht en tegen de pogingen, vooral van Vrijheidsbondsche en Christelijk-Historische zijde aangewend, om de Arbeidswet nog meer te havenen.

Bij de behandeling van de Landbouwongevallenwet gelukte het Hiemstra een verbetering ten aanzien van het medezeggenschap der arbeiders in de bedrijfsverenigingen in de wet te krijgen. Dujs verklaarde, ondanks zijn groote bezwaren tegen den organisatorischen opzet van dit ontwerp, er voor te zullen stemmen, omdat anders de landarbeiders nog langer op een ongevallenverzekering zouden moeten wachten.

Binnenlandsche Zaken.

Bij de behandeling der begrooting interpeleerde Kleerekoper over het beruchte ontslag van een politie-agent te Breda en besprak hij de ongerechtigheden veler burgermeesters, o.a. in hun kwaliteit als keurders der tooneelkunst. Dujs interpeleerde over de faillissementsaanvraag van Wormerveer en het beleid van den burgervader dier gemeente; over welk laatste onderwerp ook Gerhard een stichtelijke beschouwing hield. Schaper stiet een noodkreet uit over de toestand gemeente Emmen en besprak eenige burgemeestersbenoemingen. Van der Waerden kwam op tegen de pogingen der bezuinigingsmaniakken tot afbraak van de statistiek. Van Zadelhoff viel de burgerwachten en aanverwante instellingen aan. Dujs zette bij die gelegenheid eenige zorgvuldig aangekweekte misverstanden over de Novembergebeurtenissen van 1918 recht. K. ter Laan attaqueerde de politietroepen. Hiemstra drong aan op verbetering van de steunregeling voor de landarbeiders. Hij en Schaper vernietigden de Braatsche legende over de weelde der werklooze veenarbeiders.

Albarda slaagde erin zijn initiatief-ontwerp tot herziening van de Kieswet door beide Kamers te doen aannemen. Door deze herzie-

ning wordt het voor velen die op den stemdag niet aanwezig kunnen zijn in de gemeente waar zij op de kiezerslijst voorkomen, mogelijk gemaakt aan de stemming deel te nemen.

Bij de beslissingen over de voorstellen tot afschaffing van den zomertijd, stemde de meerderheid van de Fractie tegen, de minderheid voor die voorstellen.

Hiemstra interpelleerde over de verslechtering van de steunverleening aan de werklooze veenarbeiders en over de trage uitvoering van de plannen tot werkverschaffing.

Troelstra hield een interpellatie naar aanleiding der verwerping van de herziening van hoofdstuk III der Grondwet door de Eerste Kamer. Hij trachtte Regeering en Tweede Kamer te bewegen ruggeraat te toonen en in het belang der democratie den strijd aan te binden tegen de Eerste Kamer. Toen dit vergeefs bleek, heeft de Fractie, nadat Albarða de gebreken van de voorgestelde herziening had uiteengezet, voor de nieuwe editie van het voorstel tot herziening van hoofdstuk III gestemd, omdat dit althans een toestand schiep, die minder slecht was dan de bestaande.

Justitie.

Bij de begrooting van Justitie, interpelleerde Van Zadelhoff over de behandeling van de dienstweigeraars. Kleerekoper bepleitte de toelating van de vrouw tot het rechterlijk ambt en zijn daartoe strekkende motie werd, minister Heemskerk ten spijt, aangenomen. Ook protesteerde hij tegen de spionage van politieke vergaderingen door de politie. Schaper hekelde het optreden der marchaussee tegen de Drentsche veenarbeiders. J. ter Laan drong aan op verbetering van de personeelverhoudingen bij het gevangeniswezen en op opheffing van de antieke colleges van regenten.

Koloniën.

De Jonge critiseerde de wijze, waarop door de Regeering met de koloniale begrooting voor Suriname was omgesprongen en deed pogingen om wat meer voor deze kolonie gedaan te krijgen. Ossendorp kwam op voor betere salariering der Surinaamsche onderwijzers.

Landbouw.

Duijs bracht bij de begrooting (en ook bij het Verslag van de Rekenkamer) de Hertzberger-affaire ter sprake. Hij stelde een motie voor om deze zaak nog eens door de crisis-enquêtecommissie te doen onderzoeken, welke motie z. h. s. werd aangenomen. Hiemstra drong aan op maatregelen ter verbetering van de positie van de kleine boeren en de landarbeiders. Schaper verijdelde de pogingen van den heer Weitkamp om de socialisten als boerenvijanden te brandmerken. Ook waarschuwde hij tegen toegeven aan den aandrang tot protectie. De Jonge poogde den leiders der mijnwerkersbonden het recht te verschaffen tot kennisneming van den financieelen toestand der mijnbedrijven. Van Stapelle wees op de gevaren, welke uit het indienstnemen van een toenemend aantal Aziaten door onze reeders voortvloeien en bepleitte verbetering van de huisvesting der schepelingen en van de reddingsmiddelen aan boord. Van Zadelhoff behandelde de misbruiken bij de verpachting van vischwater en de hem zoo dierbare zalm-

visscherij. Van Stapelle drong aan op steun voor de haringvisscherij. J. ter Laan besprak de personeelverhoudingen bij den Octrooraad.

Buitenlandsche Zaken.

De Jonge drong aan op meer democratie en openbaarheid inzake ons buitenlandsch beleid. Hij laakte de schriële houding der Regeering ten aanzien van den hongersnood in Rusland en diende een motie in om een miljoen uit 's Rijks kas tot leniging van den nood beschikbaar te stellen. Brautigam wees op het groote economische belang, dat ons land bij een herstel van Rusland heeft. Schaper brandmerkte, naar aanleiding van de redevoeringen der communisten, het beestachtig optreden der Bolsjewiki.

Een verzoek van Duijs om een interpellatie te mogen houden ten einde onze Regeering te bewegen mede te werken tot voorkoming van het politieke moordproces der Sovjetregeering, werd, na bestrijding door den voorzitter, ingetrokken. Bij discussie over dit verzoek, wist Duijs echter te zeggen wat er over deze zaak gezegd moest worden.

Troelstra besprak de houding, die onze Regeering op de Conferentie van Genua diende aan te nemen. Hij drong aan op het voeren van een krachtige vredespolitiek en op meer voeling met de Kamer.

Financiën.

Duijs redde een voorstel van den heer Weitkamp tot afschaffing van het registratierecht op land- en tuinbouwveilingen, door Weitkamp's geesteskind te adopteeren, vóór de vader het — op bevel van den minister — kon inslikken. De motie-Duijs werd aangenomen. Daar de Regeering geen aanstalten maakte om het besluit der volksvertegenwoordiging uit te voeren, diende Duijs later een initiatief-ontwerp tot afschaffing van dat recht in. J. ter Laan wees op den achterstand bij de belastingen en drong aan op verlichting van den belastingdruk en vergemakkelijking van de belastingbetaling voor de kleine luyden, voorts pleitte hij voor de totstandkoming van het georganiseerd overleg en voor de belangen van verschillende categorieën ambtenaren bij de belastingen. De Jonge besprak de kwestie van de Domaniale mijnen. Brautigam behandelde de steunverleening aan de haringvisscherij. J. ter Laan oefende critiek uit op het voorstel tot het aangaan eener vrijwillige geldleening van 300 miljoen tot consolidatie van de vlottende schuld.

Bij de behandeling der pensioenwet voor ambtenaren en hun weduwen en weezen (de tweede, overeenkomstig de eischen der Eerste Kamer gewijzigde éditie) hekelde Van Stapelle de zwabberpolitiek van de regeering ten aanzien van de ambtenaarspensioenen. Hij en Gerhard deden verscheidene pogingen tot verbetering van het ontwerp. Van der Waerden wees op de overdreven voorstellingen, ook door uitlatingen van de Regeering gewekt, omtrent het bedrag van de staatsuitgaven aan ambtenaarssalarissen en -pensioenen.

J. ter Laan voerde het woord bij de interpellatie-Ketelaar over het voornemen der Regeering tot wijziging van het bezoldigingsbesluit. Hij achtte het verkeerd, dat interpellant niet het resultaat van het georganiseerd overleg had afgewach. Voorts wees hij de Regeering

op de nadeelige gevolgen, welke een verlaging van de salarismnorm der ambtenaren ook voor den Staat zou hebben.

Waterstaat.

Bij de behandeling der postbegrooting wees Van Stapela op de verkeerde gestie van het hoofdbestuur tegenover het personeel. Groeneweg betoogde, dat de keuring van vrouwelijke ambtenaren door vrouwelijke artsen diende te geschieden.

Van Braambek toonde bij de interpellatie-Wijnkoop over de dienst- en rusttijden en de rechtspositie van het spoorwegpersoneel aan, dat de interpellant de waarde van minister König's toezeggingen sterk had overschat en diende moties in, gericht tegen de verslechtering der arbeidsvoorwaarden van het spoorwegpersoneel.

Onderwijs.

Gerhard bestreed, bij de behandeling der Begrooting, het bemiddelingsontwerp-Kluyver en Muller inzake het spellingsvraagstuk. Hij drong aan op een betere regeling van de toekenning der Rijksstudiebeurzen; trachtte de anarchie te verdrijven van het terrein van het kunstnijverheidsonderwijs; bepleitte een regeling van de subsidiëering van handelsonderwijs op denzelfden voet als die van het nijverheidsonderwijs; verdedigde de subsidiëering van organisaties tot ontwikkeling der schoolvrije jeugd tegen rechtsche aanvallen. Ossendorp kwam op tegen bezuiniging op het onderwijs voor het volkkind, tegen den aandrang tot wederinvoering van het Fransch op de lagere school en voor het behoud van het 7e leerjaar. Groeneweg trok ten strijde voor het nijverheidsonderwijs voor meisjes en de vrouwenarbeidscholen, en voor de voorziening in de behoefte aan vervolgonderwijs voor meisjes ten plattelande. K. ter Laan keerde zich tegen de stopzetting van de stichting van nieuwe hoogere burgerscholen en hield een pleidooi voor verbetering van de opleiding van leeraren. Voorts werden nog vele plaatselijke onderwijsbelangen door Gerhard, Groeneweg, K. ter Laan en v. d. Waerden met ijver behartigd. Kleerekoper verdedigde het Amsterdamsche subsidiëestelsel voor opera enz. tegen een aanval van mr. Van Beresteyn en de instelling van een museumraad tegen prof. Visser van IJzendoorn. Hij bestreed de legende, dat de regeering buitengewoon mild zou wezen bij uitgaven voor kunsten en wetenschappen en wees er op dat de Staat aan deze cultuuruitgaven nog minder besteedt dan aan het onderhoud van legerpaarden.

Bij de behandeling van het scholenbouwwet, wees Ossendorp op de noodelooze geldverspilling bij den bouw van bijzondere scholen en wist hij eenige verbeteringen in het wetsontwerp te doen aanbrengen. Hij protesteerde krachtig tegen de bij de discussie over dit ontwerp onthulde plannen van de regeering om bezuiniging te bereiken door vergrooting van het aantal leerlingen per klasse.

Gerhard bestreed het initiatief-ontwerp-Rutgers en v. d. Molen, tot wijziging van de Lager Onderwijswet ter tegemoetkoming aan de gemoedsbezwaren der anti-verzekeraars en toonde aan dat men in dit geval niet met werkelijke gemoedsbezwaren te doen had.

Oorlog.

De Oorlogsbegrooting bracht K. ter Laan in het geweer tegen de offerande op het altaar van het militarisme. Hij zette de scheve voorstellingen van den heer De Muralt omtrent de houding der Belgische socialistten recht. Ook in de wetgeving trachtte hij de waarheid te bevorderen door een voorstel om uitgaven voor politietroepen, burgerwachten en landstorm geheel op de Oorlogsbegrooting te brengen. Voorts diende hij een amendement in om de herhalingsoefeningen voor de lichte 1919 te doen vervallen en zag hij eindelijk zijn motie tegen het huwelijksverbod voor militairen door de Kamer aannemen. Van Zadelhoff trad wederom in het krijt ter verdediging van onzen ontwapeningseisch. Ook diende hij een amendement in tot verbetering van de ondersteuning aan de slachtoffers van de mobilisatie of hun nabestaanden. Rugge bepleitte de belangen van verschillende groepen arbeiders, die rechtstreeks of indirect in dienst van Oorlog staan.

Marine.

Hugenholtz en Troelstra protesteerden met kracht tegen het voorstel om de Vlootwet nog vóór de verkiezingen binnen te halen. De rechterzijde, ook de katholieken, bleek doof voor hun argumenten. Later echter voerden de katholieken een tactische zwenking uit en werkten, door voor de motie-Oud te stemmen, ertoe mede om de Vlootwet voorloopig van de agenda af te voeren.

Bij de behandeling van de Marine-begrooting wees Hugenholtz op de opdrijving van de marine-uitgaven en drong hij aan op spoedige opruiming van den geheelen prullenboel. Krachtig kwam hij op voor de rechtspositie en de geestelijke vrijheid van het marinepersoneel. Schaper vestigde de aandacht op de toeneming van de geslachtsziekten bij de Marine. Hugenholtz interpellieerde over de veiligheid van het personeel van het loods- en reddingswezen en het lot van de nagelaten betrekkingen.

VERSLAG OVER HET TIJDVAK SEPTEMBER TOT 8 DECEMBER 1922.

De nieuwe fractie.

De verkiezingen van Juli 1922, de eerste algemeene verkiezingen sinds de invoering van het vrouwenkiesrecht gehouden, brachten een vermindering van het ledental der fractie van 22 tot 20.

Gezien de resultaten van verscheidene verkiezingen in het buitenland, waarbij de stemmen der vrouwelijke kiezers afzonderlijk werden opgeteld en bleek, dat de eerste deelneming van de vrouw aan de verkiezingen den stemmen-cijfers der conservatieve partijen ten goede komt en op die der socialistische partijen een zeer nadeeligen invloed heeft, en gezien ook de omstandigheid, dat bij de Juli-verkiezingen een reactionaire geest heerschte in groote groepen van ons volk, is de verkiezingsuitslag, hoe gaarne wij hem gunstiger hadden zien uitvallen, wat onze partij betreft, zeker niet onbevredigend.

Overigens hebben de verkiezingen de „christelijk“-getinte machten der reactie in het parlement belangrijk versterkt en hebben zij nog meer dan te voren de sociaal-democratische

fractie gemaakt niet alleen tot de grootste oppositie-partij in de Kamer, maar ook tot de eenige groep in het parlement, waarvan een krachtig verweer tegen de reactie kon uitgaan.

De samenstelling der fractie onderging, tengevolge van de verkiezingen, een vrij groote wijziging. Behalve Oudegeest, die zich niet herkiesbaar had gesteld, werden nog vier andere leden niet herkozen, n.l. De Jonge, Ossendorp, Ruggé en Van Stapele. Het verdwijnen van deze ijverige en bekwame leden was een belangrijk verlies voor de fractie en wordt ook om persoonlijke redenen door de fractie zeer betreurd. Daartegenover stond een versterking van de fractie met drie nieuwe leden: Vliegen, De Vries-Bruins en IJerman. Het stemt tot blijdschap, dat onze partij, die in 1918 de eerste vrouw in 's lands vergaderzaal bracht, ook in 1922 in dit opzicht aan de spits bleef staan, doordat zij er voor zorgde, dat onze fractie de eerste werd, die zich in het bezit eener tweede vrouw verheugt. Ook zag de fractie met groote vreugde een harer verloren zonen, Vliegen, weder tot haar terug keeren.

Waar de in 1918 voor het eerst tot stand gekomen instelling van vaste commissies voor alle belangrijke categorieën van onderwerpen, in de afgelopen parlementaire periode gunstige resultaten had opgeleverd, besloot de fractie ook ditmaal tot de vorming van dergelijke commissies over te gaan. Ingesteld werden commissies voor: Economische en financieele politiek, Bedrijfspolitik, Buitenlandsche Zaken, Justitie, Onderwijs, Volksgezondheid, Volkshuisvesting en Armwezen, Militaire Zaken, Sociale wetgeving, Sociale verzekering, Land- en tuinbouw, Ambtenaren en rijkswerklieden, Crisiswerkloosheid en Koloniën.

Het bureau der fractie werd als volgt samengesteld: Troelstra, 1e voorzitter, Schaper, 2e voorzitter, Sannes, 1e secretaris, IJerman, 2e secretaris.

Waar de openingsplechtigheid van de Vereenigde Zitting der Staten-Generaal nog steeds door de burgerlijke partijen tot een manifestatie voor het koningschap gemaakt wordt, besloot de fractie aan die plechtigheid op 19 Juli niet deel te nemen. Ten aanzien van het bijwonen van de tweede openingsplechtigheid, op 21 September, gold dat bezwaar niet, zoodat de fractie besloot haar leden vrij te laten om die opening bij te wonen.

De samenstelling van de fractie bleef in dit tijdvak ongewijzigd. Wel moest zij de laatste maanden de arbeidskracht — en het gezelschap — van een harer onmisbaarste leden ontberen, doordat Sannes door een zeer ernstige ziekte getroffen werd. Gelukkig heeft het verloop van de ziekte, dat zich ernstig liet aanzien, een gunstige wending genomen.

Op den 21en September had een „buitengewone vergadering" der fractie plaats, ter herdenking van het feit, dat 25 jaar geleden de S. D. A. P. voor het eerst haar intrede deed in het Nederlandsche parlement. Schaper en Sannes spraken Troelstra toe, wien namens de fractie als herinnering aan dezen dag een gouden ring werd aangeboden. Gelijk te verwachten was in een land, waar het politieke leven overrijk is aan groote mannen, voor wien niets te klein is, verwierf de ring van Troelstra weldra een bijna even groote vermaardheid als de drie ringen, die Lessing van Boccaccio leende en die door minister De Visser in beslag genomen werden. In zijn antwoord aan Schaper wees Troelstra er op, dat deze dag meer was

dan een persoonlijk jubileum, omdat hij ook de herdenking was van 25 jaren parlementaire actie van onze partij. Dat de beteekenis van dit jubileum ook door de partij en door de moderne vakkbeweging gevoeld werd, bleek op het schitterende herdenkingsfeest te Utrecht. De gevoelens van kameraadschap en waardeering, welke daar en op de provinciale bijeenkomsten tot uiting zijn gekomen, hebben de fractie vervuld met groote erkentelijkheid en zullen voor haar een aansporing zijn om het werk der parlementaire voortrekkers in de komende jaren op een hunner waadige wijze voort te zetten.

De Grondwetsherziening.

Bij de tweede lezing van de voorstellen tot herziening der Grondwet, stemde de fractie voor alle ontwerpen. Daar het standpunt der fractie ten opzichte van de verschillende wijzigingen der Grondwet reeds bij de eerste behandeling uitvoerig uiteen was gezet, bestond er voor de fractie ditmaal geen reden om over deze herziening het woord te voeren. Alleen heeft Troelstra, naar aanleiding van een redevoering der bezuinigingsdemagoge, mej. mr. Van Dorp, over de verhooging van de schadeloosstelling der Kamerleden, de rechtmatigheid en de wenschelijkheid van deze verhooging bepleit.

DE STAATSBEGROTING.

Bij de algemeene beschouwingen kwamen tevens aan de orde de interpellatie-Troelstra over de voorgenomen verlaging der ambtenaarssalarissen door aftrek van pensioenkortingen en herziening van de classificatie, en de interpellatie-Van Rappard over de opheffing van het Departement van Landbouw.

Troelstra constateerde, dat de Regeering in haar Memorie van Antwoord niet ingegaan was op de opmerking in het Voorloopig Verslag, dat de antithese-leuze verwarrend moest werken bij deze Kamerverkiezingen, waarbij de strijd feitelijk over economische en financieele vraagstukken liep. Hij wees op de sterke inmenging van het Episcopaat, zoowel ten aanzien van de handhaving van de samenwerking der rechtsche partijen en de kwestie van samenwerking tusschen katholieken en sociaal-democraten, als ten opzichte van de Nieuwe Katholieke Partij. Gezien de elkander tegensprekende uitlatingen van katholieke voormannen over de autoriteit der katholieke kerk in zuiver politieke aangelegenheden, eischte Troelstra een duidelijk antwoord op de vraag of en in hoeverre de katholieke kiezers en de katholieke regeeringspersonen op politiek gebied aan de bevelen van de geestelijkheid onderworpen zijn.

Troelstra toonde voorts aan, dat de antithese een rem is voor de ontwikkeling van ons volk naar democratische zelfbeschikking en dat de antithese-politiek op dit oogenblik elken vasten grond mist.

De leuze dezer regeering is bezuiniging. Men heeft echter bij de verkiezingen den kiezers geen bezuinigingsprogram voorgelegd. Hadden de rechtsche partijen dit gedaan, dan zou de verkiezingsuitslag zeker anders zijn uitgevallen. Tijdens de verkiezingen heeft men met schrille kleuren het materialisme der sociaal-democraten afgemaald. Maar uit de stembuis, waarin men gestopt heeft een priester, bidende voor het altaar en een bijbellezende predikant, vindt men, nu de wierook is opgetrokken, het altaar

in een brandkast veranderd en verschijnt als eenig persoon een bankier die bezig is zijn gulden te tellen. De veiligstelling van de gulden is het uitgangspunt voor deze regering; zij zegt: zoekt eerst de veiligheid van den gulden en al het andere zal u worden toegeworpen. In verband met het antwoord van mr. Vissering aan de broederschap van notarissen, besprak Troelstra dit uitgangspunt en het vraagstuk der inflatie. Hij wees er op, dat ook mr. Vissering leeningen voor productieve uitgaven niet verwerpelijk acht, wel leeningen voor improductieve uitgaven als kanonnen, kazernes en overbodige scholen. Ook de psychologische factoren mogen echter niet verwaarloosd worden; men mag niet, als de liberale economie heeft gedaan, te veel uitsluitend naar het doode kapitaal kijken. De regering streeft naar een bezuiniging, waarbij alleen gelet wordt op de cijfers en niet op de zielkundige factoren. Een dergelijke politiek doet het vertrouwen derven van hen, die men juist het meest voor de bereiking van de bezuiniging noodig heeft. De „politieke rust”, welke ook mr. Vissering voor de veiligstelling van den gulden zoo wenschelijk acht, wordt door de Regeering en vele „bezuinigers” alles behalve bevorderd. Er wordt een paniekstemming gekweekt, de vrees voor een staatsbankroet, waarvan zij hopen te profiteeren, die de arbeiders willen terugtrappen in de diepte van ellende, waaruit de arbeidersklasse zich omhoog geworsteld heeft. De politieke rust wordt ondermijnd door tal van regeeringsmaatregelen tot verslechtering van de arbeidsvoorwaarden van haar personeel; o.a. door de aangekondigde 8½ percents pensioenkorting en de dreigende herziening der classificatie. Troelstra herinnerde aan de jammerlijke en tot uitbarstingen leidende politiek, welke het vorige kabinet tegenover het overheidsperoneel voerde. Uitvoerig toonde hij aan dat de tegenwoordige Regeering haar taak niet beter begrijpt, dat zij het werk van de commissie voor het centraal overleg saboteert en zich ten onrechte voor den pensioenaf trek beroept op een verlaging van den levensstandaard. Ook de herclassificatie blijkt niets dan een bezuinigingsmaatregel, waarvan de doorvoering tot grove onbillijkheden zou leiden. Van een andere, organisatorische wijze van bezuiniging, waartoe ook de ambtenaren, willen medewerken is geen sprake.

H i e m s t r a kwam op tegen de opheffing van het Departement van Landbouw, die in dezen tijd, nu de land- en tuinbouw in buitengewoon moeilijke omstandigheden verkeert, al zeer ongewenscht is.

G r o e n e w e g betoogde, dat de eerste werking van het vrouwenkiesrecht voor de principiele voorstanders van dit recht zeker niet onbevredigend is. Zij sprak haar vreugde uit over de toeneming van het aantal vrouwelijke Kamerleden; dat er ook ter rechterzijde thans vrouwen zitten, wijst op een algemeene verbetering van de positie der vrouw. Zij bestreed het betoog van mej. Van Dorp, dat de vrouwen niets voor den 8-urendag zouden voelen omdat zij zelf langer dan 8 uur werken. Voorts gaf zij een scherpe critiek op de onwaardige wijze, waarop door vele rechtsche propagandisten, ook de vrouwelijke, bij de verkiezingen propaganda onder de vrouwen hadden gevoerd. Ten slotte drong zij aan op voorbereiding van een wet tegen de huisindustrie.

J. t e r L a a n drong aan op het aanpakken

van productieve werken en zette uit en hoe de financiële politiek der laatste jaren mede de oorzaak van de huidige misère is.

Bij de replieken bestreed v. d. W a e r d e n de beschouwingen van prof. Van Gijn over het Zuiderzeevraagstuk, de al te sombere inzichten van Colijn over den financieelen toestand — al kon hij zich met Colijn's conclusie, dat het militarisme er aan moet gelooven, volkomen vereenigen — en het door mej. Van Dorp en anderen verkondigde economische fatalisme. Hij leverde een sterk gedocumenteerd critiek op de verspilling van arbeidskracht en kapitaal onder het kapitalistische stelsel en hield een zoo krachtig pleidooi voor socialisatie, dat minister De Geer later verklaarde daardoor bijna bewogen te zijn om socialisator te worden.

T r o e l s t r a wees in zijn repliek het heusche aanbod van Wijnkoop tot samenwerking vierkant af, daar dit aanbod niet au sérieux genomen kon worden. Hij zette uiteen, dat de sociaal-democratie in deze tijden, nu men het levenspeil der arbeidersklasse omlaag wil drukken, al haar kracht moet aanwenden, opdat de thans zoo sterke krachten der reactie niet op haar eenzijdige wijze kunnen werken en de krachten, waarop wij onze hoop vestigen, ook geestelijk zoo sterk mogelijk blijven. Voorts critiseerde hij het antwoord van minister De Geer op zijn interpellatie en diende een tweetal moties in; de eerste verklaarde, dat bezuiniging door reorganisatie van den dienst en op materiele zaken aan een bezuiniging op loonen en salarissen diende vooraf te gaan en verzocht de regeering den voorgenomen pensioenaf trek in nadere overweging te nemen; de tweede wenschte, dat de regeering omtrent een herziening der classificatie geen beslissing zou nemen alvorens de Kamer, beschikkende over de daartoe noodige gegevens, zich over die herziening zou hebben uitgesproken.

Troelstra besprak verder de antwoorden op zijn vraag naar den invloed van het kerkelijk gezag op het politiek optreden. Ten aanzien der Katholieke Kamerfractie was het antwoord van haar voorzitter, mgr. Nolens, bevredigend. De sprekers, die de antithese-leuze verdedigden, hadden gezwegen over de eenige vraag, waarom het ging: de beteekenis van hun levensbeschouwing voor de politieke scheidingslijn bij deze verkiezingen. De befaamde passage uit Colijn's rede over de onmogelijkheid van de militaire verdediging onzer onafhankelijkheid zal — al zullen dikke wolken van coalitie-politiek wellicht dadelijk de zon, welke mr. Bomans zag opgaan, weer verduisteren — de sociaaldemocraten blijven versterken in den strijd voor ontwapening. Troelstra besloot met te wijzen op het totale gemis aan perspectief, dat in Colijn's rede en in de beschouwingen der overige bezuinigers treft; waaruit wederom blijkt hoe noodzakelijk de strijd voor een nieuw maatschappelijk stelsel, voor de socialisatie is. Na de dupliek van minister De Geer ten derde male het woord krijgend, ontzenuwde Troelstra de staatsrechtelijke bezwaren, door den minister en eenige rechtsche leden tegen zijn classificatie-motie aangevoerd en wijzigde bovendien de „overwegingen” van zijn motie zoodanig dat elk staatsrechtelijk bezwaar ertegen verviel. Wat evenwel de verwerping van beide moties niet voorkwam; het aanvoeren van „staatsrechtelijke bezwaren” beteekent trouwens gewoonlijk niets anders dan dat men om politieke bezwaren van een voorstel niets weten wil. Ondanks de verwerping van de moties, heeft de

interpellatie toch er toe medegewerkt om de vooruitzichten der ambtenaren ten aanzien van de classificatie-kwestie o.i. minder somber te maken dan zij te voren waren.

* * *

Bij de **Begrooting van Arbeid** wees Van der Waerden op de overtalrijkheid van juristen aan de afdeling „Arbeid” en bepleitte hij vereeniging van deze afdeling met de arbeidsinspectie. Schaper critiseerde de al te milde vrijgevigheid waarmee Aalberse tegenwoordig overwerkvergunningen verleent en verdedigde krachtig den 8-urendag. Voorts drong hij er op aan, dat de arbeidswet eindelijk zal worden uitgevoerd voor kantoor- en winkelpersoneel. Groeneweg diende een motie in om de vrouwelijke arbeiders, die volgens de arbeidswet voor en na haar bevalling eenige weken geen arbeid mogen verrichten, een geldelijke uitkering te geven ter compensatie van de door dat verbod ontstane loonderving. Hiemstra protesteerde tegen het uitblijven van de regeling van den arbeidsduur voor de landarbeiders. Schaper kwam op tegen de bewering van den vrijheidsbonder Boon, dat de 8-urendag zou leiden tot werkloosheid. Van der Waerden bepleitte de wenschelijkheid van een orthopaedische kliniek. Dujs besprak de koersverandering van Aalberse's sociale politiek en de débâcle van het geheele sociale verzekeringssysteem, het uitblijven van ziekteverzekering en ziekteverzekering. Schaper en Dujs waschten den katholieken afgevaardigde Michielsen, die tegelijk den gebraden bezuinigingshaan wilde opeten en uithangen, de ooren. De Vries-Bruins hield een krachtig pleidooi tegen bezuinigingen ten koste van de bestrijding van geslachtsziekten, tuberculose en alcoholisme, en van de eerste hulp bij ongelukken: bezuinigingen, waardoor groote volksbelangen worden geschaad en die ook economisch allerminst voordeelen opleveren. Tevens wees zij er op, dat wel belangrijk bezuinig kon worden door reorganisatie van den hygiënischen en sociaal-economischen dienst. Hoewel met haar betoog ook van rechts instemming betuigd werd, viel haar motie als offer van een met alle wijsheid spottende zuinigheidswaan. Hetzelfde lot wedervoer een amendement-Groeneweg, dat ten doel had op de subsidies voor de drankbestrijding niet zoóveel te bezuinigen, dat de actie der drankbestrijders voor een groot deel verlamd werd. Schaper wees op den geweldigen achterstand van de volkshuisvesting, de door de regeering veroorzaakte stagnatie van den vereenigingsbouw en de overdrijving bij de verhooging van de huren van de oudere woningen. Groeneweg drong aan op bescherming van het verpleegsterdiploma en verbetering van de verpleegstersopleiding. De Vries-Bruins trachtte Aalberse te bewegen om de subsidie voor uitzending van kinderen naar buiten niet te verminderen.

Kleerekoper critiseerde de benoemingen tot kinderrecht, waarvoor alleen menschen bruikbaar zijn, die dit werk als hun roeping beschouwen. Hij drong aan op verbetering van de gevangensteroostanden. In afwachting van grondige verbeteringen, kon men de gevangenen althans wat lectuur en gelegenheid om zich behoorlijk te reinigen verschaffen. Hij wees op het gebruik van de „plank” in de Scheveningsche gevangenis: uit 's ministers antwoord bleek dat deze foltermethode vrij

algemeen toegepast wordt! De burgerlijke verantwoordiging — niet over de feiten, maar over Kleerekoper — kwam los, toen hij voorbeelden gaf van schandelijke klassenjustitie. Groeneweg betoogde, dat onze huwelijks-wetgeving verouderd is, en dat een herziening ervan niet het sacrameenteel karakter dat het huwelijk volgens de rechterzijde bezit, aantast. Schaper besprak het onbeschoft optreden van de marechaussee tegen onschuldig verdachten. Hugenholtz maande aan tot voorzichtigheid bij de inkrimping van de tuchtscholen en toonde aan dat de sterke beperking van de uitgaven voor reclasseering tot andere en veel grootere uitgaven -- voor gevangeniswezen enz. — zal leiden.

K. ter Laan opende bij de **Begrooting van Onderwijs** het vuur met een pleidooi voor invoering van de vereenvoudigde spelling. Schaper daarentegen nam ten aanzien van het spellingvraagstuk een meer reformistisch standpunt in en gaf zijn afschuw van het revolutionaire kollewnisme te kennen. K. ter Laan protesteerde tegen de schrielheid bij de toekenning van studiebeurzen aan onvermogen den. Hiemstra kwam op voor het vacantierecht van het bedienend personeel aan de Rijksklinieken. De Vries-Bruins toonde aan dat minister De Visser een verkeerde voorstelling gaf van de redenen, waarom de medische faculteit te Groningen verstoken is van onderwijs in huid- en geslachtsziekten.

De Vries-Bruins wees erop hoe de leeraren bij het Middelbaar Onderwijs door de bezuinigingsplannen van den minister nog veel zwaarder getroffen worden dan de andere ambtenaren. Groeneweg trad in het krijt voor het vakonderwijs aan meisjes, de Rotterdamse industrijschool en de arbeidsvoorwaarden van het nijverheidsonderwijspersoneel. K. ter Laan kwam op tegen 's ministers onjuiste toepassing der Nijverheidsonderwijswet en bepleitte de oprichting van een ambachtschool te Vlaardingen. K. ter Laan wees op de onherstelbare schade van bestaande Nijverheidsscholen en oprichting van nieuwe scholen voor Nijverheidsonderwijs verbiedt.

Van Zadelhoff protesteerde tegen de verlaging der onderwijzerssalarissen door de pensioenkortingen, besprak verder de oudercommissies, de classificatie-gevaren en de gymnastiek-onderwijzers.

Kleerekoper trok ten velde tegen het streven naar bezuiniging op het schamele bedrag dat de Staat besteedt aan ideëele belangen, aan kunst, leesalen, volksuniversiteiten enz. Ook onze cultuurwaarden dienen veilig te worden gesteld. Hij verdedigde den overheidssteun aan tooneel en opera tegen den anti-ver. heer Rutgers en weerlegde de zonderlinge bewering van minister De Visser, dat diens streven tot verheffing van de tooneelkunst verijdeld zou wezen door de aanneming van Kleerekoper's motie tegen een politieke en kerkelijke censuur op de gesubsidiëerde tooneelkunst.

Met de **Begrooting van Binnenlandsche Zaken** kwam aan de orde een interpellatie van Kleerekoper over de motieven der regeering om terug te komen op haar voornemen om in samenwerking met de gemeenten steun te verleenen aan noodlijdende beeldende kunstenaars, ofschoon ettelijke gemeenten zich bereid verklaard hadden daartoe mede te werken. In antwoord op de interpellatie verklaarde de

minister zich bereid nog eens met zijn ambtgevoel van Justitie te overwegen of de oorspronkelijk voor de steunverleening bestemde f 25.000 voor dat doel op eenigerlei wijze kunnen worden besteed. Kleerekoper critiseerde de beruchte circulaire van den Minister aan de Commissarissen der Koningin en noodigde de Regeering uit om liever circulaires te zenden aan gemeentebesturen als dat te Zwijndrecht, waar B. en W. materiaal verzamelen tegen Aalberse's Arbeidswet. Van der Waerden diende een motie in, waarin de Regeering verzocht werd de Kamer gegevens te verschaffen ter beoordeeling van de voor- en nadeelen van den zomertijd, welke motie werd aangenomen. Hij kwam voorts met klem op tegen de schadelijke bezuiniging op de statistiek. Van Zadelhoff en Kleerekoper gingen de burgerwachten en den vrijwilligen landstorm te lijf.

Bij de **Begrooting van Financiën** wees J. ter Laan o.m. op het merkwaardige feit dat de tijdens de verkiezingen zoo luid klinkende katholieke protesten tegen de tabaksbelasting, thans — tenminste in de Kamer — verstomd waren en toonde hij aan hoe verderfelijke deze belasting werkte. Verder legde hij den vinger op een aantal gebreken van de organisatie van de belastingadministratie en de personeelverhoudingen.

Bij de **Begrooting van Hooge Colleges van Staat enz.** hield IJzerman een ridderorden-speech.

Hiemstra kwam bij de **Begrooting van Waterstaat** op voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden der straatmakers bij Rijkswerken en van de vaarwaters in de noordelijke provincien. Van den Tempel drong aan op het flink aanpakken van economisch noodige en thans ook voor werkverruiming wenschelijke Rijkswerken als het werk aan de sluis te IJmuiden. Van Zadelhoff verhiel zijn stem voor de verbetering van den waterweg van Dordrecht naar zee en den landweg Dordrecht—Den Haag, Schaper voor de haven van Delfzijl, Van der Waerden voor de haven van Vlissingen, Schaper en Dujs gingen in tegen het streven der christ.-historischen en anti-revolutionairen om ter wille van de Zondagsheiliging het spoorwegverkeer des Zondags grootdoels stop te zetten. Van Braambeek wees op de hopelooze verbroekeling en de achterlijkheid van het trambedrijf in ons land, kwam op voor een behoorlijke regeling en tegen de verslechtering van de arbeidsvoorwaarden van het trampersoneel. Hij drong aan op bevordering van medezeggenschap van het spoorwegpersoneel en critiseerde 's ministers mededeelingen omtrent de beruchte zandleverantie. Schaper diende een motie in voor degressie van de tarieven op groote afstanden en weder-invoering der kilometerkaarten, die werd ingetrokken toen de minister bleek in te stemmen met het eerste en voornaamste deel. J. ter Laan streed met woord en beeld voor de vervanging van de draaibrug over de Rotterdamse Koningshaven door een hefbrug.

Dujs stak bij de **Begrooting van Marine** van wal met een philippica tegen onzen marine-waanzin en tegen de militaristische rede van de vlootspecialiteit der bezuinigende vrijheidsbonders, den heer Henri ter Hall. Hugenholtz laakte de geldverspilling voor onze marine-organisatie; — voor onze vloot, kon hij niet zeggen, omdat hierop de bekende woorden

van Gorter toepasselijk zijn, „maar die was er niet”. Hij gaf een reeks voorbeelden van het jammerlijk gepruts en zotte geldverknoeierij bij Marine en eindigde met het advies: liquideert de vloot! Hij en H i e m s t r a kwamen voorts op het georganiseerd overleg. Bij de artikelen sprak H u g e n h o l t z over de beteugeling der geslachtsziekten in Indië en over eenige misstanden bij het loodswezen.

DIVERSE WETSONTWERPEN ENZ.

De wetsontwerpen betreffende drie ontwerpverdragen van Genua (beperking van kinderarbeid aan boord; arbeidsbemiddeling voor zeelieden; schadeloosstelling bij werkloosheid tengevolge van schipbreuk) werden door Brautigam tegen de bezwaren van den anti-rev. mr. Beumer, verdedigd.

Van Braambeek gaf een zeer zakkundige critische beschouwing over het wetsontwerp tot regeling van het levensverzekeringsbedrijf en constateerde, dat een monopolie of een gemengd bedrijf verre verkieslijk ware boven de voorgestelde regeling, al beteekende deze een verbetering vergeleken bij den bestaanden toestand. Troelstra drong met klem aan op het scheppen van controle ook voor andere verzekeringen dan de levensverzekering, aangezien ook daar vaak meerdere waarborgen voor de verzekerden noodig zijn.

Dujs begroette het wetsontwerp tot wijziging van het erfrecht, waardoor o.a. de positie van de(n) langstlevende(n) echtgenoot wordt verbeterd, met ingenomenheid, al ging het niet vergenoeg in de goede richting. Hij herinnerde aan de indiening van het wetsontwerp-Traub betreffende het staats erfrecht, welke indiening met zekere November-gebeurtenissen verband hield; een herinnering die den Vrijheidsbonders lichtelijk onaangenaam was. Hij verdedigde eenige amendementen, o.a. een om het erfrecht van bloedverwanten in de zijlinie, geen afstammelingen van broeders en zusters zijnde, te beperken tot den 3en graad, gelijk de Regeering oorspronkelijk had voorgesteld, in plaats van tot den 6en graad. Groeneweg, kwam, toen de vrouwelijke juristen in de Kamer in alle talen bleven zwijgen, krachtig op voor een door prof. Visser van IJzendoorn verdedigd amendement-Oud tot opheffing van een bepaling ten nadeele van de erkende natuurlijke kinderen.

Schaper bestreed het ontwerp tot wijziging van de stoomwet, waardoor de kosten van het rijkstoezicht op stoomtoestellen, dat in het algemeen belang wordt uitgeoefend, worden afgewenteld op de industrie.

Bij de behandeling van het wetsontwerp tot voorkoming en bijlegging van arbeidsgeschillen, wezen Schaper en Brautigam op de geringe beteekenis van dit ontwerp. Brautigam gaf daarbij treffende staaltjes van het misbruik, dat thans door werkgevers van hun machtspositie wordt gemaakt. Schaper gaf Aalberse een schrobbeering over diens zonderlinge bewering, dat het socialisme het liberalisme van den vierden stand is, en nam ook een wetenschappelijke mummie onder handen. Brautigam wees op de desorganiseerende werking van een bepaling, die ook aan kleine groepjes arbeiders het recht geeft, bemiddeling in te roepen. H i e m s t r a verdedigde een amendement om inroeping van den rijksbemiddeling door ongeorganiseerden alleen bij ontstentenis van vakvereenigingen mogelijk te

maken en om den rijksbemiddelaar niet ambts-halve tot eersten bemiddelaar van het geschil te maken. Het tweede amendement werd door de Regeering overgenomen. Schaper bestreed de pogingen van christ. hist. en Vrijheidsbondsche zijde ondernomen, om het enquête-recht te beperken. Waar het enquête-recht onverzakt gehandhaafd bleef en eenige verbeteringen van het ontwerp was bereikt, stemde de fractie voor het wetsvoorstel.

Het wetsontwerp tot wijziging van het invoerrecht op sigaren, waarbij bepaald werd, dat dit invoerrecht ad 30 pCt., nooit minder zou bedragen dan f 15 per duizend, gaf aanleiding tot een meningsverschil in de Fractie. In de huishoudelijke vergadering der Fractie bleken 8 van de 15 aanwezige leden de voordeelen van dit wetsontwerp grooter te achten dan de nadeelen. Besloten werd, dat de leden volgens hun eigen inzicht zouden stemmen en dat Troelstra namens de geheele Fractie een verklaring zou afleggen, waarin de standpunten van de verschillende stroomingen in de Fractie uiteen werden gezet.

De door Troelstra afgelegde verklaring luidde als volgt:

„Algemeen wordt in sprekers fractie be- treurd, dat de invoering van den tabaks- accijns, waartegen zij heeft gestemd, aanlei- ding heeft gegeven tot een tariefverhooging als compensatie voor de binnenlandsche nijver- heid, om niet door maatregelen van de eigen wetgeving in den strijd tegen de buitenlandsche nijverheid te worden belemmerd. Juist omdat dit ontwerp een compensatiemaatregel is, is de meerderheid van de soc.-dem. fractie van oor- deel, dat het ontwerp niet kan worden beoor- deeld van het standpunt van den strijd voor of tegen den vrijhandel.

Een belangrijke meerderheid ziet in den maatregel geen stap in de richting van een pro- tectionistische politiek, die door de fractie niet wordt gewenscht en steeds zal worden be- streken. Met nadruk wijst spreker op de ver- klaring der Regeering in de Memorie van Ant- woord op blad. 2. Deze wordt door onze frac- tie aanvaard. Ik lees haar voor, opdat bij de behandeling van latere crisismaatregelen die verklaring van de Regeering nog eens kan worden aangehaald. Zij luidt als volgt:

„Het ééinig doel van het ontwerp is, den invloed der valutadaling op het invoerrecht te voorkomen. Dit is precies het tegendeel van een „valutarecht”, dat juist aan de valutadaling invloed op het invoerrecht wil toekennen.

Overigens ligt het uiteraard allerminst in de bedoeling, ook deze conversie van waarderecht in specifiek recht op breede schaal toe te passen. De bijzondere reden, die daarvoor ditmaal geldt, is het feit, waarop ook in de Memorie van Toelichting gewezen werd, dat het invoerrecht op de sigaren destijds als een compensatie voor de nadeelen van den accijns is ontworpen. Reeds de Memorie van Toelichting van het ontwerp-Traub, tot heffing van een tabaks- accijns, stelt dit buiten twijfel. Een dergelijke compensatie behoort tegen verdam- ping behoed te worden. In dit verband moge er de aandacht op gevestigd worden, dat andere, soortgelijke compensaties voor de belemmeringen, die de accijnswetgeving oplegt, — men denke o.a. aan de invoer- rechten op gedistilleerd en op bier — reeds den vorm van specifieke rechten hebben.”

In dit verband wordt dit ontwerp geheel op zichzelf beschouwd en getoetst aan de belan- gen van een groot deel der arbeidersklasse, dat in de sigarenindustrie zijn bestaan vindt.

Er is een buitengewone malaise en werkloos- heid in deze industrie. De vorige spreker wees er reeds op, dat die arbeiders tegemoetkoming in hun toestand willen; zij zien uit naar red- ding in den nood.

In hoeverre dit ontwerp die brengt? Men kan er over van gevoelen verschillen. Gold 't hier voorwerpen van noodzakelijk levens- onderhoud, waarvan de prijzen verhoogd zou- den worden, dan zou de fractie er afwijzend tegenover staan. Nu gold bij de meerderheid der fractie het motief, dat het hier geen nood- zakelijke levensbehoefte betreft.

Een deel der fractie was, met het oog op de enorme valutadaling, zeer sceptisch gestemd jegens de uitwerking van dit ontwerp, en daar- om geeft ze er haar stem niet aan: zij doe dit dus niet om principieele redenen. De finan- cieele politiek, om er ook nog een bijdrage voor de schatkist uit te halen, keurden deze leden sterk af.

Hiertegenover is aangevoerd, dat het niet aangaat, dit ontwerp in zijn werking te beoor- deelen, naar den buitengewonen val van de mark in den laatsten tijd. Die schommelingen zijn zóó geweldig, dat men niet de tijdelijke waarde van de mark mag aannemen als grond- slag voor de beoordeeling dezer wet.

Het is mogelijk, dat de arbeiders niet van dit ontwerp de voordeelen zullen trekken, die ervan worden verwacht, maar de meerderheid onzer fractie meende een poging om de na- deelen, uit den accijns voortvloeiende, te ver- zachten, niet te mogen afwijzen.

Hiertegenover neemt een belangrijke minder- heid het standpunt in, dat het ontwerp niet kan worden losgemaakt van de protectionistische richting der regeeringspartijen, waartegen zij zich van meet af wil verzetten. De prijsverhoog- ing van de goedkoopere soorten durft zij niet voor haar rekening nemen. Zij vreest dat dit ontwerp zal leiden tot dezelfde maatregelen voor andere industrieën en wil daarom haar stem aan dit ontwerp niet geven.”

Bij de stemming over het wetsontwerp stem- den 8 leden der fractie (v. Braambeek, Brauti- gam, Hiemstra, Kleerekoper, Schaper, v. d. Tempel, Troelstra, De Vries—Bruins) vóór en 8 leden (Duys, Hugenholtz, J. ter Laan, K. ter Laan, Sannes, v. d. Waerden, IJzerman, van Zadelhoff) tegen.

Bij de behandeling van een wetsontwerp, tot invoering voorwaardelijke ter beschik- kingstelling van de regeering en voorwaar- delijke plaatsing in een tuchtschool, betoogde Kleerekoper dat van een dergelijke strafbedreiging voor kinderen weinig resultaat is te verwachten en dat er in ieder geval voor gezorgd moest worden, dat de reclas- seeringsinstellingen de uitgaven konden bekosti- gen, welke door dit wetsontwerp noodig worden.

Hugenholtz protesteerde bij het wetsontwerp tot bezuiniging op de militair- rechterlijke macht tegen het weezinwekkende uitzonderingsrecht voor militairen. Tegen het wetsontwerp op zichzelf had hij uiteraard geen bezwaar, daar dit alleen een bezuiniging beoogde.

Troelstra protesteerde tegen het voor- stel van den voorzitter om het door Wijnkoop

gevraagde verlot tot een interpellatie over de houding der regering tegenover het Vredescongres van het I.V.V., te weigeren en wees op het groote belang, dat ons land bij dit congres heeft. Zijn protest was echter vergeefs, evenals het verzet van Gerhard en K. ter Laan tegen het nog voor het Kerstrees in behandeling nemen van de derde, en wederom sterk gewijzigde editie van het wetsontwerp tot wijziging van de lager-onderwijswet.

INTERPELLATIES.

Van Braambeek interpelleerde over de exploitatietekorten der Nederlandsche spoorwegen en de wijze waarop die gedekt zullen worden. Hij toonde aan, dat er allermint red was de arbeidsvoorwaarden van het spoorwegpersoneel te verslechteren, alvorens er een grondig onderzoek was ingesteld naar de organisatie en de gestie van het spoorwegbedrijf. Van der Waerden ontzenuwde de economische argumenten, die voor een loonsverlaging van het spoorwegpersoneel waren aangevoerd. Troelstra herinnerde aan de jarenlange verwaarloozing van het spoorwegpersoneel en liet het snoeimes der critiek neerkomen op de nieuwste loot van den dorren Manchesterboom.

Van den Tempel hield weder een interpellatie over de werkloosheid, waarbij hij tevens met de oud-liberale wijsheid van mr. Van Dorp en Co. afrekende.

Aan de discussies over deze interpellatie namen ook Hiemstra, Schaper en Brautigam deel.

Deze interpellatie onderscheidde zich van Van den Tempel's vroegere interpellaties over dit onderwerp in tweeërlei opzicht. Ten eerste werd zij ondersteund door een demonstratie van werkloozen, die voor een groot deel van Rotterdam en elders naar Den Haag waren komen loopen en waarvan een deputatie door de fractie werd ontvangen. Ten tweede eindigde zij niet als tot dusverre met de verwerping van v. d. Tempel's moties, maar werd de eerste motie zonder hoofdelijke stemming en de tweede motie met groote meerderheid aangenomen. Dit resultaat was te merkwaardiger, gezien het feit, dat juist tegen de werkloozenzorg sinds geruimen tijd de reactionaire campagne het felst gevoerd was en dat de regering, die aanvankelijk maar al te zeer naar de reactie scheen te luisteren, reeds voor de stemming over de

moties vrij belangrijke concessies had gedaan. De voorbereiding van de interpellatie is trouwens een voorbeeld geweest van voortreffelijke samenwerking van vakbeweging en parlementair-politieke actie.

Duijs interpelleerde — tot groote ergernis van de vele burgerlijke agrarische „deskundigen”, die verzuimd hadden te doen was Duijs deed — over de crisis in het tuinbouwbedrijf en de voornemens der regering ten aanzien van den nood, waarin vele tuinbouwers tengevolge van die crisis verkeerden. Merkwaardig was het, dat meerdere van de aan het debat — en de interrupties! — deelnemende agrariërs en pseudo-agrariërs zoozeer „dropen van politiek”, dat zij weinig of niet over den nood der tuinters spraken, doch zich uitputten in aanvallen op . . . de S. D. A. P. Duijs en Schaper dienden hen stevig van antwoord en gaven dezen aanvallers wat hun toekwam. Hetgeen een flinke portie was. De regering zegde toe, bij de bestudeering van de zaak groote spoed te zullen betrachten en zeer spoedig een beslissing te nemen, zoo mogelijk in de richting van de moties-Duijs en -Dresselhuijs, waarna deze moties werden ingetrokken.

Voor de interpellaties-Troelstra en Kleerekoper, zie onder „Staatsbegroting”.

* * *

Aan het eind van ons verslag gekomen, moeten wij opmerken, dat Sannes helaas door ongesteldheid verhinderd was het verslag samen te stellen en dat het dientengevolge moest worden opgemaakt door den tweeden sekretaris en wel in een tijd, waarin deze door andere werkzaamheden eigenlijk geen tijd meer had. Dit verklaart zich niet geheel, maar toch wel ten deele waarom dit verslag zooveel minder „leesbaar” is dan vroegere verslagen. Indien het niettemin den geduldigen lezer een gunstigen indruk mocht geven van de wijze waarop de fractie zich van haar taak gekwetend heeft, dan zal dit uitsluitend aan het werk van de fractie en niet aan de poovere beschrijving van dien arbeid zijn toe te schrijven.

IJZERMAN,

2e sekretaris der Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie.

8 December 1922.

Jaarverslag van den Bond Soc.=Dem. Vrouwenclubs.

Van 1 Januari tot 30 November 1922.

INLEIDING.

Dit Jaarverslag zal, wat enkele cijfers betreft, iets ongunstiger schijnen dan andere jaren, omdat het niet over een heel jaar loopt, toch behandelt het zeker het merkwaardigste jaar, dat de Bond sinds zijn oprichting gekend heeft.

Immers bij de oprichting van den Bond was het voornaamste doel met de propaganda voor het socialisme onder de vrouwen te agiteeren voor haar Algemeen Kiesrecht, zoowel als voor de mannen.

Dit jaar is dit doel in de praktijk bereikt geworden. De vrouwen hebben mede de Tweede Kamer gekozen.

Als gevolg van het vrouwenkiesrecht is tijdens de verkiezingscampagne door de politieke partijen veel meer propaganda gemaakt onder de vrouwen, dan vroeger. De vrouw is het middelpunt der politieke belangstelling geworden. Waar in vroegeren tijd bij verkiezingen zelden een artikel over de vrouw geschreven werd, was de geheele pers nu overstromd door artikelen met beschouwingen over de vrouw. Wat er al niet voor goeds over de vrouw gezegd is geworden om haar belangstelling voor de politiek te wekken, zou moeilijk meer te noemen zijn!

Daar staat tegenover, dat door de malaise na den oorlog de vrouw economisch dikwijls een hinderpaal voor de mannen werd. De vele vrouwen, die in fabriek, bedrijf en kantoor een plaats hadden gevonden tijdens den oorlog, werden weer weg gewenscht na den oorlog. Men heeft vele honderden ontslagen om de bedrijven te kunnen inkrimpen of om de vrij gekomen mannen uit het leger weer een plaats te geven.

Dit gaf aanleiding tot het zeggen van allerlei kwaad van de vrouw en haar arbeid. De pers had het druk o.a. over de wuftheid der vrouwen en over de nadeelen van het verrichten van werkzaamheden door mannen en vrouwen in één lokaliteit. Verder werd weer opnieuw van kerkelijke zijde geprobeerd de gehuwde vrouwen uit ambten enz. te ontslaan.

Zoo heeft dit afgelopen jaar veel meer beroering onder de vrouwen gebracht zoowel politiek als economisch dan ooit te voren.

De gewichtigste gebeurtenis is de uitslag van de verkiezingen van de Tweede Kamer geweest. Wij, sociaal-democraten hebben 2 zetels verloren. Dit is jammer. Maar gezien de geweldige politieke achterlijkheid van de vrouw en de gebrekkige middelen, waardoor we de propaganda onder de vrouwen hebben kunnen voeren, kunnen we zeggen, dat de uitkomst goed, zeer goed is geweest.

Wij willen niet verheelen, dat wij gelooven, dat grootendeels de opofferende toewijding van talloze stillen in den lande de oorzaak is, dat het nadeel niet grooter is geweest. Wie veel door het land reist en de clubleden overal ontmoet, weet, hoe tot in de kleinste hoekjes van ons land vele honderden vrouwen rustig op stap gaan met onze propaganda-lectuur onder den arm, in de eerste plaats ons vrou-

wenblad om deze huis aan huis te brengen. Geen enkel onzer partijbladen kan, geloof ik, bogen op zulk een groot aantal belanglooze medewerksters. Het is uiterlijk een onbeteeke-nend werk, maar in waarheid heeft 't een groote innerlijke waarde. Het duidt aan dat in onze vrouwen een groote mate offervaardigheid bestaat uit liefde voor het socialisme, die zonder ruchtbaarheid wordt gegeven.

Daarom kunnen we met trots spreken over onze medewerksters van de „Proletarische Vrouw”. Circa 239000 exemplaren werden in 11 maanden naar de vaste lezeressen gebracht en op vergaderingen en op straat verkocht.

Het blad dient voor de eerste propaganda evenals onze kleine vlugschriften en brochures die in 11 maanden in 70600 exemplaren werden verkocht. Hier werkten de afdelingen ook mede om dit prachtig aantal te verkrijgen.

HET HOOFDBESTUUR EN DE JAARVERGADERING.

Op 1 Jan. 1922 bestond het Hoofdbestuur uit: M. Wibaut—Berdens van Berlekom, voorzitter, L. Tilanus, secretares; L. van Kuijkhof—Koedijk, penningmeesteres; E. Sannes—Sannes, 2e voorzitter; A. Secréve—Bregman, A. de Vries—Bruins.

De Redactie van de „Prol. Vrouw” uit: C. Pothuis—Smit.

De Administratie van dit blad uit: S. van Gelder.

De 14e Jaarvergadering had plaats op 8 April 1922 in het gebouw „De Harmonie”, Rozengracht te Amsterdam, onder voorzitterschap van E. Sannes—Sannes. Er waren 98 afgevaardigden, die 63 clubs en propagandacommissies vertegenwoordigde.

Bovendien waren een aantal vrouwelijke propagandisten en ook de secretarissen (essen) der gewestelijke commissie voor de propaganda onder de vrouwen, uitgenoodigd.

De volgende punten werden behandeld:

Aangenomen werd:

de wenschelijkheid dat een der leden van het hoofdbestuur van den Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs zitting zou hebben als gedelegeerde in het Partijbestuur;

dat het bondsbestuur de mogelijkheid met het Partijbestuur zou overleggen, dat meer vrouwen als afgevaardigden de congressen zouden kunnen bijwonen, bijv. door de gewestelijke propaganda-commissies en stedelijke federaties het recht te geven één vrouwelijke afgevaardigde aan te wijzen met alleen een adviseerende stem;

de wenschelijkheid van cursussen voor propagandisten, gemeenteraads- en statenleden.

Verworpen werd:

Prijsverlaging van het blad „De Prol. Vrouw”, zoowel wat betreft het abonnement, als per nummer;

de wenschelijkheid, dat het Partijbestuur reglementair zou vastleggen, dat aan de vrouwenclubs een zeker percentage aan gelden uit

de respectievelijke afdeelingsskassen ter plaatse worden beschikbaar gesteld.

Alle leden van het Hoofdbestuur werden herkozen, behalve E. Sannes—Sannes, die zich niet meer beschikbaar stelde. In de vacatures Sannes—Sannes en Kersen—v. Muilwijk (welke laatstgenoemde reeds in December ontslag genomen had) werden bij herstemming tusschen G. Miedema—Zondervan, D. Blekking, H. Bakhuis—Wolters en C. de Bie—Tiemens, H. Bakhuis—Wolters en C. de Bie—Tiemens gekozen.

Naar aanleiding van het uitstel van de vlootwet werd de volgende motie: „De Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs te Amsterdam, bijeen op 22 April 1922 verheugt zich dat de behandeling der vlootwet is uitgesteld,

beschouwt deze wet als een ramp voor onze natie, even groot als die voor den Dienstplicht, omdat hiermede meedoogenloos en lijnrecht wordt ingegrepen tegen iedere poging om te komen tot een begin van ontwapening en waardoor eerder een gevaar voor de intern. verhoudingen, d.w.z. een nieuwe oorlog ontstaat,

hoort, dat het uitstel aanleiding zal zijn, dat deze wet niet meer aan de orde zal komen, noch voor, noch na de verkiezingen en zeker niet zonder dat de vrouwen in de gelegenheid zijn geweest haar oordeel over deze wet te doen kennen.”

Dit werd ter kennis der Regeering en Tweede Kamer gesteld.

Nog een enkel woord van dank willen we hier wijden aan E. Sannes—Sannes, onze 2de voorzitter, die wegens gezondheidsredenen haar taak moest opgeven. Wij missen haar bekwame en intelligente leiding zeer, die zij reeds zooveel jaren in ons bestuur bij voorkomende gelegenheden op zich nam.

Ook een woord van dank voor datgene, wat partijgenoot Van Kersen voor onzen Bond gedaan heeft

Op den avond van de jaarvergadering werd ter eere van het feit, dat de vrouwen voor het eerst het Algemeen Vrouwenkiesrecht in 1922 zouden uitoefenen, een feestvergadering gehouden, waar alle gedelegeerden van de Jaarvergadering on uitgenoodigd werden

F. M. Wibaut en A. de Vries-Bruins hielden een enthousiaste rede, de eerste over den strijd voor ontwapening en de tweede over de propaganda van den Bond.

Buitendien was er een mooie voordracht van J. Keppler-B. v. B. en een prachtige Indische dans, door den heer Vrijbergen Koning uitgevoerd

Ter eere van den 60sten verjaardag van de voorzitter reikten de Friesche Vrouwenclubs haar een grooten mand met bloemen over en de club van Niimegen gaf met een korte redevoering aan de Amsterdamsche Vrouwenclub een lint over met hulde aan de Amsterdamsche vrouwen voor hun activiteit bij de gemeenteraadsverkiezingen.

ONZE VOORZITSTER GEHULDIGD.

Het was ter gelegenheid van den 60sten verjaardag van onze bondsvoorzitter, M. Wibaut-B. v. Berlekom, die vanaf de oprichting van den Bond voorzitter geweest is, dat talloze clubleden een bewijs van toegenegenheid aan deze haar voorgangster gezonden hebben.

Het gevoel van saamhoorigheid in den strijd voor het socialisme van alle clubleden heeft hier een oogenblik gelegenheid gehad tot uiting te

komen. De Bond en partijgenoot Wibaut zijn één, daarom stortte die dag zich uit in een stroom van gelukwenschen, bloemen en enkele geschenken.

Het bondsbestuur meende de beste hulde aan het werk van de voorzitter te kunnen brengen, door haar te verzoeken een bloemlezing te maken van haar artikelen, waar zooveel kracht en socialistisch inzicht van uit gaat en deze in een bundeltje uit te geven. Besloten echter is een brochure met haar artikelen over de opvoeding der kinderen uit te geven, deze is reeds ter perse. Een klein boekje volgt van hare artikelen, over de onderwerpen, die de vrouw raken.

DE SAMENSTELLING EN HET WERK VAN DEN BOND.

De Bond telt thans 129 clubs of propaganda-commissies en 5091 leden. Er werden 247 huis-houdelijke vergaderingen, 76 openbare vergaderingen gehouden. De onderwerpen waren: Over de a.s. verkiezingen; De taak der vrouw bij de verkiezingen; Man en vrouw naast elkaar; De vrouw in den strijd; Moederschapszorg; Anti-militarisme; Ons verkiezingsprogram; De beteekenis voor de vrouw van den 1en Meidag; Verkiezingsprogram en ontwapening; Hoe men het stembiljet gebruiken moet; De vrouw uit de arbeidersklasse; Geneeskundig onderzoek vóór het huwelijk; Drankbestrijding; Met vlammend zwaard.

51 Cursusvergaderingen werden gehouden met de volgende onderwerpen: Ontstaan der vrouwbeweging; De vrouw in den strijd; Historische tijd; Ontwapening; Staathuishoudkunde; Moederschapszorg; Vrouwenkiesrecht; Uitvoerige uitlegging van de nieuwe Kieswet; De beteekenis van de Algem. Jeugd-Centrale; Coöperatie; Verkiezingsprogram; Onderwijs; Wat moeten de vrouwen met haar kiesrecht doen; Wat is de S. D. A. P. en wat wil zij; Het werken der clubs; Over huisbezoek; Gemeentehuishouding; Socialisatie; Poezië en proza; Ontwikkeling van het kapitalisme; De vrouw in de maatschappij; Kraamen zuigelingenverzorging; Nieuwe richting in de opvoeding; De zwangerschap der vrouw en de geboorte en opvoeding van het kind; Sociale verzekering; J. P. Coen's verovering van Jacatra; Het ontstaan van het kapitalisme; Kunstavond; Ziektewet; Het socialisme en de alcohol; Levensdwang en levensvreugd; De vrouw en de geschiedenis; De weg naar de betere maatschappij; Fröbel en Montessori-onderwijs; Het werken met lichtbeelden; Nieuwe vrede; Gemeentepolitiek.

Er zijn 26 leesclubjes en in de verkiezingscampagne van 1 Mei—1 Juli 1922 werd er 520 maal straatcolportage gedaan. Er werd gemiddeld per keer f 100 aan vlugschriften en bladen verkocht. In 22 plaatsen wordt er regelmatig huisbezoek met de „Proletarische Vrouw” en onze geschriften gedaan en in 21 plaatsen af en toe. Er werd dan per middag of avond van f 0 60 tot f 6 verkocht.

Van 1 Mei—1 Juli 1922 werd er in 40 plaatsen huisbezoek voor de verkiezingen gedaan

HET WERK VAN HET BONDSBESTUUR.

Het secretariaat van den Bond is gevestigd in de „Beurs voor den Diamanthandel”, Weesperplein 4. De secretares heeft er evenals de administratrice van „De Prol. Vrouw” een bureau. De secretares heeft 3 uur per dag een

klerkje ter assistentie. Door de secretares zijn van 1 Jan. tot 30 Nov. 1922 ontvangen: 935 brieven, 698 drukwerken. Verzonden: 1069 brieven, 1966 gecyclostileerde brieven, 654 drukwerken. (Bij dit laatste behooren niet de verzendingen van vlugschriften en brochures, daar deze over drukkerij „Vooruitgang” gaan.)

Verscheidene malen is met het Dag. bestuur der Partij geconfereneerd. De secretares woonde de vergaderingen met de gewestelijke secretarissen en het Dag. Bestuur der Partij te Amsterdam bij.

23 vergaderingen werden door het Dag. bestuur van den Bond gehouden en 5 hoofdbestuursvergaderingen. Daarnaast hielden de Dag. bestuursleden dagelijks voeling met de secretares.

De administratrice van „De Prol. Vrouw” woont de vergaderingen van het Dag. bestuur en het Hoofdbestuur bij.

Geregeld worden tweemaal per week knipsels uit diverse kranten over onderwerpen, de vrouwen betreffende, ter doorzending rondgestuurd. Hieraan kunnen nog meer partijgenooten zoo gewenscht deelnemen. Op het bureau zijn een aantal knipsels over dezelfde onderwerpen ter bestudeering gerangschikt.

GEWESTELIJKE VROUWEN-PROPAGANDA-COMMISSIES.

In alle gewesten zijn vrouwen-propaganda-commissies. Op de vergaderingen van de vrouwen-propaganda-commissies is altijd een lid van het Bondsbestuur aanwezig, meestal de secretares of een ander bestuurslid en dikwijls de administratrice van „De Prol. Vrouw”.

Op deze bijeenkomsten wordt de propaganda onder de vrouwen met de gewestelijke besturen geregeld.

De clubs zijn door afgevaardigden vertegenwoordigd.

Er zijn altijd nog vele clubs, die het belang van deze vertegenwoordiging niet voldoende gevoelen, door op deze vergaderingen niet vertegenwoordigd te zijn, en de meeste afdelingen schitteren, na oproepingen voor deze vergaderingen, door afwezigheid. Dit is een groot gebrek aan juist inzicht. Het contact houden met het gewestelijke en het Bondsbestuur en met de andere clubs en afdelingen zou de propaganda onder de vrouwen nog beter bevorderen.

* * *

Uitstekend werk hebben onze propagandisten Miedema-Zondervan, de Bie-Tiemens en D. Blekkink geleverd op haar tochten door het land door afwisselend vanaf het begin van het jaar, weken achter elkaar van plaats tot plaats te trekken. Daar werd, hetzij op vergaderingen door haar gesproken of met de clubleden propaganda gemaakt, door huis aan huis of op drukke punten leatuur te verkoopen. Tegen de verkiezingen werden de menschen op straat toegesproken.

Het is een voorrecht, dat deze vrouwen tijdelijk het huis kunnen verlaten om zoo lang achter elkaar op propaganda te gaan. Dit is het gevolg van het feit, dat zij geen vaste betrekking hebben en tijdelijk een plaatsvervangster voor hun werk in huis kunnen nemen.

De gewestelijke commissie-vergaderingen werden 10 maal door de secretares, 2 maal door L. van Kuykhof en 3 maal door A.

Secrève bijgewoond. Op deze vergaderingen wordt de te voeren propaganda vastgesteld tot in de kleinste bijzonderheden.

DE VERKIEZINGEN.

Met groote opgewektheid is deze eerste campagne, waarbij de vrouwen ook zelf het stemrecht zouden kunnen uitoefenen, door de vrouwen gevoerd.

Het culminatie-punt der propaganda was de 3de Juli, twee dagen voor den verkiezingsdag. Deze propaganda voor de vrouwen was door den Bond in overleg met het Partijsecretariaat uitgeschreven. Deze dag is gebruikt om een manifest voor de vrouwen in honderd-duizend-tallen te verspreiden.

In bijna alle plaatsen, waar clubs waren en ook in de andere plaatsen zijn kleine demonstraties gehouden en onze reclameprent van de „Proletarische Vrouw” en een roode kar op straat mee genomen. Daarbij heeft de huis aan huis colportage plaats gehad.

Maar niet alleen op dezen dag, maar week aan week is er dag aan dag met onze leatuur gecolporteed.

In de verkiezingscampagne van 1 April—5 Juli werden 54000 vlugschriften verkocht en wel:

Z.-Holland	13539
N.-Holland	11620
Friesland	8850
Utrecht	3548
Overijsel	3341
Groningen	3241 ¹⁾
Limburg	3161
Drente	2400
Gelderland	1706
Noord-Brabant	1127
Zeeland	1034

SCHRIFTELIJKE PROPAGANDA.

a. Brochures en vlugschriften.

De schriftelijke propaganda gaat, zooals wij reeds zeiden, dank zij den onuitputtelijken ijver der clubleden en verdere partijgenooten, schitterend.

We kregen als nieuwe vlugschriften voor de verkiezingen er bij de vlugschriften:

„Breekt de geweren”, van C. Pothuis—Smit, „De geesel der arbeidersklasse”, van J. v. d. Tempel, „De vrouw en de woning”, van J. Schaper, „Man en Vrouw naast elkaar”, van C. de Bie—Tiemens, „Op bezoek bij de moeders”, van L. Tilanus.

Speciaal voor de vrouwen, betrokken bij de diamantindustrie: „Geen berusting, doch strijd”, van R. Osnomez—Bonnettenmaker; voor de beambten aan de posterijen een klein vlugschriftje.

Als nieuwe brochures kregen we:

„Korte Handleiding voor de Propaganda onder de Vrouwen”, door A. Secrève. (Uitg. van den Bond.)

Er werden in 11 maanden 70591 brochures en vlugschriften verkocht. Aan verschillende clubs en afdelingen werd voor de eerste maal propaganda-leatuur gratis beschikbaar gesteld. In de Vrouwenbibliotheek (uitgave van „Ontwikkeling”) verscheen een boekje: „Bespreekingen op het gebied der Gezondheidsleer” van ons klublid Dr. R. E. G. Polak—v. Gelder.

¹⁾ Groningen gaf zelf vlugschriften voor de vrouwen uit.

e. „De Proletarische Vrouw”.

We zijn trotsch op ons blad, dat uitstekend gaat. De oplage is nog nooit zoo groot geweest en de uitslag van de balans is goed.

De bijzonderheden worden verderop gevonden.

Er werd een reclameplaat voor het blad door A. Lüske ontworpen, tijdens de verkiezingen verkocht, die een groot succes is geweest.

De wakkere administratrice staat altijd op de bres om de propaganda met ons blad te bevorderen.

Er zijn plannen om bij de verhuizing van het Bureau naar de Keizersgracht door samenwerking met de „Volk”-directie nog meer propaganda met ons blad te kunnen maken.

c. Artikelen voor de Vrouwen.

Deze worden naar onze kleine pers en naar verschillende dagbladen gezonden. Zeer tot onze spijt is A. Ogtrop, te Middelburg, die vroeger geregeld schreef, door ziekte tegenwoordig verhinderd artikelen te zenden.

d. De Enquête.

Met veel sympathie en waardeering is ons „Rapport over de Enquête naar den toestand der Kraamvrouwen in Amsterdam, Den Haag en vijf gemeenten in Twenthe”, door de pers ontvangen. Op allerlei gebied ziet men meer belangstelling komen voor dit werk en wel op wetenschappelijk, op femmistisch en op politiek terrein. Ook bij onze tegenstanders vindt men belangstelling voor deze enquête. Het is hier de plaats om alle medewerkers: de enquêtrices, of zij, die op andere wijze ons hielpen bij dit werk, nogmaals onzen hartelijken dank te zeggen.

Het is ongetwijfeld een groot stuk arbeid geweest, dat de Bond gedaan heeft, hetwelk van blijvende waarde zal zijn. Het Rapport geeft een onopgesmukt, treffend beeld van de treurige omstandigheden, waarin tallooze gezinnen nog leven. De conclusies stippelen den weg uit, die gevolgd moet worden, om voor de moeders uit de arbeidersklasse praktische resultaten te bereiken, hetzij door onze propaganda voor moederschapszorg, hetzij door onzen arbeid hiervoor, in de bestuurslichamen van ons land.

De Partij gaf het Rapport uit.

e. Oostenrijksche brochures.

Tot finantieelen steun aan het Oostenrijksche Vrouwenblad „De Arbeiterinnenzeitung” werden voor lezeressen, die Duitsch verstaan, twee mooie brochures van onze Oostenrijksche partijgenooten beschikbaar gesteld à 10 cent:

a. Adelheid—Popp, „Frauenarbeit in der kapitalistischen Gesellschaft”. b. Therese Schlesinger, „Wie will und wie soll das Proletariat seine Kinder erziehen?”

Deze brochures zijn nog bij het secretariaat verkrijgbaar.

DE INTERNATIONALE VERBINDINGEN.

Voor 't eerst na vele jaren (de oorlogsjaren) begint weer iets te gloren van een toekomst, waarop tusschen de socialistische vrouwen een internationaal verband mogelijk zal zijn.

Ons Hoofdbestuur heeft ten eerste besprekingen gevoerd met het Partijbestuur tot aansluiting

bij het Internationaal Verbond van Arbeidsters, aangesloten bij het I.V.V. Aangezien het N.V.V. hiertegen bezwaren had, heeft het P.B. afwijzend geantwoord.

Met Adelheid Popp, redactrice van het Oostenrijksche Vrouwenblad en secretares van de Oostenrijksche Vrouwencommissie werden besprekingen gevoerd om tot hernieuwde aaneensluiting der socialistische vrouwen internationaal te komen. Deze eerste besprekingen leverden nog geen resultaat. Het Internationaal Wereldcongres van het I.V.V. voor den Vrede, waaraan het Bondsbestuur deelnam bood ons echter de gelegenheid besprekingen te houden met vrouwelijke partijgenooten uit Engeland, Zweden, Oostenrijk, België en Frankrijk. Allen gevoelden de wenschelijkheid om tot nadere aaneensluiting te komen op het eerste internationale congres, dat door de hereenigde socialistische Internationale zal gehouden worden. Op het congres van het I.V.V. is ook door ons bondsbestuur deelgenomen aan een bespreking over het samenwerken der socialistische vrouwen der verschillende landen met de onderwijzers en de internationale jeugdorganisaties van de opvoeding der kinderen tegen het militarisme, naar aanleiding van de resolutie over de opvoeding, dat mede door voorbespreking met de vertegenwoordigsters van het Hoofdbestuur tot stand kwam. Ook aan de Internationale Conferentie der Vrouwen voor Vrede en Vrijheid nam het bondsbestuur deel, waar het zijn standpunt heeft uiteengezet.

Door een collecte van de vrouwen is er ruim f 100 aan de redactie van de „Arbeiterinnenzeitung” gezonden geworden, om haar in stand te kunnen houden. Onze Oostenrijksche vrouwelijke partijgenooten zonden een hartelijk schrijven uit dank voor dit teeken van solidariteit van de Hollandsche sociaal-democratische vrouwen van den Bond.

SLOT.

Tot het einde gekomen van ons jaarverslag, dient na dezen terugblik ons oog even op de toekomst gericht te worden.

Ten eerste zal er een inwendige verandering plaats hebben. Het secretariaat van den Bond zal zijn bureau naar het secretariaat van de Partij verplaatsen. De samenwerking naar de propaganda onder de vrouwen, zal ongetwijfeld op deze wijze tusschen Partij en Bond kunnen versterkt worden. De middelen, waarover de secretares te beschikken heeft om haar werk te doen, zullen verbeterd worden. We verwachten, dat dit ons veel goeds zal brengen.

Ten slotte zien we de nieuwe verkiezingscampagne van de Staten en de gemeenteraden voor ons. Ook hier zullen de meeste vrouwen voor het eerst aan meedoen.

Deze verkiezingen voornamelijk die van de gemeenteraden, waarvan de betekenis voor de vrouwen gemakkelijker te vatten is dan van die voor het parlement, hopen we dat gunstiger zullen afloopen dan die van 1921.

Zonder de strijdvaardigheid van onze vrouwen zal 't echter niet goed gaan. Onze verwachting is wederom op haar gericht.

Dappere vrouwen gaat weer aan het werk. Clubleden geeft weer als altijd een voorbeeld van ijver en toewijding!

De Secretares van den Bond:

L. TILANUS.

12 December 1922.

Financieel Verslag van den Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs van 1 Januari 1922 tot 14 December 1922.

Inkomsten :	Uitgaven :
1. Kassaldo op 1 Januari 1922 . . . / 603.12 ⁵	1. Salarissen en vacantietoelagen . f 2275.50
2. Subsidie Partij, inbegrepen salaris secretaresse . . . . . " 4750.—	2. Vergoeding propagandisten . . . " 930.—
3. Vergoeding aan propagandisten . . . " 570.—	3. Steun voor de gewone propaganda . . . " 1582.09
4. Vlugschriften en brochures . . . . . " 2353.51 ⁵	4. Vlugschriften . . . . . " 1600.58
5. Reglementen . . . . . " 18.65	5. Perscommissie . . . . . " 10.—
6. Jaarverslagen . . . . . " 6.75	6. Jaar- en feestvergadering . . . . . " 263.46
7. Terug ontvangen bureaunkosten . . . " 13.80	7. Abonnementen . . . . . " 19.50
8. Verslagen Vrouwencursus . . . . . " 2.—	8. Hoofdbest.vergaderingen en conferenties . . . . . " 188.—
9. Verslagen enquête . . . . . " 16.50	9. Drukkerij . . . . . " 181.75
10. Entree's feestvergadering . . . . . " 60.50	10. Vergoeding voor vlugschriften . . . " 30.—
11. Collecte Oostenrijk . . . . . " 104.66 ⁵	11. Advertenties . . . . . " 5.53
12. Duitse brochures . . . . . " 10.90	12. Kantoorhuur en onderhoud . . . . . " 477.37
	13. Belasting . . . . . " 21.21
	14. Telefoon . . . . . " 56.—
	15. Vertegenwoordiging . . . . . " 28.75
	16. Bureaunkosten . . . . . " 296.24 ⁵
	17. Persbureau . . . . . " 76.40
	18. Verhuizing en installatie . . . . . " 44.75 ⁵
	19. Oostenrijk (opbrengst collecte enz.) . . . . . " 166.63 ⁵
	20. Diversen . . . . . " 32.40
	21. Kassaldo . . . . . " 224.23
/ 8510.40 ⁵	/ 8510.40 ⁵
<hr/>	
Nog te ontvangen :	Nog te betalen :
1. Subsidie van de Partij . . . . . / 1200.—	1. Verslagen Vrouwencursus . . . . . f 41.50
	2. Verslagen enquête . . . . . " 350.—
	3. Vertegenwoordiging . . . . . " 105.—
	Saldo . . . . . " 703.50
/ 1200.—	/ 1200.—

De ondergeteekenden verklaren het kasboek met de daarbij behorende stukken tot 14 December 1922 vergeleken en accoord bevonden te hebben.

C. KOK—HILLEBRAND.

E. VAN MOPPES—HAMBURGER.

Amsterdam, 14 December 1923.

Begrooting voor het jaar 1923.

1. Subsidie voor de propaganda	f 1500.—
2. Salaris secretaresse	" 1800.—
3. Hoofdbestuursvergaderingen	" 200.—
	/ 3500.—

Toelichting.

Door overplaatsing van het Secretariaat van den Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs naar het Secretariaat van de Partij, vervallen verschillende punten van de begrooting van 1923, die op de begrooting van 1922 voorkwamen.

Zoo vervalt de post kantoorhuur en de posten bureau-kosten, abonnementen en perscommissie. Deze laatste vervallen, omdat de administratie van den Bond wordt ingedeeld bij de administratie van de Partij.

L. J. VAN KUIJKHOF—KOEDIJK,

Penningmeesteres.

Financiëel Jaarverslag van den 17^{en} Jaargang van „De Proletarische Vrouw”

vanaf 1 November 1921 tot 31 October 1922.

EXPLOITATIEREKENING:

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Inventaris (afschrijving) . . . . .</td><td style="text-align: right;">f 193.97</td></tr> <tr><td>Installatie kantoor . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 34.39</td></tr> <tr><td>Druk- en Verzendkosten . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 15.914.66</td></tr> <tr><td>Porti. . . . .</td><td style="text-align: right;">" 429.11⁵</td></tr> <tr><td>Drukwerk. . . . .</td><td style="text-align: right;">" 156.35</td></tr> <tr><td>Inval. Rentezegels . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 66.20</td></tr> <tr><td>Gepl. Advertenties . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 115.75</td></tr> <tr><td>Onk. Administratie . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 115.27</td></tr> <tr><td>Onk. Redactie . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 97.77</td></tr> <tr><td>Onk. Vergaderingen. . . . .</td><td style="text-align: right;">" 80.12⁵</td></tr> <tr><td>Medewerking . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 62.50⁵</td></tr> <tr><td colspan="2">Bureaunkosten:</td></tr> <tr><td> Kantoorhuur . . . . .</td><td style="text-align: right;">f 309.06</td></tr> <tr><td> Telefoon. . . . .</td><td style="text-align: right;">" 42.85</td></tr> <tr><td> Belasting . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 42.43 " 394.34</td></tr> <tr><td>Provisie Advertenties . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 567.08</td></tr> <tr><td colspan="2">Salarissen en Gratificaties:</td></tr> <tr><td> Redactie . . . . .</td><td style="text-align: right;">f 600.—</td></tr> <tr><td> Administratie . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 2.082.50</td></tr> <tr><td> Hulp Administratie . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 889.— " 3.571.50</td></tr> <tr><td>Inningskosten . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 76.—</td></tr> <tr><td>Onk. Colportage . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 197.43⁵</td></tr> <tr><td colspan="2">Alg. Onkosten:</td></tr> <tr><td> Schoonhouden kantoor f . . . . .</td><td style="text-align: right;">144.25</td></tr> <tr><td> Brandstoffen . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 13.90</td></tr> <tr><td> Verhuizing . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 20.10</td></tr> <tr><td> Gas en electr. licht . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 22.42</td></tr> <tr><td> Div. kl. onkosten . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 85.60⁵ " 286.27⁵</td></tr> <tr><td>Aanplakbiljetten . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 134.43⁵</td></tr> <tr><td>Batig saldo . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 3.873.03⁵</td></tr> <tr><td></td><td style="text-align: right; border-top: 1px solid black;">f 26.366 20</td></tr> </table>	Inventaris (afschrijving)	f 193.97	Installatie kantoor	" 34.39	Druk- en Verzendkosten	" 15.914.66	Porti.	" 429.11 ⁵	Drukwerk.	" 156.35	Inval. Rentezegels	" 66.20	Gepl. Advertenties	" 115.75	Onk. Administratie	" 115.27	Onk. Redactie	" 97.77	Onk. Vergaderingen.	" 80.12 ⁵	Medewerking	" 62.50 ⁵	Bureaunkosten:		Kantoorhuur	f 309.06	Telefoon.	" 42.85	Belasting	" 42.43 " 394.34	Provisie Advertenties	" 567.08	Salarissen en Gratificaties:		Redactie	f 600.—	Administratie	" 2.082.50	Hulp Administratie	" 889.— " 3.571.50	Inningskosten	" 76.—	Onk. Colportage	" 197.43 ⁵	Alg. Onkosten:		Schoonhouden kantoor f	144.25	Brandstoffen	" 13.90	Verhuizing	" 20.10	Gas en electr. licht	" 22.42	Div. kl. onkosten	" 85.60 ⁵ " 286.27 ⁵	Aanplakbiljetten	" 134.43 ⁵	Batig saldo	" 3.873.03 ⁵		f 26.366 20	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Advertenties . . . . .</td><td style="text-align: right;">f 2.171.92</td></tr> <tr><td>Geb. Kinderblaadjes . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 3.81</td></tr> <tr><td>Abonnementen . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 10.522.19</td></tr> <tr><td>Colportage . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 13.656.45</td></tr> <tr><td>Gekweekte rente . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 11.83</td></tr> <tr><td></td><td style="text-align: right; border-top: 1px solid black;">f 26.366.20</td></tr> </table>	Advertenties	f 2.171.92	Geb. Kinderblaadjes	" 3.81	Abonnementen	" 10.522.19	Colportage	" 13.656.45	Gekweekte rente	" 11.83		f 26.366.20
Inventaris (afschrijving)	f 193.97																																																																										
Installatie kantoor	" 34.39																																																																										
Druk- en Verzendkosten	" 15.914.66																																																																										
Porti.	" 429.11 ⁵																																																																										
Drukwerk.	" 156.35																																																																										
Inval. Rentezegels	" 66.20																																																																										
Gepl. Advertenties	" 115.75																																																																										
Onk. Administratie	" 115.27																																																																										
Onk. Redactie	" 97.77																																																																										
Onk. Vergaderingen.	" 80.12 ⁵																																																																										
Medewerking	" 62.50 ⁵																																																																										
Bureaunkosten:																																																																											
Kantoorhuur	f 309.06																																																																										
Telefoon.	" 42.85																																																																										
Belasting	" 42.43 " 394.34																																																																										
Provisie Advertenties	" 567.08																																																																										
Salarissen en Gratificaties:																																																																											
Redactie	f 600.—																																																																										
Administratie	" 2.082.50																																																																										
Hulp Administratie	" 889.— " 3.571.50																																																																										
Inningskosten	" 76.—																																																																										
Onk. Colportage	" 197.43 ⁵																																																																										
Alg. Onkosten:																																																																											
Schoonhouden kantoor f	144.25																																																																										
Brandstoffen	" 13.90																																																																										
Verhuizing	" 20.10																																																																										
Gas en electr. licht	" 22.42																																																																										
Div. kl. onkosten	" 85.60 ⁵ " 286.27 ⁵																																																																										
Aanplakbiljetten	" 134.43 ⁵																																																																										
Batig saldo	" 3.873.03 ⁵																																																																										
	f 26.366 20																																																																										
Advertenties	f 2.171.92																																																																										
Geb. Kinderblaadjes	" 3.81																																																																										
Abonnementen	" 10.522.19																																																																										
Colportage	" 13.656.45																																																																										
Gekweekte rente	" 11.83																																																																										
	f 26.366.20																																																																										

VERLIES- EN WINSTREKENING:

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Batig saldo . . . . .</td><td style="text-align: right;">f 4.377.61⁵</td></tr> <tr><td></td><td style="text-align: right; border-top: 1px solid black;">f 4.277.61⁵</td></tr> </table>	Batig saldo	f 4.377.61 ⁵		f 4.277.61 ⁵	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Steunfonds . . . . .</td><td style="text-align: right;">f 505.58</td></tr> <tr><td>Batig saldo exploitatie . . . . .</td><td style="text-align: right;">" 3.873.03⁵</td></tr> <tr><td></td><td style="text-align: right; border-top: 1px solid black;">f 4.377.61⁵</td></tr> </table>	Steunfonds	f 505.58	Batig saldo exploitatie	" 3.873.03 ⁵		f 4.377.61 ⁵
Batig saldo	f 4.377.61 ⁵										
	f 4.277.61 ⁵										
Steunfonds	f 505.58										
Batig saldo exploitatie	" 3.873.03 ⁵										
	f 4.377.61 ⁵										

BALANS PER 31 OCTOBER 1922:

Inventaris	f 10.—	Druk- en verzendkosten:	
Kas	97.32 ⁵	Nog te betalen	f 2.141.89 ⁵
Steunfonds nog te innen	40.—	Bond van S. D. V. C.'s	9.20
Advertenties nog te innen	544.20	Onkosten Redactie	9.10
Geb. Kinderbl. voorraad	11.60	Saldo Inningskosten.	6.52
Druk- en verzendkosten:		Onkosten Colportage	42.—
Vooruitbetaald porti	329.60	Kapit. saldo 31 Oct. '21	f 653.58 ⁵
Drukwerk voorraad	90.—	Batig „ 31 „ '22	4.377.61 ⁵ „ 5.031.20
Prov. Advert. vooruitbet.	216.81		
Salarissen en Gratificaties:			
Vooruitbetaald	150.—		
Postcheque en Girodienst.	1.244.24		
Abonnementen nog te innen	545.83		
Colportage nog te innen	3.898.48		
Aanplakbiljetten voorraad	50.—		
Gekweekte rente:			
Tegoeedkomend	11.83		
	f 7.239.91 ⁵		f 7.239.91 ⁵

S. VAN GELDER, Administratrice.

Goedgekeurd, na contrôle namens
de Commissie van Beheer:
H. J. WEGERIF, Accountant.
Amsterdam, 14 December 1922.

Gecontroleerd en accoord bevonden namens
de Commissie van Beheer:
E. HAMMEL.

TOELICHTING

behoorende bij het Financieel Verslag der
17e Jaargang van „De Proletarische
Vrouw“, loopende over het tijdvak
1 Nov. 1921—31 Oct. 1922.

W. P.

Wij komen dezen keer met goed nieuws!
Een resultaat van het verkiezingsjaar dat
ons een voordeelig saldo brengt van ruim 4000
gulden. Die gelden kunnen en zullen wij zoo
nuttig mogelijk moeten besteden. Reeds wer-
den voorloopige besprekingen gevoerd om de
propaganda voor onze krant uit te bouwen
door de uitgifte binnen niet te langen tijd van
een weekblad, waarvoor u de voorstellen op
de Jaarvergadering van onzen Bond zullen
worden gedaan en die voor de toekomst van
ons blad van groot belang zullen zijn.

De oplaag, die op 1 November 1921 17.000
exemplaren bedroeg ging in den loop van dit
jaar geleidelijk omhoog en bedroeg aan het
begin dezer jaargang 20.000. Het Meinummer
had een oplaag van 23.000; het 1 Julinummer
(Vrouwendag) van 25.000. Beiden verschenen
met een plaat, geteekend resp door de teeke-
naars Jordaan en Lüske.

Het post-abonnementental steeg in dezen jaar-
gang van 7.100 tot 8.200 dus met 1100 halfjaar
en kwartaalabonnees. De ontvangsten op deze
rekening stegen met f 1569.41.

Aan Colportagenummers (14 daagsche vaste
verkoopnummers met inbegrip der nummers
voor den lossen verkoop) worden thans ver-

zonden 10.700 ex. tegen 9.100 het vorig jaar,
dus ongeveer 1600 ex. meer. De ontvangst op
deze rekening steeg met f 2.733.75, alzoo met
bijna f 1200 meer dan de ontvangsten der
post-abonnementen. De vaste verkoopnummers
geven nog steeds het grootste bedrag aan
inkomsten voor de krant, zoodat dan ook onze
bijzondere zorg hieraan zal moeten blijven
gewijd.

Aan Advertentiën is dit jaar een be-
duidend hooger bedrag ontvangen dan
het vorig jaar n.l. f 1652.58 meer; onge-
twijfeld heeft deze post naast de meer-
dere ontvangsten voor abonnementen en
colportage tot het winstcijfer in belangrijke
mate bijgedragen. Voor het verschaffen van
meerdere beschikbare ruimte van het blad
voor de redactie werd 2 keer n.l. op 1 en op
29 April een grooter nummer gedrukt.

In verband met de slechte tijdsomstandig-
heden kon het plan, om het blad geregeld
met een advertentie-omslag te doen verschij-
nen, nog steeds niet worden verwezenlijkt.
Het werven van een voldoende aantal adver-
tenties om de geheele omslag te vullen, brengt
in deze tijden teveel bezwaren mee. Voorloop-
ig zal dus op deze wijze moeten worden
voortgegaan en met het oog op meerdere
plaatsruimte voor de redactie van tijd tot
tijd een grooter nummer verschijnen.

De post der Druk en Verzendkosten steeg
dit jaar van f 15.365.95 op f 15.914.66 dus met
f 547; hier is duidelijk merkbaar naast de
grootere oplaag een daling der papierprijzen.
Bij een berekening van den kostprijs der
krant, is deze echter mede als gevolg van de

hoogere port desondanks gestegen van 2.58 op 3.2 cent per nummer, dus met ruim 1/2 cent. De werkelijke kostprijs is natuurlijk nog hoger, daar de overige onkosten, zooals salaris, bureaunkosten enz. hier niet bij berekend werden.

Gedurende den afgelopen jaargang verschenen 25 nummers waarvan:

5 met een oplaag van	18.400	=	92.000
2 " " " "	17.700	=	35.400
4 " " " "	18.350	=	73.400
1 " " " "			18.750
1 " " " "			20.000
4 " " " "	19.550	=	78.200
5 " " " "	20.360	=	101.800
1 " " " "			22.500
1 " " " "			23.500 ¹⁾
1 " " " "			25.000 ²⁾

Totaal 490.550

gemiddeld per nummer 19.622 tegen 16.068 der vorige jaargang.

Aan het eind van dezen jaargang bedroeg de oplaag 20.000 verdeeld als volgt:

Postabonnementen	8210
Verzending medewerksters en agentschappen	10700
Gratis- en ruilnummers	160
Archiefnummers	30
Navraag	900
	<hr/>
	20000

De nummers 11 en 13 werden met 16 paginas; de overigen met 12 pagina's gedrukt.

Aanplakbiljet. Gezien het feit, dat voor het eerst door ons een aanplakbiljet werd uitgegeven, was het succes zeker niet onbelangrijk. Van de 1000 biljetten werd ruim de helft verkocht. Bij de komende propaganda voor de

¹⁾ Meinummer.

²⁾ 1 Julinummer.

Staten- en Raadsverkiezingen kan ze ongetwijfeld weer uitstekende diensten bewijzen. Men verzuime dus niet ze aan te vragen.

De prijs zal iets lager worden gesteld en nader in „De Proletarische Vrouw” worden bekend gemaakt.

Steunfonds. De deelnemers(sters) aan ons steunfonds hebben zich ook dit jaar niet onbetuigd gelaten. Een woord van hartelijken dank aan allen, die meegewerkt hebben om de draagkracht van ons blad gedurende den tijd van haar bestaan financieel te versterken.

Ingekomen en verzonden brieven. Gedurende dezen jaargang werden door de administratie ontvangen: 1206 brieven, 1992 briefkaarten, 483 drukwerken en werden door de administratie verzonden: 1396 brieven, 329 briefkaarten en 5809 drukwerken.

De samenwerking met de medewerksters laat niets te wenschen. Steeds komt er meerdere voeling tusschen administratie en clubs, wat van uitstekenden invloed is op de te voeren propaganda met onze krant.

Het bijwonen der Commissievergaderingen door onze administratrice, waardoor zij gelegenheid heeft zich persoonlijk met den gang van zaken in verschillende plaatsen op de hoogte te stellen en waar noodig, de propaganda met de krant te regelen, is van onberekenbaar nut gebleken en zal ongetwijfeld in de toekomst worden voortgezet.

Wederom staan wij dit jaar voor een verkiezingsstrijd, ditmaal voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden. Er is het afgelopen jaar door velen uwer hard gewerkt met ons blad, maar nog te velen der vrouwelijke afdelings en ook clubleden hebben hun aandeel in het werk niet geleverd.

Laat dit van nu af aan anders worden. Als alle vrouwen van onze Partij aanpakken, kunnen wij onnoemelijk veel meer bereiken. Gaan wij dus vol moed en beziel met de noodige strijd lust dit verkiezingsjaar tegemoet!

S. VAN GELDER.
Administratrice.

GEDRUKT TER DRUKKERIJ „VOORUITGANG“
KEIZERSGRACHT 378 - - AMSTERDAM
